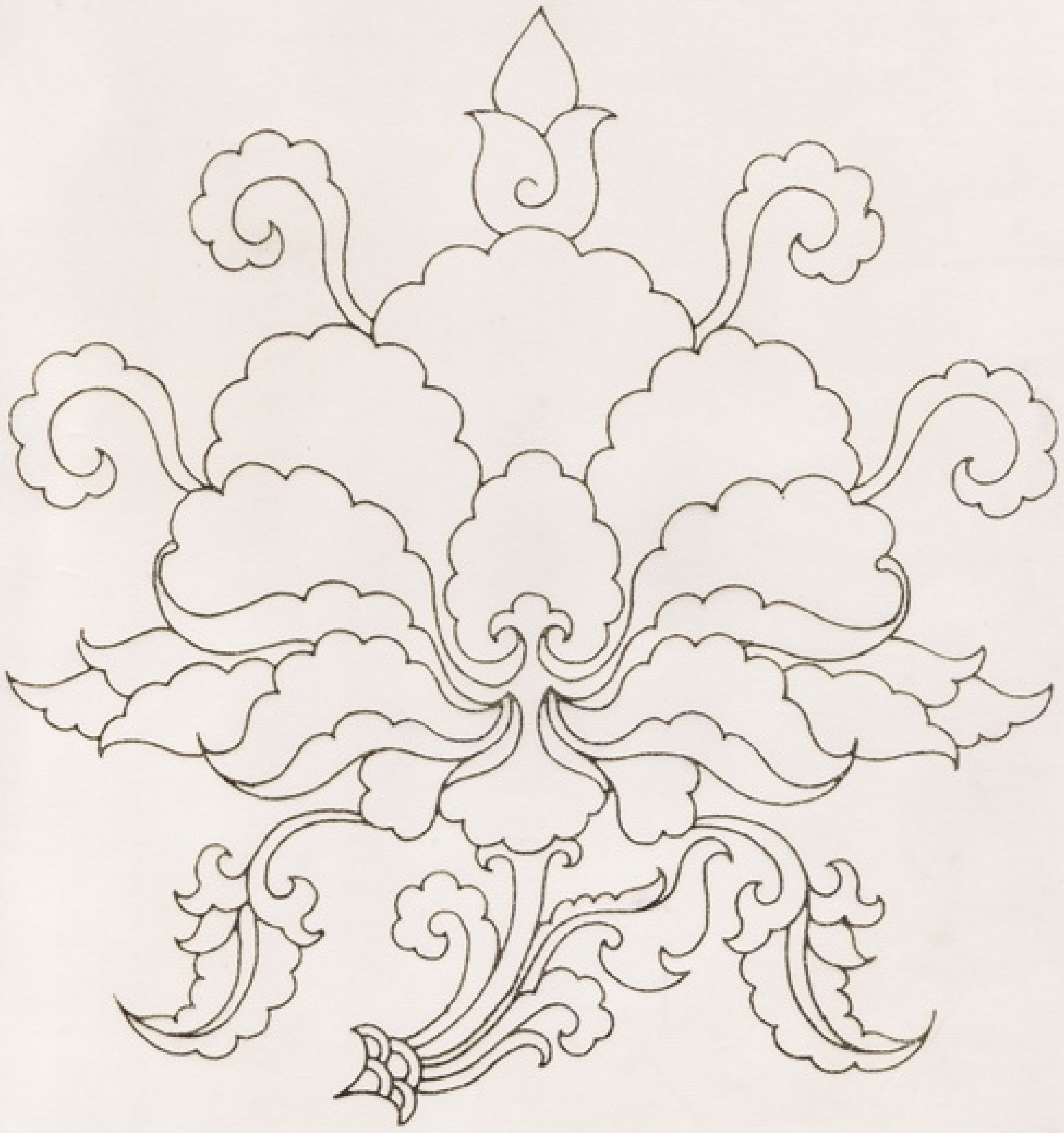
เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง

ช่อพวงดอกพุดตานใหญ่

สูติกาล : ๒ ตุลาคม ๒๔๔๖
พิราลัย : ๒๖ มีนาคม ๒๕๓๒

86 ปี

(1)

สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง ได้เริ่มป่วยด้วยการหกล้ม นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 และหลังจากนั้น ก็ได้ป่วยกระเสาะกระแสะเรื่อยมา สุขภาพอนามัยที่เคยดีเป็นปกติ ก็เริ่มเสื่อมถอยลงเป็นลำดับ แต่ก็ได้อยู่ในความดูแลของนายแพทย์ผู้เชี่ยวชาญมาโดยตลอด เมื่อจำเป็นต้องเข้ารับการรักษา บุตรธิดาก็ได้นำตัวเข้าโรงพยาบาลเพื่อให้ได้รับการพยาบาลและรักษาอย่างถูกต้องตามวิธีการ แต่ด้วยความสูงอายุ อวัยวะบางส่วนในร่างกายไม่ทำงานเป็นปกติ ในที่สุดท่านก็ต้องจากไปด้วยโรคชรา เมื่อวันอาทิตย์ที่ 26 มีนาคม พ.ศ. 2532 เวลา 16.55 น. สิริรวมอายุได้ 85 ปี 5 เดือน 24 วัน

เมื่อความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง กราบถวายบังคมลาถึงแก่อนิจกรรมแล้ว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ สมเด็จพระนางเจ้าฯพระบรมราชินีนาถ

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานพวงมาลาวางหน้าศพ

พลเอกหญิง สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
พลโท สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร
พลตรีหญิง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานพวงมาลาวางหน้าศพ

พลตรีหญิง สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณ์วลัยลักษณ์อัครราชกุมารี
และ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลีพระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร

ทรงพระกรุณาประทานพวงมาลาวางหน้าศพ

พระมหากรุณาธิคุณ และ พระกรุณาธิคุณทั้งปวงนี้หาก เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง มีญาณวิถีที่จะพึงทราบได้ก็คงจะปลื้มปีติและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น

ข้าพระพุทธเจ้าบรรดาทายาททุกคนรู้สึกสำนึกและซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณ และ พระกรุณาธิคุณของทุกพระองค์เป็นล้นเกล้าฯและจะจารึกไว้เหนือเกล้าฯเป็นสิริสวัสดิ์แก่ตระกูล "ณ เชียงตุง" และ "ณ ลำปาง" ตลอดไป ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอกราบถวายบังคมแทบฝ่าละอองธุลีพระบาท แทบฝ่าละอองพระบาท และ แทบฝ่าพระบาทมา ณ โอกาสนี้

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า ทายาทเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง

ขอจงทรงพระเจริญ

ณ โอกาสเสด็จพระราชดำเนินมาในการพระราชทานเพลิงศพ เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง วันที่ 27 มกราคม 2533 นี้ ข้าพระพุทธเจ้า คณะทายาทฯ ขอพระราชทานพระราชวโรกาส น้อมเกล้าน้อมกระหม่อม ถวายความจงรักภักดี ถวายพระพรอันประเสริฐ ขออำนาจแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย อำนาจแห่งกตัญญูกตเวทิตาธรรม และเทพยดาเจ้าผู้ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย จงดลบันดาลอภิบาลรักษาพระองค์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี ให้ทรงเจริญพระชนมายุ พรรณ สุข พล ปฏิภาณ ธนสารสมบัติ สรรพสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล วิบูลศุภผลสกลพระเกียรติยศอันงดงาม ปรากฏมไหฬาร ตลอดจิรัฐติกาล เทอญ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า

คณะทายาทเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง

ที่ รล 0007/8275

สำนักราชเลขาธิการ
สวนจิตรลดา กทม.10300

11 ตุลาคม 2532

เรื่อง เสด็จ ฯ พระราชทานเพลิงศพ เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง

เรียน เจ้าวรจักร ณ เชียงตุง

อ้างถึง หนังสือลงวันที่ 21 กันยายน 2532

ตามที่มีหนังสือขอให้นำความกราบบังคมทูล ขอพระราชทานอัญเชิญสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเพลิงศพ เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง ณ เมรุชั่วคราววัดสวนดอกวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ในเดือนธันวาคม 2532 หรือมกราคม 2533 วันและเวลาใดสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ความแจ้งอยู่แล้ว นั้น

ได้นำความกราบบังคมทูลทราบฝ่าละอองพระบาทแล้ว ทรงรับเชิญเสด็จ ฯ ในวันเสาร์ ที่ 27 มกราคม 2533 เวลา 16.30 น. ทั้งนี้ ขอได้โปรดติดต่อกับเจ้าหน้าที่กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง เกี่ยวกับเรื่องนี้โดยตรงต่อไปด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ท่านผู้หญิงมนัสนิตย์ วณิกกุล)
ราชเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ฝ่ายบริหารงานทั่วไป

กองราชเลขานุการในพระองค์
สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
โทร.2811202,2811111 ต่อ 12,21

(แบบ ค.)

หมายรับสั่งที่ ๑๙๗/๕๕   **สำนักพระราชวัง**

๒๗ ธันวาคม ๒๕๓๒

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนิน ไปพระราชทานเพลิงศพ เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง ณ เมรุชั่วคราววัดสวนดอกวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

วันเสาร์ ที่ ๒๗ มกราคม ๒๕๓๓ เวลา ๑๖.๓๐ น.
แต่งกายเครื่องแบบปกติขาว ไว้ทุกข์.

ประณมรัตน์/พิมพ์/[illegible]/ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

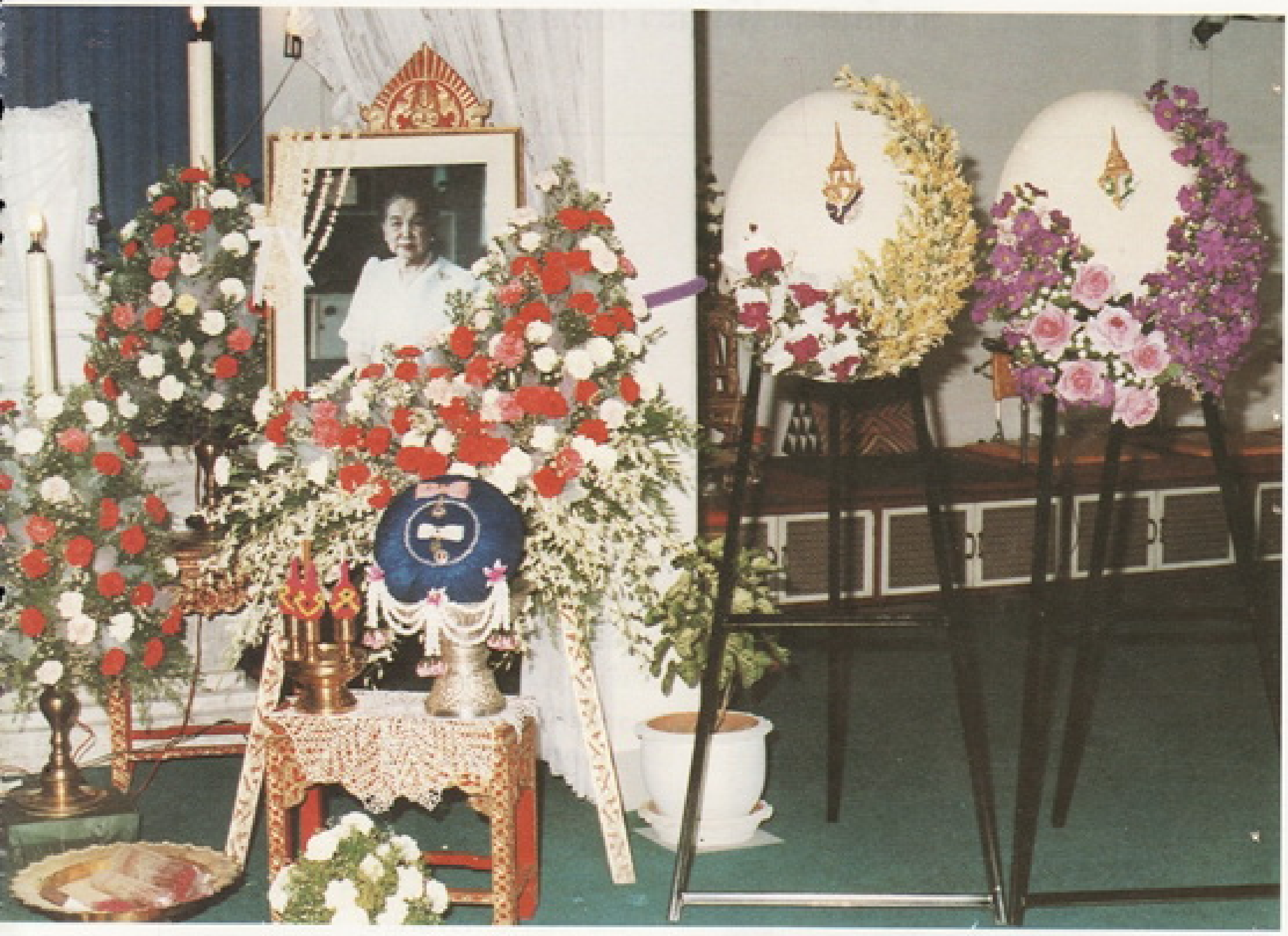
ผู้รับรับสั่ง

๘๐ ปี เจ้าทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง

"แจกันดอกไม้พระราชทาน"

ดอกไม้พระราชทาน
สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ พระราชทานดอกไม้เยี่ยมไว้
ณ โรงพยาบาลลานนา

พระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าฯ
พระราชทานแก่ "เจ้าทิพวรรณ"
ดอกไม้สวยประดับกับแจกัน
ก่อนที่ "ท่าน" จะถึงแก่พิราลัย
เจ้าทิพวรรณ ท่านจงรักภักดี
ราชวงศ์จักรีที่ยิ่งใหญ่
เคารพเป็นชีวิตจิตใจ
ภูวนัยโปรดเกล้าฯ พระราชทาน
พระมหากรุณาทั้งปวงนี้
เป็นสิ่งที่ "ซาบซึ้ง" ถึงลูกหลาน
ทายาทจะจารึกไว้นิรันดร์กาล
ขอพระราชทานน้อมเกล้าฯ ถวายพระพร

ขอให้ทุกพระองค์จงทรงพระเจริญด้วยจตุรพิธพรยิ่งยืนนาน
ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า ทายาทเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง

- เกียรติยศที่พระมหากษัตริย์ไทยพระราชทาน
- ผู้ที่ต่อสู้เพื่อความเป็นไทย มีแผนรวมไทย

เจ้าหญิงทิพวรรณ ณ เชียงตุง

แม่เจ้าผู้ครองนครเชียงตุง

ได้รับพระมหากรุณาธิคุณ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว **พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตติยจุลจอมเกล้า** เป็นเกียรติยศ

ทูลถวายของขวัญ แด่สมเด็จพระเจ้าภคิณีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดาสิริโสภาพัณณวดีที่พระตำหนักรีนฤดี

รับเสด็จฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์ ณ ท่าอากาศยานเชียงใหม่

เฝ้าฯ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณ์วลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี คราวเสด็จเยือนเชียงใหม่

ถ่ายกับตนกูยิหวาและผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ พ.ต.อ.นิรันดร - คุณหญิงพูนสมัย ชัยนาม ณ ท่าอากาศยาน เชียงใหม่

ไปลงนามถวายพระพรพระราชพิธีเฉลิม
พระชนมพรรษา 5 ธันวาคม ทุกปี

ฉลองเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ต.จ.

นายกรัฐมนตรี

คำไว้อาลัย

เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง ต.จ.

เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง ถือกำเนิดมาในสายสกุลเจ้านายฝ่ายเหนือ เป็นธิดาเจ้าไชยสงครามแห่งเมืองนครลำปาง และเจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปาง เสกสมรสกับเจ้าฟ้าพรหมลือ เจ้านครเชียงตุง และประทับ ณ นครเชียงตุงตลอดมา จนกระทั่งสงครามมหาเอเชียบูรพา เจ้าฟ้าพรหมลือและเจ้าทิพวรรณพร้อมครอบครัวได้ย้ายมาประทับ ณ ตำบลท่าก้อ ริมฝั่งแม่น้ำสาละวิน ซึ่งขณะนั้นบิดาของผม (จอมพล ผิน ชุณหะวัณ) เป็นผู้บัญชาการกองพลที่ 3 ได้ยึดครองบริเวณนี้อยู่ ต่อมาทางรัฐบาลไทย ได้สถาปนาเจ้าฟ้าพรหมลือขึ้นเป็นเจ้านครเชียงตุง และทรงเป็นผู้ช่วยข้าหลวงปกครองฝ่ายทหารช่วยราชการสนามเชียงตุงร่วมกับบิดาของผม ซึ่งดำรงตำแหน่งข้าหลวงทหารประจำสหรัฐไทยใหญ่ ในขณะนั้น ครอบครัวของเราทั้งสองมีความใกล้ชิดและสนิทสนมกันมาก โดยเฉพาะ เจ้าทิพวรรณเป็นกุลสตรีที่เพียบพร้อมด้วยจริยาวัตรอันงดงามยิ่ง และหลังสงครามหาเอเชียบูรพา เจ้าฟ้าพรหมลือได้พาครอบครัวมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารและประทับที่จังหวัดเชียงใหม่

ครอบครัวของเราทั้งสอง ได้มีการติดต่อและเดินทางไปมาเยี่ยมเยียนกันอยู่เสมอ หากเจ้าทิพวรรณเดินทางมากรุงเทพมหานคร ก็จะมาพักอยู่กับพี่สาวของผม (คุณพร้อม ทัพพะรังสี) เป็นประจำ ทำให้พวกเราได้ทราบถึงคุณธรรมและความจงรักภักดี อีกทั้งความอุตสาหะ อดทนและเสียสละอย่างใหญ่หลวงในปัจฉิมวัย ท่านได้รับการยกย่องจากส่วนราชการและญาติสนิทมิตรสหายทุกถ้วนหน้า ดังจะเห็นได้จากวันนักขัตฤกษ์ที่สำคัญ ๆ เช่น เทศกาลสงกรานต์ ซึ่งเป็นวันสำคัญของชาวไทยภาคเหนือจะมีผู้คนไปรดน้ำดำหัว ขอศีลขอพรตามประเพณีทุกปีมิได้ขาด นับว่าท่านได้บำเพ็ญกิจอันเป็นประโยชน์ต่อสังคมทุกหมู่เหล่า ที่ควรได้รับการเคารพนับถืออย่างกว้างขวาง ท่านจึงได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าฝ่ายใน ชั้นที่ 3 "ตติยจุลจอมเกล้า" เพื่อเป็นการประกาศเกียรติคุณความดีของท่านที่ได้บำเพ็ญมาโดยตลอด

การจากไปของเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง จึงนับเป็นการสูญเสียบุคคลผู้มีคุณค่าเป็นที่น่าเสียดายและอาลัยยิ่งนักของเจ้านายฝ่ายเหนือ

ขอบารมีแห่งกุศลผลบุญตลอดจนคุณความดีทั้งหลายทั้งปวงที่ เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง ได้บำเพ็ญมาตลอดอายุขัยของท่าน อีกทั้งอานุภาพแห่งบุญกุศลที่ครอบครัว และบรรดาญาติมิตรได้ร่วมกันบำเพ็ญอุทิศให้ จงเป็นพลังปัจจัยน้อมนำดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง ให้ประสบความสงบสุข ณ สัมปรายภพเทอญ

พลเอก

(ชาติชาย ชุณหะวัณ)
นายกรัฐมนตรี

คำไว้อาลัยเจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง

ผมและภริยา มีความคุ้นเคยเคารพรักใคร่ในเจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง และเจ้าแม่ทิพวรรณ มาเป็นเวลาช้านานแต่เมื่อครั้งผมเป็นข้าหลวงยุติธรรมภาค ๕ มีสำนักงานอยู่ ณ จังหวัดเชียงใหม่ เจ้าแม่และเจ้าพ่อมีอัธยาศัยนุ่มนวล เมตตากรุณาแก่ทุกคนที่พบปะ เป็นผู้ใหญ่ที่น่ารักน่าเคารพมาก ต่อมาผมมารับราชการกรุงเทพ ฯ แต่ขึ้นไปเยี่ยมเชียงใหม่คราวใด ก็แวะไปกราบเยี่ยมเจ้าแม่ทิพวรรณทุกคราว (ระยะนี้เจ้าพ่อพรหมลือถึงอนิจกรรมแล้ว) ภริยาผมเขารักใคร่เคารพในเจ้าแม่มาก และมีความเสียใจอย่างสุดซึ้งเมื่อได้ทราบว่าเจ้าแม่ถึงอนิจกรรมเสียแล้ว ขอให้ท่านประสบสุขในสัมปรายภพเทอญ.

สัญญา ธรรมศักดิ์

พงา ธรรมศักดิ์

กรุงเทพ ฯ วันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๓๒

คำไว้อาลัย

เจ้าพงษ์แก้ว ณ เชียงตุง เป็นญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือของฝ่ายของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าได้คุ้นเคยกับท่านมาเป็นเวลากว่ายี่สิบปี นับแต่ข้าพเจ้าได้ไปปฏิบัติงานอยู่ในกองทัพภาคที่ ๓ ซึ่งพอดีบุตร ธิดา และเขยของท่าน ก็ได้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงกับบ้านของข้าพเจ้า เมื่อเจ้าพงษ์แก้วลงมาจากเชียงใหม่ เพื่อเยี่ยมเยียนบุตรหลานของท่าน ก็ได้ไปมาหาสู่กับครอบครัวของข้าพเจ้า จนมีความผูกพันใกล้ชิดสนิทสนมเป็นอย่างดี เมื่อข้าพเจ้ามีโอกาสขึ้นไปเชียงใหม่ ทั้งในหน้าที่ราชการและในงานส่วนตัว ก็ได้แวะไปเยี่ยมเยียนท่านอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะว่าท่านเป็นผู้ใหญ่ที่มีเมตตาธรรม ท่านเป็นเจ้านายผู้เป็นที่เคารพนับถือของข้าราชการทั้งฝ่ายทหาร และพลเรือน ตลอดจนประชาชนทางเหนือที่รู้จักคุ้นเคยกับท่าน ในวัยที่ท่านเป็นผู้มีอายุใกล้ ๙๐ ปี ละสังขารและวิญญาณ เมื่อท่านถึงแก่อนิจกรรม ซึ่งทำให้ครอบครัวของข้าพเจ้ารู้สึกเศร้าสลดใจและอาลัยในการจากไปของท่านเป็นอย่างยิ่ง ขอให้กุศลกรรมทั้งหลายที่ท่านได้กระทำไว้จงเป็นผลส่งเสริมให้ท่านได้ไปสู่สุคติในสัมปรายภพ ด้วย เทอญ.

[illegible]

15 พ.ย. 2532.

แด่ เจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง

เมื่อกระผมเดินทางไปรับราชการ ณ ศาลจังหวัดเชียงใหม่ พร้อมด้วยครอบครัว ในปี ๒๕๒๓ นั้น ทั้งครอบครัวของกระผมได้รับความอบอุ่นจากการต้อนรับและความมีอัธยาศัยไมตรีจากชาวเชียงใหม่เป็นอย่างดี โดยเฉพาะเจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง ท่านเป็นผู้ที่น่าเคารพ เพราะท่านมีน้ำใจโอบอ้อมอารี และเป็นผู้ที่ทุกคนตระหนักดีว่าท่านใจบุญสุนทาน ภรรยาของกระผมและกระผมได้มีโอกาสสนิทสนมกับท่าน และได้ไปมาหาสู่กันบ่อยครั้ง ท่านได้กรุณาแนะนำให้ภรรยาและกระผมรู้จักมักคุ้นกับบุตรของท่านด้วย ทั้งภรรยาและกระผมชื่นชมในไมตรีจิตที่ท่านมีต่อเราทั้งสองคนตลอดระยะเวลาที่กระผมรับราชการอยู่ศาลจังหวัดเชียงใหม่ ๓ ปีเต็ม และต่อมาก็ได้มีโอกาสพบปะท่านเป็นครั้งคราว เจ้าแม่ทิพวรรณก็มีอัธยาศัยไมตรีต่อครอบครัวของกระผมเป็นอย่างดียิ่ง และอย่างเสมอต้นเสมอปลาย.

การจากไปของเจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง มิใช่แต่จะนำมาซึ่งความเศร้าโศกเสียใจเฉพาะในหมู่ญาติมิตรของท่านเท่านั้น แม้แต่ผู้ที่รู้จักมักคุ้นก็มีความอาลัยและเสียดายเจ้าแม่เป็นอย่างมาก.

ขออำนาจแห่งกุศลผลบุญ และคุณงามความดีทั้งหลาย ที่เจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุงได้กระทำไว้ และอานุภาพแห่งบุญกุศลที่ได้บำเพ็ญให้ จงเป็นแรงบันดาลให้ดวงวิญญาณของเจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุงไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วย เทอญ.

(นายสมพงษ์ ทรัพย์วิเชียร)

บ้านสี่เสาฯ

๒๓ สิงหาคม ๔๒

เรียน คุณอารีย์ มาเจริญ

ผมขอแสดงความเสียใจด้วย

ในการถึงแก่มรณกรรมของ

คุณ...

ในการก่อตั้งมูลนิธิฯ ด้วยดี

เสาหลัก

ขอให้ดวงวิญญาณของท่านสู่สุคติในสัมปรายภพ เทอญ.

พลเอก ป. ติณสูลานนท์

อาลัยเจ้าน้าทิพวรรณ

เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง ชายาของเจ้าฟ้าพรหมลือองค์สุดท้ายเจ้าผู้ครองนครเชียงตุง โดยชาติวุฒิแล้วท่านเป็นนัดดาซึ่งสืบสกุลจากเจ้าผู้ครองนครลำปางเป็นเลือดเนื้อเชื้อสายเจ้านายฝ่ายเหนือในสกุล "ณ ลำปาง" ในฐานะเจ้าหญิงโดยแท้ ท่านกลับมาพำนักอยู่ในประเทศไทยในตอนปลายสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นที่ปีติยินดีของบรรดาญาติมิตรในภาคเหนือเป็นอย่างยิ่ง เพราะท่านเป็นผู้ที่มีสิริโฉมงดงามเป็นสง่าสมกับเป็นเจ้านายเป็นที่เจริญตาแก่ผู้ได้พบเห็นยิ่งนักแม้แต่จะเป็นระยะที่ท่านมีอายุสูงแล้วก็ตาม อัธยาศัยและน้ำใจของท่านก็งามสมรูปท่านเป็นผู้ที่มีเมตตากรุณาต่อผู้อื่นพูดหวานขานเพราะข้าพเจ้าไม่เคยเห็นท่านเคยแสดงกิริยาขึ้งเคียดเกลียดผู้ใด สำหรับข้าพเจ้านั้นรักเคารพท่านเยี่ยงญาติผู้ใหญ่ที่สนิทนับถือท่านเป็น "เจ้าน้า" เพราะท่านเรียกมารดาของข้าพเจ้าว่า "เจ้าพี่" ท่านมีความเอ็นดูกรุณาข้าพเจ้าอย่างลูกหลานเสมอมา คราใดที่ท่านลงมากรุงเทพฯ ก็อุตส่าห์หอบหิ้วของกินที่ข้าพเจ้าชอบมาฝากเวลาที่ข้าพเจ้าขึ้นไปพักที่เชียงใหม่ท่านก็อุตส่าห์หากับข้าวเมืองเหนือมาให้รับประทาน ข้าพเจ้ายังจำ "ข้าวเหลืองจิ้นไก่" (ข้าวเหนียวนึ่งสีเหลืองอ่อนที่นุ่มละไมอันโอชะกับแกงฮังเล) น้ำพริกอ่องที่ท่านทำส่งไปให้รับประทานทั้งยังบอกกำกับไปด้วยว่า "น้าทำเอง" ซึ่งจะหาอาหารรสอร่อยนั้นจากที่อื่นอีกไม่ได้แล้วนับได้ว่าเจ้าน้าท่านเป็นเอตะทัคคะในการปรุงอาหารผู้หนึ่งซึ่งเป็นคุณสมบัติของกุลสตรีที่จะพึงมี.

เจ้าน้าทิพวรรณถึงแม้ท่านจะมีอายุยืนมาถึงขนาดนี้แต่ท่านก็ไม่อาจหลีกหนีความตายได้ มนุษย์ทุกรูปทุกนาม มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นธรรมดา เจ้าน้าท่านเกิดมาดี เมื่อยังมีชีวิตอยู่ท่านได้บำเพ็ญตนเป็นพลเมืองดีของชาติได้สมานไมตรีกับเจ้าต่างนครท่านรักความเป็นไทยจึงได้กลับมาพำนักอยู่ในมาตุภูมิในบั้นปลายแห่งชีวิตมีความจงรักภักดีใน ชาติ ศาสนา และองค์พระมหากษัตริย์ ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ซึ่งเป็นที่ประจักษ์แก่ตาของข้าพเจ้า และสาธุชนโดยทั่วไป สมัยที่ข้าพเจ้ายังรับราชการเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยอยู่นั้น ข้าพเจ้าในฐานะประธานคณะกรรมการเตรียมการรับเสด็จพระราชอาคันตุกะหรืออาคันตุกะของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกคราวที่มีแขกบ้านแขกเมืองขึ้นไปเยือนนครเชียงใหม่ เจ้าน้าจะต้องถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญในการร่วมถวายการรับเสด็จหรือรับแขกเมืองในฐานะ "เจ้านายฝ่ายเหนือ" ด้วยท่านหนึ่ง ข้าพเจ้าจึงได้เห็นถึง "ความจงรักภักดี" ที่ท่านมีต่อพระราชจักรีวงศ์ต่อองค์พระประมุขของชาติสมกับที่ท่านได้ถือกำเนิดมาในเชื้อสายของเจ้านายฝ่ายเหนือซึ่งนับวันจะเหลือน้อยลงทุกที เจ้าน้าจากไปก็จากไปด้วยเกียรติยศอย่างเต็มภาคภูมิงานศพของเจ้าน้าได้รับพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าฯ จากพระราชวงศ์ทุกพระองค์ ข้าพเจ้าขอตั้งจิตอธิษฐานให้ดวงวิญญาณของเจ้าน้าได้เสวยสุขในสัมปรายภพด้วยเทอญ.

จอมพล

(ประภาส จารุเสถียร)

คำไว้อาลัย

เมื่อ พ.ศ. 2501-2503 ผมย้ายไปรับราชการตำแหน่ง ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลจังหวัดเชียงใหม่ได้มีโอกาสรู้จักกับเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง ชายาของเจ้าพรหมลือ เจ้านครเชียงตุง ซึ่งพำนักอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ ท่านเป็นเจ้าที่ควรแก่ความเคารพ เพราะท่านมีอัธยาศัยงดงาม ใจบุญ พูดจาไพเราะ วางตัวเหมาะสม บุตรธิดาของท่านที่อยู่เชียงใหม่ในเวลานั้น มีเจ้าตุ้ย(เจ้าวิลาวรรณ) เจ้าพิไล(เจ้าพิไลลักษณ์) เจ้าหอม(เจ้าหอมนวล) และเจ้าจักร(เจ้าวรจักร์) ก็ล้วนแต่น่ารัก สมกับเป็นครอบครัวเจ้านายที่ได้รับการศึกษาอบรมอย่างดี

ตลอดเวลาสองปีที่ผมอยู่เชียงใหม่ เจ้าทิพวรรณได้ให้ความกรุณาต่อผมและครอบครัวเป็นอันมาก โดยท่านชวนไปรับประทานอาหารที่บ้านท่านบ้าง ไปร่วมทำบุญด้วยกันบ้าง ไปเที่ยวชมสถานที่ต่าง ๆ ทำให้ผมและครอบครัวมีความคุ้นเคยและสนิทสนมกับครอบครัวของท่านยิ่งขึ้น และรู้สึกเคารพนับถือท่านประดุจญาติผู้ใหญ่คนหนึ่ง

นอกจากการทำบุญแก่วัดในพุทธศาสนาแล้ว เจ้าทิพวรรณมิได้ปล่อยเวลาว่างให้ล่วงไปโดยเปล่าประโยชน์ ท่านได้ร่วมกับองค์กรสตรีของจังหวัดเชียงใหม่ ทำงานด้านการสงเคราะห์ ถึงขนาดได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ คือ จตุตถจุลจอมเกล้า และตติยจุลจอมเกล้า จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งนับว่าเป็นเกียรติอย่างสูงแก่ตัวท่านและครอบครัว

การสิ้นอายุขัยของท่านแม้จะเป็นธรรมดาของมนุษย์ทุกคนซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ก็ตาม แต่ก็ทำให้ผมและครอบครัวรู้สึกเศร้าใจอาลัยถึงท่านอย่างยิ่ง

ด้วยอำนาจแห่งกุศลกรรมทั้งหลายที่เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง ได้ก่อและสร้างสมไว้ ตลอดทั้งที่บรรดาญาติและมิตรได้อุทิศให้ ขอจงรวมเป็นพลวปัจจัยส่งเสริมให้ดวงวิญญาณของเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง ไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ.

สุธรรม ภัทราคม

อดีตประธานศาลฎีกา

และอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

คำไว้อาลัย

เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง

ของ

พลโท ศิริ ทิวะพันธ์

แม่ทัพภาคที่ ๓

ได้ทราบข่าวว่า เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง ได้ถึงแก่พิราลัยเมื่อวันอาทิตย์ที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๓๒ ผมและคณะข้าราชการกองทัพภาคที่ ๓ มีความรู้สึกว่า ต้องสูญเสียบุคคลสำคัญที่เป็นเจ้านายฝ่ายเหนือที่เคารพรักและนับถือไป เจ้าทิพวรรณ เมื่อครั้งเป็นชายาของ เจ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง ท่านและเจ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง ได้เคยให้การสนับสนุนแก่กองทัพภาคพายัพของไทยในสมัยมหาสงครามเอเชียบูรพา ณ นครเชียงตุง ซึ่งคุณงามความดีอันนี้ คณะข้าราชการทหารโดยเฉพาะข้าราชการในกองทัพภาคที่ ๓ ได้ระลึกถึงมาโดยตลอด ในขณะเมื่อยังดำรงชีวิตอยู่ท่านได้บำเพ็ญคุณประโยชน์ต่อสังคม อีกทั้งมีความจงรักภักดีต่อพระบรมวงศานุวงศ์อย่างหาที่สุดมิได้ นอกจากนี้ท่านยังเป็นคนที่ใจบุญสุนทาน ได้บำเพ็ญกุศลสร้างถาวรวัตถุอันมีประโยชน์ในทางพุทธศาสนามากมาย ท่านยังเป็นที่เคารพรักของบุคคลทั่ว ๆ ไป ซึ่งทุกปีในเทศกาลสงกรานต์หรืองานนักขัตฤกษ์ที่สำคัญ ๆ คณะข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนได้ไปรดน้ำ - ดำหัวขอศีลขอพรตามประเพณีทุกปีมิได้ขาด

การจากไปของท่านในครั้งนี้ ยังความเศร้าสลดมาสู่คณาญาติ และคณะข้าราชการในกองทัพภาคที่ ๓ ขออานิสงส์ผลบุญที่ท่านได้ประกอบคุณงามความดีไว้ ตลอดจนผลานิสงส์ที่คณาญาติและผู้ใกล้ชิด ได้สร้างอุทิศให้ จงเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุน นำดวงวิญญาณของท่านได้ประสบอิฏฐวิปุลผลผลและทิพยสมบัติในสัมปรายภพทุกทิวาราตรีเทอญ

พลโท (ลายมือชื่อ)

(ศิริ ทิวะพันธ์)

แม่ทัพภาคที่ ๓

คำไว้อาลัย

เจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง

ของ

พลตรี ธีระ เช็กวิเชียร

ผู้บังคับการจังหวัดทหารบกเชียงใหม่

นับตั้งแต่ผมได้มารับราชการทหารที่ค่ายกาวิละ จังหวัดทหารบกเชียงใหม่ ครั้งแรกเมื่อปี ๒๕๒๙ ในตำแหน่ง รองผู้บังคับการจังหวัดทหารบกเชียงใหม่ และต่อมาได้มารับราชการที่ค่ายกาวิละ จังหวัดทหารบกเชียงใหม่ อีกในปี ๒๕๓๑ ในตำแหน่ง ผู้บังคับการจังหวัดทหารบกเชียงใหม่ ตั้งแต่ปี ๒๕๒๙ เป็นต้นมา ผมได้เริ่มรู้จักคุ้นเคยกับเจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง เป็นต้นมาในฐานะที่ เจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง เป็นเจ้านายฝ่ายเหนือที่เป็นที่เคารพรักใคร่นับถือ ของบรรดาชาวเมืองเชียงใหม่ และชาวทหารค่ายกาวิละ และถือเป็นญาติผู้ใหญ่ของเราชาวทหารในเชียงใหม่ ฉะนั้นในเทศกาลปีใหม่ของไทยเรา คือวันสงกรานต์ ชาวค่ายกาวิละจึงถือเป็นประเพณี ได้จัดข้าราชการเป็นตัวแทนทหารทั้งหมดไปรดน้ำดำหัวแก่ เจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง และขอพรจากท่านเป็นประจำทุกปีเสมอมามิได้ขาด

ครั้นเมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๓๒ พวกเราชาวค่ายกาวิละ และข้าราชการทหารทั่วไปในเชียงใหม่ ได้ทราบข่าวการสูญเสีย เจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง ไปอย่างไม่มีวันกลับมาอีก ซึ่งมิใช่ตระกูล ณ เชียงตุง จะได้สูญเสียร่มโพธิ์ร่มไทรไปครั้งนี้แต่ผู้เดียวก็หาไม่ เราชาวค่ายกาวิละและข้าราชการทหารทั่วไปในเชียงใหม่ก็รู้สึกสูญเสียบุคคลที่สำคัญนับเป็นญาติผู้ใหญ่ไปด้วยเช่นกัน การจากไปของเจ้าแม่ ฯ ครั้งนี้ พวกเรารู้สึกใจหายและรู้สึกเศร้าสลดเสียใจและอาลัยเป็นอย่างยิ่งที่ เจ้าแม่ได้มาด่วนจากพวกเราไป เพราะนึกอยู่เสมอว่าอีกไม่กี่วันเราจะได้เข้าไปเคารพเจ้าแม่และรดน้ำดำหัวเจ้าแม่ พร้อมทั้งขอพรจากท่านอีก แต่เจ้าแม่ ฯ มาด่วนจากพวกเราไปเสียก่อนเช่นนี้ ถ้าเจ้าแม่ ฯ จะทราบด้วยญาณวิถีใด ๆ ก็ตาม ขอให้ทราบเถิดว่าพวกเราข้าราชการทหารทุก ๆ คนในเชียงใหม่ ยังเคารพนับถืออาลัยรักเจ้าแม่ ฯ อยู่อย่างมิรู้ลืม เพราะเจ้าแม่ ฯ เป็นญาติผู้ใหญ่ที่มีแต่เมตตาเสมอมา พวกเราขออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขอให้บุญกุศลที่เจ้าแม่ได้กระทำมาโดยตลอดระยะเวลาอันยาวนานที่มีชีวิตอยู่จงเป็นภาวะปัจจัยส่งผลให้เจ้าแม่ จงประสบแต่ความสุขในสัมปรายภพเทอญ.

Office of The Governor
Chiang Mai City Hall,
Chotana Road,
Chiang Mai 50000, Thailand.
Tel. (053) 221127

คำไว้อาลัย

ผมจำได้ว่า ในเดือน เมษายน ๒๕๓๑ ซึ่งเป็นปีแรกที่ผมมาดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ ได้มีโอกาสพบปะกราบคารวะเจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง ในฐานะที่ท่านเป็นเจ้านายฝ่ายเหนือชั้นผู้ใหญ่ เมื่อผมและคณะหัวหน้าส่วนราชการประจำจังหวัดพร้อมด้วยภรรยาได้ไปประกอบพิธีดำหัวตามประเพณีของท้องถิ่น ในวันมหาสงกรานต์ประจำปี ท่านเป็นผู้ใหญ่ที่มีอัธยาศัยไมตรีและเอื้ออารีต่อทุกผู้ มีบุคลิกสง่างาม วางตัวเหมาะสมกับที่อยู่ในราชตระกูลเจ้านายฝ่ายเหนือ ทราบว่าในอดีตที่ผ่านมาท่านเคยได้ดำรงตำแหน่งนายกเหล่ากาชาดจังหวัดเชียงใหม่ และเป็นผู้ได้เสียสละทั้งกำลังกาย กำลังทรัพย์ช่วยเหลือกิจการงานด้านการกุศลสาธารณประโยชน์ กิจกรรมสังคมสงเคราะห์ รวมทั้งศาสนกิจมากมายอย่างสม่ำเสมอมิได้ขาด นับเป็นปูชนียบุคคลที่สมควรได้รับการยกย่องสรรเสริญ และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคคลรุ่นหลัง

การถึงอนิจกรรมของท่านจึงยังความเศร้าสลดเสียใจมาสู่บรรดาเครือญาติ และผู้ที่เคารพนับถือเป็นอย่างยิ่ง ขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยได้ดลบันดาลให้กุศลผลบุญที่เจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง ได้สั่งสมบำเพ็ญมา ได้เป็นเครื่องน้อมนำเกื้อหนุนให้ดวงวิญญาณของท่าน จงไปสู่สุคติและเสวยสุขในสัมปรายภพด้วย เทอญ.

(นายไพรัตน์ เดชะรินทร์)
ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่

๒๗ มกราคม ๒๕๓๓

สำนักงานจังหวัด.
โทร.๒๒๑-๑๒๗

ความตั้งตนไว้ชอบ

ของ

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ วัดเบญจมบพิตรฯ

เจ้าแม่ทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง เป็นบุคคลที่มีความประพฤติปฏิบัติดีงาม โดยสมควรแก่สถานะ เป็นผู้เป็นที่ตั้งแห่งความเคารพนับถือ โดยเฉพาะความตั้งตนไว้ชอบ เพราะเป็นผู้วางตนได้เหมาะสมกับสถานะที่ดำรงอยู่เป็นอย่างดี จึงสมควรแก่ความเป็นผู้ที่ได้ชื่อว่า "เป็นผู้ตั้งตนไว้ชอบ"

ความตั้งตนไว้ชอบนั้น เรียกเป็นภาษาบาลีว่า อัตตสัมมาปณิธิ มีอธิบายว่าอันคนที่เกิดมาในโลก ได้ชื่อว่า ท่องเที่ยวอยู่ในวัฏฏสงสาร จำจะต้องประพฤติตนให้เหมาะแก่ภูมิของตน เพื่อจะได้หลีกพ้นข้อขัดข้องและนำชีวิตไปโดยสะดวก ไม่เช่นนั้นชีวิตก็จะไม่มีสุขเป็นผล เหมือนคนไปในเรือน้อย จำต้องค่อยพายวาดคัดเพื่อเรือได้เดินสะดวกฉะนั้น และทางที่จะตั้งตนไว้ชอบนั้น พึงสันนิษฐานเห็นในกิจ 4 ประการ คือ คอยระวังไม่ทำความเสียหายอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งยังไม่เคยทำ ละความชั่วที่เคยทำไว้แล้วนั้นเสีย ความดีอย่างใด ยังไม่เคยทำก็สนใจทำ ความดีที่ทำไว้แล้วรักษาให้มั่นคงไม่ให้เสื่อม มีแต่จะให้ทวีขึ้น ทุจริต ความประพฤติมิชอบด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี เป็นความเสียหายแก่ผู้ประพฤติ ยังไม่เคยทำพึงระวังไม่ทำ เคยทำมาแล้วพึงงดเสีย สุจริต ความประพฤติชอบตรงกันข้ามต่อทุจริต เป็นความดีความงามแก่ผู้ประพฤติ ยังไม่เคยทำ ควรสนใจทำ เคยทำแล้วควรรักษาให้มั่นคง ประพฤติเช่นนี้ ชื่อว่า ตั้งตนไว้ชอบ อีกประการหนึ่ง หลีกเสียจากอคติ 4 ประการ ไม่ประพฤติลำเอียงให้ผิดธรรม ด้วยอำนาจหลงไม่รู้เท่าถึงการณ์ก็ดี ด้วยอำนาจกลัวหรือเกรงใจก็ดี เช่นนี้ ก็ชื่อว่า ตั้งตนไว้ชอบ อีกประการหนึ่ง วางตนให้เหมาะแก่ความเป็นของตน เป็นผู้ใหญ่ก็ประพฤติให้เป็นหลักฐาน มีเมตตาอารีในผู้น้อย เป็นคนเสมอกัน ก็ประพฤติตามฉันมิตรซื่อตรงและเผื่อแผ่แก่เขา เป็นผู้น้อยก็ประพฤติอ่อนน้อมเอื้อเฟื้อแก่ท่านผู้ใหญ่ เช่นนี้ก็ชื่อว่า ตั้งตนไว้ชอบ ด้วยประการฉะนี้ฯ

สมเด็จพระพุทธชินวงศ์

วัดเจดีย์หลวง

ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง เชียงใหม่ โทร.๒๒๑๓๒๘

เจ้าแม่

เจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง เป็นเจ้าแม่ผู้พร้อมด้วยคุณธรรมทุกประการ ดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมที่ใคร ๆ ได้สมาคมด้วยจะรู้ดี และชมว่า ท่านเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอก ควรถือเป็นแนวชีวิต ของผู้ได้พบเห็นแล้วในที่สุดก็ชมว่า ท่านดีจริง

เพียงเท่านี้ก็สบายใจได้ว่า อันความดีนั้น จะต้องดีพร้อม คือดีนอกและดีใน จะมีชีวิตอยู่ก็ดี สิ้นชีวิตแล้วก็ไปดี เรียกว่ามีความสุขทั้งโลกนี้ และโลกหน้า.

พระธรรมดิลก

วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร

ความดีที่เจ้าแม่ทำไว้

เจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง เป็นเจ้านายผู้ใหญ่ฝ่ายเหนือ ที่ประกอบด้วยคุณสมบัติอันดีงาม ที่ควรแก่การยกย่องสรรเสริญ โดยเชื้อชาติได้ถือกำเนิดมาจากราชตระกูลเจ้านายฝ่ายเหนือ จากราชตระกูล ณ ลำปาง เป็นราชตระกูลเจ้าผู้ครองนครลำปาง นับเป็นราชตระกูลที่ทรงเกียรติในส่วนล้านนาตระกูลหนึ่ง เมื่อเจริญแก่การครองเรือน ก็ได้อภิเษกสมรสกับเจ้าฟ้าพรหมลือ ซึ่งเป็นโอรสของเจ้าผู้ครองนครเชียงตุง นับเป็นราชตระกูลอีกนครหนึ่ง เป็นหลักฐานแสดงให้รู้ว่า ชีวิตของเจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง ได้รับความสุขอย่างเพียบพร้อมสมบูรณ์มาตั้งแต่เยาว์วัย และได้รับการศึกษาอบรมมาแล้วเป็นอย่างดีโดยลำดับ

ในขณะเดียวกันกับที่เจ้าแม่ได้รับความสะดวกสบายในชีวิตอย่างสมบูรณ์พูนสุข เจ้าแม่ก็ได้รับประสบการณ์ชีวิต ได้รับความลำบาก เป็นความทุกข์ทรมานอย่างมาก ต้องจากบ้านเมืองไปอยู่ต่างแดน เนื่องจากปัญหาทางบ้านเมืองเกี่ยวกับเจ้าผู้ครองนครในขณะนั้น และพร้อมกันนั้นก็เกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา ต้องพบกับมรสุมของชีวิตเพิ่มขึ้นอีก แต่ด้วยบุญบารมี ความดีที่เจ้าฟ้าพรหมลือ และเจ้าแม่ได้สร้างสั่งสมไว้แต่อดีต ท่านทั้งสองได้กลับมาครองนครเชียงตุง ในฐานะเป็นเจ้าผู้ครองนครอย่างสมเกียรติยิ่ง

เจ้าแม่เจริญด้วยวัย คือมีชนมายุยืนถึง 86 ปี ตลอดชนมายุของท่านนั้น ท่านมีสุขภาพสมบูรณ์ แข็งแรง ประกอบด้วยรูปสมบัติที่สง่างาม เป็นที่ประทับใจของผู้ที่ได้พบเห็น มีกิริยา มารยาทที่สุภาพอ่อนโยน มีวาจาที่นุ่มนวล อ่อนหวาน มีสีหน้าท่าทีที่ยิ้มแย้มแจ่มใส ด้วยคุณสมบัติเหล่านี้ เจ้าแม่จึงได้รับความเคารพนับถือจากบุคคลทุกระดับชั้น

คุณสมบัติอันดีงามที่จะเว้นกล่าวเสียมิได้ คือคุณธรรมที่เจ้าแม่ได้ประพฤติปฏิบัติมาโดยสม่ำเสมอ คือ เจ้าแม่เป็นเจ้านายที่อยู่ใกล้วัด ใกล้ศาสนา เคารพต่อจารีตประเพณี และหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ เป็นอุบาสิกาที่ยินดีในการบริจาคทานพอใจในการรักษาศีล และสนใจในการเจริญภาวนา สามารถจะแบ่งเวลาร่วมกิจการทางบ้านเมือง และแบ่งเวลาบำเพ็ญทานศีลภาวนาโดยสม่ำเสมอ หลักปฏิบัติของเจ้าแม่เหมาะสมทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นประโยชน์ทั้งส่วนตนและส่วนรวม คือประเทศชาติ พระศาสนา เป็นแบบอย่างการปฏิบัติตนให้แก่ลูกหลานได้เป็นอย่างดี

การถึงแก่พิราลัยของเจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง นับเป็นการสูญเสียเจ้านายผู้ใหญ่ฝ่ายเหนือที่มีความดีต่อบ้านเมืองเป็นที่น่าเสียดายและอาลัยยิ่ง

ด้วยปฏิปทาหลักปฏิบัติอันดีงามที่เจ้าแม่ได้ปฏิบัติบำเพ็ญ คงจะเป็นกุศลผลบุญติดตามอำนวยผลให้ ดวงวิญญาณของเจ้าแม่ได้เสวยเป็นทิพยสมบัติในภพเบื้องหน้าโน้น และพร้อมกันนี้ ก็ขอดวงวิญญาณของเจ้าแม่ได้รับทราบกุศลผลทานที่ลูกหลานญาติมิตรอุทิศให้ ให้ได้รับความสะดวกสบายยิ่ง ๆ ขึ้นไปเทอญ.

พระเทพกวี
วัดป่าดาราภิรมย์
24 ธันวาคม 2532

วัดคะตึกเชียงมั่น อำเภอเมืองลำปาง
จังหวัดลำปาง

เนื่องจาก เจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง ซึ่งเป็นเจ้านายชั้นสูงในสกุล "ณ ลำปาง" เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ เป็นผู้มีจิตใจที่งดงามถึงพร้อมด้วย "พรหมวิหารธรรม" ท่านมีจิตเมตตาแผ่ไปยังบุคคลทั้งหลายโดยมิได้เลือกชั้นวรรณะ นับว่าท่านเป็นผู้มีจริยาวัตรอันงดงามสมฐานะของท่าน และมีรูปโฉมอันงดงาม เรียกได้ว่าท่านงามทั้งภายนอกและงามทั้งภายในจิตใจที่มีพรหมวิหารธรรมอย่างบริบูรณ์ ดังนั้นเมื่อท่านมาถึงแก่พิราลัยตามวัยสังขารอันเป็นปกติของมนุษย์ทุกรูปทุกนาม

อาตมาภาพในฐานพุทธบริษัท จึงขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก ได้อภิบาลดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง จงไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วยเทอญ.

(พระราชสุธรรมาภรณ์)
เจ้าคณะจังหวัดลำปาง

<u>ทิพยวรรณานุสรณ์</u>

เจ้าแม่ทิพยวรรณ พร้อมทั้งครอบครัว ได้รู้จักคุ้นเคยกับข้าพเจ้าเป็นอย่างดี และมีอุปการคุณต่อข้าพเจ้ามานาน เจ้าแม่เป็นบุพการีผู้สูงส่งไปด้วยคุณธรรมสัมมาปฏิบัติ เพรียบพร้อมไปด้วยกิริยามารยาททั้งกาย วาจา และจิตใจ ด้วยการใช้ธรรมะขัดเกลาจึงสะอาดหมดจด การดำเนินชีวิตของเจ้าแม่เป็นไปแบบธรรมดา แต่ทรงไว้ซึ่งคุณค่า ซึ่งควรอนุชนลูกหลานควรนำมาประพฤติ ปฏิบัติ เป็นแบบอย่างทางแห่งความเจริญ ต่อไป เจ้าแม่มาจากไปในบัดนี้ ข้าพเจ้ามีความอาลัยเป็นอย่างยิ่ง เพราะคุณงามความดีของเจ้าแม่ยังตรึงตราอยู่ในจิตใจของข้าพเจ้าอยู่ตลอดเวลา แต่มาคิดถึงพระพุทธพจน์ ที่ว่า มรณนฺตํ หิ ชีวิตํ ซึ่งแปลว่า ชีวิตมีความตายเป็นที่สุด แล้วค่อยเบาใจ เจ้าแม่ได้สร้างคุณงามความดีมามากต่อมากทั้งคดีโลกและคดีธรรม ความดีจะต้องนำเจ้าแม่ไปจุติบนสรวงสวรรค์อย่างแน่นอน

ข้าพเจ้าก็ขอให้ดวงวิญญาณของเจ้าแม่จงไปสู่สุคติ สัมปรายภพ และได้เสวยผลแห่งคุณงามความดี ที่เจ้าแม่ได้กระทำมามิได้ขาด และได้เสวยผลยิ่ง ๆ ขึ้นไปด้วยเทอญ ฯ

ด้วยความอาลัยยิ่ง

พระมหาสมาน กุนฺตจารี

เจ้าอาวาสวัดศรีบุญเรือง

ลำพูน

อาลัยเจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง

ข้าพเจ้าเคยไปเมืองเชียงตุงหลายครั้ง และได้

รู้จักเจ้านายของเมืองนี้หลายท่าน ที่รู้จักดีที่สุด

เคยเรียกท่านว่า "เจ้าตา" และ "เจ้ายาย" ทั้งคู่

ของท่านคือ เจ้าแก้วปราบเมือง ซึ่งมีตำแหน่ง

ทางเมืองของท่านว่า "เจ้าราชวงศ์" ส่วนเจ้ายาย

ได้ชื่อของท่านมีนามว่า "เจ้าทิพยอด" การที่

ข้าพเจ้าเรียกท่านเช่นนี้ก็เป็นการเรียกตามอย่าง

หม่อมราชวงศ์สนิท ภรรยาพระยาวุฒิราชรักษ์

ปลัดมณฑล ซึ่งเคยอยู่ที่จังหวัดลำปาง

ต่อมาข้าพเจ้าก็ได้รู้จักบุตรของเจ้าตา และ

เจ้ายายด้วย คือ "เจ้าแก้วเมืองใจ" ซึ่งรับราชการ

ในสังกัดกระทรวงมหาดไทย อยู่ที่จังหวัดเชียงราย ได้

รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น "พระพิชรสง" จึง

หลายปีต่อมา ได้รู้จักเจ้าหลานปู่ของท่าน ที่เป็นเพื่อน พี่ธรรม และมีโอกาสได้คุ้นเคยมาก ข้าพเจ้ามี ความรู้สึกคล้ายเธอเป็นหลาน เลยเรียกเธอว่า "เจ้าหลาน" และเธอก็เรียกข้าพเจ้าว่า "เจ้าอา" เจ้าหลานผู้นี้ชื่อเจ้า "ศรีรัตน์ ณ ลำปาง"

เจ้าหลานเป็นผู้นำข่าวการสิ้นชีพของเจ้าแม่ ทิพวรรณ มาแจ้งให้ข้าพเจ้าทราบ พร้อมด้วยจดหมาย จากเจ้าวรจักรณ์ เชียงตุง ขอฝากไว้อาลัยจากข้าพเจ้า ให้แก่เจ้าแม่ของเธอ ซึ่งข้าพเจ้ามิอาจเขียนให้ทันที ด้วยความอาลัยจากหัวใจจริง

โดยกำเนิดเจ้าทิพวรรณ เป็นเจ้าหญิงในวงศ์ "ณ ลำปาง" แต่เมื่อข้าพเจ้าไปเมืองลำปาง ไม่เคยมี โอกาสได้พบเธอ อาจจะเป็นเพราะเธออยู่ไม่ใกล้พอจะ ออกมาร่วมแขก หรือเพราะงานกับเจ้าฟ้าพรหมลือ แต่

รู้จักเชียงตุง และหาไม่อยู่รู้มีไม่แล้วก็ได้

เมื่อครั้งสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงเสด็จตรวจเมืองเหนือ เวลาเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ทรงรู้จักคุ้นเคยกับเจ้าหลวงแห่งรัฐเชียงตุง เป็นอย่างดี เมื่อเจ้าหลวงจากเมืองเชียงตุง มากรุงเทพฯ ได้มากราบเฝ้าสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงฯ ด้วย ครั้งหนึ่ง เจ้าฟ้าพรหมลือ พร้อมด้วยเจ้าทิพวรรณ ชายา กับเจ้าพี่และเจ้าน้อง มากรุงเทพฯ และมาเฝ้าสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงฯ ที่วังวรดิศ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงฯ ประทานเลี้ยงน้ำชา และอาหารว่าง แล้วถ่ายรูปหมู่ไว้เป็นที่ระลึก เผอิญเวลานั้นข้าพเจ้าอยู่วัง หญิงพรหม จึงได้มีรูปปรากฏอยู่ด้วย

ข้าพเจ้ายังไม่มีโอกาสได้รู้จักเจ้าแม่ทิพวรรณ จนประมาณเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้ขึ้นไปเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ และพบญาติผู้รู้จักคุ้นเคยกับท่าน จึงได้ถาม

มีความทุกข์ใจของท่าน เพราะได้ทราบว่าท่านต้อง
ถูกส่งตัวมาอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ และแสดงความปรารถนา
ว่า ทำไม่ถูกเลยกับท่านแล้ว อยากจะขอไปเยี่ยม
คารวะท่านสักหน่อย โดยที่ท่านและครอบครัว
ของท่านได้เคยรู้จักกับสมเด็จ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
แล้ว ได้ทราบจากผู้ที่ไปติดต่อว่าท่านยินดีมาก

เมื่อข้าพเจ้าไปถึงบ้านท่าน และพูดจาทักทาย
กันแล้ว ท่านก็นำเอาสมุดที่ถ่ายกับสมเด็จกรมพระยา
ดำรง และครอบครัวของท่านออกมาให้ดู เมื่อ
สนทนากันพอสมควรแล้วจึงลากลับ ด้วยความรู้สึก
ทั้งสงสารและขอบคุณ ในเมื่อท่านต้องทิ้งบ้านเมือง
มาเพราะภัยของการเมืองแล้ว ท่านยังมีแก่ใจนำเอา
ภาพถ่ายของผู้ที่ท่านคุ้นเคยติดตัวมาด้วย

ต่อจากไปพบท่านแล้วอีก ๒ วัน ท่านก็
มาหาข้าพเจ้าที่บ้านพักในเชียงใหม่ ท่านกรุณาพา

ของขวัญด้วยผ้าเมืองชาวเชียงตุงมาให้ และชวนข้าพเจ้า

ให้มาเยี่ยมใหม่อีก ท่านอาจทราบข้าพเจ้าไม่พบวาร

พระญาติที่อัดว่าบางหลวง ซึ่งบรรพบุรุษของท่าน

เป็นผู้สร้าง ข้าพเจ้าตกลงรับจะไปกับท่านพรุ่งนี้ เมื่อ

ทานตนเองหายแล้ว ว่าที่ไม่ตกลงใจเรื่องเป็นจริง

ก็ถอนได้ว่า พวกข้าพเจ้า ชอบและยกย่องเจ้าแม่

ทิพวรรณ ด้วยเห็นท่านไม่ใช่จะเพียงแต่ ท่าน

เป็นคนงาม พร้อมทั้งกิริยา มารยาท และวาจา

เมื่อข้าพเจ้ากลับกรุงเทพฯ แล้ว เผอิญเกิด

หกล้มจนต้องเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาล เลยไม่ได้

เป็นเวลานาน ต่อมาก็ต้องใช้เสื้อเกราะ เพราะกระดูก

หัก เดินทางไกลไม่ได้และต้อง

อยู่ในความควบคุมของแพทย์ตลอดไป ทำให้ข้าพเจ้า

ห่างเจ้าแม่ทิพวรรณ จึงเป็นอันต้องเลิกลาไป

ต่อมาภายหลังได้ ทราบว่า เจ้าแม่ทิพวรรณ

ไปแล้ว ไม่อาจรับทราบคำสั่งสอนจากท่านอีกแล้ว

ท่าน แต่เราขอให้ท่านจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพ

ตามคตินิยมของเราไป

มาเนตรกัญญา ตสกุล

คำไว้อาลัย

เมื่ออดีตประมาณ 47 ปี คุณพ่อของข้าพเจ้า จอมพล ผิน ชุณหะวัณ เป็นข้าหลวงใหญ่สหรัฐไทยเดิม (นครเชียงตุง) ข้าพเจ้าและคุณแม่ (คุณหญิงวิบุลลักส์ม ชุณหะวัณ) ได้ติดตามไปอยู่ที่นครเชียงตุงด้วย ในขณะนั้น เจ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง ผู้ครองนคร มีเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง เป็นชายา มีบุตร-ธิดา รวม 5 คน ข้าพเจ้าจึงได้มีโอกาสสนิทสนมกับครอบครัวนี้เป็นอย่างมาก

เมื่อข้าพเจ้าได้รับทราบจากเจ้าวิลาวรรณ พุกกะมาน และเจ้าจักร ณ เชียงตุง เจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง ได้ถึงแก่กรรมแล้ว ข้าพเจ้าตกใจ และเสียใจเป็นอย่างยิ่ง ที่ท่านได้จากไปอย่างไม่มีวันกลับ จึงขอให้ดวงวิญญาณของท่านไปสู่สุขคติในสัมปรายภพเทอญ.

พรสม เชี่ยวสกุล

(พรสม เชี่ยวสกุล)

(เฉลิม เชี่ยวสกุล)

คำไว้อาลัย

ได้ทราบว่าเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง ได้ถึงแก่อนิจกรรมแล้วรู้สึกเศร้าสลดใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะท่านเป็นที่เคารพรักเหมือนญาติผู้ใหญ่ของครอบครัวเรามาหลายสิบปีแล้วเหตุที่คุณพ่อของดิฉัน (ท่านจอมพลผินและคุณหญิงวิบูลลักสม์ ชุณหะวัน) ได้ไปราชการรับมอบดินแดนรัฐเชียงตุงอยู่หลายเดือน โดยท่านเจ้าฟ้าพรหมลือและเจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง ได้ให้การต้อนรับอย่างดียิ่งสมศักดิ์ศรีของกองทัพไทยด้วยอัธยาศัยไมตรี เจ้าพี่ทิพวรรณก็มีมารยาทอ่อนโยนงดงามสมกับเป็นแม่เจ้าของนครเชียงตุง เป็นการเริ่มต้นของความรู้จักและสนิทกับครอบครัวของดิฉัน เพราะครอบครัวของท่านได้ย้ายมาอยู่เชียงใหม่ไปมาพบปะกันอยู่ตลอดหลายปี

จนกระทั่งท่านเจ้าฟ้าพรหมลือป่วยได้มากรุงเทพฯ และไปรักษาตัวอยู่โรงพยาบาลศิริราช เจ้าพี่ได้มาพักอยู่เทเวศซึ่งเป็นบ้านคุณพ่อของดิฉัน ในขณะนั้นพี่น้องของเรา 4 ครอบครัวได้ย้ายมาอยู่ซอยราชครูกันแล้ว เหลือแต่ครอบครัวดิฉันได้จัดต้อนรับเจ้าพี่และบริวารมาพักอยู่หลายวันจนเจ้าพรหมลือออกจากโรงพยาบาลมาอยู่สักหน่อยก็เดินทางด้วยรถไฟกลับเชียงใหม่ เพราะอาการไม่ปกติ ในเวลานั้นพี่ผ่าเป็นอธิบดีกรมตำรวจอยู่ ได้เคารพรักและห่วงใยจึงให้นายแพทย์ตำรวจและพยาบาลเดินทางไปดูแลการเจ็บไข้ในรถไฟด้วยจนถึงคุ้มที่เชียงใหม่

อยู่มาไม่กี่เดือนท่านเจ้าฟ้ามีอาการทรุดมากได้สิ้นชีพด้วยอาการสงบ และได้ขอพระราชทานเพลิงอย่างสมพระเกียรติทุกอย่างทุกประการ กาลเวลาได้ผ่านไปอย่างรวดเร็วทุกสิ่งได้เปลี่ยนไปทั้งสองครอบครัว เจ้าพี่ก็เริ่มอายุมากขึ้นไม่ค่อยได้มากรุงเทพฯ เหมือนปีก่อน ๆ แต่ปีใหม่ทุกปีดิฉันส่งบัตรไปกราบอวยพรตลอดไม่เคยลืมเลย คุณงามความดีของเจ้าพี่เป็นที่ประทับใจของดิฉันนั้นยังอยู่ในความทรงจำตลอดมารวมทั้งลูก ๆ ของท่านทุกคนก็ได้พบปะกันอยู่เสมอ

สุดท้ายนี้ขอกราบให้ดวงวิญญาณอันทรงเกียรติของเจ้าฟ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง โปรดได้สถิตอยู่ในแดนสรวงสวรรค์วิมานที่สุขสงบสวยงามตามที่เราได้กราบนึกคิดด้วยใจตลอดกาล

พร้อม ภัทระจันสี

เนื่องจากเจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง เป็นที่เคารพอย่างสูงของผมและภรรยา เพราะท่านเป็นเชื้อสายของเจ้าเจ็ดตนในตระกูล ณ ลำปาง และก็เป็นตระกูลที่เกี่ยวข้องกับตระกูลเจ้ากาวิละ ผู้ที่กู้เอกราชให้แก่เมืองเชียงใหม่ หรือตระกูล ณ เชียงใหม่นั่นเอง ภายหลังเจ้าแม่ทิพวรรณได้มาอยู่ในตระกูล ณ เชียงตุง เพราะการสมรส ผมและภรรยาได้มีความสนิทสนมกับท่านและครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณอัศร์ศรีพร ณ เชียงตุง ซึ่งเป็นลูกสะใภ้ของท่าน เคยได้ร่วมงานกับผม ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่ท่าอากาศยานเชียงใหม่ยังมีเพียงเครื่องดาโคต้าขึ้นลงเท่านั้น คุณอัศร์ศรีพรเป็นหัวหน้าสำนักงานองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ และขณะเดียวกันทำหน้าที่เลขานุการสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคเหนือ ซึ่งผมทำหน้าที่นายกสมาคมคนแรกจากการเลือกตั้งโดยสมาชิกของสมาคม ผลงานที่ได้ร่วมกันทำพร้อมกับสมาชิกก็คือ การร่างโครงการและวิ่งเต้นของบประมาณขยายสนามบินเชียงใหม่ เมื่อนายกสมาคมฯทำหนังสือขอตรงไปยังท่านนายกรัฐมนตรี หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ก็ได้กรุณาบันทึกด้านหลังของจดหมายถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ดำเนินการให้โดยด่วนด้วย งบประมาณต่อเนื่องเป็นเงิน 135 ล้านบาท ผลงานอย่างอื่นที่ได้ร่วมกันคือ การส่งเสริมประเพณีสงกรานต์ที่ถูกต้อง คือการรดน้ำดำหัวแบบดั้งเดิม ฟื้นฟูวัฒนธรรมแม่ญิงขี่รถถีบกางจ้อง กาดมั่วในเทศกาลปีใหม่ การแห่ปอยส่างลอง การขึ้จกคอก และศิลปการละเล่นของภาคเหนือ การริเริ่มจัดขบวนรถไม้ดอกไม้ประดับ และการค้นหาที่ท่องเที่ยวเพิ่มเติม ตลอดจนการออกแบบทำแผนที่ท่องเที่ยวฉบับแรกของจังหวัดเชียงใหม่และภาคเหนือ และทุกครั้งที่ผมไปติดต่อการงานกับคุณอัศร์ศรีพรที่บ้านก็จะต้องพบกับเจ้าทิพวรรณเสมอ จึงทำให้เกิดการใกล้ชิดกันมากขึ้น ดังนั้นการที่เจ้าแม่อันเป็นที่รักของคุณอัศร์ศรีพร และเจ้าวรจักร ณ เชียงตุง ได้จากไปแล้ว จึงเป็นธรรมดาที่ทุกคนรู้สึกเศร้าสลดเสียใจรวมทั้งผมและภรรยาด้วย

ขอให้วิญญาณอันบริสุทธิ์ของเจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุงซึ่งเป็นที่รักและเคารพของบรรดาญาติในตระกูลวงศ์และผู้ที่รู้จักคุ้นเคย จงไปสถิตอยู่ในทิพยวิมานเสวยแต่ความสุขสงบตลอดนิรันดร์กาล

พันเอก (พิเศษ) พูนพล และวิลาวัณย์ อาสนะจินดา

แด่ เจ้าพี่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง

ข้าเจ้ารู้สึกเป็นเกียรติอย่างสูงที่บุตรและธิดาของเจ้าพี่ให้ข้าเจ้าเขียนคำไว้อาลัยเจ้าพี่ที่ข้าเจ้าเคารพในคุณความดีเสมอมา ทั้งรู้สึกขอบคุณอย่างยิ่งที่ให้โอกาสแสดงความอาลัยเจ้าพี่ ที่มีความเมตตาต่อข้าเจ้า ซึ่งคุ้นเคยกันมากกับครอบครัวของเจ้าพี่ ทั้งทางส่วนตัวและทางวงญาติเจ้านายฝ่ายเหนือ เจ้าพี่ได้แสดงความโอบอ้อมอารี เมตตา กรุณา ตลอดเวลาช้านานมาแล้ว ทำให้ครอบครัวของเจ้าพี่และข้าเจ้าได้ใกล้ชิดสนิทสนม และร่วมงานการบุญกุศลของเจ้านายฝ่ายเหนือทุกครั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานถวายการรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์

เจ้าพี่เป็นผู้งามทั้งวัย และน้ำใจ สมกับเป็นเจ้านายฝ่ายเหนือ เป็นที่สรรเสริญของญาติพี่น้อง และผู้ที่พบเห็น ได้วิสาสะกับเจ้าพี่ไม่ว่า ณ ที่ใดที่เจ้าพี่ได้ไปร่วมงาน เจ้าพี่ได้กรุณารับงานสงเคราะห์สังคม เคยเป็นนายกเหล่ากาชาดจังหวัดเชียงใหม่คนแรก ทั้งยังเป็นกรรมการของสมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมสตรีศรีลานนาไทยตั้งแต่แรกเริ่ม และเป็นกรรมการที่ปรึกษาในภายหลัง ชาวเหนือทั้งหลายฝ่ายรักเคารพในน้ำใจของเจ้าพี่ ทั้งความเมตตากรุณา โอบอ้อมอารี กิริยามารยาทอันงาม จึงเป็นที่เคารพของผู้ใกล้ชิดและผู้ที่ได้พบเห็นเสมอมา

เมื่อเจ้าพี่ต้องจากพวกเราทั้งหลายไป ข้าเจ้ารู้สึกอาลัยด้วยระลึกถึงคุณความดีของเจ้าพี่ ขออธิษฐานให้เจ้าพี่ครองสุขในสัมปรายภพตราบนิรันดร์กาล

หม่อมศรีนวล ณ เชียงใหม่

อาลัยเจ้าอาทิพวรรณ

เจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง เป็นญาติผู้ใหญ่ที่เคารพรักและสนิทสนมอย่างยิ่งของข้าพเจ้า ท่านเป็นลูกพี่ลูกน้องกับเจ้าพ่อของข้าพเจ้า คือ พ.อ.พระเพชรคีรีศรีราชสงคราม (เจ้าแก้วเมืองไท ณ ลำปาง) พี่สาวของเจ้าทิพวรรณท่านหนึ่งคือเจ้าอิ้นได้เสกสมรสกับเจ้าบุตร ณ ลำปาง ผู้เป็นน้องชายของเจ้าพ่อของข้าพเจ้า ด้วยเหตุนี้เจ้าทิพวรรณจึงมีความผูกพันกับข้าพเจ้าอย่างลึกซึ้ง ซึ่งต่อไปนี้จะขอใช้สรรพนามแทนเจ้าทิพวรรณว่า"เจ้าอา" และแทนข้าพเจ้าผู้เขียนว่า"ข้าเจ้า"

นับตั้งแต่เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง สวามีของเจ้าอาได้อพยพครอบครัวลงมาจากนครเชียงตุง เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์เมื่อปี พ.ศ. 2488 ซึ่งขณะนั้นข้าพเจ้าอายุได้เพียง 10 ปี ครอบครัวของเจ้าฟ้าพรหมลือเป็นครอบครัวใหญ่ใช่แต่มากด้วยผู้คนในครอบครัวหากยังมีสมบัติอีกมากมายบรรทุกมาหลายคันรถจากนครเชียงตุงท่านมุ่งหน้ามาสู่นครลำปาง เข้าพำนักอยู่กับเจ้าพ่อของข้าเจ้าที่ในคุ้มเจ้าราชวงศ์(เจ้าปู่ของข้าเจ้า) กลางเวียงนครลำปาง ซึ่งมีอาณาบริเวณกว้างขวางพอที่จะรับรองครอบครัวของเจ้าอาได้ทั้งหมด ข้าเจ้าได้สัมผัสกับเจ้าอาตั้งแต่แรกที่เจ้าอาได้อพยพมาจากนครเชียงตุงเมื่อ 45 ปีที่แล้วยังจดจำความหลังตั้งแต่ครั้งเก่าก่อนได้อย่างต่อเนื่องมิได้หลงลืมแม้แต่น้อยจึงสามารถลำดับความได้ดีกว่าเจ้าพี่เจ้าน้องคนอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้ข้าเจ้าจึงต้องรับหน้าที่บันทึกความจำตั้งแต่เจ้าอาได้อพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 8 ผู้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอย่างเหลือล้นพ้นประมาณต่อครอบครัวของเจ้าอา ข้าเจ้าตื่นเต้นตามประสาเด็กวัย 10 ขวบเมื่อได้พบปะกับครอบครัวเจ้าอาขณะนั้นข้าเจ้ากำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมปีที่หนึ่งซึ่งได้รับเงินค่าขนมวันละ 5 สตางค์ยังไม่เคยสัมผัสกับเงินบาทเมื่อเข้าไปลาเจ้าอาก่อนที่จะไปโรงเรียนเจ้าอาได้ให้เงินข้าเจ้า 2 บาทจึงตื่นเต้นเป็นพิเศษเพราะเมื่อเทียบกับเงินรายวันที่เคยได้รับวันละ 5 สตางค์นั้นก็มากมายเหลือเกินสำหรับสมัยนั้น เจ้าอาพำนักอยู่ที่นครลำปางเป็นเวลานานต่อจากนั้นท่านได้ไปซื้อบ้านที่จังหวัดเชียงใหม่ได้ขนย้ายครอบครัวไปพำนักเป็นการถาวรอยู่ที่นั่น ข้าเจ้าอาลัยในการแยกย้ายจากกันตามประสาญาติสนิท สมัยนั้นการคมนาคมระหว่างลำปางกับเชียงใหม่ยังต้องอาศัยรถไฟเป็นส่วนใหญ่เพราะยังไม่มีถนน "ไฮเวย์" เช่นปัจจุบันนี้คราใดที่จะต้องไปเยี่ยมเยียนเจ้าอาก็ได้โดยสารรถไฟไปทั้งขาไปและขากลับซึ่งยังล่าช้าไม่สะดวกรวดเร็วเหมือนปัจจุบันเพราะรถไฟสมัยนั้นเป็นรถขบวนที่เรียกกันว่า"รถหวานเย็น" เพราะใช้เวลาเดินทางจากลำปางถึงเชียงใหม่ร่วม 6 ชั่วโมง ข้าเจ้าได้ไปมาหาสู่กับครอบครัวของเจ้าอาเป็นปกติเสมอมา ตั้งแต่เล็กจนโต ไปเชียงใหม่คราใดก็ต้องไปพักอาศัยอยู่กับเจ้าอา ทั้ง ๆ ที่ญาติผู้อื่นอีกมากก็อยากจะให้ได้ไปพักอยู่ด้วย แต่ก็ไม่อาจไปพักกับใครได้เพราะเกรงใจเจ้าอาไม่อยากให้เสียน้ำใจ เดิมทีคุ้มกลางเวียงของท่านยังเป็นเรือนไม้สักโบราณหลังใหญ่ใต้ถุนสูงงดงามตามสถาปัตยกรรมล้านนา เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลมหาราชและสมเด็จพระนางเจ้าบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเยือนหัวเมืองฝ่ายเหนือเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2501 ซึ่งทางเจ้านายฝ่ายเหนือทุก "ณ" ได้เตรียมการรับเสด็จฯ โดยจัดพิธีบายศรีทูลพระขวัญถวาย บรรดาเจ้านายเมืองนครลำปางต่างก็ได้ยกขบวนไปพักอยู่ที่คุ้มกลางเวียงของท่านอย่างคับคั่งอบอุ่นใจ เจ้าอาท่านเป็นคนใจกว้างรักพี่รักน้องชนิดที่เรียกว่า"ยกญาติ" ไม่ว่าจะเป็นญาติฝ่ายไหนท่านไม่เคยรังเกียจเดียดฉันท์ท่านให้ความเป็นกันเองอย่างจริงใจ มิได้ไว้ยศว่าเคยดำรงตำแหน่งสูงศักดิ์ถึง"มหาเทวี" ด้วยเหตุนี้เจ้าอาจึงเป็นที่รักใคร่นับถือและยกย่องของบรรดาญาติตลอดจนบริวารผู้ใกล้ชิดและมิตรสหายตลอดจนผู้รู้จักมักคุ้นอย่างยากที่จะหาผู้ใดเสมอเหมือน

ตลอดชีวิตยืนยาวถึง 86 ปีของเจ้าอาท่านบำเพ็ญตนเป็นพลเมืองดีที่มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์เพียบพร้อมบริบูรณ์ทุกประการข้าเจ้าภูมิใจในตัวเจ้าอาในปฏิปทาอันสง่างามของท่านที่ประทับใจมิรู้ลืม ท่านเป็นผู้ที่งามทั้งรูปพรรณสัณฐาน(กายงาม) งามทั้งกริยาวาจา(วาจางาม) งามทั้งจิตใจที่เพียบพร้อมไปด้วยการ"ให้"(ใจงาม)เป็นบุญของข้าเจ้าที่ได้ร่วมสายสกุลบุญที่ได้เกิดมาร่วมวงศ์บุญที่ได้มาประสบพบเห็นเป็นญาติเป็นเชื้อที่ยิ่งไปกว่านั้นก็คือเป็นบุญที่ได้"ร่วมกิ๋นร่วมตาน" (ร่วมบำเพ็ญบุญบำเพ็ญกุศล)เป็นเนืองนิจ เมื่อท่านยังมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรงไปไหนได้โดยสะดวกงานประเพณีใดที่เกี่ยวเนื่องกับเมืองนครลำปางงานนักขัตฤกษ์ทั้งหลายถ้าแม้นท่านทราบหรือได้รับเชิญไปท่านไม่เคยปฏิเสธที่จะไปร่วมและในการบริจาคทานของท่านนั้นท่านจะประดิษฐ์ประดอยร้อยกรองเป็นที่สะดุดตาเรียกว่า"พิเศษ"ทุกกรณีท่านพิถีพิถันในการเลือกสรรค์ทั้งเครื่องไทยทาน (ครัวตาน)ที่ถวายพระสงฆ์องค์เจ้า

โดยเฉพาะถาวรวัตถุในพระพุทธศาสนาที่เจ้าอาได้สร้างสมไว้มากมายจนไม่อาจจะพรรณาไว้ให้ครบถ้วนได้สิ่งที่ไม่อาจจะเว้นจารึกไว้ไม่รู้ลืมก็คือเครื่องทรงพระเจ้าแก้วมรกตองค์ที่ประดิษฐานในพระวิหารวัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เจ้าอาได้สร้างเครื่องทรงด้วยทองถักประดับอัญญมณีสีแดงสดคือทับทิมพม่าที่ลือชื่อไว้ที่พระอุระ และฉัตรประจำทิศตะวันออกขององค์พระธาตุลำปางหลวง ๑ คัน ท่านก็ได้บูรณะไว้ให้เห็นเป็นพุทธบูชาสง่างาม ที่วัดคะตึกเชียงมั่นอันได้ชื่อว่าวัดพัฒนาของอำเภอเมืองลำปางท่านได้สร้างพระประธานองค์ใหญ่ไว้ที่ศาลาบำเพ็ญทานเป็นพระพุทธรูปปั้นดินทองทั้งองค์งดงามตามพุทธลักษณะปางมารวิชัย เจ้าอาบำเพ็ญกุศลเป็นเนืองนิจทั้งทอดกฐินและผ้าป่าทั้งวัดในเมืองและนอกเมืองบางโอกาสได้จัดขบวนกฐินจรไปกับญาติพี่น้องและมิตรสหายถึงอำเภอแม่สายเขตติดต่อระหว่างประเทศไทยกับพม่าจึงนับได้ว่าเจ้าอาเป็นพุทธมามะกะที่งามด้วยศีลด้วยวัตรปฏิบัติตนชอบกอปรด้วยพรหมวิหารธรรม

ท่านพิถีพิถันในการเลือกสรรค์สิ่งของที่จะให้แก่บุคคลหนึ่งบุคคลใดในโอกาสต่าง ๆ ยิ่งสิ่งของที่จะทูลเกล้าฯ ถวายแด่ล้นเกล้าฯ ทั้งสองพระองค์ตลอดจนพระราชวงศ์ผู้ใหญ่ท่านยิ่งมีความปราณีตเป็นทวีคูณ คุณลักษณะอันพิเศษอันเป็น"เอกลักษณ์"ของเจ้าอานี้เป็นที่ประจักษ์และทราบกันดีในหมู่ผู้คนที่ได้มีโอกาสรู้จักมักคุ้นกับท่าน เจ้าอาท่านเกิดมาดี เมื่อมีชีวิตอยู่ก็ได้บำเพ็ญตนเป็นพลเมืองดี เมื่อละโลกนี้ไปท่านก็ไปดีสมดังพระพุทธวจนที่ว่า" โชติ โชติ ปรายโน" แปลความว่า"สว่างมาแล้วก็สว่างไป"

สมใจท่านแล้วที่ตลอดชีวิตอันยาวนานของท่านท่านได้บำเพ็ญความดีมาโดยตลอดโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของความจงรักภักดีที่ท่านมีอยู่เป็นประจำใจในการเคารพเทิดทูนพระบรมราชจักรีวงศ์และพระราชวงศ์ทุกพระองค์ เมื่อเจ้าอากราบถวายบังคมลาถึงแก่พิราลัยเมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2532 แล้วนั้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลมหาราช
สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ
สมเด็จพระศรีนครราบรมราชชนนีนาถ
พลโท สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร
พลตรี สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพวงมาลาวางหน้าศพ
สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา
สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณ์วลัยลักษณ์อัครราชกุมารี
พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรชายาในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ฯ
ได้ทรงพระกรุณาประทานพวงมาลาเคารพศพ

ยิ่งไปกว่านั้น **พลตรี สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี** ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนินมาพระราชทานเพลิงศพ เป็นอวสานแห่งชีวิตอันงดงามของเจ้าอา ข้าเจ้าขอตั้งจิตอธิษฐาน โดยอ้างเอาคุณพระศรีรัตนไตรอันเป็นสรณอันสูงส่งของจงได้นำดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง ไปสู่สุขคติในสัมปรายภพประสบอิฐารมณ์สมควรแก่ฐานะทุกชาติภพด้วยเทอญ.

เจ้าอาทิพวรรณสิ้นชนม์ชีพ
ไม่อาจฝืน"ธรรมดา" สังขารได้
ทุกชีวิตเกิดมาแล้วต้องตาย
แสนเสียดายเจ้าอาพิราลัย
ทั้งทั้งที่เตรียมใจไว้แล้วว่า
สักวันหนึ่งเจ้าอาต้องตักษัย
ยังไม่วายสลดรันทดใจ
ญาติผู้ใหญ่เหลือน้อยลงทุกที
เจ้าอาครั้งยังมีชีวิตอยู่
ท่านเป็นผู้งามสง่ามีราศี
เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติกุลสตรี
เป็นมหาเทวีศรีเชียงตุง.

ขอคารวะดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของ"เจ้าอา"ด้วยความเคารพรักและอาลัยยิ่ง

(เจ้าศรีรัตน์ ณ ลำปาง)
ในนามของเจ้านายเมืองนครลำปางทั้งมวล

"ม่านสีดำ"

พระคุณของเจ้าแม่ ตั้งแต่เกิด
สุดประเสริฐ เลิศค่า จะหาไหน
อธิษฐาน ขอเป็นลูก ทุกชาติไป
เพื่อกราบไหว้ คารวะ อภิวันท์

เมื่อยังเยาว์วัยอยู่ รู้แต่ชื่อ
เจ้าแม่คือ ครูและมิตร ชิดใกล้ฉัน
คราเติบใหญ่ ยามแยกตัว ครอบครัวกัน
ยังซึ่งมั่น กตัญญู คู่ภักดี

รักสดใส บริสุทธิ์ ดุจน้ำค้าง
ไม่เหินห่าง ดูดาย คิดหน่ายหนี
เคารพรัก ภักดิ์บูชา กว่าชีวี
ในโลกนี้ ขอรักแท้ แม่นิรันดร์

จะมีใคร รักเราเท่าเจ้าแม่
ตั้งแต่เกิด จนแก่ ไม่แปรผัน
ยามทุกข์ร้อน เจ็บไข้ ใจผูกพัน
ลูกรักมั่น เทอดบูชา ชั่วฟ้าดิน

หลับไม่ตื่น ฟื้นไม่มี หนีไม่พ้น
ลูกทุกคน โหยไห้ ใจถวิล
สู่สวรรค์ ชั้นฟ้า ชั่วอาจินต์
น้ำตาริน เมื่อปิดม่าน...ป่านสีดำ

เหลืออัฐิ กับรูปภาพ ไว้กราบไหว้
วิงวอนให้ วิญญาณสุข ทุกเช้าค่ำ
อันความตาย คล้ายกันหมด...กฎแห่งกรรม
เพียงสามคำ..."อาลัยรัก"...จากดวงใจ

ทวีป จิตรพรหมมา - ประพันธ์

ภาพโปรดเกล้าฯ พระราชทาน เจ้านายฝ่ายเหนือ เข้าเฝ้า ณ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ เมื่อวันที่ 29 ก.พ. 2515
(เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง นั่งคนที่ 2 จากซ้าย)

ทูลเกล้า ฯ ถวายของที่ระลึก แด่สมเด็จพระราชาธิบดีโบดวงกษัตริย์ แห่งเบลเยี่ยม ณ ท่าอากาศยานเชียงใหม่

เข้าเฝ้าสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ฯ
กับเจ้านายฝ่ายเหนือ และคณะกรรมการสมาคม ฯ ณ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์

จากซ้ายไปขวา - เจ้าราชบุตร ณ เชียงใหม่, คุณหญิงหม่อมศรีนวล ณ เชียงใหม่,
เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง ในงานรับเสด็จ

ด้วยความรักและกตัญญูจากลูก ๆ

เมื่อเจ้าตาของแม่ (เจ้าหลวงบุญวาทย์วงศ์มานิตย์) ถึงแก่พิราลัยลง และความได้ทราบไปถึงนครเชียงตุง ทำให้หม่อม (เราเรียกเจ้าพ่อว่าหม่อมมาจนติดปาก) ต้องรีบมาร่วมงาน ร่วมความเศร้าโศกเสียใจกับแม่ด้วย และด้วยการที่เห็นใจในความทุกข์ และว้าเหว่ที่แม่ต้องสูญเสียร่มโพธิ์ร่มไทรสุดท้ายไปทำให้หม่อมตัดสินใจรับแม่ไปแต่งงานที่เชียงตุง

แม่แต่งงานกับหม่อมทั้งที่อยู่ในเครื่องทุกข์ใหญ่ตามประเพณีของเรา ในตอนที่อายุยังน้อยมาก ยังไม่เดียงสาต่อโลกภายนอก เพราะโลกของแม่มีอยู่แคบ ๆ ภายในคุ้มหลวงเมืองลำปางเท่านั้น แม่ต้องปรับตัวปรับใจให้เข้าได้กับขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม ประเพณีและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันออกไป แต่แม่ก็ได้ทำตัวได้อย่างดีที่สุดจนได้รับการแต่งตั้ง ยกย่องให้เป็นมหาเทวีของนครเชียงตุง

ในท่ามกลางชีวิตลุ่ม ๆ ดอน ๆ สุขบ้างทุกข์บ้างนี้ (มีในประวัติ) แม่ได้ให้กำเนิดลูกถึง 7 คน ถึงแก่กรรมแต่เล็ก ๆ เสีย 2 คน แม่ได้เลี้ยงดูให้ความรัก ความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง แม่สั่งสอน อบรม และให้การศึกษาแก่ลูก ๆ อย่างดีที่สุด แม้จะต้องผ่านความยากลำบากอย่างไรแม่ก็หอบหิ้วลูก ๆ ของแม่ไปด้วยอยู่ด้วยกันทุกหนทุกแห่ง โดยเฉพาะตอนที่มีการฆาตกรรมในราชวงศ์เชมรัฐ หม่อมต้องถูกกล่าวหาว่าเป็นตัวการในฆาตกรรมครั้งนั้น ทั้ง ๆ ที่อยู่กันคนละแคว้น ห่างไกลกันจากเหนือจรดใต้ แต่นี่เป็นฆาตกรรมการเมืองซึ่งเกิดขึ้นจากแผนการชั่วร้ายของฝ่ายปกครองเชียงตุงในขณะนั้น ถึงไม่เอ่ยชื่อก็คงทราบกันดีแล้วว่าคือประเทศใด แม่ต้องวิ่งเต้นหาทนายความเพื่อสู้คดีถึง 3 ชาติด้วยกัน และด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม หม่อมก็พ้นมลทิล แม้กระนั้นก็ดี เราทั้งครอบครัวก็รู้สึกถึงความกดดันกลั่นแกล้งด้วยประการทั้งปวง จนเมื่อถึงโอกาสที่กองทัพไทยเข้าไปยึดครองเชียงตุงสมัยจอมพลผิน ชุณหะวัณ เป็นแม่ทัพ หม่อมและแม่จึงถือโอกาสพาครอบครัวเราติดตามทหารไทยเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอยู่จนถึงทุกวันนี้ด้วยความสุข และความมีเกียรติตามสมควรแก่ฐานะของเราทุกประการ

เรื่องหนึ่งที่ลูก ๆ จำได้ไม่ลืมก็คือในระหว่างการเดินทางและเป็นระยะพักกลางทาง เราจอดรถไว้ข้างทางซึ่งเป็นทางลาดของเนินเขา แม่กำลังให้นมจักรซึ่งยังเล็กอยู่ในรถ ทุกคนบนรถลงมายืดแข้งยืดขากันหมด รถเกิดลื่นไหลลงลาดเขา แม่ซึ่งขับรถไม่เป็นเลย แต่ด้วยสัญชาตญาณแห่งความรักลูก แม่ได้ตัดสินใจหักพวงมาลัยให้รถชนเขาแทนที่จะปล่อยตามบุญตามกรรม รถก็จะต้องตกเหวข้างทาง ถ้าไม่เช่นนั้นป่านนี้เราคงสูญเสียชีวิตแม่ไปนานแล้ว และยังอาจมีอีกหลาย ๆ คน พลอยติดตามเสียชีวิตไปด้วยในคราวนั้น เรื่องคราวนั้นทำให้เราลูก ๆ ระลึกถึงพระคุณแม่ไม่รู้ลืม และนับเป็นเรื่องใหญ่ที่สุดเรื่องหนึ่งในชีวิตของพวกเรา

แม่เป็นคนมีสุขภาพแข็งแรงมาโดยตลอด เวลารู้สึกไม่ค่อยสบาย แม่ก็จะหายามารับประทานเอง ควรรักษาตัวเอง ก็รักษาเอง ควรถึงหมอก็ไปหาหมอเอง และปีสุดท้ายของแม่ ๆ เกิดหกล้มตกบันได ทำให้เส้นโลหิตฝอยแตกแตก ตาช้ำ พูดได้แต่ไม่ชัด นับแต่นั้นมาสุขภาพของแม่ก็ทรุดโทรมลงตามลำดับ สองเดือนสุดท้ายแม่ไม่รู้สึกตัว ต้องอาศัยเครื่องช่วยหายใจ และอาหารทางเส้นเลือดจนร่างกายไม่ยอมรับอวัยวะเทียมทางวิทยาศาสตร์อีกต่อไป แม่ก็จากพวกเราไปด้วยความสงบ เมื่อเวลา 16.55 น. วันอาทิตย์ที่ 26 มีนาคม 2532 ณ. โรงพยาบาลลานนา ท่ามกลางลูก ๆ ของแม่ทุกคน หมอและพยาบาลล้อมรอบ เราลูก ๆ รู้ดีว่า ความตายเป็นสัจธรรมที่ไม่มีใครหลีกพ้น แต่เราก็อยากอยู่กับแม่ ได้พยาบาลแม่ยามเจ็บไข้ ได้ทดแทนพระคุณแม่ให้มากกว่านี้ แม้เราจะทราบดีว่าการจากไปของแม่คือการพ้นจากความทรมาน พ้นการเจ็บปวด พ้นจากนานากรรมในวัฏสงสาร

ลูก ๆ ขออานิสงส์ผลบุญและกรรมดีที่แม่ได้ประกอบไว้มากมายตลอดชีวิตของแม่ จงเป็นผลดลบันดาลให้แม่จงได้ไปเสวยผลบุญนั้น ได้พบกับหม่อม และเจ้าพ่อ เจ้าแม่และเจ้าตาของแม่ในสรวงสวรรค์ และได้พบกับความสุขสันติอย่างสงบในสัมปรายภพชั่วนิรันดร์กาล เทอญ

ถ้าการเกิดใหม่เป็นสิ่งที่จำเป็นและแน่นอนสำหรับมนุษย์เรา ลูกก็ขอกราบเท้าแม่ขอให้เราได้เป็นแม่ลูกกันอีกทุกชาติไป เพราะทุกคนต้องมีแม่ แต่แม่ทุกคนไม่เหมือนกัน แม่ของเราเป็นแม่ที่สุดวิเศษคนหนึ่ง

จากลูกรักทุกคนของแม่

วอ

คุ้ย

ไล

หอม

จักร

บำเพ็ญกุศลที่อำเภอฝาง จ.เชียงใหม่

วันเกิด พลตรี เจ้าราชบุตร ณ เชียงใหม่

คณะโรตารี่และแอน มาอวยพรวันเกิด

จากซ้ายไปขวา 1. คุณหญิง หม่อมศรีนวล ณ เชียงใหม่
2. เจ้าทิพวรรณ 3. เจ้าสุคันธา ณ เชียงใหม่ 4. เจ้ารัมติ ณ ลำพูน

จอมพล ป. พิบูลสงคราม กำลังสนทนากับ เจ้ากาบแก้ว พิจิตรโอสถ เจ้าทิพวรรณ
คุณปราณี พุ่มชูศรี (คนนั่งซ้ายสุด คือ คุณประเสริฐ กาญจนกุล ผู้ว่าราชการเชียงใหม่ครั้งนั้น)

ทอดผ้าป่า วัดกะตึกเชียงมั่น ลำปาง ปี 2527

เจ้าแม่ทิพวรรณ นำครอบครัวไปกราบเคารพศพหลวงปู่แหวน สุจิณโณ ณ วัดดอยแม่ปั๋ง อ.พร้าว จ.เชียงใหม่

ภาพหมู่ "เจ้านายฝ่ายเหนือ" วันที่สมเด็จพระสังฆราช (วาสน มหาเถระ) เสด็จไปทรงเป็นองค์ประธานในวันเททองพระราชานุสาวรีย์ "พ่อเจ้าทิพย์ช้าง" ที่จังหวัดลำปาง เมื่อวันที่ 9 กันยายน 2526 แถวนั่งกลาง (จากซ้ายไปขวา เจ้าพงศ์แก้ว ณ ลำพูน หม่อมศรีนวล ณ เชียงใหม่ เจ้าบุญปั๋น ณ ลำปาง
เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง เจ้าบุษบง ณ ลำปาง เจ้าศรีรัตน์ ณ ลำปาง

ถ่ายเมื่อครั้ง พลตรี เจ้าราชบุตร ณ เชียงใหม่ เจ้ากาบแก้ว พิจิตรโอสถ และพลตรีอยู่รบ กรเพชร ยังมีชีวิตอยู่

ถวายอาหารแด่ พระภิกษุอาพาธ ณ โรงพยาบาลสงฆ์ ลำปาง กับเจ้าแม่คำป้อ ขันธรักษ์

ทำบุญทอดกฐิน ณ วัดห้วยโจ้ อำเภอฝาง

ถ่ายกับคุณจรรยา นิมมานเหมินทร์

สวมมงกุฎนางสาวถิ่นไทยงาม

▲ประวัติสายสืบตระกูลวงศ์ฝ่ายบรรพสตรี
ของ
▲แม่เจ้าทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง

▲แม่เจ้าเทวีนครเชียงตุงแห่งสหรัฐไทยเดิม
ชายาในเจ้าฟ้าสิริสุวรรณราช ยสสรพรหมลือ
เจ้าผู้ครองนครเชียงตุง ในสมัย "รวมเผ่าไทยให้
เป็นชนชาติไทยเดียวกัน รวมอยู่ในพระราชอาณาจักรไทยสยาม

▲แม่เจ้าทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง บรรพชน ต้นสกุลวงศ์ "ณ ลำปาง" ในราชวงศ์ "ทิพย์จักราธิวงศ์" ของพระเจ้าประเทศราช ของกรุงสยามประเทศไทยในยุคกรุงรัตนโกสินทร์

▲นับตามสายสืบสกุลจาก "เจ้าเจ็ดองค์" ในสกุล "ณ ลำปาง"

ลำดับสายสืบสกุลดังนี้

ชั้น 1 △ **พระเจ้าทิพย์จักรสุระวะฤาไชยสงคราม** พระเจ้าผู้ครองนครลำปาง ในสมัยเป็นเอกราชไม่ขึ้นกับกษัตริย์พม่าและกษัตริย์ไทยกรุงศรีอยุธยา กับแม่เจ้าปิมปามหาเทวี (ครองนครลำปางปี พ.ศ. 2275 - พ.ศ. 2320) รวมเป็นเอกราช 27 ปี มีโอรสองค์หนึ่งในจำนวนหลายองค์ แต่จะกล่าวถึงเพียงองค์เดียวที่เป็น "เจ้าบิดาของเจ้าเจ็ดองค์" คือ เจ้าฟ้าชายแก้วสิงหราชธานี นับเป็นชั้น 2

ชั้น 2 △ **เจ้าฟ้าชายแก้ว สิงหราชธานี** เจ้าผู้ครองนครลำปาง กับแม่เจ้าจันตมหาเทวี (ครองนครลำปาง พ.ศ. 2306 - พ.ศ. 2317) ทรงมีโอรส 7 องค์ ธิดา 3 องค์ มีโอรสและธิดานับเป็นชั้น 3 จักกล่าวเฉพาะ เจ้านครลำปางคำโสม (เจ้าคำโสม) 1 ในเจ้า 7 องค์นับเป็นโอรสองค์ที่ 2 และนับเป็นชั้น 3

ชั้น 3 △ **เจ้านครลำปางคำโสม** (เจ้าผู้ครองนครลำปางในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2325-2337) นับเป็นองค์ที่ 1 เป็นอนุชาพระเจ้าบรมราชาธิบดีกาวิละ พระเจ้านครเชียงใหม่เป็นเชษฐาพระเจ้าเชียงใหม่ ช้างเผือกน้อยน้อยธรรมลังกา เจ้านครเชียงใหม่ ที่ 2 มีราชบุตรหลายองค์ๆ หนึ่ง มีนามว่า เจ้าวรญาณรังษีฯ เป็นเจ้าผู้ครองนครลำปาง นับเป็นชั้น 4 ได้เป็นเจ้าผู้ครองนครลำปาง

ชั้น 4 △ **เจ้าวรญาณรังษีภักดีราชธรรม สุพรรณ โฉดมไนยโยนกวิสัย ประชาธิกร อมรมหาเดช เชษฐกะเสนางค์ ลำปางมหานัคราธิปไตย** (เจ้าวรญาณรังษี ณ ลำปาง) เจ้าผู้ครองนครลำปางที่ 6 (ครองนครลำปางตั้งแต่ พ.ศ. 2391 ถึง พ.ศ. 2414) มีราชบุตร คือ เจ้าธนัญไชย ณ ลำปาง นับเป็นชั้น 5 ได้เป็นเจ้าผู้ครองนครลำปาง

ชั้น 5 △ **เจ้านรนันท์ไชยชวลิตสมันตวิชิต** ประเทศราชบริษัทนารถทิพย์จักราธิวงศ์ดำรงโยนกวิสัยอภัยรัษฎารักษ์ อุดมศักดิ์ สัตยาธิวงศ์ ลำปางมหานัคราธิปไตย (เจ้านครลำปางองค์ที่ 8 ครองนครลำปาง ตั้งแต่ พ.ศ. 2430-2439) รวม 9 ปี มีราชบุตรหลายองค์ นับว่าเป็นชั้น 6 และมีราชบุตรองค์หนึ่ง คือ เจ้าบุญทวงศ์ ณ ลำปาง เจ้ามารดาชื่อ เจ้าหญิงฟองแก้ว ได้เป็นเจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 9 (ในยุคกรุงรัตนโกสินทร์) คือ

ชั้น 6 △ **มหาอำมาตย์ โท-พลตรี เจ้าบุญยวาทย์ วงศ์มานิตย์** สามันตวิชิตประเทศราช บริษัทนารถทิพย์-จักราธิวงศ์ดำรงโยนกวิสัยอภัยรัษฎารักษ์ อุดมศักดิ์สัตยาธิวงศ์ ลำปางคมหานัคราธิปไตย (เจ้าบุญทวงศ์

ณ ลำปาง) เป็นเจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 9 (ครองตั้งแต่ พ.ศ. 2440 ถึงวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2465) ได้ถึงแก่พิราลัยชนมายุได้ 65 ปี) มีชายามหาเทวีนามว่า แม่เจ้าเมืองชื่น ณ ลำปาง และท่านเป็นผู้ขอพระราชทานนามสกุล จากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ทรงพระราชทานนามสกุลว่า "ณ ลำปาง" มีราชบุตรและธิดาหลายองค์ นับเป็นชั้น 7 จักกล่าวแต่ เจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปาง ธิดาองค์ที่ 3 ในแม่เจ้าเมืองชื่น ณ ลำปาง ซึ่งนับเป็นชั้น 7 ในราชวงศ์ "ทิพย์จักราธิวงศ์"

ชั้น 7 △ **เจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปาง เจ้ามารดาของแม่เจ้าทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง แม่เจ้าเทวีแห่งนครเชียงตุงชายาใน เจ้าฟ้าสิริสุวรรณราชยสสรพรหมลือ เจ้าผู้ครองนครเชียงตุง แห่งสหรัฐไทยเดิม** (ในสมัยที่อยู่ในความปกครองรัฐบาลไทยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว อนันทมหิดล รัชกาลที่ 8)

เจ้าบิดาของแม่เจ้าทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุงเป็น "นัดดา" คนสนิทของมหาอำมาตย์ โท-พลตรีเจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิตย์ มีบรรดาศักดิ์เป็น **เจ้าไชยสงคราม** แห่งนครลำปาง นามเดิมเจ้าน้อยเบี้ย ณ ลำปาง บุตรชาย เจ้าหนานวงศ์ เจ้าแม่อุษา ณ ลำปาง พระญาติสนิทของพลตรีเจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิตย์

ชั้น 8 △ **แม่เจ้าทิพวรรณ** (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุงเป็นธิดาคนที่ 2 ของเจ้าไชยสงคราม(เจ้าน้อยเบี้ย ณ ลำปาง) กับเจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปาง ธิดาองค์ที่ 3 ของเจ้าหลวงบุญวาทย์วงศ์มานิตย์ เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 9 สูติกาลเมื่อวันศุกร์ที่ 2 ตุลาคม 2446 ณ คุ้มเจ้าหลวงนครลำปาง

แม่เจ้าทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง นับเป็น "นัดดาสาว" ของ "เจ้าตา" คือ พ่อเจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิตย์และได้เสกสมรสกับ เจ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง เมื่อ พ.ศ. 2465 และได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าฟ้าสิริสุวรรณราชยสสรพรหมลือ เจ้าผู้ครองนครเชียงตุง โดยการสถาปนาและทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว านันทมหิดล รัชกาลที่ 8 และโดยการสนับสนุนของรัฐบาลไทยและกองทัพบกไทยพร้อมกับมหาชนชาวนครเชียงตุง เห็นพ้องด้วยเป็นเอกฉันท์

และเมื่อเจ้าฟ้าพรหมลือ มีฐานะตำแหน่งตามราชวงศ์ "เขมรัฐเชียงตุง" เป็นเจ้าเมืองเหล็กตำแหน่งหนึ่งใน ทำเนียบของรัชทายาทของเจ้าฟ้าผู้ครองนครเชียงตุง เจ้าหญิงทิพวรรณ ณ เชียงตุง ผู้เป็นชายาก็ได้รับการยกย่องจากฐานันดรศักดิ์ขึ้นเป็นแม่เจ้าเทวีแห่งนครเชียงตุงตามขัติยราชประเพณีของเจ้านายในราชวงศ์ "เขมรัฐเชียงตุง" ที่ได้ให้การยกย่องและนับถือ เทิดทูนกันมานับเป็นร้อย ๆ ปี สืบเป็นประเพณีต่อ ๆ กันมา

△ ประวัติของเจ้าบิดา เจ้ามารดาของแม่เจ้าทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง แม่เจ้าเทวีนครเชียงตุงในยุคสหรัฐไทยเดิม

△ เจ้าไชยสงครามแห่งนครปฐม แม่เจ้าฝนห่าแก้วไชยสงคราม ผู้สร้างกรรมดีไว้ในนครลำปาง

แม่เจ้าทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง

อดีตเจ้าหญิงทิพยวรรณ ณ ลำปาง เป็นธิดาคนแรกของเจ้าไชยสงคราม (เจ้าน้อยเปี้ย ณ ลำปาง) กับ เจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปาง ผู้เป็นเจ้ามารดานั้นเป็นธิดาคนที่สามของมหาอำมาตย์โท - พลตรีเจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิต (เจ้าบุญทวงศ์ ณ ลำปาง) เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ ๑ กับแม่เจ้าเมืองชื่น ณ ลำปาง มหาเทวี (ครองนครลำปาง พ.ศ. 2440 ถึง พ.ศ. 2465) รวมเป็นเวลา 25 ปี

เจ้าไชยสงครามนครลำปาง เจ้าบิดาของเจ้าหญิงทิพยวรรณ ณ ลำปางนั้น เป็นบุตรชายของเจ้าหนานวงศ์ เจ้าหญิงอุษา ณ ลำปาง เจ้านายอาวุโสของสกุล "ณ ลำปาง" ซึ่งนับตามศักดิ์สายเครือญาติในสกุลแล้วเป็น "หลานชาย" ของเจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิต ๆ ได้ทรงรักและเมตตาเจ้าหลานชายคนนี้เป็นพิเศษ เพราะถือว่า เจ้าหญิงอุษาเจ้ามารดาของเจ้าไชยสงครามนั้นเป็นหลานสาวของแม่เจ้าพ่อแก้ว ณ ลำปาง ชายาของเจ้านันท์ไชยชวลิต เจ้าบิดาของท่าน และเจ้าหญิงอุษามีศักดิ์เป็น "เจ้าพี่สาว" คนหนึ่งที่ได้เคยเป็นพี่เลี้ยงพ่อเจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิตมาตั้งแต่ปฐมวัย

เมื่อเจ้าไชยสงครามอยู่ในวัยเด็กซึ่งเรียกว่าปฐมวัยนั้น เจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิตผู้เป็นญาติผู้ใหญ่ได้ทรงเรียกมาใช้ให้ช่วยการงานในคุ้มหลวงอยู่เสมอ ๆ และมีงานการอะไรที่เป็นงานรื่นเริงปีใหม่ เจ้าไชยสงครามในวัยเด็กจะเข้ามาในคุ้มหลวงกับเจ้าหญิงอุษาผู้เป็นเจ้ามารดาอยู่มิได้ขาด

ซึ่งในสมัยโน้นถือว่า ภายในคุ้มหลวงของเจ้าผู้ครองนครลำปางเป็นสถานที่สำคัญในแบบแผน ขนบธรรมเนียม-ประเพณีต่าง ๆ และเป็นแหล่งวิชาการบริหารและการปกครองในการบริหารราชการงานเมืองของแผ่นดิน ครั้นเติบใหญ่ขึ้น เจ้าไชยสงครามก็ได้ถูกเจ้าหลวงบุญยวาทย์ฯผู้มีศักดิ์เป็น "เจ้าน้า" จึงได้เรียกมาใช้ เป็นผู้รับคำสั่งและตลอดจนหนังสือส่งไปยังเจ้านายชั้นรอง ๆ และส่งทางผู้ว่าราชการจังหวัดที่ศาลากลาง (เค้าสนาม) และเป็นผู้รับหนังสือจากทางจังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดมีมาถึง เจ้าผู้ครองนครลำปางในขณะนั้น

โดยเฉพาะ เจ้าไชยสงครามในสมัยวัยหนุ่มนั้น ได้เคยบรรพชาเป็นสามเณรมาแล้ว จึงเรียกชื่อว่า "เจ้าน้อยเปี้ย เป็นสามเณรที่สนใจในภาษาไทยกลางมาก และมีมันสมองเฉียบแหลม ปฏิภาณว่องไว กิริยาท่าทางปราดเปรียว รูปร่างก็สง่างามผิวขาวสะอาด เรียกว่าผู้ชายรูปงามคนหนึ่งในสมัยนั้น ท่านได้พระมหาเปรียญซึ่งได้เคยไปศึกษาในสำนักวัดบวรนิเวศน์กรุงเทพมหานครมาหลายปี มีความรู้ในภาษาไทยได้ดีมาก เจ้าน้อยเปี้ย ณ ลำปาง ได้รับสั่งสอนการเขียนการอ่าน ในขณะบรรพชาเป็นสามเณรอยู่ 3 ปีเศษ จนเติบโตเป็นหนุ่มขึ้น แล้วได้ลาสิกจากการเป็นสามเณร เข้ามารับราชการอยู่ในราชสำนักในคุ้มหลวงของ เจ้าพ่อหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิต นับตั้งแต่นั้นมา

อาศัยที่ในยุคนั้น คนที่เรียนภาษาไทยกลางน้อยมาก จึงทำให้ เจ้าน้อยเปี้ย ณ ลำปาง หรือภายหลังคือ เจ้าไชยสงคราม ได้เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในภาษาเขียนและภาษาพูด และอ่านได้เก่งกว่าผู้ใด และได้ถูกใช้ให้เขียนหนังสือโต้ตอบตามบัญชาของพ่อเจ้าหลวงบุญยวาทย์ฯ อยู่บ่อยครั้ง

โดยจำแบบอย่าง ทางศาลากลางจังหวัดโดยผู้ว่าราชการจังหวัดได้ใช้ภาษาราชการได้ตอบไปโต้ตอบมากับทางเจ้าผู้ครองนครลำปาง นานเข้า เจ้าไชยสงครามก็มีความชำนิชำนาญมากกว่าผู้อื่น ตลอดจนการอ่านภาษาหนังสือ ระเบียบการ

กฎหมาย และบทบัญญัติต่าง ๆ ที่ออกมาใช้ในราชการ มิใช่มากมายมายเช่นปัจจุบันนี้ จึงทำให้ได้เปรียบเพราะเก่งภาษาไทยเป็นทุนอยู่แล้ว

ความสามารถในการพูดในการเขียนและความจดจำในข้อราชการงานเมืองของเจ้าน้อยเปี๊ยะ ณ ลำปาง ตลอดจนคล่องงานในการประสานงานกับทางฝ่ายราชการฝ่ายปราบปราม-ฝ่ายบริหารราชการของกระทรวงมหาดไทย ทางด้านราชการตำรวจทางด้านอำเภอและศาลากลางจังหวัด ท่านมีความเข้าใจได้ดีมาก จนเป็นที่ยอมรับของเจ้าอุปราช (เจ้าทิพย์จักร ณ ลำปาง) และของ พันตำรวจตรีเจ้าราชวงศ์ (เจ้าแก้วปราบเมรุ ณ ลำปาง) ยศในขณะนั้น (ภายหลังเป็นนายพลตำรวจตรีเจ้าราชวงศ์นครลำปาง) และเจ้านายองค์อื่น ๆ ของเมืองนครลำปาง

เจ้าน้อยเปี๊ยะ ณ ลำปางเคยออกไปทำการจับกุมผู้ร้ายรายสำคัญในการปล้นฆ่าเจ้าทรัพย์และเรื่องลักโคกระบือของพวกโจรในท้องที่ต่าง ๆ ของจังหวัดลำปาง โดยติดตามพลตำรวจตรี เจ้าราชวงศ์ (เจ้าแก้วปราบเมรุ ณ ลำปาง) ผู้เป็นญาติผู้ใหญ่อีกคนหนึ่งของท่าน ก็ปรากฏว่า ท่านได้เกลี้ยกล่อมพูดจาให้ผู้ร้ายเข้ามอบตัวต่อเจ้าราชวงศ์แทบทุกรายไป

ความสามารถในด้านปราบปรามโจรผู้ร้าย ตลอดจนการเกลี้ยกล่อมผู้ร้ายให้เข้ามอบตัว ทางราชการตำรวจซึ่งมีผู้กำกับการตำรวจในสมัยนั้นและอำมาตย์เอก พระยาสุเรนทร์ราชเสนา (เจิม จารุจินดา) เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดนครลำปาง และมีพันตำรวจโท พระสท้านไตรภพ (มักทาย มุสิกะลักษณ์) เป็นผู้กำกับการตำรวจ ได้ปรึกษาหารือเสนอความดีความชอบให้แก่คุณหญิงของอำมาตย์เอก พระยาสุเรนทร์ราชเสนา (เจิม จารุจินดา) ผู้ว่าราชการจังหวัดนครลำปาง (มีเจ้าหญิงคนเดียวที่เป็นธิดาเจ้าหลวงบุญวาทย์วงศ์มานิตที่ได้สามีต่างสกุล)

สำหรับชีวิตการงานของ เจ้าไชยสงคราม (เจ้าน้อยเปี๊ยะ ณ ลำปาง) สวามีของเจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปางนั้นเป็นเจ้านายที่มีความสามารถปราดเปรื่องหลายรูปแบบ จะเป็นฝ่ายปราบปรามก็ได้ จะเป็นทูตเจรจาความให้ราบรื่นก็ได้ - ท่านมีคุณสมบัติพร้อมมูลในการที่จะก้าวหน้าไปสู่ตำแหน่งที่สูงกว่านี้ไปสู่ตำแหน่ง เจ้าบุรีรัตน์ - เจ้าอุปราช - เจ้าราชวงศ์ก็ได้ต่อไปในวันข้างหน้า เพราะได้แสดงคุณภาพและฝีมือให้ประจักษ์ในผลงานทุก ๆ ด้านนี้ได้ รับราชการถวายเป็นราชพลีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงเป็นประมุขของชาติในขณะนั้น

สำหรับเจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปาง ภรรยาของเจ้าไชยสงครามนั้น เป็นธิดาของเจ้าหลวงบุญวาทย์วงศ์มานิตที่สงบเสงี่ยม วางตัวตามแบบฉบับของเจ้านาย รักษาขัตติยราชประเพณีแบบเจ้านายฝ่ายเหนือของเจ้าประเทศราช ไม่ฟุ้งเฟ้อเห่อเหิม หรูหรา ฟู่ฟ่า ปิยะวาจาเวลาเจรจากับผู้ใดก็นิ่มนวล มารยาทก็เรียบร้อย

ในด้านจิตใจก็มีความเมตตาปรานี โอบอ้อมอารีต่อญาติพี่น้อง รักษาเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็น "เจ้านายชั้นสูง" ของราชวงศ์ในฐานะที่เป็นธิดาของเจ้าผู้ครองนครลำปาง และเจ้าแม่มหาเทวีแห่งนครลำปาง และรำลึกเสมอว่า เจ้าปู่ เจ้าย่า เจ้าตา เจ้ายายของคนล้วนแล้วแต่เป็น **แม่เจ้ามหาเทวี และเจ้าผู้ครองนครมาแทบทุก ๆ องค์** นับหลายชั่วคน จึงต้องระมัดระวังตัวรักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูลไว้

เจ้าหญิงอัม ณ ลำปาง หรือ คุณนายไกรเทพสงคราม ผู้เป็นเจ้าน้องหล้าคนสุดท้องที่ 5 ของพ่อเจ้าหลวงบุญวาทย์วงศ์มานิต กับแม่เจ้าเมืองชื่น ณ ลำปางมหาเทวี ได้ให้สัมภาษณ์ แก่ **ปราณี ศิริธร ณ พัทลุง ณ ที่คุ้มเจ้าฟ้าพรหมลือ"** กลางเวียงเมืองนครเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ.2506 เกี่ยวกับชีวประวัติของเจ้านายในสกุล "ณ ลำปาง" และเรื่องราวของ เจ้าไชยสงคราม เจ้าพี่เขยของท่านกับเจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปาง เจ้าพี่สาวของท่านซึ่งท่านได้อยู่ใกล้ชิดกับ เจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปาง ผู้เป็นเจ้าพี่คนที่ 3 เมื่ออายุท่านได้ 9 ปี เจ้าแม่เรือนชื่น ณ ลำปาง ผู้เป็นเจ้ามารดาถึงแก่อนิจกรรม

ในปี พ.ศ.2506 นั้นท่านอายุได้ 73 ปีแล้ว ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติของเจ้านายในตระกูล "ณ ลำปาง" ตอนหนึ่งท่านได้กล่าวถึงอุปนิสัยใจคอ ของเจ้าหญิงฝนห่าแก้วเจ้าพี่สาวของท่านเปรียบเทียบกับ แม่เจ้าทิพวรรณ **"หลานน้า"** ของท่านตอนหนึ่งว่า

"อุปนิสัยใจคอ แบบเดียวกับเจ้าทิพยวรรณผู้เป็นธิดาสาวไม่ผิดเพี้ยน เป็นผู้ไม่ตื่นเต้นในลาภยศและการสรรเสริญ ลาภยศและเกียรติคุณเมื่อตนได้รับ ไม่ถือยศ. ถือศักดิ์ แต่ไม่ลดยศลดศักดิ์ของตนเอง ชอบวางตัวเป็นคนธรรมดา ๆ แบบคนทั่วไป เจรจากับใครก็นิ่มนวลชวนให้ฟัง พูดช้า ๆ เป็นที่ชื่นชมแก่ผู้ที่ได้รู้จัก และคุ้นเคยของคนในยุคนั้นมากที่สุด"

แต่เป็นที่น่าเสียใจที่ เจ้านายทั้งสองท่านคือ เจ้าไชยสงคราม (เจ้าน้อยเปี๊ย ณ ลำปาง) กับ เจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปางผู้เป็นเจ้าบิดาเจ้ามารดาของแม่เจ้าทิพวรรณได้ถึงแก่อนิจกรรมเมื่ออายุเพียง 40 ปีเศษทั้งสองท่าน โดยเจ้าหญิงฝนห่าแก้วได้สิ้นชีพไปก่อน และเจ้าไชยสงครามได้ติดตามไปอีก 2 ปีต่อมา

ปล่อยให้ "เจ้าตา" คือ เจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิต ทำหน้าที่เป็น "เจ้าบิดาเจ้ามารดา" ของเจ้าทิพวรรณ ผู้กำพร้าเจ้ามารดามาตั้งแต่อายุได้ 12 ปี ตราบจนกระทั่งท่านพิราลัย และเจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง ก็สมรสกับ เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง ในปี พ.ศ. 2465 นั่นเอง

คาดคิดกันว่า ถ้าหากเจ้านายทั้งสองมีชีวิตอยู่ต่อมาอีกสัก 10 ปี 15 ปีโฉมหน้าของเจ้านายในสกุล "ณ ลำปาง" จะไปอีกรูปหนึ่งรูปใดก็ไม่มีใครรู้ได้

คนดีเมื่อจากโลกนี้ไปก็น่าอาลัยและคิดถึง"

วัดบุญยวาทย์วิหาร วัดแห่งนี้ พ่อเจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิตท่านเป็นผู้อุปการะหรือที่เรียกกันตามภาษาชาวเมืองเหนือว่า (ศรัทธาเค้า) ท่านเป็นผู้ออกเงินทุนก้อนใหญ่ส่วนตัวก่อสร้างวัดนี้ขึ้นก่อน แล้วให้บรรดาเจ้านายญาติพี่น้องเจ้านายฝ่ายเหนือ และพ่อค้าคหบดี ผู้มีจิตใจศรัทธาร่วมกุศลสร้างวัดในพระบวรพุทธศาสนาร่วมกัน จนกระทั่งได้บูรณะก่อสร้างขึ้นสำเร็จ และต่อมาได้นำถวายวัดในพระบวรพุทธศาสนาแด่สมเด็จพระสังฆราช (สมเด็จกรมพระวชิรญาณวโรรส) เป็นของคณะสงฆ์ไทยต่อไป โดยผ่านทางกระทรวงธรรมการในสมัยนั้น และทรงขอพระราชทานนามวัดที่ตั้งขึ้นใหม่จากพระบาทสมเด็จ

เจ้าน้อยเปี๊ย ณ ลำปาง ผู้มีความรู้ความสามารถได้กระทำราชการมาเกือบ 10 ปีได้ก้าวหน้าในทางราชการ และได้ทำประโยชน์ให้แก่ทางราชการมากในด้านปราบปรามโจรผู้ร้าย ตลอดจนการประสานงาน ระหว่างเจ้านายฝ่ายเหนือกับบรรดาข้าราชการทุกหน่วยงาน เข้ากันดีทั้งสองฝ่ายช่วยปฏิบัติราชการกันได้ดี ตลอดจนฝ่ายทหาร-ตำรวจ และพลเรือน

และเรื่องดังกล่าวนี้ ก็เสียงสนับสนุนจากเจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปาง และ เจ้าอุปราชนครลำปาง (เจ้าทิพย์จักร ณ ลำปาง) พันตำรวจตรีเจ้าราชวงศ์ (ซึ่งขณะดังกล่าวนี้ได้เลื่อนเป็น นายพันตำรวจเอกเจ้าราชวงศ์ผู้กำกับการพิเศษแล้ว ได้ให้การสนับสนุนในการเสนอความดีความชอบ และสัญญาบัตรให้แก่เจ้าน้อยเปี๊ย ณ ลำปาง

และในปีนั้นเอง--ปรากฏว่า เจ้าน้อยเปี๊ย ณ ลำปาง ได้รับการแต่งตั้งฐานันดรศักดิ์ในฐานะที่เป็น "เจ้า" ในราชวงศ์ฝ่ายเหนือ จะมีบรรดาศักดิ์เป็นพระ-พระยาไม่ได้นอกจากใช้บรรดาศักดิ์นำหน้า โดยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯให้เจ้าน้อยเปี๊ย ณ ลำปาง ขึ้นดำรงตำแหน่ง **เจ้าไชยสงครามนครลำปาง** อันเป็นตำแหน่งบรรดาศักดิ์ ประจำตำแหน่งของเจ้านายฝ่ายเหนือในทำเนียบของเจ้าผู้ครองนครลำปางในสมัยนั้น

และตามประวัติของนครลำปางนี้เคยแต่งตั้งบรรดาข้าราชการพื้นเมืองในราชสำนักของเจ้าผู้ครองนคร ซึ่งเป็นสามัญชนมิใช่เชื้อเจ้านายในราชวงศ์ "ทิพย์จักราธิวงศ์" ให้มีบรรดาศักดิ์เป็น **พระยาไชยสงคราม**

เจ้าไชยสงครามนครลำปาง ได้รับหน้าที่เป็นผู้รักษาความสงบอารักขาทางด้านความปลอดภัยของเจ้านายฝ่ายเหนือชั้นผู้ใหญ่ และช่วยรักษาการร่วมกับทางด้านตำรวจภูธรจังหวัดนครลำปาง คอยอารักขารักษาความปลอดภัยของเจ้านายในพระราชวงศ์ชั้นผู้ใหญ่หรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เดินทางขึ้นมาตรวจราชการ ปรากฏว่าไม่เคยมีเหตุการณ์ใด ๆ ที่ร้ายแรงบังเกิดขึ้นเลย

และบรรดาพวกโจรผู้ร้ายในสมัยนั้นพอเอ่ยชื่อของ **เจ้าไชยสงคราม** ขอร้องอย่าให้ก่อคดีแล้ว ก็มักจะเชื่อฟัง การลักโคขโมยกระบือ และสัตว์พาหนะทั้งหลายเบาบางลงไปถนัดตาเมื่อบรรดา "ดาวโจร" ทั้งหลายทราบข่าวว่า **เจ้าน้อยเปี๊ย ณ ลำปาง เจ้าชายรูปงาม ใจเย็น พูดหวานจับใจคน** เกลี้ยกล่อมครั้งใดก็ต้องยอมมอบตัวกับท่าน บัดนี้ท่านได้ตำแหน่ง**เจ้าไชยสงคราม**ประจำนครลำปาง ก็ทำให้เกิดความเกรงใจขึ้น เพราะเกรงกลัวบารมีของท่านขึ้นมา

ชีวิตรักและครอบครัว ของเจ้าไชยสงครามนั้นท่านได้ทำการสมรสกับ เจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปาง ธิดาคนที่ 3 ของพ่อเจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิต ดังได้กล่าวมาแต่ตอนต้นแล้ว

ทั้งเจ้าไชยสงครามและเจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปาง ได้รู้จักคุ้นเคยกันมาตั้งแต่เยาว์วัยด้วยกันมา และผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายต่างก็จองกันไว้ล่วงหน้า เพราะเมื่อเติบใหญ่เป็นหนุ่มเป็นสาวทั้งคู่ก็มีความสัมพันธ์กันฉันท์พี่น้อง แล้วก็เริ่มเข้าใจกันจนกลายเป็นความรัก

ประกอบทั้งเจ้าหลวงบุญวาทย์กับแม่เจ้าเมืองชื่น ณ ลำปาง มหาเทวีมีธิดารวม 5 คนด้วยกันล้วนแต่เป็นหญิงหมด ไม่มีผู้ชายเลย เท่าที่ปรากฏเจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิตมีราชบุตรเขยล้วนแต่เป็น "คนใกล้ชิด" ในสกุล "ณ ลำปาง" ด้วยกันทั้งนั้น

ธิดาคนที่ 1 ชื่อ เจ้าหญิงสเภาคำ ณ ลำปาง (เจ้าพี่) ก็ได้สมรสกับ เจ้าอุปราชนครลำปาง (เจ้าทิพย์จักร ณ ลำปาง) เจ้าน้องชายร่วมเจ้าบิดาของเจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิตเดียวกันแต่ต่างเจ้ามารดา กลับมาเป็นราชบุตรเขยและรับตำแหน่งเจ้าอุปราชอีกด้วย

2. เจ้าหญิงสเภาแก้ว ณ ลำปาง (เจ้าศรีนวล) ก็ได้สมรสกับเจ้านายในสกุล "ณ ลำปาง" เช่นเดียวกัน

3. เจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปาง ก็ได้สมรสกับเจ้าไชยสงครามนครลำปาง (เจ้าน้อยเปี้ย ณ ลำปาง) ญาติในสกุลเดียวกัน และสองท่านผู้นี้คือ เจ้าบิดา เจ้ามารดาของ เจ้าแม่ทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง แม่เจ้าเทวีแห่งนครเชียงตุงชายาของ เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง เจ้าฟ้าผู้ครองนครเชียงตุง สหรัฐไทยเดิมในพระราชอาณาจักรไทย เมื่อ พ.ศ. 2486-2488

4. เจ้าหญิงดาวบิน ณ ลำปาง สมรสกับเจ้าคำลือ ณ ลำปาง หลานชายของเจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิตโดยตรงโดยเป็นบุตรชายของเจ้าพี่หญิงองค์ใหญ่ของท่านคือ เจ้าหญิงจันทร์หอม ณ ลำปาง ผู้ร่วมเจ้าบิดามารดาเดียวกัน มีบุตรธิดาด้วยกัน แต่ถึงแก่กรรมหมด

5. เจ้าหญิงอัม ณ ลำปาง สมรสกับนายพันตรีหลวงไกรเทพสงคราม (แถม จารุจินดา) น้องชายของคุณหญิงปรุงพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้ทรงพระราชทานนามว่า "วัดบุญยวาทย์วิหาร" และรับเป็นวัดหลวง (ตามหลักฐานของกระทรวงธรรมการลงวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2458)

ภารกิจและการงานอื่น ๆ อีกหลายสิบเรื่องที่มหาอำมาตย์โทพลตรีเจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิตได้สร้างสรรค์และพัฒนาให้แก่นครลำปาง มากเกินไปกว่าที่จะมาบรรยายให้หมดสิ้นทุกสิ่งอันได้ ท่านเป็นผู้นำในการสร้างถนนหนทางคมนาคม ระหว่างจังหวัดกับอำเภอต่าง ๆ และเรื่องการสร้างเหมืองฝาย-พนังกั้นน้ำ ทางระบายทดน้ำเข้านา ทำนุบำรุงพระบวรพุทธศาสนา สร้างกุฏิวิหาร กำแพง-ศาลาบาตร์ และบริจาคทรัพย์สินเงินทองสร้างสาธารณสถาน สร้างกุศลผลบุญ ทำบุญให้ทานตลอดชีวิตของท่าน มากมายเหลือคณานับ ล้วนแล้วแต่สร้างคุณงามความดีไว้ประดับโลกนี้ และเป็นสิ่งที่สร้างความเคารพ-คารวะ รำลึกถึงพระคุณของท่านประทับใจแก่ชาวนครลำปางมาตราบเท่าทุกวันนี้...นครลำปาง - เมืองกว้าง - ช้างหลาย - ชายจริง - หญิงกล้า

นี่คือเรื่องราวบางเสี้ยวของชีวิตเท่านั้น ที่ปรากฏว่าท่านได้สร้างแต่ ความเมตตา - เสียสละ เป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ แทบกล่าวได้ว่า ในชีวิตของพ่อเจ้าหลวงบุญวาทย์วงศ์มานิต ผู้มียศทางพลเรือนเป็น มหาอำมาตย์โท-และยศนายทหารเป็นพลตรี และมีฐานันดรศักดิ์เป็น เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 9 ในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ภายใต้พระบารมีมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์แห่งกรุงสยามในพระบรมราชวงศ์จักรี

และท่านผู้นี้เป็น "เจ้าตา" ของแม่เจ้าทิพยวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง แม่เจ้าเทวีแห่งนครเชียงตุง ชายาของเจ้าฟ้าสิริสุวรรณราชยศสรพรหมลือ เจ้าผู้ครองนครเชียงตุง สหรัฐไทยเดิม เมื่อ พ.ศ. 2486 ถึง พ.ศ. 2488 ซึ่งรวมอยู่ในพระราชอาณาเขตของกรุงสยาม ประเทศไทยในยุคนั้น

△ ราชบุตรและธิดาของมหาอำมาตย์โท · พลตรีเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปาง ซึ่งกำเนิดจากแม่เจ้าเมืองชื่น ณ ลำปาง ธิดาของเจ้าหลวงวรญาณรังษี คือ

(1) เจ้าหญิงสเภาแก้ว ณ ลำปาง (เจ้าพี่) สมรสกับ เจ้าอุปราช (เจ้าทิพย์จักร ณ ลำปาง) อุปราชนครลำปาง มีบุตรธิดาคือ
1. เจ้าเทพธำรงค์ ณ ลำปาง 2. เจ้าหญิงอัตก์ ณ ลำปาง

(2) เจ้าหญิงสเภาคำ ณ ลำปาง (เจ้าศรีนวล) มีบุตรธิดาคือ 1. เจ้าหญิงจอบ ณ ลำปาง 2. เจ้าหญิงสร้อยแก้ว ณ ลำปาง 3. เจ้าวงศ์เกษม ณ ลำปาง 4. เจ้าหญิงฟองสมุทร ณ ลำปาง 5. เจ้ามงคล ณ ลำปาง 6. เจ้าหญิงศรีสม ณ ลำปาง 7. เจ้าหญิงบุญศรี ณ ลำปาง

สวามีท่านชื่อ เจ้าราชบุตร (เจ้าแก้วเมืองพน)

(3) เจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปาง สมรสกับ เจ้าไชยสงคราม (เจ้าน้อยเปี้ย ณ ลำปาง) มีบุตรธิดาดังนี้ คือ 1. เจ้าอ้น ณ ลำปาง 2. เจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง (คือแม่เจ้าทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง ได้เศกสมรสกับ เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง โอรสของเจ้าฟ้ารัตนะก้อนแก้ว อินทรแถลง เจ้าผู้ครองนครเชียงตุง กับแม่เจ้าปทุมามหาเทวี) 3. เจ้าหญิงจันทร์สุดา ณ ลำปาง (เจ้าหน้อย) 4. เจ้าหญิงอนงค์ลักษณ์ ณ ลำปาง

(4) เจ้าหญิงดาวบิน ณ ลำปาง สมรสกับเจ้าคำลือ ณ ลำปาง บุตรชายเจ้าหญิงจันทร์หอม (เจ้าพี่สาวคนใหญ่ผู้ร่วมเจ้าบิดาเจ้ามารดาเดียวกับ พลตรีเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต) มีบุตรธิดารวม 5 คนถึงแก่กรรมหมด

(5) เจ้าหญิงอัม ณ ลำปาง สมรสกับ นายพันตรีหลวงไกรเทพสงคราม (แถม จารุจินดา) น้องชายของคุณหญิงปรุง ภริยาของอำมาตย์เอกพระยาสุเรนทร์ราชเสนา (เจิม จารุจินดา) ผู้ว่าราชการจังหวัดนครลำปาง มีบุตรด้วยกันคือ
1. คุณบุญละมัย จารุจินดา (หญิง) 2. จ.ส.อ.ประจักษ์ จารุจินดา

ราชบุตร ธิดาที่กำเนิดจากหม่อมต่าง ๆ มีนามดังต่อไปนี้

1. เจ้าหญิงจ๋อม ณ ลำปาง หม่อมมารดาชื่อ หม่อมบัวจิ๋น ณ ลำปาง
2. เจ้าหญิงเนียม ณ ลำปาง
3. เจ้าหญิงบุษบง ณ ลำปาง หม่อมมารดาชื่อ หม่อมช้อย ณ ลำปาง
4. เจ้าหญิงอัมพร ณ ลำปาง หม่อมมารดาชื่อหม่อมน้อย ณ ลำปาง
5. เจ้าบุญส่ง ณ ลำปาง หม่อมมารดาชื่อ หม่อมลำเจียก ณ ลำปาง เจ้าบุญส่ง ตอนปฐมวัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 กับสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินีได้ทรงรับไปอุปการะให้การศึกษา และพักอยู่ในพระบรมมหาราชวัง รุ่นเดียวกับเจ้าไชยชนะ ณ เชียงใหม่ บุตรชาย พันตำรวจเอก เจ้าไชยสงคราม (เจ้าสมพะมิตร ณ เชียงใหม่)

และภายหลังกลับมานครลำปางบั้นปลายชีวิตได้รับเลือกเป็นนายกเทศมนตรี เทศบาลเมืองนครลำปาง และเป็นประธานสภาจังหวัดลำปาง เคยเป็นผู้จัดการโรงแรมลัคกี้ และเป็นนายกสมาคมรถม้านครลำปาง (ถึงแก่กรรมแล้ว)

6. เจ้าบุญสารเสวต ณ ลำปาง ไม่ทราบชื่อหม่อมมารดาเมื่อปฐมวัยมาศึกษาเล่าเรียนที่โรงเรียนมหาดเล็ก หลวงห้วยแก้วเชียงใหม่ และภายหลังพลตรีเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต เจ้าบิดาพิราลัย แล้วเดินทางกลับนครลำปาง แล้วถึงแก่กรรมในวัยหนุ่มชื่อเสียงจึงได้หายไป

เจ้าหลวงบุญวาทย์วงศ์มานิต มีแต่บุตรชายเพียงสองคนที่เกิดจากหม่อม นอกนั้นเป็นหญิงหมด

นี่คือประวัติชาติตระกูลวงศ์ของ แม่เจ้าทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง ชายาในเจ้าฟ้าสิริสุวรรณราชยสสรพรหมลือ ผู้เป็นเจ้าฟ้าผู้ครองนครเชียงตุง ในยุคที่รัฐบาลไทยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินของประเทศไทย ได้เข้า

ปกครองในสหรัฐไทยเดิม ระหว่างสงครามโลกมหาเอเชียบูรพา ตั้งแต่ พ.ศ.2486-พ.ศ.2488 รวมเป็นเวลา 3 ปี แม้ว่าจะเป็นเวลาเพียง 3 ปีของการ "รวมเผ่าไทยให้เป็นชนชาติไทยเดียวกัน" ก็เป็นเกียรติประวัติของประวัติศาสตร์ชาติไทยได้เรื่องหนึ่งที่จารึกไว้ว่า "ครั้งหนึ่งชนชาติไทยอันมีพระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ ทรงเป็นพระประมุข ได้ยึดนครเชียงตุง ดินแดนของสหรัฐไทยเดิมซึ่งตกอยู่ใต้อำนาจการปกครองของชนชาติพม่าและอังกฤษ โดยชนชาติไทยได้ประสบชัยชนะยึดกลับคืนมาปกครองได้ถึง 3 ปี เท่านี้ก็น่าจะพากภูมิใจแล้วไม่ใช่หรือ?

เราและท่านก็คงไม่ลืมว่า ในการครั้งนั้นเจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง เจ้านายในราชวงศ์เจ้านายฝ่ายเหนือของชนชาติไทยเราได้มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนกองทัพไทยที่ไปรบในนครเชียงตุงให้ได้รับความสดวกนานานับประการ ดังที่ข้อเขียนบันทึกของทางราชการของกองทัพไทย ได้บันทึกเกียรติประวัติของเจ้าฟ้าสิริสุวรรณราชยสสรพรหมลือไว้เป็นอนุสรณ์ดังปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้แล้ว

เพราะว่าเจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง ผู้เป็นชายาของเจ้าฟ้าสิริสุวรรณราชยสสรพรหมลือ เป็นตัวจักรสำคัญที่กระตุ้นเตือนให้ ชนเผ่าไทย เชื้อชาติไทย ที่ตกค้างในดินแดนพม่า และอยู่ในบังคับของชนชาติอังกฤษ ควรแสดงความรักชาติไทย และยกย่องนับถือชนชาติไทยด้วยกัน และมารวมเผ่าไทยด้วยกันเถิด และก็สมความปรารถนาของเจ้าหญิงทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง แล้วทุกประการ.

△ ลำดับราชวงศ์ "ทิพย์จักราธิวงศ์" ของพระเจ้าผู้ครองนครลำปาง อันเป็นต้นตระกูลวงศ์ของเจ้านายฝ่ายเหนือซึ่งเป็นเอกราชมาเป็นเวลา 27 ปี อันเป็นบรรพชนของ

△ แม่เจ้าทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง
ชายาของเจ้าฟ้าสิริสุวรรณราชยสสรพรหมลือ
เจ้าฟ้าผู้ครองนครเชียงตุงสหรัฐไทยเดิม

ซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยได้ทรงสถาปนาในขณะที่อยู่ภายใต้การปกครองของประเทศไทย ตามแผน "รวมชาติไทยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน" ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 (สงครามมหาเอเชียบูรพา) ระหว่าง พ.ศ. 2486-2489

ราชวงศ์ "ทิพจักราธิวงศ์" ได้อุบัติขึ้นในยุคปลายกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีของชาติไทย กลางรัชสมัยพระเจ้าบรมโกศ กษัตริย์องค์ที่ 35 ตรงกับ พ.ศ. 2275 ถึง พ.ศ. 2302 ณ เมืองนครลำปาง เขลางค์นคร ดินแดนลานนาไทย ผู้สถาปนาราชวงศ์ "ทิพย์จักราธิวงศ์" ก็คือมหาชนชาวลานนาไทย ในนครลำปาง แห่งนี้ เพื่อถวายยกย่องเทิดทูนวีรกรรมแด่ อดีตนายแคว้นบ้านปงยางคกและแม่ทัพทิพย์จักรผู้กู้ชาติขับไล่ ข้าศึก ซึ่งยึดครองบ้านเมืองแล้วกดขี่ข่มเหง ข่มขืนทารุณกรรมหญิงสาวและหญิงทั่วไป และทารุณกรรมนานาประการ ท่านแม่ทัพทิพย์จักรได้ถูกยกย่องเป็น

△ พระเจ้าทิพย์จักรสุระวะฤาไชยสงคราม △

(หรือขนานอีกนามหนึ่งว่า เจ้าพระยาสุระวะฤาไชยสงคราม หรือพ่อเจ้าเหนือหัวทิพจักรสุระวะฤาไชยสงครามก็เรียก)

การสถาปนามหาบุรุษผู้เป็นวีระชนแม่ทัพใหญ่ของนครลำปางขึ้นเป็น "เจ้าเหนือหัว" โดยการพร้อมใจกันเป็นเอกฉันท์ทั้งพระมหาสมณะชีพราหมณ์ทั้งพุทธจักร และเสนาอำมาตย์มหาชนราษฎรทั้งฝ่ายอาณาจักร พร้อมใจกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว

พระประวัติของเจ้าทิพย์จักรนั้นอดีตเป็นนายแคว้นปกครองหมู่บ้านปงยางคก เวียงคอกวัว (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง) รูปร่างสูงใหญ่-ล่ำสันแข็งแรง เป็นนักแม่นปืนและชอบล่าสัตว์เป็นประจำ และชอบผจญภัยกับสัตว์ใหญ่ที่ดุร้ายจนได้ฉายาจากคนทั่วไปว่า "ทิพย์จักรวเนจร" หรือเรียกอีกนามหนึ่งว่า "พรานไพรนั่นเองแต่เป็นผู้มีสติปัญญา-ความกล้าหาญเหมาะสมจะเป็นผู้นำ ในตำแหน่งแม่ทัพนายกองได้ดีที่สุด

แต่พรานไพรผู้นี้หาใช่เป็นนักล่าสัตว์ที่ปราศจาก สติปัญญาและความรู้ก็หาไม่ เราจะทราบจากประวัติที่นักปราชญ์ราชบัณฑิตชาวเหนือเขียนไว้ในตำนานพิงคปกรณ์ราชวงศ์ก็จะเห็นได้ว่า เมื่อท่านเป็นเจ้าผู้ครองนครลำปางแล้ว **ได้เดินทางไปเยี่ยมแสดงผูกสัมพันธ์ไมตรีกับกษัตริย์พม่า และได้รับเกียรติแต่งตั้งให้เป็น "เจ้าไชยสงคราม" ซึ่งต่อมาได้มีนักปราชญ์ราชบัณฑิตชาวเหนือได้เติมตอนท้าย** ในพระนามของท่านที่มีอยู่ว่า **พระเจ้าทิพย์จักรสุระวะฤาไชยสงคราม**

และพระองค์ทรงสามารถปกครองบ้านเมืองนครลำปางให้สงบราบคาบ ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข ตลอดเป็นเวลาถึง 27 ปี นับตั้งแต่ พ.ศ. 2275 เป็นต้นมาตราบจนกระทั่งพิราลัยใน พ.ศ. 2302 ชีวิตบั้นปลายหมั่นเอาใจใส่ทำนุบำรุงพระบวรพุทธศาสนา สร้างแต่กุศลกรรมเพื่อล้างบาปในตอนวัยหนุ่มที่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต และได้ทำการฆ่าศัตรูผู้มารุกรานบ้านเมืองมากต่อมาก

ภาพวันที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ฯ ไปทรงเปิดพระราชานุสาวรีย์ "พ่อเจ้าทิพย์ช้าง" ที่จังหวัดลำปางเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2526

กล่าวกันว่าเมื่อสมัยเป็น นายแควันทิพย์จักรแห่งบ้านปงยางคกนั้นออกไปล่าสัตว์ได้ปะทะกับช้างพลายกำลังตกมันตรงเข้ามาทำร้าย นายแควันทิพย์จักรใช้มีดฟันหางช้างจนขาดวิ่งหนีเข้าป่าไป ตั้งแต่นั้นมาชาวนครลำปางก็ได้ตั้งฉายาท่านว่า "ทิพย์ช้าง" หรือ "ติ๊บช้าง" ซึ่งชาวนครลำปางพากันชื่นชมและชื่นชอบการเอ่ยอ้างวีรกรรมและใช้ชื่อ "ทิพย์ช้าง" ถือว่าเป็นการแสดงเกียรติภูมิของชาวนครลำปางเป็นอย่างมากที่มีคนกล้าหาญอย่างท่าน

อันสืบเนื่องมาจากสถานการณ์ทางด้านการปกครองของท้าวลิ้นก่าน เจ้าเมืองนครลำปางและเสนาอำมาตย์ทั้งสี่ผู้คุมอำนาจการปกครองอ่อนแอ ปล่อยให้บ้านเมืองตกอยู่ในสภาพที่ประชาชนขาดการสามัคคีสมภารเจ้าวัดหลายแห่ง ตั้งตัวเป็นผู้วิเศษอวดอ้างว่าอยู่ยงคงกะพัน ฟันแทงไม่เข้า ยิงไม่ออก และสามารถเรียกภูติผีปีศาจมาใช้เป็นไพร่พลได้

ทางเมืองนครลำพูนซึ่งอยู่ชิดติดกันโดยมีดินแดนด้านเหนือเชื่อมต่อกัน ได้ทราบข่าวกิตติศัพท์เล่าลือว่าสมภารเจ้าวัดนายาง-สมภารวัดสามขา-สมภารวัดบ้านฟ่อนมีคาถาอาคมต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้สมภารวัดสามขากับสมภารวัดบ้านฟ่อน ลาสิกขาบทมาเป็นเสนาซ้ายเสนาขวาของสมภารวัดนายาง ผู้ที่มีเวทมนต์คาถาเรียกวิญญาณคนตายผีร้ายมาเป็นพลรบได้

ทางบ้านเมืองก็ปล่อยปละละเลย ไม่ห้ามปราม ดูเหมือนว่าจะเกรงกลัวสมภารวัดนายางกับพรรคพวกเสียอีกด้วย

ข่าวได้กระพือไปถึง เจ้าเมืองลำพูนในสมัยนั้นว่ากองกำลังของพวกผีบุญผู้มีฤทธิ์เดช และอภินิหารกำลังรวบรวมกำลังไพร่พลจะยกทัพไปยึดเมืองนครลำพูน จึงได้แต่งตั้งมอบหมายให้ ท้าวมหายศเป็นแม่ทัพยกมาปราบปราม และพวกสมภารวัดนายางกับพวกเสนาซ้ายขวาและสมุนได้ทำการต่อสู้กับกองทัพเมืองนครลำพูน ปรากฏว่าสู้กำลังทหารไม่ได้ ก็หลบหนีเข้าไปอาศัย อยู่ในวิหารหลวงวัดพระธาตุลำปางหลวงทางกองทัพเมืองลำพูนเข้าล้อมวัดไว้

ตอนกลางดึกคืนนั้น สมภารวัดนายางกับบรรดาพรรคพวกพยายามหลบหนีออกมาจากบริเวณวัดพระธาตุลำปางหลวงไปทางทิศใต้ พวกทหารลำพูนปล่อยให้ออกมาจากวัดก่อนเพราะจะฆ่ากันในวัดจะเป็นบาป

และเมื่อพ้นออกมาจากเขตวัดแล้ว พวกทหารลำพูนก็ทำการจู่โจม สู้รบและฆ่าฟันพวก "ผีบุญ" ทั้งหลายจนแตกหนีไปคนละทางสองทาง และตายในที่รบก็มีจำนวนมาก ตัวสมภารวัดนายางกับเสนาซ้ายขวา อดีตสมภารวัดสามขา กับสมภารวัดบ้านฟ่อนก็ถูกลูกปืนตายในที่รบทั้ง 3 คน

ในโอกาสเดียวกันนี้เอง ท้าวมหายศแม่ทัพเมืองลำพูนก็ได้ถือโอกาสยึดเอาวิหารหลวงวัดพระธาตุลำปางหลวงและบริเวณวัดอันกว้างใหญ่เป็นที่พักไพร่พล และเมื่อทราบจุดอ่อนของเจ้าเมืองนครลำปางอ่อนแอก็เลยฉวยโอกาสที่จะทำการยึดเมืองนครลำปางให้อยู่ในอุ้งมือ

ท้าวมหายศได้แต่งผู้คนไปเรียกร้องเก็บเอาสิ่งของมีค่าและเงินค่าภาษีต่าง ๆ แล้วแต่จะอ้างเอาตามความพอใจ ผู้ใดขัดขืนแข็งข้อก็จับตัวมาทำโทษเฆี่ยนตีและทรมานอย่างทารุณ

และต่อจากนั้นท้าวมหายศได้มอบหมายให้ ขุนทหารของกองทัพเมืองลำพูน ชื่อหาญฟ้าแมบ, หาญฟ้าฟื้น, หาญฟ้าง้ำ รวม 3 คน เข้าไปเจรจาความเมืองต่อ บรรดาเสนาอำมาตย์ ณ สนามเมืองนครลำปาง ซึ่งทางนครลำปางได้มีแสนหนังสือแสนเทพนายเรือ จเรน้อยและขุนนางพื้นเมืองชาวนครลำปางอีกหลายนายเข้าร่วมประชุมด้วย หาทราบแผนการอันชั่วร้ายของการฆาตกรรมและยึดเมืองไม่

บรรดาหาญฟ้า ขุนทหารทั้ง 3 ของเมืองลำพูน เหน็บซ่อนอาวุธ ไว้ในตัวได้โอกาสก็ทำการไล่ฆ่าฟัน บรรดาผู้ที่เข้าประชุมพร้อมกันให้สัญญาณกองพลหาญเมืองลำพูนยกหนุนเข้ามาในเมืองไล่ฆ่าฟันผู้คนล้มตาย พวกที่หนีรอดก็หนีไป หนีไม่พ้นก็ถูกฆ่าตายในบริเวณนั้น

บ้านเรือนราษฎรในเมืองนครลำปางได้ถูกพลหาญ ลำพูนเอาไฟไล่จุดเผา เกิดไฟไหม้ไปทั้งเมือง

ท้าวลิ้นก่านเจ้าเมืองนครลำปาง นายน้อยธรรมคนสนิทและพวกเสนาที่รอดตายพร้อมด้วยชาวบ้านชาวเมือง พากันหลบหนีการฆ่าฟันของพวกพลหาญเมืองลำพูน

ณ ดินแดนแหล่งที่หลบหนีของพวกชาวนครลำปางครั้งนี้ ตามสถานที่ตำบลหนแห่งในที่ต่าง ๆ คือ ประตูผา, เมืองต้า, เมืองลอง, เมืองเมาะ, เมืองจาง ส่วนในตัวเมืองนครลำปาง ก็เงียบเหงาหามีผู้คนอาศัยอยู่ในเมืองไม่

บ้านเมืองนครลำปาง ตกอยู่ในสภาพยุคเข็ญบ้านไม่เป็นบ้านเมืองไม่เป็นเมืองราษฎรถูกกดขี่ข่มเหง ดังที่เกิดขึ้น จึงทำให้พระมหาเถรเจ้าอธิการวัดพระแก้ว (หรือวัดชมภูในเมืองนครลำปาง) ซึ่งเป็นพระมหาเถรผู้เป็นที่นับถือเคารพคารวะของชาวเมือง อดรนทนไม่ไหวในสถานการณ์ของบ้านเมืองเช่นนี้

พระมหาเถรวัดพระแก้วชมภูจึงได้คิดกอบกู้เมืองนครลำปาง คืนมาจากการปกครองของท้าวมหายศ แม่ทัพเมืองลำพูน ผู้ทำการกดขี่ ข่มเหง ทารุณโหดร้าย ได้ทำการชักชวนและซ่องสุมบรรดาศิษย์และผู้เลื่อมใสและรักบ้านเมืองได้พลหาญจำนวนมากที่ร่วมด้วย

พระมหาเถรได้เดินทางไป เจรจาความเมืองในการรวบรวมกำลังไพร่พลจะต่อรบกับท้าวมหายศ โดยเจรจากับท้าวลิ้นก่านเจ้าเมืองเก่า กับตัวจเรน้อย ซึ่งหนีตายรอดไปได้ในครั้งนั้น พำนักอยู่ที่บ้านประตูผา ให้ดำเนินการจัดสะสมกำลังไพร่พล ทำการสู้รบกับท้าวมหายศ ขับไล่ให้พ้นออกไปจากเมืองนครลำปาง

ผลของการเจรจาความกันในครั้งนี้ ปรากฏว่า ท้าวลิ้นก่านและจเรน้อยได้ตอบปฏิเสธ ไม่ยอมรับผิดชอบและไม่ยอมรับเอาเป็นธุระใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะถือว่า ตนได้สละตำแหน่งเจ้าเมืองนครลำปางแล้ว ไม่ขอเกี่ยวข้องกับการบริหารบ้านเมืองตลอดจนภาระกิจการอันใดต่อไป

พร้อมกับได้ยืนยันว่า ตนเองไม่มีความสามารถแล้วจึงขอปลงมอบอำนาจและภารกิจให้แก่พระมหาเถร เป็นผู้ดำเนินการจัดการเลือกเฟ้นหา ผู้ที่มีความรู้-ความสามารถ-มีความกล้าหาญเป็นแม่ทัพจัดการสู้รบกับข้าศึกเอาเถิด ถ้าหากว่าผู้นั้นสามารถเอาชนะข้าศึกได้แล้วท้าวลิ้นก่านก็จะสละตำแหน่ง "เจ้าเมืองนครลำปาง" ให้แก่ผู้นั้นและทายาทสืบเป็นเจ้าเมืองนครลำปางตลอดไป ชั่วลูกหลานเหลน ส่วนตนนั้นขอสละแล้ว

เมื่อเหตุการณ์และทราบความอย่างแน่ชัด เช่นนี้แล้ว เจ้าอธิการสมภารวัดพระแก้วชมภูจึงได้ปรึกษากับบรรดาศิษย์และคนใกล้ชิด และได้รำลึกถึง นายแคว้นบ้านปงยางคก ผู้มีชื่อว่า "ทิพย์จักร" หรือที่มีสามัญนามทั่ว ๆ ไปเรียกกันว่า "ทิพย์ช้าง" ซึ่งในประวัติกล่าวว่าเป็นคนมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด และกล้าหาญชาญชัย สามารถที่จะเป็นนายพลกุมกำลังพลหาญทำการสู้รบกับพวกพลหาญชาวนครลำพูน ลูกน้องของท้าวมหายศได้ และเป็น "นักแม่นปืนยาว" อีกด้วย

พระมหาเถรอธิการวัดพระแก้วชมภู จึงได้ให้คนไปเชิญนายแคว้น บ้านปงยางคกทิพย์จักรวเนจรนักนิยมไพร มาปรึกษาหารือถึงเรื่องของการมอบหมายตำแหน่งนายทัพใหญ่นำกำลังไพร่พลหาญหน่วยกล้าตายของ ชาวนครลำปางเข้าทำการขับไล่โจมตีข้าศึก ขณะที่พักกำลังไพร่พลอยู่ในวัดพระธาตุลำปางหลวง (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอเกาะคาจังหวัดลำปาง) และว่านายแคว้น ทิพย์จักร จะรับตำแหน่งนี้ได้หรือไม่ พร้อมกับได้นำความที่ตนไปพบกับท้าวลิ้นก่านๆ ยอมสละตำแหน่งเจ้าเมืองนครลำปางให้เสวยเป็นเจ้าเมืองสืบไปทั่วบุตรหลานเหลน

นายแคว้น ทิพย์จักร ได้ตอบว่า **"ข้าศึกชาวลำพูนก็เตียวดิน(เดินดิน) กินข้าวเหมือนกับพวกเราชาวนครลำปางหาควรจะหวั่นเกรงกลัวไม่"**

และต่อมาพระมหาเถรวัดพระแก้วชมภู จึงได้กระทำพิธีให้ศีลให้พรให้ได้ชัยชนะข้าศึก ศัตรู พร้อมกับมอบกำลังพลหาญหน่วยกล้าตายชาวนครลำปางให้เป็นกำลัง 300 คน ยกกำลังไปล้อมรอบกำแพงวัดพระธาติลำปางหลวงเอาไว้ ส่วนตัวเองนั้นพร้อมกับพลหาญคู่ใจอีก 2 คน ได้นำอาวุธปืนยาวคู่มือลอดคูร่องน้ำของวัดพระธาตุลำปางหลวงเข้าไป ดูลาดเลา ข้าศึกและในตอนดึกของคืนนั้น ท้าวมหายศ แม่ทัพเมืองลำพูนกำลังเล่นหมากรุกอยู่กับพวกขุนทหารบางคน มีแสงไฟส่องให้เห็นตัว

เป็นจังหวะพอดี แม่ทัพทิพย์จักรใช้ปืนยาวคู่มือ ซึ่งเคยล้มสัตว์ใหญ่ ๆ มามากต่อมาก ยิงถูกตรงเป้าหมายไปยังร่างท้าวมหายศ แม่ทัพของเมืองลำพูน ตายคาวงหมากรุก พอเสียงปืนดังขึ้น เสมือนหนึ่งให้สัญญา กำลังพลหาญชาวนครลำปางก็บุกพังประตูวัดพระธาตุลำปางหลวง และไล่ฆ่าฟันพวกพลหาญชาวลำพูน ซึ่งกำลังนอนหลับในตอนกลางดึก ด้วยคาดไม่ถึง

ว่า ชาวนครลำปางจะรวมกำลังเข้าบุกโจมตีพวกตนได้ ทำความโกลาหลวุ่นวาย หนีตายเอาตัวรอดกันไปคนละทาง โดยไม่ทันได้ทำการหยิบอาวุธต่อสู้เพราะความงัวเงียเพิ่งตื่นนอน

บ้างก็หนีไปตายนอกบริเวณวัด บ้างก็ตายในวัดและแตกพ่ายหนีกลับไปทางทิศเหนือของเมืองนครลำปางซึ่งเป็นที่ตั้งของเมืองนครลำพูน แม่ทัพทิพย์จักรยกกำลังพลหาญติดตามไล่ฆ่าศัตรูไปจนถึง ดอยดินแดงผีปันน้ำเขตต่อเขตแล้วจึงยกกำลังทัพกลับนครลำปาง ทำการสำรวจกวาดล้างพวกตกค้างที่หลงเหลือ จับกุมคุมขังชำระโทษตามที่เคยก่อกรรมทำเข็ญไว้กับชาวเมืองนครลำปาง

ต่อจากนั้น พระมหาเถรกับราษฎรทั้งหลายก็พร้อมกันตั้งพิธีปราบดาภิเษกแม่ทัพทิพย์จักรสถาปนาขึ้นเป็น **เจ้าพระยาสุระวะฤาไชยสงคราม ครองเมืองนครลำปาง**

ในจุลศักราช 1094 ตรงกับปีชวด (พุทธศักราช 2275) **ในครั้งนั้นเมืองนครลำปางเป็นเอกราช เฉพาะมณฑลมิได้ขึ้นแก่พม่า, ไทย, หรือเชียงใหม่** เจ้าพระยาสุระวะฤาไชยสงคราม (เจ้าทิพย์จักร) ได้เสวยเมืองนครลำปาง เป็นเวลายาวนานถึง 27 ปี ครั้นถึงจุลศักราช 1121 (ตรงกับ พ.ศ. 2302) ก็ได้ถึงแก่พิราลัย

โอรสและธิดาของเจ้าทิพย์จักรสุระวะฤาไชยสงครามซึ่งกำเนิดจากแม่เจ้าปิมปา (พิมพา) มหาเทวีแห่งนครลำปางในสมัยเป็นเอกราชไม่ขึ้นกับไทย-พม่าและเชียงใหม่ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2275 ถึง พ.ศ. 2302

ดังมีนามดังนี้ คือ 1. เจ้าอ้าย 2. เจ้าฟ้าชายแก้ว ภายหลังเป็น เจ้าฟ้าหลวงชายแก้วสิงหราชธานี เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ต่อมาใน พ.ศ. 2307-พ.ศ. 2317 3. เจ้าหญิงคำทิพย์ 4. เจ้าคำปา 5. เจ้าพ่อเรือนถึงแก่กรรมในการรบกับท้าวลิ้นก่านลูกเจ้าเมืองลำปางคนเก่า (ท้าวลิ้นกาง) ที่บ้านลำปางหลวง 6. เจ้าหญิงกลม

1. **เจ้าอ้าย** (เจ้าพี่องค์ใหญ่) คงถึงแก่กรรมตั้งแต่ยังหนุ่ม

2. **เจ้าชายแก้ว** เจ้าบิดาของเจ้าเจ็ดตน (จะบรรยายไว้อีกตอนหนึ่ง)

3. **เจ้าหญิงคำทิพย์** มีบุตรชายเข้ารับราชการได้รับยศและบรรดาศักดิ์เป็นพระยาวังซ้ายในสมัย เจ้าหลวงนครลำปางคำโสมเป็นเจ้าผู้ครองนคร

4. **เจ้าคำปา** มีบุตรชาย 3 คน คนที่ 1 เจ้านนท์เสนเข้ารับราชการได้รับยศเป็นพระยาเทพโกศลประจำนครลำพูน คนที่ 2. เจ้านายจำปา ผู้นี้มิได้รับราชการตั้งหลักฐานบ้านเรือนอยู่ที่เมืองนครลำปาง คนที่ 3. เจ้าก้อนแก้ว ตั้งหลักฐานบ้านเรือนอยู่ที่เมืองนครลำพูน

5. **เจ้าพ่อเรือน** (เจ้าน้องชายของเจ้าฟ้าชายแก้ว ซึ่งได้ช่วยเจ้าพี่ชายรบกับพวกท้าวลิ้นก่าน ลูกเจ้าเมืองเก่าของนครลำปาง หลบกลับมาเพื่อยึดเมืองนครลำปางคืนทั้งที่ท้าวลิ้นก่านพ่อเมืองผู้เป็นบิดาของตนสละตำแหน่งหนีเอาตัวรอด และให้คำมั่นสัญญาว่าจะไม่เกี่ยวข้องอีก--แต่ภายหลัง ท้าวลิ้นก่านก็ถูกฆ่าตายในเวลาต่อมา)

ท่านผู้นี้มีบุตรชาย 4 คน ที่ได้รับใช้ชาติ-ศาสนา-พระมหากษัตริย์ ใต้พระยุคลบาทในราชการแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมราชวงศ์จักรี ถึงสามรัชกาลนับตั้งแต่รัชกาลที่ 1 รัชกาลที่ 2 รัชกาลที่ 3 ออกรบทัพร่วมกับพระเจ้ากาวิละ เจ้ามหาอุปราชธรรมลังกา เจ้าเศรษฐีคำฝั้น

ต้องติดตามไปในสนามรบเป็นกองหน้า และบางครั้งได้รับคำสั่งให้สามพี่น้องร่วมกันไปตีหัวเมืองต่าง ๆ ซึ่งเป็น "คนไทย" ซึ่งอยู่ในเขตดินแดน ที่ตกอยู่ในอำนาจของพม่าที่เรียกกันว่า แคว้นฉาน (หรือไทยเราเรียกสหรัฐไทยเดิม)

ทั้งสามพี่น้องได้ติดตามเจ้ากาวิละ-เจ้าน้อยธรรมลังกา เจ้าคำฝั้น จากนครลำปาง ตั้งแต่ พ.ศ. 2325 ในขณะที่เปลี่ยนแปลงราชวงศ์ใหม่ โดยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ขึ้นเสวยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ 1 ในพระบรมราชวงศ์จักรีต้นยุครุงรัตนโกสินทร์

ซึ่งในสมัยนั้น พ.ศ. 2325 เจ้ากาวิละเป็นพระยาวชิรปราการเจ้าเมืองเชียงใหม่เจ้าน้อยธรรมลังกาเป็นพระยาอุปราชเชียงใหม่ เจ้าคำฝั้นเป็น พระยาหัวเมืองแก้ว (ภายหลังเปลี่ยนเป็นบุรีรัตน์ ในรัชกาลที่ 4 แผ่นดินพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว) และ

เจ้านาย 3 คน ได้มารับราชการร่วมที่เชียงใหม่ ส่วน เจ้านายวร น้องชายคนเล็กคงรับราชการอยู่กับ เจ้านครลำปางคำโสม พระยาอุปราชดวงทิพย์ พระยาราชวงศ์หมูหล้า ที่นครลำปาง พร้อมกับเจ้าบุญมาเมืองน้องชายคนเล็กยังอยู่ที่นครลำปาง ตามเดิม บุตรชาย 3 คน ดังกล่าวของเจ้าพ่อเรือน คือ

1. เจ้าพุทธวงศ์ ผู้เป็นพี่ใหญ่ ได้เป็นพระยาราชวงศ์ แล้วเป็นพระยาอุปราชแล้วได้เลื่อนขึ้นเป็นพระยาถากะวรรณาธิปไตย เจ้าเมืองเชียงใหม่องค์ที่ 4 ชาวเชียงใหม่เรียกนาม พระองค์ว่า เจ้ามหาถากะวรรณาวังใส และขนานนามพระองค์ว่า เจ้าหลวงแผ่นดินเย็น ครองนครเชียงใหม่ถึง 20 ปีเศษ

2. เจ้าสุวรรณคำมูล รับราชการในสมัยพระเจ้ากาวิละ เป็นต้นมา ตั้งแต่วัยหนุ่มภายหลังได้เป็นพระยาราชวงศ์เชียงใหม่ ในสมัยที่เจ้าหลวงพุทธวงศ์แผ่นดินเย็นผู้เป็นเจ้าพี่ชายได้ขึ้นเป็นเจ้าเมือง แต่งตั้งภายหลังที่พระยาราชวงศ์ (เจ้ามหาพรหมคำคง) ราชบุตรเจ้าหลวงเศรษฐีคำฝั้นและเป็นเจ้าบิดาของพระเจ้าอินทวิชยานนท์ถึงแก่กรรมแล้ว ท่านผู้นี้มีอิทธิพลมาก สร้างสิ่งถาวรวัตถุในพระบวรพุทธศาสนาไว้หลายแห่ง เจ้านายผู้เป็นบุตรหลานได้รับราชการต่อมามีชื่อเสียงหลายท่านด้วยกัน

3. เจ้ากาวิละน้อย (หรือน้อยกาวิละ) ชื่อท่านผู้นี้ไปพ้องกับ เจ้ากาวิละซึ่งในสมัยนั้นเรียกชื่อเจ้าหนานกาวิละ ซึ่งต่อมาคือ พระเจ้ากาวิละนั่นเอง รับราชการ เป็นตำแหน่งพระยาหัวเมืองแก้วหรือต่อมาเรียกว่า พระยาบุรีรัตน์ หรือเจ้าบุรีรัตน์

เจ้าหญิงศรีแก้ว บุตรี คนใหญ่ของท่านได้เป็นภริยาของ เจ้ามหาพรหมเชียงตุง (โอรสของเจ้าฟ้าชายสาม เจ้าผู้ครองนครเชียงตุง) ซึ่งได้อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองเชียงใหม่ใน พ.ศ. 2348

ซึ่งทั้งสองท่านมีบุตรชายสองคน คือ

1. เจ้าน้อยไชยวงศ์ได้เป็นราชบุตรเขยของเจ้าหลวงเศรษฐีคำฝั้น โดยสมรสกับ เจ้าหญิงฟองสมุทร ณ เชียงใหม่ น้องสาวร่วมเจ้าบิดามารดาเดียวกับพระยาราชวงศ์ (มหาพรหมคำคง) เจ้าบิดาของพระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 7 และมีบุตรหลานสืบสกุลกว้างขวาง

2. เจ้ากาวิละน้อย (แปลกตรงที่นำชื่อ เจ้าตามาตั้งชื่อบุตรชาย ของตนเอง ของเจ้าหญิงศรีแก้วผู้เป็นเจ้ามารดา) ทายาทของเจ้ากาวิละน้อยผู้นี้มีชื่อเสียงในวงราชการมาก เช่น เจ้าสุริยะวงศ์ (คำตัน สิโรรส) (นักกวีและนายตำรวจ ยศร้อยตำรวจเอก-เจ้าน้อยปัตย์ สิโรรส)

เจ้านายบุตรหลานสายนี้ มีชื่อเสียงมากท่านและเป็นผู้ขอพระราชทานนามสกุลจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ได้พระราชทานว่า "สิโรรส" แต่ภายหลังสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม มาเปลี่ยนอักษรไทย ศ. ไม่ใช้เลยเป็น "ส" แทน กลายเป็น สิโรรสไป ความจริงทรงพระราชทาน "ศิโรรส" และ ร.ท.บุญยอง กาวิละเวศน์ บุตรชายเจ้าน้อยปัตย์ อีกท่านหนึ่งขอพระราชทานไปทรงพระราชทาน นามสกุลว่า "กาวิละเวศน์"

4. เจ้านายวร เป็นบุตรชายคนที่ 4 ของเจ้าพ่อเรือนได้รับราชการในเมืองนครลำปาง ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นพระยาสุริยจางวาง เมืองนครลำปาง

5. เจ้าหญิงกลม ธิดาคนเล็กของพระเจ้าทิพย์จักรสุระวะฤาไชยสงครามกับแม่เจ้าปิมปามีบุตรชาย 1 หญิง 1 คือ

1. เจ้าน้อยคำวงษา ได้รับราชการในเมืองนครลำพูนได้เป็นพระยาหัวเมืองแก้ว (บุรีรัตน์) นครลำพูน

2. เจ้าหญิงสนธยา ได้สมรสกับพระยาอุปราชหมูหล้า เมืองนครลำปาง ซึ่งเป็นโอรสของเจ้าฟ้าชายแก้ว บุตรชายของเจ้าลุงของเจ้าหญิงสนธยานั่นเอง

บรรดาท่านผู้มีนามดังกล่าว ข้างต้นมานี้เป็นเจ้านายบุตรหลานของพระเจ้าทิพย์จักรสุระวะฤาไชยสงครามกับแม่เจ้าปิมปา ซึ่งเป็นต้นราชวงศ์ "ทิพย์จักราธิวงศ์" ซึ่งได้ตั้งราชวงศ์มาตั้งแต่ พ.ศ. 2275 ณ ที่นครลำปางเป็นต้นมา และบรรดาเจ้านายบุตรหลานเหลน โหลนได้รับใช้เป็น "ข้าหลวงเดิม" ที่ถวายความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชวงศ์จักรีตลอดมาเป็นเวลา 200 ปีเศษแล้วดังปรากฏในประวัติศาสตร์ของชาติไทยอยู่แล้ว

รายพระนามพระเจ้าผู้ครองนครลำปาง ในยุคกรุงรัตนโกสินทร์นับตั้งแต่ พ.ศ. 2325 ซึ่งทรงมีพระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินพระประมุขปกครองประเทศไทย

เจ้านครลำปางองค์ที่ 1

เจ้านครลำปางคำโสม (ครองนครลำปางตั้งแต่ปี พ.ศ. 2325-2337) สมภพที่คุ้มหลวงนครลำปาง ตรงกับปีชวด พ.ศ. 2287 เป็นโอรสองค์ที่ 2 ของเจ้าฟ้าหลวงชายแก้วสิงหราชธานีกับแม่เจ้าจันตามหาเทวี อนุชาของพระเจ้ากาวิละ ครองนครลำปางได้ 12 ปี พิราลัย ในปี พ.ศ. 2337 ทรงมีราชบุตรหลายองค์ที่ได้รับราชการแผ่นดินเป็นเจ้าผู้ครองนครลำปาง ตลอดจนหลานปู่และเหลนปู่ ก็ได้เป็นเจ้าผู้ครองนครลำปาง และเจ้าเมืองพะเยาตลอดจนรับตำแหน่งในหน้าที่ราชการสำคัญ

พระเจ้านครลำปางองค์ที่ 2

พระเจ้านครลำปางดวงทิพย์ (ครองนครลำปาง ตั้งแต่ พ.ศ. 2337-พ.ศ. 2368) สมภพที่คุ้มหลวงนครลำปางตรงกับปีมะโรง พ.ศ 2291 เป็นโอรสองค์ที่ 4 ของเจ้าฟ้าหลวงชายแก้วสิงหราชธานีกับแม่เจ้าจันตามหาเทวี เจ้าผู้ครองนครลำปางรับราชการเป็นพระยาอุปราชนครลำปางและต่อมาได้เป็นเจ้าเมืองนครลำปาง และได้สถาปนาเป็น "พระเจ้านครลำปาง" ชาวนครลำปางเรียก พระเจ้าหอคำ ครองนครลำปางได้ 32 ปี พิราลัย เมื่ออายุ 78 ปี

มีโอรสที่เป็นเจ้าอุปราชนครลำปางคือ เจ้าอุปราชมหาพรหม และโอรสองค์ที่ 2 ได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 7 มีพระนามว่า เจ้าพรหมาภิพงศ์ธาดา (เจ้าพรหมวงศ์) หรือชาวลำปาง ชอบเรียกว่า เจ้าอุปราชวงศ์

เจ้านครลำปางองค์ที่ 3

เจ้านครลำปางไชยวงศ์ (ครองนครลำปางตั้งแต่ พ.ศ. 2369-2380) รวมเป็นเวลา 12 ปี

สมภพที่คุ้มของเจ้านครลำปางคำโสม ที่นครลำปาง วันเดือนปีไม่ทราบ เป็นราชบุตรองค์ใหญ่ของเจ้านครลำปางคำโสม รับราชการเป็นพระยาอุปราชสมัย พระเจ้าดวงทิพย์เป็นเจ้าผู้ครองนครลำปาง อสัญกรรม เมื่อ พ.ศ. 2380 อายุเท่าใดไม่ปรากฏ

เจ้านครลำปางองค์ที่ 4

เจ้านครลำปางขัติยะ (ครองนครลำปางใน พ.ศ. 2380) ได้เพียง 6 เดือนก็ถึงแก่อสัญกรรม สมภพที่คุ้มเจ้านครลำปางคำโสม ที่เมืองนครลำปางเป็นราชบุตรองค์ที่ 3 ของเจ้านครลำปางคำโสม สมภพปีใดไม่ปรากฏและอายุเมื่อถึงแก่อสัญกรรมก็หาหลักฐานไม่ได้ รับราชการเป็นพระยาอุปราชนครลำปางมาก่อน

เจ้านครลำปางองค์ที่ 5

เจ้านครลำปางน้อยอินทร์ (ครองนครลำปาง พ.ศ. 2381-2391) รวมเป็นเวลา 10 ปี ก่อนหน้าที่จะดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองนครลำปาง เดิมเป็นพระยาอุปราชนครลำพูน แล้วเป็นพระยานครลำพูน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2370-2380 แล้ว โปรดเกล้าแต่งตั้งให้มาดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองนครลำปาง สมภพที่เมืองนครลำปางที่คุ้มเจ้านครลำปาง คำโสม เป็นราชบุตรองค์ที่ 2 วันเดือนปีที่กำเนิดไม่ปรากฏและเมื่ออสัญกรรมก็ไม่ทราบเช่นกัน

เจ้านครลำปางองค์ที่ 6

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 ทรงเปลี่ยนตำแหน่งบรรดาศักดิ์ของเจ้าเมืองประเทศราช ให้มีฐานันดรศักดิ์ เป็นเจ้า ตามราชสกุล "ทิพย์จักราธิวงศ์" ของชาวล้านนาไทย ซึ่งขนานนาม ตำแหน่งพระยาเป็น "เจ้าหลวง" ตามความเคารพคารวะเทิดทูนยกย่องของมหาชนชาวล้านนาไทยในภาคเหนือ

เจ้าวรญาณรังษีภักดีราชธรรม สุพรรณโฌดม ไนยโยนกวิสัยประชาธิกร อมรมหาเดช เชษฐกะเชลางค์ลำปางมหานัคราธิปไตย

(ครองนครลำปาง พ.ศ. 2391-พ.ศ. 2314)

พระนามเดิม เจ้าวรญาณรังษี เป็นราชบุตรองค์หนึ่งของเจ้านครคำโสม สมภพ ณ คุ้มของเจ้าบิดาที่เมืองนครลำปาง เข้ารับราชการและได้เป็นพระยาอุปราชนครลำปางอยู่หลายปี และในวันพฤหัสบดี เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2399 แรม 2 ค่ำ ปีมะโรง เลื่อนยศพระยาอุปราชลำปางวรญาณรังษี ขึ้นเป็น เจ้าวรญาณรังษี เจ้านครลำปาง เลื่อนพระยาราชวงศ์ (เจ้ามหาพรหม โอรสพระเจ้าดวงทิพย์ ขึ้นเป็น เจ้าอุปราชมหาพรหมเมืองนครลำปาง) เจ้านครลำปางคำโสมหรือที่มหาชนชาวนครลำปาง กล่าว พระนามของท่านในยุคนั้นและยุคต่อมา เป็นการยกย่องและเทิดทูนพระองค์ท่านมาก แม้ว่าท่านจะไม่ทันได้รับการสถาปนาเป็น "พระเจ้านครลำปาง" อย่างอนุชาของท่าน คือเจ้านครลำปางดวงทิพย์ก็ตาม แต่สามัญชนคนทั้งหลายเรียกชื่อและกล่าวถึงนามของตำแหน่งพระองค์ว่า พระเจ้าหลวงนครคำโสมหรือพระเจ้าคำโสม

ชนมายุของพระองค์ท่านที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้เพียง 50 ปีก็ตาม แต่บรรดาทายาทของพระองค์ได้ทรงแสดงความสามารถปราดเปรื่องในการบริหารราชการแผ่นดิน จนเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาแทบทุก ๆ รัชกาลที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งทายาท ซึ่งเป็นราชบุตรของพระองค์ท่าน ให้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าผู้ครองนครตลอดติดต่อกันมาถึง 4 องค์ด้วยกันและรวม 5 องค์ พร้อมกับตัวท่าน

และยิ่งกว่านั้น "หลานเขย" ของพระองค์ซึ่งเป็นราชบุตรของเจ้าหลวงวรญาณรังษีฯ ซึ่งมีนามว่า เจ้าน้อยธนันชัย ได้เข้ารับราชการและได้รับบรรดาศักดิ์เป็น เจ้าราชสัมพันธ์นครลำปาง แต่ได้เครื่องยศเทียบเท่ากับเจ้าราชวงศ์ในนครลำปาง ใน พ.ศ. 2416 ตรงกับสมัยที่ เจ้าพรหมาภิพงษ์ธาดาฯ (โอรสพระเจ้าดวงทิพย์) เป็นเจ้าผู้ครองนคร และเจ้าราชวงศ์ชายแก้ว ซึ่งเป็นเจ้าพี่ชายอีกคนหนึ่ง ซึ่งเป็นราชบุตรของเจ้านครลำปางคำโสม ได้เลื่อนขึ้นเป็นเจ้าอุปราชแต่ได้ถึงแก่อนิจกรรมไปก่อน

และต่อมา "หลานปู่" ของท่านก็ได้เป็นเจ้าผู้ครองนครลำปาง ดังจะได้กล่าวต่อไป

สำหรับวันสมภพของเจ้าหลวงวรญาณรังษี เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 6 นั้นไม่ปรากฏปีที่พิราลัยนั้น ตามพงศาวดารโยนกได้กล่าวไว้ว่า

จุลศักราช 1233 ปีมะแมตรีศก วันเดือนเจ็ด แรมห้าค่ำ เจ้าวรญาณรังษี เจ้านครลำปางถึงแก่พิราลัยครองเมืองได้ 16 ปี (ตรงกับ พ.ศ. 2414)

และในปีมะแมตรีศกนั้นเจ้าไชยลังกาพิศาล เจ้านครลำพูนก็ถึงพิราลัย เป็นพระยาลำพูนอยู่ 8 ปี เลื่อนเป็นเจ้าได้ 17 ปี รวมที่ครองเมืองอยู่ 25 ปี

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระศรีเสนาขึ้นไปปลงศพ เจ้าวรญาณรังษี ณ เมืองนครลำปาง

เจ้านครลำปางองค์ที่ 7

เจ้าพรหมภิพงษ์ธาดา สมันตวิชิตประเทศราชบริษัทนารถทิพจักราธิวงศ์ดำรงโยนกพิสัยอภัยรัษฎารักษ์อุดมศักดิ์สรณางค์ ลำปางมหานครธิปตัย

(ครองนครลำปาง พ.ศ. 2414-พ.ศ. 2429 ครองได้ 14 ปี)

พระนามเดิม ชื่อเจ้าพรหมวงศ์ นับว่าเป็นโอรสองค์ที่ 3 ของพระเจ้าดวงทิพย์ สมภพ ณ ที่คุ้มเจ้านครดวงทิพย์ เมืองนครลำปาง วันเดือนปีไม่ปรากฏ แต่ได้เข้ารับราชการได้เป็นเจ้าราชวงศ์นครลำปาง แล้วเป็นเจ้าอุปราช ภายหลังที่เจ้าอุปราชมหาพรหม ผู้พี่ถึงแก่อนิจกรรมไปก่อน และเมื่อเจ้าวรญาณรังษี เจ้านครลำปางองค์ที่ 6 ผู้เป็นราชบุตรเจ้าลุงคำโสม ถึงแก่พิราลัย แล้วจึงได้รับพระมหากรุณาธิคุณ จากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งเจ้านครลำปาง

สำหรับพี่ชายอีกคนหนึ่ง ซึ่งเป็นเจ้าพี่องค์ใหญ่ชื่อเจ้าหน่อเมืองได้รับราชการที่เมืองนครลำพูน ได้เป็นพระยาไชยสงคราม และเมื่อ พ.ศ. 2370 เมื่อเจ้าน้อยอินทร์ได้ขึ้นเป็นเจ้านครลำพูน พระยาไชยสงคราม (เจ้าหน่อเมือง) จึงได้เลื่อนขึ้นเป็นพระยาราชวงศ์นครลำพูน

เจ้านครลำปางองค์ที่ 8

เจ้านรนันท์ไชยชวลิตสมันตวิชิต ประเทศราชบริษัทนารถทิพย์จักราธิวงศ์ ดำรงโยนกวิไสยอภัยรัษฎารักษ์ อุดมศักดิ์ สัตยาธิวรวงศ์ลำปางค์ มหานัคราธิปไตย เจ้านครลำปางที่ 8

(ครองนครลำปางปี พ.ศ. 2430-2439 รวม 9 ปี)

พระนามเดิมเจ้าน้อยธนันท์ไชย เป็นราชบุตรองค์หนึ่งในจำนวนหลายองค์ของเจ้านครลำปางวรญาณรังษีเจ้านครลำปาง ที่ 6 (นับเป็น "หลานปู่" ของเจ้านครลำปางคำโสม) ที่ได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าผู้ครองนครลำปาง ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

ได้รับราชการในนครลำปางแล้วได้เลื่อนตำแหน่งเป็นเจ้าราชสัมพันธ์วงศ์นครลำปางแต่ให้มียศเท่ากับเจ้าราชวงศ์ ในสมัยเจ้าหลวงพรหมาภิพงษ์ธาดา เจ้านายบุตรหลานของท่านดังได้บรรยายไว้ในหนังสือฉบับนี้แล้ว

ราชบุตรของท่านคนหนึ่ง ชื่อเจ้าบุญทวงศ์ ณ ลำปาง ได้รับราชการและได้เลื่อนขึ้นเป็นเจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 9 (ในยุครุงรัตนโกสินทร์) และท่านผู้นี้คือ "เจ้าตา" ของแม่เจ้าทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง โดยเป็นเจ้าบิดาของเจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปาง เจ้ามารดาของแม่เจ้าทิพวรรณ ณ ลำปางนั่นเอง

เจ้านครลำปางองค์ที่ 9

มหาอำมาตย์โท-พลตรี เจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิตย์ สมันตวิชิตประเทศราชบริษัทนารถ ทิพย์จักราธิวงศ์ดำรงโยนกวิสัยอภัยรัษฎารักษ์ อุดมศักดิ์ สัตยาธิวงศ์ ลำปางมหานัคราธิปไตย เจ้าผู้ครองนครลำปางที่ 9

(ครองนครลำปาง พ.ศ. 2440-พิราลัยเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2465 รวมครองได้ 25 ปี ชันษาได้ 65 ปี)

เจ้าหลวงบุญวาทย์พระนามเดิม เจ้าบุญทวงศ์ ณ ลำปางสมภพเมื่อวันศุกร์แรม 7 ค่ำเดือน 12 ปีมะโรงตรงกับเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2400 เจ้าบิดาคือเจ้าหลวงนรนันท์ไชยชวลิต เจ้ามารดาชื่อเจ้าหญิงฟองแก้ว ณ ลำปาง ชายาของท่านมีนามว่า เจ้าหญิงเมืองชื่น ณ ลำปางเป็นธิดาของเจ้าหลวงวรญาณรังษี (นับตามศักดิ์แม่เจ้าเมืองชื่นมีศักดิ์เป็นอา) คนละมารดากับเจ้าหลวงนรนันท์ไชย อายุคงใกล้เคียงกันมีธิดาหลายองค์ด้วยกัน และธิดาองค์ที่ 3 คือ เจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ซึ่งสมรสกับเจ้าไชยสงคราม (เจ้าน้อยเปี๋ย ณ ลำปาง) พระญาติเดียวกันท่านทั้งสองเป็นเจ้าบิดาเจ้ามารดาของแม่เจ้าทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง

มหาอำมาตย์โท-พลตรี เจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิตย์ เป็นผู้ขอพระราชทานนามสกุลจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ทรงพระราชทานให้เป็นครั้งที่ 14 ประกาศวันที่ 5 เมษายน พ.ศ. 2457 ทรงพระราชทานนามสกุล "ณ ลำปาง" พร้อมกับ "ณ เชียงใหม่" ให้แก่เจ้าแก้วนวรัฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ และ "ณ น่าน" ให้แก่พระเจ้าสุริยพงษ์ผลิตเดชเจ้านครน่าน

ความเป็นมาของราชวงศ์ฝ่ายเหนือ ณ ลำปาง

△ นครลำปางเป็นปิตุภูมิมาตุภูมิ ของราชวงศ์ ฝ่ายเหนือ บรรพชนผู้เป็นราชสกุลของ "เจ้าเจ็ดตน" อุบัติขึ้น ณ นครลำปาง เมื่อช่วยกันขับไล่อิทธิพลผู้ยึดครองไปจากล้านนาไทยแล้ว จึงแยกย้ายกันไปครองเมือง นครเชียงใหม่-นครลำปาง-นครลำพูน-เมืองเชียงแสน-พะเยา-งาว-พาน-และเมืองฝาง เป็นต้นกำเนิดของสกุล ณ เชียงใหม่ ณ ลำปาง ณ ลำพูน เชื้อเจ็ดตน

ฯลฯ

พลตรีเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิตเจ้าผู้ครองนครองค์ที่ 13

ราชสกุล "ณ ลำปาง"

ลำดับวงศ์เจ้าผู้ครองนครลำปางตั้งแต่ปฐมราชวงศ์ คือ เจ้าพญาสุระวะฤาไชยสงคราม (ทิพจักร์) พ.ศ. 2275 (จ.ศ. 1094 จนถึง พ.ศ. 2465 ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา-กรุงธนบุรี จนถึงสมัยกรุงเทพรัตนโกสินทร์)

องค์ที่ 1 เจ้าพญาสุราวะฤาไชยสงคราม (ทิพจักรหรือทิพช้าง) ขึ้นครองนครลำปางตั้งแต่ พ.ศ. 2275 ได้รับสถาปนาขึ้นเป็นเจ้าผู้ครองนคร โดยมติมหาชนอย่างเป็นเอกฉันท์

เจ้าพญาสุระวะฤาไชย เป็นปฐมราชวงศ์ "ทิพจักร" หรือ "เจ้าเจ็ดตน" ซึ่งต่อมาภายหลังราชบุตรและนัดดาได้แยกย้ายกันขึ้นครองนครและเมืองต่าง ๆ อาทิ เช่น นครลำปาง-นครเชียงใหม่-นครลำพูน-เมืองเชียงราย-ฯลฯ ก็เลยตั้งราชวงศ์เป็นต้นสายสกุลตามชื่อนครนั้น ๆ (สายเชียงแสนเชียงราย, ส่วนใหญ่ใช้ "เชื้อเจ็ดตน")

ขณะที่เจ้าพญาสุระวะฤาไชยสงคราม (ทิพจักร) ครองนครลำปาง ๆ เป็นเมืองเอกราชไม่ขึ้นกับฝ่ายใด (ทั้ง ๆ ที่พม่ากำลังมีอิทธิพลยึดครองนครเชียงใหม่-ลำพูน และเชียงแสน ฯลฯ อยู่) ครองเมืองนครลำปางได้ 27 ปี ถึงแก่พิราลัย ณ ปี พ.ศ. 2302 (จ.ศ. 1121) (เจ้าพญาสุราวะฤาไทยสงครามเป็นปฐมราชวงศ์ชั้น 1 โปรดอ่านดูสายสืบท้ายเรื่องนี้)

พระเจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 2 *เจ้าฟ้าชายแก้ว* ราชบุตรองค์ที่ 2 ของเจ้าพญาสุระวะฤาไชยสงคราม (ทิพจักร)

พอเจ้าพญาสุระวะฤาไชยสงคราม (ทิพจักร์) ถึงแก่พิราลัย (พ.ศ. 2302) แล้วท้าวลิ้นก่าน (พงศาวดารโยนกว่า ท้าวลิ้นกาง) ผู้รักษาเมืองที่หนีทัพเมืองลำพูน ไปซุ่มซ่อนส้องสุมผู้คนอยู่นั้น ยกกำลังพลมาชิงเอาเมืองคืน เจ้าฟ้าชายแก้วสู้ไม่ได้เจ้าพอนายเรือนน้องชายก็เสียชีวิตในการรบ เจ้าฟ้าชายแก้วหนีไปขอทหารพม่ามาช่วยตีเอาเมืองนครลำปางคืนได้ท้าวลิ้นก่าน (ลิ้นกาง) ถูกพม่าจับได้ประหารชีวิตเสีย แล้วพระเจ้ากรุงอังวะ พม่า ตั้งให้เจ้าฟ้าชายแก้วเป็นเจ้าผู้ครองนครลำปาง สืบต่อจากเจ้าพญาสุระวะฤาไชย ใน พ.ศ. 2307 (จ.ศ. 1126) เป็นองค์ที่ 2 (ไม่นับท้าวลิ้นกางผู้มาชิงเมืองและครองไม่นาน นอกราชสกุล) และต้องตกเป็นเมืองขึ้นกรุงอังวะไประยะหนึ่ง

ปี พ.ศ. 2308 พระเมือง ไชย เมืองลำพูน นำคนเข้าตีเมืองนครเชียงใหม่ โป่อภัยคามินี แม่ทับพม่าผู้ยึดครองเชียงใหม่ สู้ไม่ได้แตกหนีทิ้งเมืองเชียงใหม่กลับไปกรุงอังวะ พาเอาเจ้าฟ้าชายแก้ว (ซึ่งไปช่วยการรบ ไปกรุงอังวะด้วย) พระเจ้ากาวิละ ราชบุตรองค์ใหญ่ของเจ้าฟ้าชายแก้ว (ต่อมาได้ครองนครเชียงใหม่อันดับ 1 เป็นต้นราชสกุล "ณ เชียงใหม่") จึงรักษาเมืองนครลำปางอยู่โดยปริยาย (เจ้าฟ้าชายแก้วสืบราชสกุล เจ้าพญาสุระวะฤา ไชยสงคราม (ทิพจักร) เป็นชั้น 2)

พระเจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 3 *พระเจ้ากาวิละ* ราชบุตรคนที่ 1 ของเจ้าฟ้าชายแก้ว

พระเจ้า*กาวิละ* คบคิดกับพญาจ่าบ้าน ทำงานใต้ดินปฏิวัติเอากับกองทัพพม่า (โป่สุพลาเป็นนายทัพยึดครองของพม่า) โดยขอกองทัพไทย (พระเจ้าตากสิน ธนบุรี) มาช่วยทำการสำเร็จแล้ว จึงรวมไทยลานนามาขึ้นอยู่กับกรุงธนบุรี โปรดเกล้า ๆ ตั้งให้เจ้ากาวิละเป็นเจ้าผู้ครองนครลำปางต่อไป ตั้งแต่ พ.ศ. 2317

เจ้ากาวิละ ครองเมืองลำปางได้ 7 ปี ถึงปี พ.ศ. 2324 พญาจ่าบ้านเจ้าเมืองเชียงใหม่ถึงแก่อนิจกรรม และสิ้นแผ่นดินพระเจ้าตากสิน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่กรุงเทพ ฯ โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้ากาวิละเป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ให้เจ้าคำโสมราชบุตรคนที่ 2 ของเจ้าฟ้าชายแก้ว (น้อยเจ้ากาวิละ) ขึ้นครองนครลำปางสืบต่อมาจากเจ้ากาวิละตั้งแต่บัดนี้

(เจ้ากาวิละเป็นปฐมราชสกุลสาย ณ เชียงใหม่ *โปรดดูสายสืบราชสกุลของ* เจ้ากาวิละ*จากเรื่อง* ความเป็นมาของราชวงศ์ฝ่ายเหนือ *ในหนังสือ* เพ็ชร์ลานนาเล่ม 1)

พระเจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 4 *พระเจ้าคำโสม* ราชบุตรเจ้าฟ้าชายแก้ว องค์ที่ 2 ได้ขึ้นครองนครลำปาง พ.ศ. 2324 สืบต่อจากเจ้ากาวิละ (เจ้าพี่) เนื่องด้วยเจ้ากาวิละไปครองเมืองนครเชียงใหม่

พระเจ้าคำโสมครองเมืองนครลำปางอยู่ได้ 12 ปี ก็ถึงแก่พิราลัย ณ ปี พ.ศ. 2337 ชนมายุได้ 50 ชันษา

พระเจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 5 *พระเจ้าดวงทิพ (พระยานครลำปาง)* เป็นราชบุตรเจ้าฟ้าชายแก้วองค์ที่ 4 ได้ขึ้นครองนครลำปางสืบต่อเจ้าคำโสมผู้เป็นพี่ เมื่อ พ.ศ. 2337 จนถึงแก่พิราลัย ณ ปี 2349 รวมเวลาครองนครฯ ชนมายุได้ 58 ชันษา

เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 6 *เจ้ามหาขนานไชยวงค์ ราชบุตรเจ้าคำโสมขึ้นครองเมืองนครลำปาง* สืบต่อจากพระเจ้าดวงทิพ เมื่อ พ.ศ. 2349 จนถึงแก่พิราลัย พ.ศ. 2361 ครองเมืองนครลำปางได้ 12 ปีเศษ

เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 7 *เจ้าชัดิยะ* ราชบุตรของเจ้าคำโสม (เป็นเจ้าน้องของเจ้าขนานไชยวงค์) ขึ้นรักษาการเมืองนครลำปาง พ.ศ. 2361 แล้วลงไปทูลเกล้าถวายเครื่องราชบรรณาการแก่กรุงเทพฯ รับพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งเป็นเจ้าผู้ครองนครลำปางและถวายสัตยาบันถือน้ำพิพัฒน์สัตยาแล้วมาถึงนครลำปางก็ป่วย ถึงแก่พิราลัยในปีนั้นเองรวมเป็นเจ้าผู้ครองนครเพียง 7 เดือนเศษ

เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 8 *เจ้าน้อยอินทร์* ราชบุตรพระเจ้าคำโสม (พระเจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 4) เจ้าน้องของเจ้าชัดยิ (เจ้าพี่) เมื่อ พ.ศ. 2361 (ก่อนจะมาครองนครลำปาง ได้เป็นเจ้าผู้ครองนครลำพูนมาก่อน) ครองนครลำปางอยู่ได้ 11 ปี ก็ถึงแก่พิราลัย ณ ปี พ.ศ. 2372

เจ้าน้อยอินทร์ ถูกเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่และลำพูนกล่าวโทษ กราบทูลไปกรุงเทพ ฯ เป็นเนื้อความหลายประการ ลงไปเพื่อจะกล่าวแก้คดีตามพระราชโองการ ก็พอดีไปป่วยถึงแก่พิราลัย ณ กรุงเทพ ฯ ในปี พ.ศ. 2372

เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 9 *เจ้าวรญาณรังษี* เป็นราชบุตรพระเจ้าคำโสม (พระเจ้าผู้ครองนครลำปางที่ 4) ขึ้นครองนครลำปางสืบต่อจากเจ้าน้อยอินทร์ (เจ้าพี่) เมื่อ พ.ศ. 2372 ถึง พ.ศ. 2378 ก็ถึงแก่พิราลัย รวมครองนครลำปางอยู่ได้ 6 ปี

พระเจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 10 *พระเจ้าพรหมมาภิพงศ์* ราชบุตรของพระเจ้าดวงทิพ (พระเจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 5 เดิมเป็นเจ้าอุปราชนครลำปาง (วอ) ได้ขึ้นครองนครลำปางโดยมีพระนามเต็มว่า "เจ้าพรหมภิพงศ์ธาดา สามันตวิชิตประเทศราชบริสัชนารถทิพจักราธิวงศ์ ดำรงโยนะพิสัย อภัยรัษฎารักษ์ อุดมศักดิ์สรณางค์ ลำปางมหานคราธิปไตย เจ้านครลำปาง"

พระเจ้าพรหมมาภิพงศ์ ฯ ขึ้นครองนครลำปาง ในสมัยประจวบกับพระมหากษัตริย์ไทย (สมเด็จพระจอมเกล้ารัชกาลที่ 4) ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เจ้าประเทศราชรับบรรดาศักดิ์เป็น "พระเจ้า" ครองนครลำปางอยู่ได้นานเท่าใดไม่ปรากฏในตำนาน

เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 11 *เจ้าสุริยจางวาง หรือเจ้าหลวงจางวาง* ผู้เป็นราชบุตรของเจ้าวรญาณรังษี (พระเจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 9) ขึ้นครองนครสืบต่อจากพระเจ้าพรมมาภิพงศ์ ได้นานเท่าใดไม่ปรากฏในตำนานอีก เช่นเดียวกันกับองค์ที่ 10

เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 12 *เจ้านรนันทไชยชวลิต* ราชบุตรเจ้าวรญาณรังษี (ครองนครลำปางที่ 9) ขึ้นครองนครต่อจากเจ้าหลวงสุริยจางวาง เมื่อปี 2430 ถึงแก่พิราลัย เมื่อประมาณ พ.ศ. 2440

เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 13 *เจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต* ราชบุตรเจ้านรนันทไชยชวลิต ได้ขึ้นครองนครลำปางสืบต่อจากเจ้าบิดา (และสำหรับองค์ที่ 13 นี้ ได้เล่าชีวิประวัติบางตอนของท่านไว้ท้ายเรื่องนี้ด้วยแล้ว โปรดพลิกอ่านต่อไป)

พึงสังเกตุเห็นได้ว่า ตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครลำปาง นับแต่เจ้าหลวงชายแก้ว ซึ่งครองเมืองสืบต่อจาก เจ้าพญาสุระวะฤาไชยสงคราม (ทิพจักร์) ผู้เป็นเจ้าบิดาเป็นต้นมาจนถึงเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิตองค์สุดท้าย ล้วนแต่เป็นทายาทสืบราชสกุล "ทิพจักร์" หรือ "เชื้อเจ็ดตน" ทั้งสิ้น (เว้นแต่ท้าวลิ้นก่าน ซึ่งมาชิงเมืองคืนจากเจ้าฟ้าหลวงชายแก้ว และครองเมืองอยู่ไม่ทันไรพม่าก็จับฆ่าเสียนั้น)

ฉะนั้น เหตุการณ์ต่าง ๆ และพฤติกรรมกรณียกิจทั้งหลายของระหว่างนครลำปาง กับนครเชียงใหม่ จึงพัวพันและผูกพันกันทุกราชสมัย จนถึงสมัยพ่อเจ้าอินทวโรรสสุริยวงศ์ ราชกิจด้านการรบทัพจับศึกเพลาเบาบางลง เป็นระยะเข้าสู่ความสงบสันติ มีโอกาสสร้างสรรบูรณะบ้านเมือง เปลี่ยนแปลงรับเอาอารยธรรมแผนใหม่มาใช้ตามกาลเวลา เช่นในด้านการเร่งบำรุงการศึกษา และการแพทย์ อันถือเป็นความสำคัญและจำเป็น ทั้งโอกาสก็อำนวยให้ที่มีชาวยุโรปและอเมริกันเข้าสอนศาสนาคริสต์ ได้นำเอาการศึกษามาเป็นเครื่องมืออย่างสำคัญด้วย ความสำคัญต่าง ๆ ของรัชสมัยก่อนพ่อเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิตขึ้นไป จึงมีปรากฏอยู่ในเรื่อง เจ้ากาวิละมาถึงพ่อเจ้าวิโลรสสุริยวงศ์นั้นแล้ว □

เจ้าหลวงบุญวาทย์วงศ์มานิต

เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์สุดท้าย

• การชุมนุมผู้ยิ่งใหญ่ในภาคลานนาไทย •

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

รัชกาลที่ 6 ของกรุงสยาม

จากซ้ายไปขวา

1. ฯพณฯ พลตรีเจ้าแก้วนวรัฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ (ขณะยังไม่ได้รับยศพลตรี)
2. ฯพณฯ พลเอกพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบวรเดชกฤดากร อุปราชมณฑลพายัพ (ในขณะเป็นพลโทหม่อมเจ้าบวรเดช)
3. ฯพณฯ พลตรีเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต (บุญทวงศ์ ณ ลำปาง) เจ้าผู้ครองนครลำปาง
4. ฯพณฯพลตรีเจ้ามหาพรหมสุระธาดา เจ้าผู้ครองนครน่าน (ขณะที่ยังไม่ได้เป็นนายพล) ท่านบุคคลสำคัญทั้ง 4 นี้ ได้เสด็จไปกรุงเทพ ฯ เนื่องในงานเฉลิมพระชนม์พรรษา รัชกาลที่ 6 ใน พ.ศ. 2463 และได้ถ่ายภาพร่วมกัน ณ กระทรวงกลาโหม.

(ซึ่งภาพนี้หาดูได้ยากมาก ที่เอาบุคคลสำคัญมารวมกันแล้วถ่ายภาพได้)

เจ้าบุญวาทย์มานิต

ผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 13 สืบต่อจากเจ้านรนันท์ไชยชวลิตได้ขึ้นครองแต่เมื่อ พ.ศ. 2441 มีพระนามเต็มว่า *เจ้าบุญวาทย์วาศ์มานิต สามันตวิชิตประเทศราช บริสัตยนารถพิพจักร์ ราชิวงศ์ดำรงโยนวิไศรย อภัยรัษฎารักษ์ อุดมศักดิ์สัตยาธวรวงศ์ ลำปางคมหา นครธิปไตย เจ้าผู้ครองนครลำปาง* ถึงแก่พิราลัยเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม 2465 รวมเวลาเป็นเจ้าผู้ครองนครลำปาง 24 ปี ชนมายุ 65 ปี

ท่านเป็นราชบุตรของเจ้าน้อยนรนันท์ไชยชวลิต เจ้าผู้ครองนครลำปาง องค์ที่ 12 ซึ่งเป็นราชบุตรของเจ้าวรญาณรังษี (เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 9) ราชบุตรเจ้าคำโสม ฯ ราชบุตรเจ้าฟ้าชายแก้ว ฯ ราชบุตรเจ้าพระยาสุระวะฤาไชยสงคราม ผู้เป็นปฐมวงศ์ "เชื้อเจ็ดตน" เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์แรกยุค*"ลานนาไทยกู้อิสระภาพ"* จึงนับว่าท่านเจ้าบุญวาทย์ ฯ สืบสายสกุลโดยตรงจากวีระชนเชื้อเจ็ดตนแห่งลานนา จากสายโลหิตตรงเต็ม 100%

ท่านประสูติเมื่อปีมะโรง พ.ศ. 2400 ได้รับการศึกษาชั้นต้นจากสำนักเจ้าอธิการอภิไชย วัดเชียงมั่น ซึ่งบัดนี้รวมเป็นบริเวณเดียวกันกับวัดคะตึก ตำบลหัวเวียง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง (เชิงสพานรัษฎาฝั่งตะวันออกแม่วัง) เรียนหนังสือจบแล้วจึงได้อุปสมบทเป็นภิกษุอยู่ที่วัดสวนดอก อำเภอเมืองลำปาง 1 พรรษา

ท่านเริ่มเข้ารับราชการในหน้าที่มหาดไทย ในปี พ.ศ. 2429 อยู่มาจนถึงปี พ.ศ. 2434 จึงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้มีบรรดาศักดิ์เป็นที่ เจ้าราชสัมพันธ์วงศ์ จนถึง พ.ศ. 2439 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้เลื่อนเป็น เจ้าอุปราชเมืองนครลำปาง และต่อมา พ.ศ. 2441 สิ้นเจ้านรนันท์ไชยชวลิต เจ้าบิดาแล้ว จึงได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขึ้นเป็นเจ้าผู้ครองเมืองนครลำปาง สืบต่อมาจนถึงพิราลัย นับเป็นองค์สุดท้าย เพราะต่อจากสมัยที่ท่านสิ้นแล้ว ก็มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้เลิกตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครภาคเหนือทั้งหมด.

เป็นผู้สร้างลำปางยุคใหม่

ในระหว่างที่ท่านเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต ขึ้นครองนครลำปางนั้น ประเทศสยาม (ไทย) กำลังตื่นตัวและมีการเปลี่ยนแปลงใหม่สู่ยุคก้าวหน้า ทั้งในด้านการปกครอง การศึกษา การสาธารณสุข และ ฯลฯ

ฉะนั้นท่านจึงต้องรับเอานโยบายก้าวหน้ามาอย่างเต็มภาคภูมิ เพื่อให้นครลำปางทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน มีทุกสิ่งทุกอย่างเทียมทันหัวเมืองอื่น ๆ ทั่วราชอาณาจักรไทย ในการสร้างและบูรณะสถานที่ราชการ-โรงเรียน-โรงพยาบาล และวัดวาอาราม ท่านได้เสียสละทั้งกำลังใจ กำลังกาย กำลังทรัพย์ (เงินและที่ดิน) สมทบกับเงินของรัฐบาลซึ่งมีงบประมาณอยู่บ้างแล้ว แต่ไม่เพียงพอ อนุสรณ์แห่งความเป็นผู้สร้างสรรเมืองนครลำปางของท่านยังปรากฏให้พวกเรารุ่นปัจจุบันนี้ และอนุชนรุ่นต่อ ๆ ไปได้ประจักษ์อยู่หลายแห่ง อาทิเช่น-

1. **ศาลากลางจังหวัดลำปาง** ซึ่งท่านได้เสียสละอุทิศที่ดินอันเป็นที่ตั้ง "หอคำ" (คุ้ม) ของท่านให้แก่รัฐบาล เพื่อสร้างศาลากลางดังกล่าวแล้ว

2. **โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย** โรงเรียนแต่เดิมท่านเป็นผู้เริ่มก่อตั้งเป็นโรงเรียนในอุปการะของท่านเองขึ้นก่อน โดยที่เห็นว่าสมัยนั้นเด็ก ๆ ไม่มีโรงเรียน ชั้นแรกท่านได้ตั้งโรงเรียนขึ้นที่หน้าคุ้มของท่าน และออกเงินจ้างครูมาสอนเพียง 2 คนก่อน ต่อเมื่อการศึกษาเจริญกว้างขวางขึ้น เด็กมาเข้าเรียนมากขึ้น ท่านจึงได้ซื้อที่ดินของห้างกิมเซ่งหลี (ร.ร.บุญวาทย์ ฯ ปัจจุบันนี้) และขยับขยายก่อสร้างตัวอาคารเรียน ทั้งการก่อสร้างและการบูรณะซ่อมแซม ท่านออกเงินส่วนตัวทั้งสิ้น แล้วจึงย้ายนักเรียนมาเรียนโรงเรียนใหม่นี้ จากโรงเรียน "บุญทวงศ์อนุกูล" คือโรงเรียนเดิมที่หน้าคุ้มหลวง ขนานนามโรงเรียนใหม่ว่า "โรงเรียนบุญวาทย์วิทยาลัย" ตั้งอยู่มาจนถึงปัจจุบันเป็น โรงเรียนประจำจังหวัดชาย (เป็นของกระทรวงศึกษาธิการแล้ว)

3. **ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข** ซึ่งท่านได้ซื้อที่ดินของวัดหลวง (วัดบุญวาทย์ฯ ซึ่งท่านเป็น "ศรัทธาเก๊า" อยู่) มอบให้รัฐบาลสร้างที่ทำการไปรษณีย์ขึ้นใหม่แทนของเก่าที่ผุพังทรุดโทรมไปแล้ว ปัจจุบันตั้งอยู่ที่สามแยกถนนไปรษณีย์ นครลำปาง

4. **โรงพยาบาลทหาร** ในค่ายสุรศักดิ์มนตรี โดยท่านเห็นว่ากองทหาร (ในขณะนั้น) ประจำเมืองลำปางยังไม่มีโรงพยาบาลทหารผู้เจ็บป่วย. ท่านจึงเสียสละเงินจัดสร้างขึ้นภายในบริเวณกองทหาร ซึ่งต่อมาคือค่ายสุรศักดิ์มนตรี นครลำปาง ปัจจุบันนี้

5. **วัดบุญวาทย์วิหาร** ท่านเป็นผู้อุปการะ (ศรัทธาเก๊า) และออกเงินทุนบูรณะก่อสร้างวัดนี้ขึ้นก่อนแล้ว จึงได้ทูลถวายแด่สมเด็จพระสังฆราช ฯ (สมเด็จในกรมพระวชิรญาณวโรรส) และรัฐบาล (โดยกระทรวงศึกษาธิการ) โปรดเกล้า ฯ ให้รับไว้เป็นวัดหลวงชั้นตรีและพระราชทานนามว่า "วัดบุญวาทย์วิหาร" (ตามหลักฐานหนังสือกระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ 13 ตุลาคม 2458)

เหล่านี้เป็นแต่ส่วนสำคัญที่สุด ที่นำมาประกอบชีวประวัติของท่านเท่านั้น ส่วนปลีกย่อยเล็กน้อยอันเป็นผลงานจากความมีใจบุญสุนทานใฝ่ใจสร้างสาธารณสถาน เพื่อประโยชน์สุขส่วนรวมแก่บ้านเมืองของท่าน ยังมีอีกมากมายหลายอย่าง อันควรแก่การยกย่องเทอดทูนเกียรติคุณของท่าน นับเป็น *"เพ็ชร์แห่งลานนา"* เม็ดหนึ่ง

สายสืบสกุลเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต คือ-

1. *ปฐมวงศ์ เจ้าพญาสุรวะฤาไชยสงคราม* (เจ้านครลำปางที่ 1)
2. *เจ้าฟ้าชายแก้ว* ราชบุตรเจ้าพญาสุรวะฤาไชย ฯ (เจ้านครลำปางที่ 2)
3. *เจ้าคำโสม* ราชบุตรเจ้าฟ้าชายแก้ว (เจ้านครลำปางที่ 4)
4. *เจ้าวรญาณรังษี* ราชบุตรเจ้าคำโสม (เจ้านครลำปางที่ 9)
5. *เจ้านรนันท์ไชยชวลิต* ราชบุตรเจ้าวรญาณรังษี (เจ้านครลำปางที่ 12)
6. *เจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต* ราชบุตรเจ้านรนันท์ไชยชวลิต (เจ้านครลำปางที่ 13)

พันโท เจ้าพ่อพระเพ็ชร์คีรี (บุญไทย ณ ลำปาง)

ประมุขราชสกุล "ณ ลำปาง" ในขณะนี้

● **พ.ท. เจ้าพ่อพระเพ็ชร์คีรี (เจ้าแก้วเมืองไท ณ ลำปาง)**

อดีตปลัดจังหวัดสงขลา และปัจจุบันนี้เป็นผู้บังคับการพิเศษกรมทหารบก จังหวัดนครลำปาง เป็นประมุขของราชสกุล "ณ ลำปาง" อยู่ในขณะนี้ เจ้าพ่อพระเพ็ชร์ ฯ เป็นเจ้านายฝ่ายเหนือในนครลำปาง ที่เจ้านายและข้าราชการทั่วไปมีความเคารพและนับถืออย่างมากที่สุดคนหนึ่ง ในฐานะเป็นหลักเมืองของนครลำปาง

เจ้าพ่อพระเพ็ชร์คีรี (บุญไทย ณ ลำปาง) เป็นราชบุตรของ พ.ต.อ.เจ้าราชองค์ (เจ้าน้อยอ้น ณ ลำปาง) ท่านเป็นเจ้านายในราชวงศ์ "เจ้าเจ็ดตน" เจ้าพ่อคือเจ้าราชวงศ์ เป็นราชบุตรของเจ้าหญิงคำปิ๋ว ธิดาเจ้าหลวงวรญาณรังษี และเจ้าหลวงวรญาณรังษี เป็นโอรสของเจ้าคำโสม เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 4 เจ้าคำโสมเป็นราชบุตรของเจ้าฟ้าชายแก้ว ๆ เป็นราชบุตรของเจ้าพญาสุรวะฤาไชย (ทิพจักร์) ต้นราชวงศ์ "เชื้อเจ็ดตน" ของไทยลานนา

ราชบุตรของ พญาฯ พลโทเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต ซึ่งกำเหนิดจากแม่เจ้าเมืองชื่น ณ ลำปาง ธิดาเจ้าหลวงวรญาณรังษี คือ-

1. เจ้าหญิงสเภาแก้ว ณ ลำปาง (เจ้าพี่) สมรสกับเจ้าอุปราช (ทิพจักร์ ณ ลำปาง) เจ้าหลวงนรนันท์ไชย มีราชบุตรคือ 1. เจ้าเทพดำรงค์ ณ ลำปาง 2. เจ้าหญิงอัตถ์ ณ ลำปาง

2. เจ้าหญิงสเภาคำ ณ ลำปาง (เจ้าศรีนวล) สมรสกับเจ้าราชบุตร (น้อยแก้วเมืองพวน) มีบุตรธิดาคือ 1. เจ้าหญิงอบ ณ ลำปาง 2. เจ้าหญิงสร้อยแก้ว ณ ลำปาง 3. เจ้าวงค์เกษม ณ ลำปาง 4. เจ้าหญิงฟองสมุทร ณ ลำปาง 5. เจ้ามงคล ณ ลำปาง 6. เจ้าหญิงศรีสม ณ ลำปาง 7. เจ้าหญิงบุญศรี ณ ลำปาง

3. เจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปาง สมรสกับเจ้าไชยสงคราม (เจ้าน้อยเปี๊ย) บุตรเจ้าแม่สา เจ้าหนานวงค์ มีบุตรธิดาคือ 1. เจ้าอั้น ณ ลำปาง 2. เจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง เศกสมรสกับเจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง (ดังมีประวัติอยู่ในเล่มนี้แล้ว) 3. เจ้าหญิงจันทรสุดา (เจ้าหน้อย) ณ ลำปาง 4. เจ้าอนงค์ลักษณ์ ณ ลำปาง

4. เจ้าหญิงดาวบิน ณ ลำปาง สมรสกับเจ้าคำลือ ณ ลำปาง หลานเจ้าหลวงบุญวาทย์วงศ์มานิต เป็นบุตรของเจ้าหญิงหอม พี่สาวคนโตของเจ้าหลวงฯ มีบุตรธิดาด้วยกัน 5 คน ถึงแก่กรรมหมด

5. เจ้าหญิงอ้ม ณ ลำปาง สมรสกับนายพันตรีหลวงไกรเทพสงคราม (แถมจารุจินดา) น้องชายของคุณหญิงปรุง คุณหญิงของอำมาตย์เอกพระยาสุเรนทราฯ ผู้ว่าราชการจังหวัดลำปาง มีบุตรคือ 1. คุณบุญลมัย 2. จ.ส.อ.ประจักษ์

แม่เจ้าเมืองชื่น อสัญกรรมเมื่อเจ้าหญิงอ้ม ณ ลำปาง อายุได้ 8 ขวบ

ส่วนราชบุตรที่กำหนดจากหม่อมต่าง ๆ นั้น มีนามดังต่อไปนี้-

กับ หม่อมจิ๋น ณ ลำปาง คือ เจ้าหญิงจ๋อม ณ ลำปาง

กับ หม่อมซ้อย ณ ลำปาง คือ 1. เจ้าหญิงเนียม ณ ลำปาง 2. เจ้าหญิงบุษบง ณ ลำปาง

กับ หม่อมน้อย ณ ลำปาง คือ เจ้าหญิงอ้มพร ณ ลำปาง

กับ หม่อมเจียก ณ ลำปาง คือ เจ้าบุญส่ง ณ ลำปาง เมื่อตอนเยาว์วัยได้ไปรับพระอุปการะจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 และอีกคนหนึ่ง คือเจ้าบุญสารเสวต ณ ลำปาง

(เจ้าหญิงอ้ม ณ ลำปาง กรุณาเล่าให้ฟังตามสายสืบครั้งนี้)

เจ้าวรญาณรังษี เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 9 ราชบุตรของพระเจ้าคำโสม พระเจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 4 มีราชบุตรและธิดาคือ- 1. เจ้าหนันไชย ณ ลำปาง (ภายหลังเป็นเจ้าหลวงนรนันท์ไชยชวลิต) 2. เจ้าหญิงคำปิ๋ว ณ ลำปาง ธิดาเจ้าวรญาณรังษี 3. เจ้าฟ้าฮ่วน ณ ลำปาง 4. เจ้าหญิงอินตุ้ม ณ ลำปาง 5. เจ้าเมืองพรหม ณ ลำปาง 6. เจ้าหญิงเมืองชื่น ณ ลำปาง สมรสกับพญาฯ พลโทเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต ผู้มีศักดิ์เป็นหลาน (คงจะมีอายุน้อยกว่ากันมากกับเจ้านรนันท์ไชย) ตามต้นฉบับที่เสด็จพระราชชายาเจ้าดารารัสมีกับอำมาตย์โทเจ้าราชภาคินัย (เมืองชื่น ณ เชียงใหม่) เรียงลำดับไว้เท่านี้.

เจ้านรนันท์ไชย เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 12 เป็นราชบุตรเจ้าวรญาณรังษีเจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 9 มีบุตรธิดาคือ- 1. เจ้าหญิงหอม ณ ลำปาง 2. เจ้าคำแสน ณ ลำปาง 3. เจ้าบุญทวงค์ ณ ลำปาง (ภายหลังเป็นพลโทเจ้าบุญวาทย์วงค์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 13) 4. เจ้าน้อยกิ ณ ลำปาง 5. เจ้าน้อยหมู ณ ลำปาง 6. เจ้าน้อยพึ่ง ณ ลำปาง 7. เจ้าน้อยเมือง ณ ลำปาง 8. เจ้าน้อยหม่อม ณ ลำปาง 9. เจ้าหญิงนวล ณ ลำปาง 10. เจ้าหญิงซุ้ย ณ ลำปาง 11. เจ้าหญิงหวัน ณ ลำปาง 12. เจ้าหญิงแก้ว ณ ลำปาง 13. เจ้าหญิงหยิ่น ณ ลำปาง 14. เจ้าน้อยโท่น ณ ลำปาง (ภายหลังเป็นเจ้าไชยสงครามลำปาง มารดาชื่อเจ้าหญิงแก้วไหลมา) 15. เจ้าน้อยปั๋นแก้ว ณ ลำปาง 16. เจ้าหญิงฟอง ณ ลำปาง 17. เจ้าหญิงบัวเทพ ณ ลำปาง(สมรสกับเจ้าหนานบุญปั๋น ณ ลำพูน) 18. เจ้าหญิงแก้วมาลา ณ ลำปาง 19. เจ้าน้อยอ้น ณ ลำปาง 20. เจ้าทิพย์จักร ณ ลำปาง (เป็น

เจ้าอุปราชนครลำปาง บิดาเจ้าเทพดำรงค์) 21. เจ้าน้อยหมวก ณ ลำปาง 22. เจ้าหญิงบัวทิพย์ ณ ลำปาง 23. เจ้าไชยชวลิต (เจ้าน้อยหมู ณ ลำปาง)

(โดยความอนุเคราะห์เพิ่มเติมโดยละเอียดจาก เจ้าหญิงอัม ณ ลำปาง ธิดา พณฯ พลโทเจ้าบุญววาทย์วงศ์มานิต ได้กรุณาชี้แจงให้เพิ่มเติม)

เจ้าไชยสงคราม (น้อยโท่น) นครลำปาง ราชบุตรคนที่ 14 ของเจ้าหลวงนรนันท์ไชย มีบุตรชาย 3 หญิง 1 คือ· 1. เจ้าอุดม ณ ลำปาง 2. เจ้าหญิงกุศล ณ ลำปาง 3. เจ้านิยม ณ ลำปาง

เจ้าหญิงบัวเทพ ณ ลำปาง ธิดาเจ้าหลวงนรนันท์ไชย ผู้สมรสกับเจ้าหนานบุญปั๋น ณ ลำพูน มีบุตรธิดาดังนี้คือ· 1. เจ้าน้อยพวงแก้ว ณ ลำพูน (เป็นนายดาบทหาร) 2. เจ้าหญิงบรรเทา ณ ลำพูน (เป็นเจ้ามารดาของ เจ้าอินทเดชสวรรณบท ตลาดสันป่าข่อย) 3. เจ้ายุทธ ณ ลำพูน (เป็นนายตรวจกองทางเชียงใหม่) 4. เจ้าตอนคำ ณ ลำพูน 5. พ.ต.ต.เฉลิมพล ณ ลำพูน 6. เจ้าหญิงสุทธลัย (มารดา เจ้าดุลย์พา-เจ้าสัตย์พงศ์ เชื้อเจ็ดตน โดยสมรสกับเจ้าไกรสูน (ดวงจันทร์) เชื้อเจ็ดตน)

เจ้าหญิงคำปิ๋ว ณ ลำปาง ธิดาเจ้าหลวงวรญาณรังษี พี่แม่เจ้าเมืองชื่น ชายา พณฯ พลโทเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต สมรสกับเจ้าบุรีรัตน์นครลำปาง มีบุตรชายหญิงดังนี้คือ· 1. เจ้าราชวงศ์ (เจ้าน้อยอ้น ณ ลำปาง) 2. เจ้าน้อยอ้วน ณ ลำปาง 3. เจ้าหญิงม้อก ณ ลำปาง 4. เจ้าหญิงแป้ง ณ ลำปาง 5. เจ้าน้อยห่า ณ ลำปาง 6. เจ้าหญิงดวง ณ ลำปาง 7. เจ้าดวงจันทร์

บุตรเจ้าราชวงศ์ (เจ้าน้อยอ้น ณ ลำปาง) มีดังนี้คือ - 1. เจ้าหญิงเนียม 2. เจ้าบุญไทย ณ ลำปาง (ภายหลังเป็น พ.ท. พิเศษ พระเพียร์คีรี ฯ ชาวลำปางเรียก เจ้าพ่อพระเพียร์ ฯ 3. เจ้าสมุทร

เจ้าหญิงอินตุ้ม ธิดาเจ้าหลวงวรญาณรังษี สมรสกับเจ้าราชภาคินัย นครลำปาง สกุลเดียวกัน มีบุตรธิดาคือ· 1. เจ้าแก้วผาบเมือง ณ ลำปาง 2. เจ้าน้อยชุม ณ ลำปาง 3. เจ้าแม่น

ส่วนเจ้าฟ้าฮ่วน และเจ้าเมืองพรหม ณ ลำปาง นั้น ไม่ทราบว่ามีสายสืบทางใด

เจ้าหญิงบุษบง ณ ลำปาง ธิดาเจ้าหลวงบุญวาทย์วงศ์มานิต กับหม่อนซ้อย ณ ลำปาง สมรสกับเจ้ามงคล ณ ลำปาง บุตรของเจ้าหญิงสเภาคำ (เจ้าหญิงศรีนวล) เจ้ามงคลมีศักดิ์เป็นหลานเจ้าหญิงบุษบง แต่อายุคงเท่ากัน มีบุตรชายหญิงดังนี้ คือ·

1. เจ้าหญิงมาลี ณ ลำปาง	2. เจ้าหญิงดวงตา ณ ลำปาง
3. เจ้านคร ณ ลำปาง (ตุ้ย)	4. เจ้าเดือน (จิ๊ด) ณ ลำปาง
5. เจ้านพดล ณ ลำปาง	6. เจ้าหญิงชนภา ณ ลำปาง
7. เจ้าน้อยอาคม (ป๋อง) ณ ลำปาง	8. เจ้านพพร (น้อย) ณ ลำปาง

(ข้อความสายสืบสกุล ณ ลำปาง ตอนนี้ เจ้าหญิงอัม ณ ลำปาง ธิดาคนหนึ่งที่ 5 ของ พณฯ พลโท เจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต ได้กรุณาเล่าให้จด ปัจจุบันท่านได้ถึงแก่พิราลัยแล้ว

คณะทายาท ณ ลำปาง

△ **ชีวิตและการงานที่เสียสละของ"เจ้าตา" ของแม่เจ้าทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง แม่เจ้าเทวีแห่งนครเชียงตุง ชายาของเจ้าฟ้าสิริสุวรรณราชยสสรพรหมลือ เจ้าผู้ครองนครเชียงตุงสหรัฐไทยเดิม**

△ พ่อเจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิต
△ ผู้เสียสละทุกอย่างเพื่อให้นครลำปางก้าวหน้า
△ ประชาเป็นสุข มาตราบเท่าทุกวันนี้

มหาอำมาตย์โท · พลตรี เจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปางเป็นเจ้านายผู้เสียสละทรัพย์สินเงินทองและที่ดินสร้างตัวให้แก่รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อความสะดวกในการสร้างสรรและพัฒนาบ้านเมืองนครลำปางให้เจริญก้าวหน้า ให้ประชาชาวนครลำปางเป็นสุข มิได้หวังสะสมมรดกไว้ให้เจ้านายบุตรหลานเหมือนผู้อื่น

มหาอำมาตย์โท--ทรงพระราชทานยศทางข้าราชการพลเรือน

นายพลตรี--ทรงพระราชทานยศทางข้าราชการทหาร

△ **ซึ่งยศทั้งสอง** ทางฝ่ายพลเรือนสังกัดกระทรวงมหาดไทย ·และ พลตรีกองทัพบกยศทางทหารสังกัดกระทรวงกลาโหม ดังกล่าวข้างต้นนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ทรงแต่งตั้งพระราชทานยกย่องยศให้แก่ **เจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิตย์** เจ้าผู้ครองนครลำปาง และกว่านั้นยังได้ทรงพระราชทานนามสกุล "ณ ลำปาง" ตามประกาศครั้งที่ 14 ลงวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2457 ให้อีกด้วย

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช รัชกาลที่ 5 ในพระบรมราชจักรีวงศ์ ได้ทรงแต่งตั้งและสถาปนาจากตำแหน่ง เจ้าอุปราชนครลำปาง เลื่อนขึ้นเป็นเจ้าผู้ครองนครลำปาง ในฐานะเจ้าประเทศราชในมณฑลฝ่ายเหนือของประเทศสยาม ตรงกับ พ.ศ. 2440 นับเป็นเจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 9 ในยุคกรุงรัตนโกสินทร์

สืบต่อจาก เจ้านรนันท์ไชยชวลิต ผู้เป็นเจ้าบิดา จึงได้เป็นเจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 8 ได้ถึงแก่พิราลัย พร้อมกับได้พระราชทินนาม ฐานันดรศักดิ์ในสุพรรณบัตร มีพระนามเต็มว่า

เจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิต สมันตวิชิตประเทศราช บริสัตยนารถ ทิพย์จักราธิวงศ์ ดำรงโยนกวิไสยอภัยรัษฎารักษ์ อุดมศักดิ์สัตยาธิวงศ์ลำปางคมหาธิปไตยฯ เป็นเจ้าผู้ครองนครลำปาง

พระนามเดิมของท่านว่า เจ้าบุญทวงศ์ ณ ลำปาง เป็นราชบุตรของเจ้านรนันท์ไชยชวลิต เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 8 เป็นราชบุตรของเจ้าวรญาณรังษีเจ้าผู้ครองนครลำปางที่ 6 เป็นราชบุตรของเจ้านครลำปางโสม เจ้าผู้ครองนครลำปางที่ 1 (ในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่พ.ศ. 2325 เป็นต้นมา) เจ้านครลำปางคำโสมเป็นเจ้าหนึ่งใสเจ็ดองค์ (เจ้าเจ็ดตน) เป็นโอรสของเจ้าฟ้าหลวงชายแก้ว สิงหราชธานี เจ้าผู้ครองนครลำปางยุคกรุงธนบุรี เจ้าฟ้าชายแก้วสิงหราชธานีกับแม่เจ้าจันตามหาเทวี เป็นเจ้าบิดาเจ้ามารดาของ"เจ้าเจ็ดองค์" พระเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ - นครลำปาง - ลำพูน เป็นต้นสกุล "ณ ลำปาง" ณ เชียงใหม่ ณ ลำพูน ลังกาพินธุ์ เชื้อเจ็ดตนในปัจจุบันนี้

เจ้าเจ็ดตนหรือเจ้าเจ็ดองค์ที่กล่าวนี้คือ

1. พระเจ้าบรมราชาธิบดีกาวิลา พระเจ้านครเชียงใหม่ที่ 1
2. เจ้านครลำปางคำโสม เจ้านครลำปางที่ 1
3. พระเจ้าเชียงใหม่ช้างเผือก น้อยธรรมลังกา

4. พระเจ้านครลำปางดวงทิพย์ เจ้านครลำปางที่ 2

5. เจ้าอุปราชหมูหล้า อุปราชเมืองนครลำปาง

6. เจ้าสุภัทธิราเศรษฐีคำฝั้น เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ที่ 3

7. พระเจ้าศรีบุญมา พระเจ้านครลำพูนไชย เจ้าผู้ครองนครลำพูนที่ 2

เจ้าฟ้าชายแก้วสิงหราชธานี เป็นโอรสของพระเจ้าทิพย์จักรสุระวาภไชยสงครามกับแม่เจ้าปิมปา(พิมพลา) มหาเทวี เจ้าผู้ครองนครลำปาง และสถาปนาราชวงศ์ "ทิพย์จักราธิวงศ์" ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2275 นับตั้งแต่นั้นมา นครลำปางเป็นเอกราชไม่ขึ้นกับกษัตริย์กรุงศรีอยุธยาและกษัตริย์พม่าแห่งกรุงอังวะ และเจ้าเมืองนครเชียงใหม่ นับว่าเป็นต้นราชวงศ์ "ทิพย์จักราธิวงศ์" ต้นสกุลวงศ์ ของ "เจ้าเจ็ดตน"

พลตรีเจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิต (เจ้าบุญทวงศ์ ณ ลำปาง) สมภพเมื่อปีมะโรง พ.ศ. 2450 ตรงกับวันศุกร์ แรม 7 ค่ำ เดือน 12 (พฤศจิกายน 2450) เป็นราชบุตรของเจ้านรนันท์ไชยชวลิตกับแม่เจ้าฟองแก้วมหาเทวีแห่งนครลำปางซึ่งเป็นชายาของเจ้านรนันท์ไชยชวลิต ทรงมีเจ้าพี่นางร่วมเจ้ามารดาเดียวกัน คือ เจ้าหญิงจันทร์หอม ณ ลำปาง

เจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิต ได้รับการศึกษาชั้นต้นจากสำนักเจ้าอธิการอภิไชยวัดเชียงมั่น ซึ่งบัดนี้รวมเป็นบริเวณเดียวกับวัดคะตึก (เชิงสะพานรัษฎาฝั่งตะวันออก แม่น้ำวัง) เรียนหนังสือจบแล้วจึงได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุอยู่วัดสวนดอก อำเภอเมืองนครลำปาง 1 พรรษา

เจ้าบุญทวงศ์ ณ ลำปาง ได้เข้ารับราชการในสังกัดกระทรวงมหาดไทย เมื่อปี พ.ศ. 2429 และรับราชการต่อมาจนถึงปี พ.ศ. 2434 จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีบรรดาศักดิ์เป็นที่ เจ้าราชสัมพันธ์วงศ์

ครั้นรับราชการมาถึง พ.ศ. 2439 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระปิยมหาราชรัชกาลที่ 5 ทรงโปรดเกล้าให้เลื่อนขึ้นเป็น เจ้าอุปราชนครลำปาง

ครั้นต่อมา ในปี พ.ศ. 2440 เจ้าหลวงนรนันท์ไชยชวลิต (เจ้าธนัญชัย ณ ลำปาง) เจ้าผู้ครองนครลำปางผู้เป็นเจ้าบิดาถึงแก่พิราลัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ทรงโปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นเป็นเจ้าผู้ครองนครลำปางนับเป็นองค์ที่ 9 ในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ ครองนครลำปางตั้งแต่ พ.ศ. 2440 ในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลต่อมาถึงรัชกาลที่ 6 จึงได้ถึงแก่พิราลัย ในวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2465 รวมพระราชมายุได้ 65 ปี ดำรงตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครลำปางได้ 25 ปี

เมื่อสิ้นสมัยจากท่านแล้ว ทางรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มิได้เสนอแต่งตั้งเจ้านายผู้ใดในสกุ "ณ ลำปาง" เป็นเจ้าผู้ครองนครลำปางอีกเลย

△ ร่วมมือร่วมใจช่วยราชการเปลี่ยนแปลง

△ แผนการปกครองแบบใหม่ตามพระบรมราช

△ นโยบายตามแบบอย่างประกาศที่เจริญมากในทวีปยุโรป

ในระหว่างที่พลตรี เจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิต ขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าผู้ครองนครลำปาง ตรงกับ พ.ศ. 2440 นั้น ประเทศสยาม(ไทย) กำลังตื่นตัวเปลี่ยนแปลงระบอบบริหารราชการตามแผนใหม่ตามพระบรมราชนโยบายของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระปิยมหาราช รัชกาลที่ 5 ซึ่งพระองค์ได้ทรงเสด็จประพาสทวีปยุโรป ผ่านรัสเซียและเยอรมันตลอดจนประเทศต่าง ๆ เกือบทั่วโลกในสมัยนั้นเท่าที่โอกาสจะอำนวยให้

พระองค์ได้ทรงจดจำแบบอย่างที่ดี และเห็นว่าเหมาะสมกับสภาพของประเทศสยามของพระองค์ตามแบบการปกครองของประเทศต่าง ๆ ในยุโรป มาดัดแปลงแก้ไขให้เหมาะสมกับความเป็นอยู่ของประเทศบ้านเมืองของพระองค์

โครงการกระจายอำนาจการปกครองแผ่นดิน ให้ไปสู่ประชาชนได้มีการควบคุมการปกครองท้องถิ่นให้เป็นหมวดเป็นหมู่มีการแต่งตั้งผู้ว่าราชการเมือง - ปลัดเมือง และนายแขวง(นายอำเภอ) ขึ้นในดินแดนที่เรียกว่า ประเทศราชหรือมณฑลสาวเฉียง

ให้เหมือนแบบอย่างในภาคกลางของกรุงเทพมหานคร(ภายหลังมณฑลสาวเฉียงเปลี่ยนเป็นมณฑลพายัพแทนชื่อเดิม) พร้อมกับแต่งตั้งนายแคว่น(กำนัน) และพ่อหลวงแก่บ้าน(ผู้ใหญ่บ้าน) ขึ้น ทุก ๆ เมืองเล็กเมืองน้อย รวมหมู่บ้านหลาย ๆ หมู่บ้าน ตั้งชื่อเรียกเป็นตำบลและหลาย ๆ ตำบลเรียกว่า "แขวง" มีผู้ปกครองคือนายแขวง ต่อมาเปลี่ยนชื่อ แขวงมาเป็นอำเภอตำแหน่งนายแขวงเปลี่ยนชื่อเป็นนายอำเภอ)

และหลาย ๆ จังหวัดรวมกันเป็นภาค ๆ เรียกว่ามณฑล โดยมี ข้าหลวงใหญ่ต่างพระนครพระกรรณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นผู้ควบคุมดูแลการบริหารออกไป อำนวยความสุขแก่ประชาชนสยามทุก ๆ รูปแบบ (ต่อมาเปลี่ยนจากข้าหลวงใหญ่เป็นสมุหเทศาภิบาล)

พร้อมกับให้มีการศึกษาประชาบาลเริ่มขึ้น โดยให้ประชาชนชาวไทย ทั้งประเทศรู้จักหนังสือไทยและหัดพูดภาษากลาง (แบบชาวเมืองหลวง) และใช้ภาษาไทยเป็นภาษาราชการ

แต่สำหรับเจ้าผู้ครองนครประเทศราชแห่งราชวงศ์ "ทิพย์จักราธิวงศ์" เชื้อเจ็ดตนนับตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ร่วมรบและป้องกันราชอาณาจักรสยามด้วยกันมา ทุกหัวเมืองและนครใหญ่ ๆ เป็นนครเชียงใหม่ นครลำปาง นครลำพูน นครแพร่ นครน่าน ยังให้เจ้านายฝ่ายเหนือของชาวเหนือดำรงตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครอยู่เป็นเดิม พร้อมกับได้พระราชทานเงินเดือน เบี้ยหวัดให้เป็นประจำเดือนอีกด้วย และยังอนุญาตให้มีการแต่งตั้งยศและสัญญาบัตรเจ้านายฝ่ายเหนืออย่างเช่นรัชกาลก่อน ๆ ประจำนครต่าง ๆ เหมือนเดิมทุกประการเช่นเจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์ เจ้าบุรีรัตน์ เจ้าราชบุตร เจ้าราชสัมพันธุ์ เจ้าไชยสงคราม เจ้าราชภาคินัย เจ้ามักขิณนิเกตุ เจ้านิเวศน์อุดร เจ้าราชภาติกวงศ์ เจ้าสุริยวงศ์

และต่อมาให้รัชกาลที่ 6 แผ่นดินพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ยังทรงตั้ง บรรดาศักดิ์เจ้านายฝ่ายเหนือเพิ่มขึ้นอีก เช่น เจ้าไชยวรเชษฐ เจ้าราชญาติ เจ้าวรญาติ เจ้าราชดนัย เจ้าไชยชวลิต

การแต่งตั้งข้าราชการ จากส่วนกลางในกรุงเทพมหานครให้ไปดำรงตำแหน่งเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด หรือเรียกในขั้นแรกว่า ข้าหลวงประจำเมือง ในภาคเหนือเลือกเอาเจ้านายฝ่ายเหนือ ผสมผสานรับราชการร่วมตามความสามารถของวุฒิและภูมิปัญญา และก็ได้รับความร่วมมือจากเจ้าผู้ครองในภาคพายัพเป็นอย่างดีและเจริญรุดหน้ามิได้ยิ่งหย่อนไปกว่าภาคอื่น ๆ และส่วนมากเจ้านายฝ่ายเหนือ มักจะได้รับตำแหน่งนายอำมาตย์กันเป็นส่วนมาก

△ ถูกใส่ร้ายป้ายสีแต่กลับกลายเป็นดี

△ เงินเดือนเพิ่มเป็นสองหมื่นได้รับพระราชทานยศ

△ **เป็นมหาอำมาตย์โท - นายพลตรีทหารบก**

มหาอำมาตย์โท-นายพลตรี เจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปาง นับว่าเป็นเจ้าผู้ครองนครลำปางที่สร้างเกียรติประวัติ และมีบทบาทในการช่วยเหลือราชการบ้านเมืองมากที่สุด

แม้ว่าจะถูกมรสุมทางการเมืองของชนชาติมหาอำนาจที่พยายามปลุกปั่นให้"คนเมืองขึ้น" อันได้แก่พวกก่อการร้ายชาวพม่า - ไทยใหญ่ - ต่องซู่ - คนในบังคับของชนชาติอังกฤษ พยายามใส่ร้ายป้ายสีและก่อความไม่สงบขึ้นในเมืองแพร่ แล้วลามปามมาถึงเมืองนครลำปาง ตามนโยบายของรัฐบาลชาติมหาอำนาจในสมัยนั้น

ได้พยายามดำเนินอุบายหาทางหลอกให้เจ้านครลำปาง เจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิต ทิ้งเมืองนครลำปาง โดยวางอุบายให้พวกกบฏเงี้ยว ซึ่งมีพกำหม่องเป็นหัวหน้ายึดเมืองแพร่ได้ บังคับให้เจ้าพิริยะเทพยวงศ์เจ้านครแพร่เป็นคนเซ็นชื่อประทับตรา

โดยมีข้อความในหนังสือแจ้งว่า นครแพร่ถูกพวกเงี้ยว - พม่า - ต่องปู่ยึดได้หมดแล้ว ขอให้เจ้าหลวงบุญยวาทย์หนีโดยทิ้งเมืองนครลำปาง พวกเงี้ยวจะยกไปยึดนครลำปางและฆ่าแต่ข้าราชการไทยได้กับคนไทยกว่านั้น "คนเมืองเหนือ"ไปมาจึงขอให้เจ้าหลวงบุญยวาทย์เจ้าผู้ครองนครลำปางหนีออกไปจากเมืองปล่อยให้ข้าราชการไทยผจญเหตุการณ์แต่ลำพัง

เหตุการณ์ที่กล่าวนี้ เกิดขึ้นเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2445 ซึ่งพวกเงี้ยวได้ก่อการกบฏปล้นเมืองแพร่ ปล้นคลังจังหวัด

ทะลายเรือนจำเอานักโทษมาเป็นพรรคพวก ตามจับข้าหลวงประจำเมืองและผู้ช่วยพบแล้วฆ่า และฆ่าคนไทยได้ไม่ยอมละเว้นแม้แต่ผู้หญิงและเด็กไทยได้โดยกล่าวหาว่าข้าราชการไทยคอยกีดกันและข่มเหงรังแก คนในบังคับอังกฤษ จนต้องลุกฮือขึ้น

ในครั้งนั้น เจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปาง ได้รับหนังสือ "ลวง" จากพวกคนในบังคับบัญชาเดิมมหาอำนาจอังกฤษโดย เขียนข้อความลงแล้วให้เจ้าพิริยาภาพวงศ์ เจ้านครแพร่ลงชื่อแล้ว เอาตรามาประทับ

แต่ตรงกันข้าม เจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิต กลับระดมกำลังชาวนครลำปางเตรียมต่อสู้กับพวกกบฏเงี้ยวทุก ๆ วิถีทางโดยไม่ยอมหวั่นเกรง ร่วมมือร่วมใจกับ พระมนตรีพจนกิจ (พรจารุจินดา) ข้าหลวงประจำเมืองนครลำปาง (ภายหลังเป็นเจ้าพระยาสุรบดินทร์สุรินทร์ฤาไชย สมุหเทศาภิบาลมณฑลพายัพ ประจำอยู่เชียงใหม่ พ.ศ. 2465-2468) และในที่สุดพกำหม่องหัวหน้า ขบถ. เงี้ยว ก็มาถูกยิงตายที่นอกเมืองนครลำปาง โดยถูกปืนของพวกที่ป้องกันต่อสู้ ที่นครลำปางยิงตาย

แม้ว่าจะถูก...ผู้มีอิทธิพลที่เป็นเศรษฐีใหญ่ในภาคเหนือและมีการค้าใหญ่โต นับตั้งแต่นครสวรรค์ขึ้นมาและมีบรรดาศักดิ์เป็น "คุณหลวง" กรรมการพิเศษเมืองแพร่และเป็น "คนจีน" ที่มารุ่งเรืองในเมืองไทย และถือตนว่าสนิทกับเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยสมัยนั้นคือเสด็จกรมหลวงดำรงราชานุภาพได้ทำหนังสือ "ลับ" ไปกราบทูล เสด็จในกรมถึงกระทรวงมหาดไทย เป็นไปในทำนองว่า เจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิตจะเป็นใจและรู้เรื่องกับเจ้าผู้ครองนครแพร่ กับพวกเงี้ยวที่ก่อการขบถในครั้งนั้น ดังปรากฏเป็นเอกสารชิ้นภายหลัง

แต่เหตุการณ์ในครั้งนั้น พระมนตรีพจนกิจ(พรจารุจินดา) ข้าหลวงประจำเมืองนครลำปาง ได้ยืนยันว่าเจ้าหลวง บุญยวาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปางได้ช่วยราชการอยู่อย่างใกล้ชิดตลอดเวลา และหนังสือเจ้านครแพร่คือเจ้าพิริยาเทพวงศ์ประทับตราลงนามมาถึงเจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิตย ตนเองก็ได้อ่านและทราบข้อความตลอด...และไม่ยอมปฏิบัติตาม โดยกราบทูลต่อเสด็จในกรมหลวงดำรงราชานุภาพ (ภายหลังทรงเลื่อนเป็นสมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพยายาดำรงราชานุภาพ) และพระองค์ก็ไม่ได้เชื่อถือในหนังสือ "ลับ" ของคุณหลวงจีนคนนั้นไม่

ตรงกันข้ามความดีความชอบของเจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปางในครั้งนี้ ได้รับการพิจารณาในโอกาสต่อมา ในรัฐสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ได้ทรงพระราชทานยศทางข้าราชการพลเรือน ให้เป็น **มหาอำมาตย์โท และยศทางราชการฝ่ายทหารเป็น นายพลตรี และพระราชทานเงินเดือนเพิ่มขึ้นจากเดิมเป็นเดือนละ 2 หมื่น** บาท (สองหมื่นบาท) เพื่อเสริมพระเกียรติยศของท่าน ตลอดจนพระราชทานนามสกุล "ณ ลำปาง" ไว้เป็นเกียรติแก่วงศ์สกุลของเจ้านายในเชื้อสาย "เจ้าเจ็ดตน" อีกด้วย

△ พลตรีเจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิต
△ เสียสละทุ่มทุกอย่างเพื่อ
△ **ให้นครลำปางเจริญก้าวหน้า - ประชาเป็นสุข**

นับตั้งแต่มหาอำมาตย์โท - พลตรีเจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิต ได้ก้าวขึ้นไปสู่ตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครลำปาง ท่านได้รับพระบรมราโชบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระปิยะมหาราชรัชกาลที่ 5 เพื่อมุ่งหน้าพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญก้าวหน้าเทียมทันชาติอื่น ๆ ที่เขาเจริญก้าวหน้าไปไกล ดังเช่นในทวีปยุโรป และแม้แต่ในทวีปเอเชียซึ่งเป็นเมืองขึ้นของชาติมหาอำนาจทั้งหลาย ดังที่พระองค์ได้ทรงเสด็จประพาสมาแล้ว 2 ครั้ง สองคนได้ทรงศึกษามาแล้วเป็นอย่างดีเป็นที่สุด

ในฐานะที่เจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิต ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าผู้ครองนครลำปาง มีฐานันดรศักดิ์เป็นเจ้านายชั้นสูงสุด และมีชาติภูมิเป็นชาวนครลำปาง ซึ่งมีค่านิยมนิยามมาแต่โบราณกาลว่า...นครลำปาง - เมืองกล้าง - ช้างหลาย - ชายจริง - หญิงกล้า มีบรรพชนต้นสกุลวงศ์เป็นเจ้าประเทศราชและบางครั้งก็เป็นเอกราชมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี อันเป็นราชวงศ์ของเจ้าประเทศราชอันเก่าแก่ตั้งแต่ พ.ศ. 2275

ด้วยความจงรักภักดีต่อพระบรมราชวงศ์จักรี...ด้วยความรักชาติบ้านเกิดเมืองนอน ด้วยสามัญสำนึกในตำแหน่งและหน้าที่ ๆ ท่านได้รับพระมหากรุณาทรงโปรดเกล้าแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง "เจ้าผู้ครองนครลำปาง" ต่างพระเนตรพระกรรณของ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมราชวงศ์จักรี

มหาอำมาตย์โท - พลตรีเจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิต ได้ทุ่มเททุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งสติปัญญา - ความสามารถทั้งทรัพย์สินเงินทอง - ทั้งที่ดินอันเป็นหลักทรัพย์ เสียสละให้แก่ทางราชการบ้านเมือง เพื่อนำไปเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ เพื่อพัฒนาให้เป็นประโยชน์แก่สาธารณชนสืบต่อไป

ท่านได้เสียสละแล้วเพื่อประโยชน์สุขของมหาชนต่อไปในภายภาคหน้า หวังเพื่อให้นครลำปางก้าวหน้า..ประชาเป็นสุข ดังได้ประจักษ์แก่ดวงตาและประทับใจแก่มหาชนชาวนครลำปางและคนถิ่นอื่นที่ได้มาตั้งหลักฐานและภูมิลำเนาอยู่ในนครลำปาง

พอเจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิต ได้ทำการเสียสละกำลังทรัพย์สินส่วนตัว - ทั้งเป็นกำลังใจ เป็นผู้นำคนแรก สนับสนุนทางราชการอย่างเปิดเผย ทุ่มเทกำลังกาย - กำลังทรัพย์ (ทั้งอุทิศที่ดินและประทานเงินสดส่วนตัว, สมทบกับเงินของรัฐบาลซึ่งมีงบประมาณอยู่บ้างแล้ว แต่ไม่เพียงพอเพื่อให้งานลุล่วงไปได้โดยดี

อนุสรณ์แห่งความเป็นผู้สร้างสรรเมืองนครลำปางของท่านยังปรากฏให้แก่คนรุ่นหลัง ๆ ในปัจจุบันและอนาคตต่อไป ดังได้ปรากฏอยู่หลายแห่ง อาทิเช่น

1. ศาลากลางจังหวัดนครลำปาง (ในปัจจุบันนี้) ท่านได้เสียสละอุทิศที่ดินส่วนตัว อันเป็นที่ตั้งหอคำ(คุ้มหลวง)ของท่านให้แก่รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อสร้างศาลาที่ว่าราชการจังหวัดนครลำปาง ในครั้งกระโน้นมาตราบเท่าปัจจุบัน

2. โรงเรียนบุญยวาทย์วิทยาลัย (โรงเรียนสอนภาษาไทยภาคกลาง) ซึ่งแต่เดิมท่านเป็นผู้เริ่มก่อตั้งสร้างเป็นโรงเรียนในอุปการะของท่านด้วยทุนทรัพย์ส่วนตัวเป็นครั้งแรก

โดยเห็นว่าในสมัยนั้นเด็ก ๆ ไม่มีโรงเรียนที่จะเป็นสถานที่มานั่งศึกษาเล่าเรียนภาษาไทยได้ จึงเป็นพระบรมราโชบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระปิยะมหาราชมาแต่เดิมแล้วโดยทรงปรารถนาที่จะให้ทศกนิกรทั่วประเทศได้ศึกษาเล่าเรียนหนังสือไทย อักษรไทยของชาติ ท่านจึงได้ออกทุนทรัพย์ตั้งโรงเรียนสอนภาษาไทยขึ้นที่หน้าคุ้มหลวงของท่าน และออกเงินส่วนตัวจ้างครูคนไทยมาทำการสอนเพียง 2 คนก่อน ต่อมาเมื่อการศึกษาเจริญกว้างขวางขึ้น เด็กนักเรียนเข้าเรียนมากขึ้น ท่านจึงได้ซื้อที่ดินของห้างกินซ่งหลีด้วยเงินส่วนตัวของท่าน (และบริเวณที่ดินดังกล่าวนี้ คือสถานที่ตั้งโรงเรียนบุญยวาทย์วิทยาลัยในปัจจุบันนี้)

และท่านได้ขยับขยายการก่อสร้าง ตัวอาคารเรียนทั้งการก่อสร้างบูรณะซ่อมแซมต่ออีกด้วย ในขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ได้จ่ายเงินสดส่วนตัวให้แก่การก่อสร้างโรงเรียนทั้งสิ้น

เมื่ออาคารและสถานที่ศึกษาเล่าเรียนภาษาไทยตามแผนใหม่ ที่ท่านได้จัดสร้างขึ้นสำเร็จแล้ว จึงได้ย้ายนักเรียน โรงเรียน "บุญยทวงศ์อนุกูล" คือโรงเรียนเดิมที่หน้าคุ้มหลวง มาศึกษาเล่าเรียนที่โรงเรียนแห่งใหม่พร้อมกับได้มีการขนานนาม โรงเรียนแห่งใหม่จากบรรดาข้าราชการฝ่ายปกครองชั้นผู้ใหญ่ผู้น้อยข้าราชการฝ่ายกระทรวงธรรมการ พร้อมกับความเห็นของของบรรดาเจ้านายพ่อค้าคหบดีชาวนครลำปาง ให้นามสถานที่เปิดโรงเรียนแห่งใหม่นี้ว่า

"โรงเรียนบุญยวาทย์วิทยาลัย" ซึ่งมอบให้เป็นโรงเรียนประจำจังหวัดชาย ประจำนครลำปาง และอยู่ในความปกครองขึ้นกับกระทรวงธรรมการในสมัยนั้นมาแล้ว (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นกระทรวงศึกษาธิการ)

3. ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข ซึ่งท่านได้เป็นผู้เสียสละที่ดินที่ใกล้กับวัดบุญยวาทย์ (หรือที่เรียกว่า วัดหลวง) ซึ่งได้เป็นศรัทธาเค้า (ประธานกรรมการใหญ่) ของวัดบุญยวาทย์ มอบให้รัฐบาล สร้างที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข แทนสถานที่แห่งเดิมซึ่งเป็นที่คับแคบ และมอซออาคารก็เก่าผุพัง และปัจจุบันสถานที่แห่งนี้ตั้งอยู่ที่สามแยกไปรษณีย์นครลำปางในเขตเทศบาลเมืองนครลำปาง

4. อุทิศที่ดินให้สร้างค่ายทหารบกจังหวัดนครลำปาง

ที่ดินที่สร้างค่ายทหารบกประจำนครลำปาง ซึ่งปัจจุบันมีชื่อว่า "ค่ายสุรศักดิ์มนตรี" แต่เดิมที่ดินแปลงดังกล่าวนี้เป็นมรดกตกทอดมาจากเจ้าบิดาเจ้ามารดา และได้เป็นกรรมสิทธิของท่าน เดิมเป็นที่โคกสูงเนิน และเต็มไปด้วยป่าไม้อย่างแน่นหนาจำนวนหลายสิบไร่ ท่านได้ระดมกำลังพี่น้องชาวนครลำปาง ช่วยกันพัฒนาและตัดต้นไผ่ - ขุดกอไผ่ออกแล้วปรับที่ดินให้เป็นพื้นที่ราบให้เสมอกัน แล้วมอบให้ทางราชการทหารบก กระทรวงกลาโหม เพื่อจัดตั้งกรมทหารขึ้น

ทั้งนี้เป็นปัญหารีบด่วน จำเป็นที่ทางราชการทหารในสมัยนั้นต้องรีบสร้างกรมทหารขึ้นหลังจากที่ได้ปราบปรามพวกก่อการขบถเงี้ยว - พม่า - ต่อสู้คนในบังคับอังกฤษก่อการร้ายขึ้น ใน พ.ศ. 2445 และจะหาที่ใดไม่เหมาะสมแล้วกว้างใหญ่ไพศาลเท่า ท่านจึงให้ตัดสินใจอุทิศที่ดินของท่าน มอบให้กับกระทรวงกลาโหมในสมัยนั้น เพื่อสร้างค่ายทหารบกขึ้นเพื่อป้องกันเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้นอีก เมื่อไหร่ก็ได้

ท่านจึงได้เป็นผู้นำ ประเทศเชิญชวนเจ้านายญาติพี่น้อง และชาวเมืองนครลำปาง ระดมกำลังแรงงานทำการบุกเบิกที่ดินของท่านดังกล่าว จนสำเร็จแล้วมอบให้กับทางราชการทหารบกต่อไป

และท่านได้ทำการสร้างอาคารที่เป็นโรงพยาบาลรักษาบรรดาข้าราชการทหารที่เจ็บป่วยขึ้นหนึ่งหลังให้แก่ทางราชการทหารบก ภายหลังเมื่อได้ปรับที่และทางราชการได้สร้างอาคารอื่น ๆ พร้อมกันไป และต่อมาท่านก็ได้ซ่อมแซมช่วยเหลือด้วยทรัพย์ส่วนตัวของท่านเสมอมา ตราบจนท่านพิราลัย

ซึ่งในระยะนั้น สถานการณ์ทางการเมืองระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลชนชาติมหาอำนาจ สองชาติได้ยึดอาณาจักพม่า-แคว้นชาน และทางด้านตะวันออกแม่น้ำโขงก็ยึดประเทศลาว และเขมร - ญวนตกอยู่ใต้อำนาจของมหาอำนาจสองชาติก่อนหน้านี้แล้ว หลายปี

และแม้ว่าประเทศไทยสมัยนั้น จะรอดการ "ถูกรุกราน" ยุบเอาเป็นเมืองขึ้นก็ตามที แต่บรรดาสองชาติมหาอำนาจก็ยังไม่ลดละ รัฐบาลของเขาได้พยายามจะหาสาเหตุและสร้างสถานการณ์ปั่นป่วนขึ้นภายในภาคเหนือของประเทศไทย ในอาณาจักรที่เรียกว่า "แคว้นลานนาไทย" ซึ่งเป็นประเทศราชของไทย ให้แปรปรวนหันเหไปนิยมชนชาติมหาอำนาจแบบอย่างเพื่อนหุ้นที่ตกอยู่ใต้อำนาจการปกครองของพวกเขาชาวยุโรปอยู่แล้ว

รัฐบาลไทยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 พระปิยะมหาราช จึงจำเป็นต้องขยับขยายทำนุบำรุงกำลังของกองทัพไทยให้ทันสมัยและแข็งแกร่งเพิ่มขึ้น ในทุก ๆ จังหวัดของภาคเหนือ

เจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปางจึงได้รีบทำการสนองพระบรมราชนโยบาย โดยรีบด่วนทันที ดังได้บรรยายแต่ต้นแล้ว...ชายจริงของชาวนครลำปาง เป็นคนจริงทุกสิ่งไป

5. วัดบุญยวาทย์วิหาร วัดแห่งนี้พ่อเจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิต ท่านเป็นผู้อุปการะหรือที่เรียกกันตามภาษาชาวเมืองเหนือว่า (ศรัทธาเค้า) ท่านเป็นผู้ออกเงินทุนก้อนใหญ่ส่วนตัวก่อสร้างวัดนี้ขึ้นก่อน แล้วให้บรรดาเจ้านายญาติพี่น้องเจ้านายฝ่ายเหนือและพ่อค้าคหบดี ผู้มีจิตใจศรัทธาร่วมกุศลสร้างวัดในพระบวรพุทธศาสนาร่วมกัน จนกระทั่งให้บูรณะก่อสร้างขึ้นสำเร็จ และต่อมาได้นำถวายวัดในพระบวร พุทธศาสนาแด่สมเด็จพระสังฆราช (สมเด็จกรมพระวชิรญาณวโรรส) เป็นของคณะสงฆ์ไทยต่อไป โดยผ่านทางกระทรวงธรรมการในสมัยนั้น และทรงขอพระราชทานวัดที่ตั้งขึ้นใหม่ จากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ได้ทรงพระราชทานนามว่า "วัดบุญยวาทย์วิหาร" และรับเป็นวัดหลวง(ตามหลักฐานของกระทรวงธรรมการ ลงวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2458)

ภาระกิจและการงานอื่น ๆ อีกหลายสิบเรื่อง ที่มหาอำมาตย์ไทยพลตรีเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต ได้สร้างสรรและพัฒนาให้แก่นครลำปาง มากเกินไปกว่าที่จะมาบรรยายให้หมดสิ้นทุกสิ่งอันได้ ท่านเป็นผู้นำในการสร้างถนนหนทางคมนาคม ระหว่างจังหวัดกับอำเภอต่าง ๆ และเรื่องการสร้างเหมืองฝาย - พนังกั้นน้ำ ทางระบายทดน้ำเข้านา ทำนุบำรุงพระบวรพุทธศาสนา

ทำบุญวันเกิดเมื่อ 2 ต.ค. 2527 ณ วัดคะตึกเชียงมั่น จ.ลำปาง

สร้างกุฏิวิหาร กำแพง - ศาลาบาตร์และบริจาคทรัพย์สินเงินทองสร้างสาธารณะสถาน สร้างกุศลผลบุญ ทำบุญให้ทานตลอดชีวิตของท่านมากมายเหลือคณานับ สร้างแล้วแต่สร้างคุณงามความดีไว้ ประดับโลกนี้ และเป็นสิ่งที่สร้างความเคารพ - คารวะ รำลึกถึงพระคุณของท่านประทับใจแก่ชาวนครลำปางมาตราบเท่าทุกวันนี้...นครลำปาง - เมืองกร้าง - ช้างหลาย ชายจริง - หญิงกล้า

นี่คือเรื่องราวบางเสี้ยวของชีวิตเท่านั้น ที่ปรากฏว่าท่านได้สร้างแต่ ความเมตตา - เสียสละเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ แทบกล่าวได้ว่าในชั่วชีวิตของ พ่อเจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิต ผู้มียศทางพลเรือนเป็น มหาอำมาตย์โท - และยศนายทหารเป็นพลตรี และมีฐานันดรศักดิ์เป็น เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 9 ในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ภายใต้พระบารมีมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์แห่งกรุงสยามในพระบรมราชวงศ์จักรี

และท่านผู้นี้เป็น "เจ้าตา" ของแม่เจ้าทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง แม่เจ้าเทวีแห่งนครเชียงตุง ชายาของเจ้าฟ้าสิริสุวรรณราชยสสรพรหมลือ เจ้าผู้ครองนครเชียงตุง สหรัฐไทยเดิม เมื่อ พ.ศ. 2486 ถึง พ.ศ. 2488 ซึ่งรวมอยู่ในพระราชอาณาเขตของกรุงสยามประเทศไทยในยุคนั้น

บรรดาเจ้านายบุตรหลานของแม่เจ้าทิพวรรณกับเจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง และญาติทางนครลำปาง นครเชียงตุง **ได้จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อรำลึกพระคุณของพ่อเจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิตผู้เป็น "พระเจ้าตาทวด" ของบรรดาเจ้านายบุตรหลานของแม่เจ้าทิพวรรณและเจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง มาในโอกาสนี้เพื่อเป็นเครื่องหมายแห่ง การสักการะน้อมคารวะต่อพระนามและเกียรติที่ พ่อเจ้าหลวงบุญยวาทย์ได้ทรงมีต่อมหาชนทั้งหลาย ชาวนครลำปางมาแล้ว** ดังปรากฏใน พระประวัติของ พระองค์ท่าน

△ ราชบุตรและธิดาของมหาอำมาตย์โท - พลตรีเจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปาง ซึ่งกำเนิดจากแม่เจ้าเมืองชื่น ณ ลำปาง ธิดาของเจ้าหลวงวรญาณรังษีคือ

(1) เจ้าหญิงสเภาแก้ว ณ ลำปาง (เจ้าพี่) สมรสกับเจ้าอุปราช (เจ้าทิพย์จักร ณ ลำปาง) อุปราชนครลำปาง มีบุตรธิดาคือ 1. เจ้าเทพธำรงค์ ณ ลำปาง 2. เจ้าหญิงอัตถ์กัณลำปาง (เจ้าหญิง อัตต์ ณ ลำปาง)

(2) เจ้าหญิงสเภาคำ ณ ลำปาง (เจ้าศรีนวล) มีบุตรธิดาคือ 1. เจ้าหญิงอบ ณ ลำปาง 2. เจ้าหญิงสร้อยแก้ว ณ ลำปาง 3. เจ้าวงศ์เกษม ณ ลำปาง 4. เจ้าหญิงฟองสมุทร ณ ลำปาง 5. เจ้ามงคล ณ ลำปาง 6. เจ้าหญิงศรีสม ณ ลำปาง 7. เจ้าหญิงบุญศรี ณ ลำปาง สวามีท่านชื่อ เจ้าราชบุตร (เจ้าแก้วเมืองพวน)

(3) เจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปาง สมรสกับเจ้าไชยสงคราม (เจ้าน้อยเปี๋ย ณ ลำปาง) มีบุตรธิดาดังนี้คือ 1. เจ้าอ้น ณ ลำปาง 2. เจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง คือ แม่เจ้าทิพวรรณ ณ ลำปาง. ณ เชียงตุง ได้เศกสมรสกับเจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง โอรสเจ้าฟ้ารัตนะก้อนแก้วอินทรแถลง เจ้าผู้ครองนครเชียงตุง กับแม่เจ้าปทุมามหาเทวี 3. เจ้าหญิงจันทร์สุดา ณ ลำปาง(เจ้าหน้อย) 4. เจ้าหญิงอนงค์ลักษณ์ ณ ลำปาง

(4) เจ้าหญิงดาวบิน ณ ลำปาง สมรสกับเจ้าคำลือ ณ ลำปาง บุตรชายเจ้าหญิงจันทร์หอม (เจ้าพี่สาวคนใหญ่ ผู้ร่วม เจ้าบิดาเจ้ามารดาเดียวกับ พลตรีเจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิต) มีบุตรธิดารวม 5 คนถึงแก่กรรมหมด

(5) เจ้าหญิงอ้ม ณ ลำปาง สมรสกับนายพันตรีหลวงไกรเทพสงคราม (แถมจารุจินดา) น้องชายของคุณหญิงปรุงภริยาของอำมาตย์เอกพระยาสุเมนทร์(เจิมจารุจินดา) ผู้ว่าราชการจังหวัดนครลำปาง มีบุตรด้วยกันคือ
1. คุณบุญลามัย จารุจินดา (หญิง) 2. จ.ส.อ.ประจักษ์ จารุจินดา

เจ้าหญิงอ้ม ณ ลำปาง

△ แม่เจ้าเมืองปื๋น ณ ลำปางได้ถึงแก่อนิจกรรมก่อนหน้าพลตรีเจ้าบุญยวาทวงศ์มานิตย์ หลายสิบปี

เจ้าหญิงอิ่ม ณ ลำปาง หรือคุณนายไกรเทพสงครามผู้เป็นเจ้าน้องหล้าคนสุดท้องที่ 5 ของพ่อเจ้าหลวงบุญยวาทย์-วงศ์มานิตกับแม่เจ้าเมืองชื่น ณ ลำปางมหาเทวี ได้ให้สัมภาษณ์แก่ ปราณี ศิริธร ณ พัทลุง บรรณาธิการนสพ. "ชาวเหนือ" และ "แสงอรุณ" สมาชิกสภาจังหวัดเชียงใหม่ สมาชิกสภาเทศบาลและนายกสมาคมกรรมกรสามล้อ นักเขียนสารคดีประวัติศาสตร์ลานนาไทย ณ ที่"คุ้มเจ้าฟ้าพรหมลือ" กลางเวียงเมืองนครเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. 2506 เกี่ยวกับชีวประวัติของเจ้านายในสกุล "ณ ลำปาง" และเรื่องราวของ เจ้าไชยสงครามเจ้าพี่เขยของท่านกับเจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปางเจ้าพี่สาวของท่านซึ่งท่านได้อยู่ใกล้ชิดกับเจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปางผู้เป็นเจ้าพี่คนที่ 3 เมื่ออายุท่านได้ 9 ปี เจ้าแม่เมืองชื่น ณ ลำปางผู้เป็นเจ้ามารดาถึงแก่อนิจกรรม

ในปี พ.ศ. 2506 นั้นท่านอายุได้ 73 ปีแล้วได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับจะนำประวัติของเจ้านายในตระกูล "ณ ลำปาง" ลงในหนังสือ "เพ็ชรลานนา" ในครั้งนั้น จึงได้ทราบรายละเอียดจากท่านและได้จดลงไว้ในสมุดบันทึกไว้โดยละเอียด ดังปรากฏในหนังสือชุดสารคดีประวัติศาสตร์ "เพ็ชรลานนา" เล่ม 2 แล้วตอนหนึ่งท่านได้กล่าวถึงอุปนิสัยใจคอของเจ้าหญิงฝนห่าแก้ว เจ้าพี่สาวของท่านเปรียบเทียบกับแม่เจ้าทิพวรรณ "หลานน้า" ของท่านตอนหนึ่งว่า

"อุปนิสัยใจคอแบบเดียวกับเจ้าทิพวรรณผู้เป็นธิดาสาวไม่ผิดเพี้ยน เป็นผู้ไม่ตื่นเต้นในลาภยศและการสรรเสริญ ลาภยศและเกียรติคุณเมื่อตนได้รับ ไม่ถือยศ ถือศักดิ์ แต่ไม่ลดยศลดศักดิ์ของตนเอง ชอบวางตัวเป็นคนธรรมดา ๆ แบบคนทั่วไป เจรจากับใครก็นิ่มนวลชวนให้ฟังพูดช้า ๆ เป็นที่ชื่นชมแก่ผู้ที่ได้รู้จัก และคุ้นเคยของคนในยุคนั้นมากที่สุด

แต่เป็นที่น่าเสียใจที่เจ้านายทั้งสองท่านคือ เจ้าไชยสงคราม (เจ้าน้อยเป็ง ณ ลำปาง) กับเจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปางผู้เป็นเจ้าบิดาเจ้ามารดาของแม่เจ้าทิพวรรณได้ถึงแก่อนิจกรรมเมื่ออายุเพียง 40 ปีเศษทั้งสองท่าน โดยเจ้าหญิงฝนห่าแก้วได้สิ้นชีพไปก่อนและเจ้าไชยสงครามได้ติดตามไปอีก 2 ปีต่อมา

ปล่อยให้ "เจ้าตา" คือ เจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิตทำหน้าที่เป็น "เจ้าบิดาเจ้ามารดา" ของแม่เจ้าทิพวรรณผู้กำพร้าเจ้ามารดามาตั้งแต่อายุได้ 12 ปี ตราบจนกระทั่งท่านพิราลัย และเจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปางก็สมรสกับเจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง ในปี พ.ศ. 2465 นั่นเอง

คาดคิดกันว่าถ้าหากเจ้านายทั้งสองมีชีวิตอยู่ต่อมาอีกสัก 10 ปี 15 ปี โฉมหน้าของเจ้านายในสกุล "ณ ลำปาง" จะไปอีกรูปหนึ่งรูปใดก็ไม่มีใครรู้ได้

คนดีเมื่อจากโลกนี้ไปก็น่าอาลัยและคิดถึง"

ประวัติของเจ้าบิดาเจ้ามารดาของแม่เจ้าทิพวรรณ (ณ ลำปาง)
ณ เชียงตุง แม่เจ้าเทวีนครเชียงตุงในยุคสหรัฐไทยเดิม

เจ้าไชยสงครามแห่งนครลำปาง
แม่เจ้าฝนห่าแก้วไชยสงคราม
ผู้สร้างกรรมดีไว้ในนครลำปาง

แม่เจ้าทิพยวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง

อดีตเจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง เป็นธิดาคนแรกของเจ้าไชยสงคราม (เจ้าน้อยเปี้ย ณ ลำปาง) กับเจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปาง ผู้เป็นเจ้ามารดานั้นเป็นธิดาคนที่สามของมหาอำมาตย์โท-พลตรีเจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิต (เจ้าบุญทวงศ์ ณ ลำปาง) เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ ๑ กับแม่เจ้าเมืองชื่น ณ ลำปางมหาเทวี (ครองนครลำปาง พ.ศ. 2440 ถึง พ.ศ. 2465) รวมเป็นเวลา 25 ปี

เจ้าไชยสงครามนครลำปาง เจ้าบิดาของเจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปางนั้นเป็นบุตรชายของเจ้าหนานวงศ์ เจ้าหญิงอุษ ณ ลำปาง เจ้านายอาวุโสของสกุล "ณ ลำปาง" ซึ่งนับตามสายเครือญาติในสกุลแล้วเจ้าไชยสงครามนับตามศักดิ์แล้วเป็น "หลานชายของเจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิตได้ทรงรักและเมตตาเจ้าหลานชายคนนี้เป็นพิเศษ เพราะถือว่าเจ้าหญิงอุษาเจ้ามารดาของเจ้าไชยสงครามนั้นเป็นหลานสาวของแม่เจ้าฟองแก้ว ณ ลำปาง ชายาของเจ้านันท์ไชยชวลิต เจ้าบิดาของท่านและเจ้าหญิงอุษามีศักดิ์เป็น "เจ้าพี่สาว" คนหนึ่งที่ได้เคยเป็นพี่เลี้ยงพ่อเจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิตมาตั้งแต่ปฐมวัย

เมื่อเจ้าไชยสงครามอยู่ในวัยเด็กซึ่งเรียกว่าปฐมวัยนั้น เจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิตผู้เป็นญาติผู้ใหญ่ได้ทรงเรียกมาใช้ให้ช่วยการงานในคุ้มหลวงอยู่เสมอ ๆ และมีงานการอะไรที่เป็นงานรื่นเริงปีใหม่เจ้าไชยสงครามในวัยเด็กจะเข้ามาในคุ้มหลวงกับเจ้าหญิงอุษาผู้เป็นเจ้ามารดาอยู่มิได้ขาด

ซึ่งในสมัยโน้นถือว่า ภายในคุ้มหลวงของเจ้าผู้ครองนครลำปาง เป็นแหล่งที่สำคัญในแบบแผน ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ และเป็นแหล่งวิชาการบริหารและการปกครองในการบริหารราชการเมืองของแผ่นดิน ครั้นเติบใหญ่ขึ้น เจ้าไชยสงครามก็ได้ถูกเจ้าหลวงบุญยวาทย์ฯ ผู้มีศักดิ์เป็น "เจ้าน้า" จึงได้เรียกมาใช้ เป็นผู้รับคำสั่งและตลอดจนหนังสือส่งไปยังเจ้านายชั้นรอง ๆ และส่งทางผู้ว่าราชการจังหวัดที่ศาลากลาง (เค้าสนาม) และเป็นผู้รับหนังสือจากทางจังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดมีมาถึง เจ้าผู้ครองนครลำปางในขณะนั้น

โดยเฉพาะ เจ้าไชยสงครามในสมัยวัยหนุ่มนั้น ได้เคยบรรพชาเป็นสามเณรมาแล้วจึงเรียกชื่อว่า **เจ้าน้อยเปี๊ย** เป็นสามเณรที่สนใจในภาษาไทยกลางมาก และมีมันสมองเฉียบแหลม ปฏิภาณว่องไว กิริยาท่าทางปราดเปรียว รูปร่างก็สง่างามผิวขาวสะอาดเรียกว่าผู้ชายรูปงามคนหนึ่งในสมัยนั้น ท่านได้พระมหาเปรียญซึ่งได้เคยไปศึกษาในสำนักวัดบวรนิเวศน์กรุงเทพมหานครฯ มาหลายปี มีความรู้ในภาษาไทยได้ดีมาก ได้สั่งสอนการเขียนการอ่านให้เจ้าน้อยเปี๊ย ณ ลำปางในขณะบรรพชาเป็นสามเณรอยู่ 3 ปีเศษ จนเติบโตเป็นหนุ่มขึ้นแล้วได้ลาสึกจากการเป็นสามเณรเข้ามารับราชการอยู่เป็นราชสำนักในคุ้มหลวงของ พ่อเจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิต นับตั้งแต่นั้นมา

อาศัยที่ในยุคนั้น คนที่เรียนภาษาไทยกลางน้อยมากจึงทำให้ เจ้าน้อยเปี๊ย ณ ลำปางหรือภายหลังคือ **เจ้าไชยสงคราม** ได้เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในภาษาเขียนและภาษาพูด และอ่านได้เก่งกว่าผู้ใด และได้ถูกใช้ให้เขียนหนังสือได้ตอบตามบัญชาของพ่อเจ้าหลวงบุญยวาทย์ฯ อยู่บ่อย ๆ ครั้ง

โดยจำแบบอย่างทางศาลากลางจังหวัดโดยผู้ว่าราชการจังหวัดได้ใช้ภาษาราชการโต้ตอบไปโต้ตอบมากับทางเจ้าผู้ครองนครลำปาง นานเข้าเจ้าไชยสงครามก็มีความชำนิชำนาญมากกว่าผู้อื่น ตลอดจนการอ่านภาษาหนังสือระเบียบการกฎหมาย และบทบัญญัติต่าง ๆ ที่ออกมาใช้ในราชการมิใช่มากมายเช่นปัจจุบันนี้จึงทำให้ได้เปรียบเพราะเก่งภาษาไทยเป็นทุนอยู่แล้ว

ความสามารถในการพูดในการเขียนและความจดจำในข้อราชการงานเมืองของเจ้าน้อยเปี๊ย ณ ลำปาง ตลอดจนคล่องงานในการประสานงานกับทางฝ่ายราชการฝ่ายปราบปราม ฝ่ายบริหารราชการของกระทรวงมหาดไทย ทางด้านราชการตำรวจทางด้านอำเภอและศาลากลางจังหวัด ท่านมีความเข้าใจได้ดีมาก จนเป็นที่ยอมรับของเจ้าอุปราช (เจ้าทิพย์จักร ณ ลำปาง) และของพันตำรวจตรีเจ้าราชวงศ์ (เจ้าแก้วปราบเมรุ ณ ลำปาง) ยศในขณะนั้น (ภายหลังเป็นนายพลตำรวจตรีเจ้าราชวงศ์นครลำปาง) และเจ้านายองค์อื่น ๆ ของเมืองนครลำปาง

เจ้าน้อยเปี๊ย ณ ลำปางเคยออกไปทำการจับกุมผู้ร้ายรายสำคัญในการปล้นฆ่าเจ้าทรัพย์และเรื่องลักโคกระบือของพวกโจรในท้องที่ต่าง ๆ ของจังหวัดลำปาง โดยติดตามพลตำรวจตรีเจ้าราชวงศ์ (เจ้าแก้วปราบเมรุ ณ ลำปาง) ผู้เป็นญาติผู้ใหญ่อีกคนหนึ่งของท่าน ก็ปรากฏว่า ท่านได้เกลี้ยกล่อมพูดจาให้ผู้ร้ายเข้ามอบตัวต่อเจ้าราชวงศ์แทบทุกรายไป

ความสามารถในด้านปราบปรามโจรผู้ร้าย ตลอดจนการเกลี้ยกล่อมผู้ร้ายให้เข้ามอบตัว ทางราชการตำรวจซึ่งมีผู้กำกับการตำรวจในสมัยนั้นและอำมาตย์เอก พระยาสุเรนราชเสนา (เจิม จารุจินดา) เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดนครลำปาง และ

มีพันตำรวจโทพระสท้านไตรภพ (ปักทายมุสิกลักษณ์) เป็นผู้กำกับการตำรวจ ได้ปรึกษาหารือเสนอความดีความชอบให้แก่

เจ้าน้อยเปี๋ย ณ ลำปาง ผู้มีความรู้ความสามารถได้กระทำราชการมาเกือบ 10 ปีได้ก้าวหน้าในทางราชการ และได้ทำประโยชน์ให้แก่ทางราชการมากในด้านปราบปรามโจรผู้ร้ายตลอดจนการประสานงานระหว่างเจ้านายฝ่ายเหนือกับบรรดาข้าราชการทุกหน่วยงาน เข้ากันดีทั้งสองฝ่ายช่วยปฏิบัติราชการกันได้ดี ตลอดจนฝ่ายทหารตำรวจและพลเรือน

และเรื่องดังกล่าวนี้ก็มีเสียงสนับสนุนจากเจ้าหลวงบุญวาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปาง และเจ้าอุปราชนครลำปาง (เจ้าทิพย์จักร ณ ลำปาง) พันตำรวจตรีเจ้าราชวงศ์ ซึ่งขณะดังกล่าวนี้ได้เลื่อนเป็น นายพันตำรวจเอกเจ้าราชวงศ์ผู้กำกับการพิเศษแล้ว ได้ให้การสนับสนุนในการเสนอความดีความชอบและสัญญาบัตรให้แก่เจ้าน้อยเปี๋ย ณ ลำปาง

และในปีนั้นเอง-ปรากฏว่า เจ้าน้อยเปี๋ย ณ ลำปางได้รับการแต่งตั้งฐานันดรศักดิ์ในฐานะที่เป็น "เจ้า" ในราชวงศ์ฝ่ายเหนือ จะมีบรรดาศักดิ์เป็นพระ-พระยาไม่ได้นอกจากใช้บรรดาศักดิ์นำหน้าโดยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าน้อยเปี๋ย ณ ลำปางขึ้นดำรงตำแหน่ง **เจ้าไชยสงครามนครลำปาง** อันเป็นตำแหน่งบรรดาศักดิ์ประจำตำแหน่งของเจ้านายฝ่ายเหนือในทำเนียบของเจ้าผู้ครองนครลำปางในสมัยนั้น

และตามประวัติของนครลำปางนี้เคยแต่งตั้งบรรดาข้าราชการพื้นเมืองในราชสำนักของเจ้าผู้ครองนครซึ่งเป็นสามัญชนมิใช่เชื้อเจ้านายในราชวงศ์ "ทิพย์จักราธิวงศ์" ให้มีบรรดาศักดิ์เป็น **พระยาไชยสงคราม**

เจ้าไชยสงครามนครลำปาง ได้รับหน้าที่เป็นผู้รักษาความสงบอารักขาทางด้านความปลอดภัยของเจ้านายฝ่ายเหนือชั้นผู้ใหญ่และช่วยรักษาการร่วมกับทางด้านตำรวจภูธรจังหวัดนครลำปาง คอยอารักขารักษาความปลอดภัยของเจ้านายในพระราชวงศ์ชั้นผู้ใหญ่หรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เดินทางขึ้นมาตรวจราชการ ปรากฏว่าไม่เคยมีเหตุการณ์ใด ๆ ที่ร้ายแรงบังเกิดขึ้นเลย

และบรรดาพวกโจรผู้ร้ายในสมัยนั้นที่เอ่ยชื่อของ **เจ้าไชยสงคราม** ขอร้องอย่าให้ก่อคดีแล้วก็มักจะเชื่อฟัง การลักโคขโมยกระบือและสัตว์พาหนะทั้งหลายเบาบางลงไปถนัดตาเมื่อบรรดา "ดาวโจร" ทั้งหลายทราบข่าวว่า **เจ้าน้อยเปี๋ย ณ ลำปาง เจ้าชายรูปงาม ใจเย็น พูดหวานจับใจคน** เกลี้ยกล่อมครั้งก็ต้องยอมมอบตัวกับท่าน บัดนี้ท่านได้ตำแหน่ง**เจ้าไชยสงคราม**ประจำนครลำปางก็ทำให้เกิดความเกรงใจขึ้นเพราะเกรงกลัวบารมีของท่านขึ้นมา

ชีวิตรักและครอบครัว ของเจ้าไชยสงครามนั้นท่านได้ทำการสมรสกับ เจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปาง ธิดาคนที่ 3 ของพ่อเจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิตดังได้กล่าวมาแต่ตอนต้นแล้ว

ทั้งเจ้าไชยสงครามและเจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปางได้รู้จักคุ้นเคยกันมาตั้งแต่เยาว์วัยด้วยกันมาและผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายต่างก็จองกันไว้ล่วงหน้าเพราะเมื่อเติบใหญ่เป็นหนุ่มเป็นสาวทั้งคู่ก็มีความสัมพันธ์กันฉันท์พี่น้อง แล้วก็เริ่มเข้าใจกันจนกลายเป็นความรัก

ประกอบทั้งเจ้าหลวงบุญยวาทย์กับแม่เจ้าเมืองชื่น ณ ลำปาง มหาเทวีมีธิดารวม 5 คนด้วยกันล้วนแต่เป็น หญิงหมดไม่มีผู้ชายเลย เท่าที่ปรากฏเจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิตมีราชบุตรเขยล้วนแต่เป็น "คนใกล้ชิด" ในสกุล "ณ ลำปาง" ด้วยกันทั้งนั้น

ธิดาคนที่ 1 ชื่อ เจ้าหญิงสเกาคำ ณ ลำปาง (เจ้าพี่) ก็ได้สมรสกับ เจ้าอุปราชนครลำปาง (เจ้าทิพย์จักร ณ ลำปาง) เจ้าน้องชายร่วมเจ้าบิดาของเจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิตเดียวกันแต่ต่างเจ้ามารดา กลับมาเป็นราชบุตรเขยและรับตำแหน่งเจ้าอุปราชอีกด้วย

เจ้าหญิงสเกาแก้ว ณ ลำปาง (เจ้าศรีนวล) ก็ได้สมรสกับเจ้านายในสกุล "ณ ลำปาง" เช่นเดียวกัน

เจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปาง ก็ได้สมรสกับเจ้าไชยสงครามนครลำปาง (เจ้าน้อยเปี๋ย ณ ลำปาง) ญาติในสกุลเดียวกัน และสองท่านผู้นี้คือ เจ้าบิดาเจ้ามารดาของ แม่เจ้าทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง แม่เจ้าเทวีแห่งนครเชียงตุง

ชายาของเจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง เจ้าฟ้าผู้ครองนครเชียงตุง สหรัฐไทยเดิมในพระราชอาณาจักรไทย เมื่อ พ.ศ. 2486-2488

เจ้าหญิงดาวบิน ณ ลำปาง สมรสกับเจ้าคำลือ ณ ลำปาง หลานชายของ เจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิตโดยตรง โดยเป็นบุตรชายของเจ้าพี่หญิงองค์ใหญ่ของท่านคือ เจ้าหญิงจันทร์หอม ณ ลำปาง ผู้ร่วมเจ้าบิดามารดาเดียวกัน มีบุตรธิดาด้วยกัน แต่ถึงแก่กรรมหมด

เจ้าหญิงอัม ณ ลำปาง สมรสกับนายพันตรีหลวงไกรเทพสงคราม (แถม จารุจินดา) น้องชายของคุณหญิงปรุง คุณหญิงของอำมาตย์เอก พระยาสุเรนทร์ราชเสนา (เจิม จารุจินดา) ผู้ว่าราชการจังหวัดนครลำปาง (มีเจ้าหญิงคนเดียวที่เป็นธิดาเจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิตที่ได้สามีต่างสกุล)

เจ้าหญิงอัม ณ ลำปาง หรือคุณนายไกรเทพสงครามผู้เป็นเจ้าน้องหล้าคนสุดท้องที่ 5 ของพ่อเจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิต ถ่ายกับหลานสะใภ้อัศรัศริพร และเหลนนฤพร ณ เชียงตุง

สำหรับชีวิตการงานของ เจ้าไชยสงคราม (เจ้าน้อยเปี๋ย ณ ลำปาง) สวามีของเจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปาง นั้นเป็นเจ้านายที่มีความสามารถปราดเปรื่องหลายรูปแบบ จะเป็นฝ่ายปราบปรามก็ได้ จะเป็นทูตเจรจาความให้ราบรื่นก็ได้ ท่านมีคุณสมบัติพร้อมมูลในการที่จะก้าวหน้าไปสู่ตำแหน่งที่สูงกว่านี้ไปสู่ตำแหน่งเจ้าบุรีรัตน์ เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์ก็ได้ต่อไปในวันข้างหน้า เพราะได้แสดงคุณภาพและฝีมือให้ประจักษ์ในผลงานทุก ๆ ด้านที่ได้รับราชการถวายเป็นราชพลีต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงเป็นประมุขของชาติในขณะนั้น

สำหรับเจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปาง ภรรยาของเจ้าไชยสงครามนั้น เป็นธิดาของเจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิตที่สงบเสงี่ยม วางตัวตามแบบฉบับของเจ้านายรักษาขัตติยราชประเพณีแบบเจ้านายฝ่ายเหนือของเจ้าประเทศราช ไม่ฟุ้งเฟ้อเห่อเหิม หรูหราฟู่ฟ่า ปิยะวาจาเวลาเจรจากับผู้ใดก็นิ่มนวล มารยาทก็เรียบร้อย

ในด้านจิตใจก็มีความเมตตาปรานี โอบอ้อมอารีต่อญาติพี่น้อง รักษาเกียรติและศักดิ์ศรีของความเป็น "เจ้านายชั้นสูง" ของราชวงศ์ในฐานะที่เป็นธิดาของเจ้าผู้ครองนครลำปางและแม่เจ้ามหาเทวีแห่งนครลำปาง และรำลึกเสมอว่า เจ้าปู่เจ้าย่าเจ้าตาเจ้ายายของตนล้วนแล้วแต่เป็นแม่เจ้ามหาเทวี และเจ้าผู้ครองนครมาแทบทุก ๆ องค์ นับหลายชั่วคน จึงต้องระมัดระวังตัวรักษาชื่อเสียงของวงศ์ตระกูลไว้

● หัวหน้าเผ่าไทยเขินกับราษฎรในเชียงตุงซึ่งอพยพมาอยู่ที่เชียงใหม่
● นอกประตูเชียงใหม่ปัจจุบันนี้ ซึ่งเป็นชาวบ้านนันทา - เมืองมาง
● บ้านธาตุดำ - บ้านสุพรรณ . . . . .

ความเป็นมาของราชวงศ์เขมรัฐ (เชียงตุง)
ซึ่งมีความยิ่งใหญ่ในแคว้นสิบสองปันนา
เคยเป็นเจ้าฟ้ามาหลายชั่วคนที่ครองนครเชียงตุง

เป็นบรรพชาของราชสกุล "สิโรรส" พรหมศรี, ตุงคนคร และเหล็กสมบูรณ์ ในลานนาไทยและเป็นราชสกุล ณ เชียงตุง, กับ เม็งราย, ในแคว้นเชียงตุง.

เจ้าพี่ ๆ น้อง ๆ มีแผนใคร่รวมเข้าด้วยกันกับล้านนาไทย เจ้าพี่องค์ที่ 3 คือ *เจ้าสารัมพระภูมินทนรินทาเขมาธิปติราชา.* ซึ่งเป็นเจ้าฟ้ายอมสละตำแหน่งอพยพพี่น้องเข้ามาอยู่นครเชียงใหม่ พร้อมกับพี่น้องทั้งหมด เพื่อดำเนินงานตามแผน.

แต่น้องชายคนที่ 6 ชื่อ *"เจ้ามหาขนาน"* ผู้ปรารถนาความยิ่งใหญ่กลับไปดำรงตำแหน่ง *"เจ้าฟ้าเชียงตุง"* แทนเจ้าพี่ชายตามเดิม ทั้งนี้เพราะทางล้านนาไทยไม่มีตำแหน่งใหญ่ ๆ ให้สมเกียรติยศ และ *เจ้ามหาขนาน* ผู้นี้แหละ ที่ต่อต้านทัพไทยอย่างเข้มแข็ง.

พี่ ๆ น้อง ๆ ยังคงตั้งนิวาสถานอยู่ในเขตล้านนาไทยพร้อมกับกลุ่ม - ไทยเขิน" *และเจ้านายกลุ่มนี้กลายเป็นบรรพชนของราชสกุล "สิโรรส" พรหมศรี, ตุงคนคร, และ เหล็กสมบูรณ์ ในนครลำพูน.*

เจ้าพี่เจ้าบิดาของเจ้าฟ้าชายสาม

ผู้เป็นต้นบรรพชนคนแรกที่ประวัติศาสตร์เชียงตุง บันทึกไว้ว่า เป็นต้นวงศ์คนแรก ของราชวงศ์ "เม็งรายมหาราช"

● เจ้าฟ้าหม่องหมิ้ว

ผู้พิศดารและวิตถานประจำ *"เชียงตุง"*

ในปี พ.ศ. 2272 เมื่อเจ้าฟ้าเมืองชื่นได้ถึงแก่อสัญกรรมแล้ว เจ้าฟ้าหม่องหมิ้วเป็นน้องร่วมเจ้าพ่อเดียวกับเจ้าฟ้าเมืองชื่นแต่เจ้ามารดานั้นเป็นเจ้าสืบเชื้อสายมาจาก เจ้าเมืองหย่องห่วย ตามประวัติกล่าวไว้ว่า เจ้าหม่องหมิ้วกำเนิดเมื่อปี พ.ศ. 2249

ครั้นเติบโตขึ้น ได้ตามมาหาพ่อที่เมืองเชียงตุง และได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้สืบทายาทอันดับ 5 คือ (นากินขอน) หรือเจ้าเมืองขอน ได้รับตำแหน่งแทนเจ้าฟ้าเมืองชื่นผู้เป็นพี่เมื่อ พ.ศ. 2273 ในขณะที่เจ้าหม่องหมิวมีอายุได้ 25 ปี ครั้นเป็นเจ้าฟ้าได้ 8 ปี ก็เริ่มประพฤติตัวไม่อยู่ในศีลธรรม โดยเมื่อประมวลความทั้งหมดแล้ว ก็คือ

1. ไม่เชื่อฟังคำของ เสนาอำมาตย์และพระภิกษุสงฆ์ ชอบใจอะไรก็ทำไปโดยพละการ ไม่ปรึกษาผู้ใด.

2. กิริยามารยาทไม่เรียบร้อย ชอบการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ข่มเหงชาวบ้านราษฎรไม่เป็นธรรม ชอบล่าเนื้อ ถึงกับไปสร้างหอที่เมืองเจม พาเอานางสนมกำนัลไปหาความบรรเทิงเริงรมณ์ ณ ที่นั้น จนไม่เอาใจใส่ต่อราชการบ้านเมือง.

3. ประพฤติตนเป็นคนสามัญ เช่นขี่ม้าไล่วัวมาขายในตลาดด้วยตนเอง ชอบเล่นชู้สู่สาว ข้อที่ร้ายก็คือว่าลูกสาวใครจะมีสามีให้ไปรับอนุญาตก่อน ทำตัวเป็นหมอผีหมอพรายไม่ชอบอยู่หอ.

มติมหาชนขับไล่ให้ออกไป

ราษฎรชาวเชียงตุง เห็นเจ้าฟ้าเหนือหัวประพฤติตนไม่เหมาะสมที่จะมาเป็นเจ้าบ้านผ่านเมือง จึงพากันไปหาเจ้าแสนเมือง ซึ่งเป็นตาของเจ้าฟ้าเมืองชื่น ให้เป็นหัวหน้าขับไล่ เจ้าหม่องหมิ้ว ไปจากเมือง และเผาหอคำ (คือที่พักของเจ้าฟ้า

ประจำเมือง) ในปี พ.ศ. 2281 (ตรงกับสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ เป็นพระเจ้าแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา) และเจ้าหม่องหมิ้วได้หนีไปอยู่กับ พญาแมน แห่งเมืองไฮ ถ้าจะนับเจ้าฟ้าผู้ครองนครเชียงตุงแล้ว เป็นองค์ที่ 22 นับตั้งแต่เมืองเชียงตุงมา.

อัญเชิญเจ้าผู้ครององค์ใหม่ขึ้นแทน

ราษฎรในนครเชียงตุง ได้พร้อมใจกันอัญเชิญ เจ้าติดถนันราชา ซึ่งเป็นเจ้าน้องของเจ้าหม่องหมิ้ว กินเมือง (ครองเมือง) แทนแล้ว เพื่อตัดรากโคนของเนื้อร้ายให้หมดไป จึงได้จัดกำลังไปปราบเจ้าหม่องหมิ้ว จับได้พญาแมน แห่งเมืองไฮฆ่าเสียครั้นพระเจ้าแผ่นดินพม่าได้ทรงทราบความแกล้วกล้าของเจ้าติดถนันราชาผู้น้อง จึงทรงแต่งตั้งให้เป็นเจ้าฟ้าครองเมืองในปี พ.ศ. 2583 และให้ขึ้นไปเฝ้ายังกรุงอังวะ และในขณะที่เจ้าติดถนันราชา ยังอยู่ในกรุงอังวะนั้นเอง.

● เจ้านายผู้ถ่อมตนและถือสันโดด
● เจ้าพี่แห่งวงศ์เม็งรายมหาราช

และในวาระนี้เอง ประวัติศาสตร์พงศาวดารของเชียงตุง ได้บันทึกไว้ว่า มีเจ้านายชั้นสูงศักดิ์ของนครเชียงตุง ซึ่งเป็นผู้อายุมากแล้วผู้หนึ่ง มีนามว่า "เจ้าพี่" ได้เป็นหัวหน้าใหญ่ ให้ความคุ้มครองแก่พวกชาวเชียงตุงที่หนีภัยในการรบครั้งนี้ โดยแยกไปอยู่ "นาคาหวาย" ด้วยความสงบ มิได้ทำการสู้รบกับเจ้าหม่องหมิ้วแต่ประการใด และทางเจ้าหม่องหมิ้ว ก็ให้ความเคารพนับถือในฐานะเชื้อพระวงศ์ผู้ใหญ่รุ่นลุง.

กล่าวกันว่า เจ้าพี่ผู้นี้เป็นเจ้านายในพระราชวงศ์ของพระเจ้าเม็งรายมหาราช และประวัติการสร้างเมืองเชียงตุงนั้น *พระเจ้าเม็งรายมหาราช ได้ไปเป็นผู้สร้างเมือง "เชียงตุง" ใหม่* (ภายหลังที่ได้เป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่นั้น) และให้เสนาอำมาตย์มาครองภายหลัง **ในสมัยเจ้าไชยสงคราม (ขุนคราม) เป็นพระเจ้านครเชียงใหม่ จึงให้ราชโอรสชื่อ "เจ้าน้ำท่วม" ไปครองเมืองใน พ.ศ. 1837 และพระเจ้าเชียงใหม่ ในราชวงศ์ "เม็งราย" ได้ส่งบุตรหลานไปครอบครองตลอดมาถึง สมัยพระเจ้าท้าวผายู ๆ ได้ให้ เจ้าเจ็ดพันธุ์ (ชาวเมืองเรียกว่าเจ้าเจ็ดพันตู) ผู้เป็นราชโอรส มีพระนามว่า เจ้าสัตตพันธุ์ราชา ต่อมาครองเมืองได้ 17 ปี ถูกอำมาตย์เก่าชื่อ เล่าหขอม ลอบทำร้ายเอามีดแทงตายในกาดตุง.**

ต่อมาเจ้าอ้ายอ่อน หรือเจ้าพญารัตนพันธุ์ราชา ได้กินเมืองต่อมา 14 ปี ก็หนีออกจากเมือง (ไม่ทราบว่าอะไร พงศาวดารเชียงตุงก็ไม่ระบุไว้) ทางเชียงตุงถือว่าเป็นองค์ที่ 2 ที่เป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงตุง ซึ่งเป็นสายสกุลของพระเจ้าเม็งราย และต่อมาองค์ที่ 3 คือ เจ้าบุญชู เป็นอาของเจ้าพญารัตนพันธุ์ราชา (เจ้าอ้ายอ่อน) มีชื่อว่า อัยกาพาหุราชา (แขนเป็นเหล็ก) คงจะแข็งแรงมาก กินเมือง 13 ปี ก็อสัญกรรม.

องค์ที่ 4 เจ้ายี่คำขา เป็นน้องชายเจ้าบุญชู โอรสของเจ้าเจ็ดพันธุ์ ๆ ผู้นี้เป็นโอรสของพระเจ้าผายู (เชื้อสายของพระเจ้าเม็งรายมหาราช) มีนามว่า พญาแก้วมธุ ได้ครองเมืองอยู่ 13 ปี **ถึงมรณกรรม.**

เจ้าผู้ครองนครเชียงตุง องค์ที่ 5 ชื่อ พญากองรัตนเพรี ชื่อเดิมไม่ปรากฏเป็นน้องชายพญาแก้วมธุ เป็นคนใจบุญ สร้างวัดยางคำให้ชื่อว่า วัดสุวรรณบุษยาราม และสร้างวัดอีกหลายแห่ง ครองเมืองได้ 25 ปี ถึงแก่มรณกรรม.

เจ้าผู้ครองนครเชียงตุงองค์ 6 ชื่อ เจ้าสามสี เป็นบุตรของ พญากองรัตนเภรีได้ครองเมืองแทนพ่อ ชื่อว่า "ศรีสุธัมมาจุฬามณีราชา" ครองเมืองได้ 15 ปี ก็ถึงแก่มรณกรรม.

และต่อจากนั้นมา ในบรรดาเจ้าเมืองเชียงตุงก็ผลัดเปลี่ยนกันครองนครมาตราบถึงลำดับ จนสืบสายสกุล "เชื้อวงศ์เม็งรายมหาราช" ในนครเชียงตุงตลอดมา (ในประวัติศาสตร์พงศาวดารเชียงตุง เรียกว่า "มังราย") และตกมาจนถึง "เจ้าพี่" ซึ่งชาวเชียงตุงนับถือว่า บุคคลผู้นี้สืบสันติวงศ์มาจาก "ราชวงศ์พระเจ้าเม็งรายมหาราช" ผู้เคยเป็นกษัตริย์เมืองนครเชียงใหม่มาในอดีต และเป็นผู้ก่อกำแพงเมืองเชียงใหม่ และทำป้อมคูประตูหอรบ และสร้างเมืองเชียงใหม่ พร้อมกับได้สร้างเมืองเชียงตุงด้วย.

เจ้าฟ้าผู้ดุเดือดไม่กล้าแตะต้อง
ต้องไปเชิญมาอยู่ในเชียงตุง

เมื่อดูประวัติศาสตร์ และ พงศาวดารของเชียงตุงแล้ว จะพิจารณาดูว่าเจ้าหม่องหมิ้ว ไม่กล้ากระทำการใด ๆ แก่ "เจ้าพี่" ผู้นี้ด้วย เห็นจะเป็นที่เคารพของเจ้านายในเชียงตุง ตลอดจนไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน. ต่อมาเมื่อเจ้าหม่องหมิ้วได้กลับเข้ามาครองเชียงตุงอีก บ้านเมืองก็เริ่มระส่ำระสาย เพราะไม่ศรัทธาและเลื่อมใส ในการปกครองบ้านเมืองแบบวิตถานของเจ้าหม่องหมิ้ว ๆ ตอนนี้รู้สึกว่าอายุมากขึ้น จึงมีความคิดอ่านแยบคาย ประกอบกับได้เสนาอำมาตย์ที่ซื่อสัตย์ และมีความคิดอ่านดี.

จึงในวันหนึ่ง เจ้าหม่องหมิ้ว พญาสามเมือง พญาเชียงแสนจอมศักดิ์ ได้ปรึกษาหารือกันที่จะแก้ไขปัญหาความระส่ำระสายของบ้านเมืองให้เข้าสู่สภาพปกติต่อไป จึงพร้อมใจและมีความเห็นพ้องต้องกันว่า บุคคลผู้ที่สมควรจะเชิญมาเป็นรัฐบุรุษผู้อาวุโส ไม่มีใครเหมาะกว่า – – –

เจ้าพี่ ผู้มีเชื้อสายของพญามังราย (พระเจ้าเม็งรายมหาราช) ที่จะทำให้ประชาราษฎรทั้งหลายจะได้สงบเรียบร้อย และเพื่อสะดวกแก่การปกครองต่อไป ไม่ผักใฝ่หลายเจ้าหลายนาย เจ้าพี่ได้พิจารณาแล้วอย่างรอบคอบว่าควรจะเข้าไปอยู่ในเมืองเชียงตุง ดีกว่าทางอื่น เพราะเจ้าฟ้าหม่องหมิ้วผู้ครองนครต้องการเช่นนั้น ถ้าขัดขืนก็จะเป็นการไม่สมใจ จะเกิดเป็นภัยขึ้นภายหลัง ถ้าเจ้าหม่องหมิ้วเกิดไม่นับถือยำเกรงขึ้นมา.

ส่งบุตรชายไปพม่าประกันตัว

และในโอกาสนี้ ก็ได้นำเอาเจ้าสาม (หรือเรียกกันภายหลังว่า เจ้าฟ้าชายสาม เมื่อเป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงตุงแล้ว) บุตรของเจ้าพี่อายุได้ 12 ปี ส่งไปถวายตัวอยู่กับพระเจ้าแผ่นดินพม่า เพื่อป้องกันเจ้าพี่คิดปฏิวัติขึ้นภายในบ้านเมือง.

เจ้าฟ้าหมดฤทธิ์หมดบุญที่เชียงใหม่

ครั้นเจ้าหม่องหมิ้ว ครองเมืองเชียงตุงมาได้สี่ปี พระเจ้ากรุงอังวะ พระเจ้าแผ่นดินพม่า ได้เรียกตัวเจ้าฟ้าหม่องหมิ้วไปยังกรุงอังวะ และถูกกักตัวไว้ ด้วยเหตุที่บุตรชาย 2 คน ของเจ้าฟ้าหม่องหมิ้ว ชื่อ เจ้าปิง และเจ้ากาง ไปเป็นหัวหน้าชุนโจรใหญ่อยู่ในชายแดนพม่า ที่ทรงอิทธิพลมาก (สมัยนี้ก็คงจะเป็นพวกก่อการปฏิวัติต่อพม่านั่นเอง) พระเจ้าแผ่นดินพม่าไม่สามารถปราบปรามได้ จึงให้เอาพม่าพ่อขึ้นไปไว้เป็นประกัน และยังให้เจ้าฟ้าหม่องหมิ้ว ไปตามจับตัวลูกทั้งสองให้จงได้ แต่ปรากฏว่า เจ้าฟ้าหม่องหมิ้ว ไม่สามารถจะจับตัวมาถวาย พระเจ้ากรุงอังวะได้

ในครั้งนั้นเมืองเชียงตุง จึงว่าผู้ครองนครอยู่ 2 ปีเศษ แต่ปรากฏว่าไม่มีเหตุร้ายอะไรขึ้น

เมื่อพระเจ้ากรุงอังวะเห็นว่า เจ้าหม่องหมิ้วไม่สามารถ จึงให้เสนาอำมาตย์พม่า นำตัวเจ้าฟ้าหม่องหมิ้วกับ เจ้าสาม ลงมาเชียงตุงแต่ไม่ให้เข้าไปเป็นเจ้าเมืองเชียงตุง นำไปพักที่เชียงเก่า และภายหลังพาเจ้าฟ้าหม่องหมิ้วไปกักตัวไว้ที่เชียงใหม่นั่นเอง

เมื่อพม่าพาเจ้าฟ้าหม่องหมิ้วไปเชียงใหม่แล้ว เจ้าสามก็ได้เข้าไปหาเจ้าพ่อเจ้าแม่ที่เชียงตุง และพาพ่อแม่พี่น้องไปสู่ราชสำนักพม่า และปรากฏตอนนั้นว่า เจ้าพี่ ผู้เป็นเจ้าบิดาเจ้าสาม มีอายุมากแล้ว ได้ถึงแก่กรรมในปีรุ่งขึ้นนั้นเอง ในขณะที่กล่าวนี้ เจ้าสามมีอายุได้ 18 ปีเศษแล้ว เป็นที่โปรดปรานของพระเจ้ากรุงอังวะมาก เพราะถือเสมือนราชบุตรของพระองค์เองทั้งนี้ไปอยู่ตั้งแต่อายุได้ 12 ขวบ ภายใต้การปกครองของพระองค์ และความปรารถนาของพระเจ้ากรุงอังวะก็คือ มีพระประสงค์จำนงหมาย ที่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ เจ้าสามเป็นเจ้าฟ้าเชียงตุง ครองเมืองเชียงตุง

ในปีต่อมาพม่าได้พาตัวเจ้าสาม ผู้เป็นบุตรของเจ้าพี่ ผู้สืบสายสกุลมาจากพญามังราย(พระเจ้าเม็งรายมหาราช) มาตั้งเมืองชั่วคราวอยู่ที่ท่าลี้ แล้วขอให้เจ้าสามผู้เป็นเชื้อพระวงศ์ของเจ้านายเชียงตุง ทำการเกลี้ยกล่อมราษฎรที่หนีไปเมืองลื้อ ให้กลับมาอยู่เมืองเชียงตุงอีกแล้วเจ้าสามก็กลับเมืองอังวะอีก

และในปี พ.ศ. 2293 พระเจ้ากรุงอังวะ จึงตั้งให้เจ้าสามมาเป็นเจ้าผู้นครเชียงตุง

ในประวัติตอนต้นก็ได้บรรยายมาพอควรแล้ว สำหรับประวัติของพวกเจ้านายในพวกราชวงศ์เขมรัฐ (เชียงตุง) อันเป็นฝ่ายบรรพชนทางเจ้าบิดาของเจ้าฟ้าชายสามนั้น สืบสายมาจากราชวงศ์ "เม็งราย" ซึ่งครองเมืองเชียงใหม่ในสมัยโบราณ และได้ส่งทายาทบุตรหลานไปครองนครเชียงตุง ซึ่งพระเจ้าเม็งรายมหาราชได้ทรงสร้างไว้แต่เดิม และสืบมาถึงเจ้าพี่ และเจ้าฟ้าชายสาม และมาถึงสมัย เจ้าสารัมพยะภูมินทนรินทาเขมาธิปติราชา ได้อพยพเข้ามาอยู่เชียงใหม่

ความจริงแล้ว มหาขนาน นั้น ได้เข้ามากับครอบครัวญาติพี่น้องด้วยเช่นกัน แต่ภายหลังไม่ให้ตำแหน่งอันสมเกียรติแก่ท่านผู้นี้ จึงได้กลับไปนครเชียงตุงตามเดิม แล้วกลายเป็นอิสสระไม่ยอมรวมอาณาเขตเข้าด้วยกับไทย *ส่วนเจ้าสารัมพยะฯ นั้น ได้ขออพยพครอบครัวไปอยู่เมืองเชียงแสน คงปล่อยให้พี่ชายใหญ่ และน้องสาวอยู่ที่เชียงใหม่ พร้อมกับพี่น้องไทยเขิน* ที่ได้อพยพเข้ามาในครั้งนั้น จำนวนหลายพันครัวเรือน และทางพระเจ้ากาวิละ กับเจ้าอุปราชธรรมลังกา ได้จัดให้ตั้งนิวาสสถานอยู่นอกประตูเชียงใหม่ แถวบริเวณใกล้เคียงกับ วัดนันทารามเดี๋ยวนี้ และบริเวณถิ่นนอกประตูเชียงใหม่ทั้งหมด นับตั้งแต่บ้านเมืองมางไปจนถึงบริเวณวัดสุพรรณ ทางเจ้านายใน ราชวงศ์ฝ่ายล้านนาไทยได้อำนวยความสะดวกเป็นอันดียิ่งกับเจ้านายในเขมรัฐเชียงตุงที่อพยพเข้ามาครั้งนี้

บรรดาพวกไทยเขินที่อพยพ เข้ามากับเจ้านายของตน ก็ตั้งบ้านเรือนแวดล้อมบริเวณ "คุ้ม" ของเจ้านายของตนอย่างหนาแน่น ไม่ยอมย้ายไปอยู่ถิ่นอื่นใดทั้งสิ้น และครั้งนั้นนครเชียงใหม่เราก็ได้มีเครื่องเขินใช้กันตั้งแต่นั้นมา จากฝีมือของไทยเขินนั่นเอง พี่น้องที่อพยพเข้ามาในคราวนั้นมีดังนี้ คือ 1. เจ้ากระหม่อม ผู้เป็นพี่ชายใหญ่ อยู่เชียงใหม่ 2. เจ้าแสนเมือง อยู่เชียงใหม่ 3. เจ้าสารัมพยะภูมินทนรินทา ขอย้ายไปอยู่เชียงแสน จังหวัดเชียงราย อดีตเจ้าฟ้าเชียงตุง 3 เจ้าเมืองเหล็กอยู่ลำพูน 4. เจ้ามหาขนาน (กลับไปครองนครเชียงตุง) 5. เจ้ามหาพรหม อยู่เชียงใหม่ 6. เจ้านางแก้ว อยู่เชียงใหม่ 7. เจ้านางคำแดง อยู่เชียงใหม่ 8. เจ้านางงอ ไปเป็นมเหษี พระเจ้ากรุงอังวะ ก่อนที่จะอพยพ เข้ามาอยู่เชียงใหม่

เจ้าหญิงบัวนวล สิโรรส ธิดาของเจ้าสุริยะวงศ์ (คำตัน สิโรรส) เหลนปู่ของเจ้ามหาพรหม ซึ่งขณะนี้ได้ตั้งนิวาสสถานอยู่ที่ หน้าสุเหร่าอิสลามช้างเผือก ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง เชียงใหม่ ได้ทบทวนความจำให้ผู้รวบรวมฟังว่า

...เมื่อท่านอายุได้ราว 8 ขวบอยู่นั้น เมื่อคำณวนแล้วก็ตกอยู่ใน พ.ศ. 2430 เจ้าพ่อสุริยวงศ์ กับเจ้าแม่สุคันธาได้พาไปคำหัว แม่เจ้านางคำแดงซึ่งมีอายุได้ 90 ปีเศษแล้ว ขณะนั้นท่านแก่หง่อมเต็มที่แล้ว แต่ยังพอจำเสียงลูกหลานได้บ้าง ยังพูดเป็นชาวไทยเขินเชียงตุงอยู่ ได้เห็นบริเวณเหนือวัดนันทาราม ตำบลหายยาปัจจุบันนี้ มีอาณาเขตเนื้อที่บริเวณคุ้มของ เจ้านายไทยเขิน ราชบุตรและธิดา ที่เจ้าหลวงเชียงใหม่ได้จัดการต้อนรับให้อย่างสมเกียรติทุกประการ ที่บริเวณคุ้มของเจ้านายเชียงตุงครั้งนั้น เป็นเรือนแบบโบราณ ซีลูกกรงใหญ่มาก และเคียนสลัก แกะเป็นรูปต่าง ๆ งามมาก และมีหอเย็น - แบบบ้านเจ้านายในเชียงตุง ประมาณเนื้อที่สัก 2-3 ไร่เศษ มีเรือนหลังใหญ่เป็นที่อยู่ของเจ้านาย 4-5 หลัง นอกนั้นก็เป็นเรือนเล็กเรือนน้อยอีก 2-3 หลัง ซึ่งเป็นที่อยู่ของบริวารข้าทาสในบ้าน ที่ติดตามมาจากเชียงตุงในครั้งกระนั้น

เจ้านายฝ่ายเหนือในราชวงศ์ "เจ้าเจ็ดตน" ส่วนมาก ไม่ได้ถือว่า พวกเจ้านายไทยเขินพวกนี้เป็นใครอื่น รักใคร่นับถือเสมอเสมือนญาติกันไม่ผิด ต่างไปมาหาสู่กันมิได้ขาดและภายหลังเจ้านายทางฝ่ายชาย (ด้านไทยเขิน) ได้ทำการสมรสกับ เจ้านายฝ่ายหญิง ของชาวไทยยวน หรือที่เรียกกันในหนังสือประวัติว่า "ไทยโยนก" ดังจะได้บรรยายต่อไป

ก่อนอื่น ขอบรรยายคู่สมรสระหว่างเจ้า ไทยเขินหรือ ราชวงศ์เม็งรายหรือเขมรัฐ เชียงตุง ที่จะมีสายสืบผูกพันธุ์ ทางด้านการสมรสกันคือ เจ้ามหาพรหม ราชบุตรเจ้าฟ้าชายสาม คนที่ 5 (น้องชายถัดจาก เจ้าฟ้ามหาขนาน เจ้าผู้ครองนครเชียงตุง ซึ่งหนีกลับไปอยู่นครเชียงตุงตามเดิม) ได้ทำการสมรสกับ เจ้าหญิงศรีแก้ว ธิดาของ เจ้าบุรีรัตน์(น้อยกาวิละ) เจ้าบุรีรัตน์ หรือน้อยกาวิละผู้นี้ เป็นอนุชาของเจ้าหลวงคนใหญ่ พุทธวงศ์แผ่นดินเย็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่คนที่ 4 ซึ่ง เจ้าน้อยกาวิละ หรือ เจ้าบุรีรัตน์ก็ดี เจ้าราชวงศ์คำมูลก็ดี ล้วนแต่เป็นราชบุตรของเจ้าพ่อนายเรือน อนุชาของเจ้าฟ้าชายแก้ว ผู้เป็นต้นบรรพชนคนที่ 3 ของราชวงศ์ "เจ้าเจ็ดตน" ปรากฏว่ามีบุตร 6 คน คือ

1. เจ้าหนานไชยวงศ์ ท่านผู้นี้ได้ทำการสมรสกับ เจ้าหญิงฟองสมุทร ธิดาของเจ้าหลวงเศรษฐีคำฝั้น กับแม่เจ้าตาเวย

และเจ้าหญิงคนนี้เป็นน้องนางของ เจ้าราชวงศ์มหาพรหมคำคง ร่วมเจ้าพ่อเจ้าแม่เดียวกัน เจ้าหญิงฟองสมุทรมีศักดิ์เป็นเจ้าอาหญิงของพระเจ้าอินทวิไชยยานนท์ พระเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 7

2. เจ้านางเรือนคำ ได้สมรสกับเจ้าราชภาคินัย (แผ่นฟ้า) เป็นเจ้าราชภาคินัย ในสมัยพรเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ (เจ้าชีวิตอ้าว) โปรดอ่านสายสืบต่อไป และถ้าจะอ่านในสายสืบจากสาย พระเจ้ากาวิละ พระเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ก็ได้ (แต่ทางสายนี้ แยกออกมาสำหรับเป็นลูกฝ่ายเจ้าแม่เท่านั้น)

3. เจ้านางเรือนแก้ว ธิดาคนที่ 3 ของเจ้ามหาพรหม เป็นภรรยาของเจ้าหนานอินตะ

4. เจ้านางสมนา สมรสกับ เจ้าราชบุตร (สุริยวงศ์) โอรสของ พระเจ้ามโหตรประเทศ พระเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่คนที่ 5 มีบุตรหลานเป็นราชสกุล *"ณ เชียงใหม่"* ในสายพระเจ้ามโหตรประเทศอีกที่หนึ่ง

5. เจ้าน้อยกาวิละ สมรสกับ เจ้านางจันทร์หอม และแม่นายวันดี และท่านผู้นี้เองนับว่าเป็นต้นบรรพชน *"สิโรรส"* ในนครเชียงใหม่

6. เจ้าน้อยอุ่นเรือน บิดา เจ้าฟองไหล (หญิง) สมรสกับ เจ้าจอมคำ ณ ลำพูน

เจ้านายในกลุ่มที่สืบสายโลหิต จากเจ้ามหาพรหม ราชบุตรของเจ้าฟ้าชายสาม ผู้นี้เป็นที่มาแห่งราชสกุล "สิโรรส" และ "กาวิละเวส"

เจ้ากระหม่อมบรรพชนของราชสกุล "พรหมศรี"

เราขอลำดับสายสืบสกุลของราชวงศ์ "เม็งราย" หรือ "เขมรัฐ" ซึ่งสืบสายโลหิตจาก เจ้าพี่ผู้เป็นปฐมวงศ์ มาถึงเจ้าฟ้าชายสาม หรืออีกนามที่พระเจ้ากรุงอังวะ ได้ทรงพระราชทานให้ว่า "เจ้าฟ้าจุฬามณีสิริเมฆภูมินทนรินทาเขมาธิปติราชา"

ว่าด้วยสายสืบสกุลองค์ที่ 1 ของพระองค์มีนามว่า *เจ้ากระหม่อม* เป็นเจ้าพี่องค์ใหญ่ของเจ้าน้อง ๆ ที่เข้ามาอยู่ในนครเชียงใหม่ ในครั้งกระนั้น และท่านผู้นี้ได้เป็นหลักใหญ่ให้พี่ ๆ น้อง ๆ ในด้านความคิดเห็น และหลักของการวางตัวพึ่งพาของเจ้านายพี่น้องที่อพยพเข้ามาพึ่งบรมโพธิสมภารของพระเจ้ากรุงสยาม ที่จะให้เข้ากลมกลืนกันโดยสนิท ท่านผู้นี้ได้ไปตั้งนิวาสสถานอยู่บ้านสันป่าเลียง ตำบลหนองผึ้ง อำเภอสารภี เป็นต้นสกุล "พรหมศรี" ซึ่งบุตรชายของท่านชื่อ เจ้ามหาพรหม.

ลำดับสายสืบราชวงศ์เขมรัฐ (เชียงตุง) นับตั้งแต่เจ้าฟ้าชายสาม เจ้าฟ้าเชียงตุง-เป็นบิดาของเจ้ากระหม่อม (ขม่อม) และน้อง ๆ ซึ่งเข้ามาตั้งหลักฐานและแพร่หลายในแคว้นล้านนาไทย (นครเชียงใหม่-ลำพูน-นครลำปาง และเชียงแสนเชียงราย) อันนับได้ว่าเป็นต้นสกุลของสกุล *ตุงคนคร-สิโรรส-ณ เชียงตุง เม็งราย* และ *เหล็กสมบูรณ์.*

ปฐมวงศ์ เจ้าฟ้าชายสาม บุตรเจ้าพี่ ผู้เป็นเจ้านายแห่งเชียงตุง และเป็นเชื้อสายสืบมาจากราชวงศ์พระเจ้าเม็งรายมหาราช ผู้สร้างนครเชียงใหม่และนครเชียงตุง.

เจ้าฟ้าชายสามมีบุตร คือ :- 1. เจ้ากระหม่อม (ขม่อม) 2. เจ้าแสนเมือง 3. เจ้าสาม (สารัมพยะภูมินทร์) 4. เจ้าเมืองเหล็ก 5. เจ้ามหาขนาน 6. เจ้ามหาพรหม 7. เจ้านางแก้ว 8. เจ้านางคำแดง 9. เจ้านางขอ.

สายที่ 1 เจ้ากระหม่อม ต้นสกุล "พรหมศรี"

1. เจ้ากระหม่อม บุตรชายคนที่ 1 ของเจ้าฟ้าชายสาม มีภริยาชื่อเจ้านางก้อง มีบุตร 6 คน คือ :- 1. เจ้าหนานมหาพรหม 2. เจ้านางปิ่มปา 3. เจ้านางสุวรรณา 4. เจ้านางคำแดง 5. เจ้านางอิ่น 6. เจ้านางคำแปง.

2. (สายที่ 1 ก.) เจ้าหนานพรหม บุตรชายคนที่ 1 ของเจ้ากระหม่อม มีภริยาชื่อ เจ้านางบุญยม มีบุตร 4 คน คือ :- 1. เจ้าน้อยอุ่นเรือน 2. เจ้าหนานคำแสน 3. เจ้าน้อยสาม 4. เจ้านางเรือนคำ.

3. (สายที่ 1 ก.) เจ้าหนานคำแสน บุตรคนที่ 2 ของเจ้าหนานพรหม มีภริยาชื่อเจ้านางสุวรรณา มีบุตร 7 คน

คือ :- 1. เจ้าอุษา (ญ) 2. เจ้านางขันแก้ว 3. เจ้านางต่อมคำ 4. เจ้าน้อยตุ้ย 5. เจ้าน้อยโอ้ด 6. เจ้าน้อยหนู 7. เจ้าหนานคำ.

4. (สายที่ 1 ก.) เจ้านางเรือนคำ บุตรคนที่ 4 ของเจ้าหนานพรหม สามีชื่อ เจ้าหนานคำขา มีบุตร 3 คน คือ :- 1. เจ้าคำหมื่น 2. เจ้าแว่นคำ 3. เจ้าน้อยบุญมา.

5. (สายที่ 1 ข.) เจ้านางสุวรรณา บุตรีคนที่ 3 ของเจ้ากระหม่อม สามีชื่อเจ้าหนานพรหม มีบุตร 7 คน คือ :- 1. เจ้ายอดเรือน 2. เจ้าฟองแก้ว 3. เจ้าน้อยกุย 4. เจ้าน้อยนวล 5. เจ้าหมู 6. เจ้าฟองคำ 7. เจ้าวันดี.

7. (สายที่ 1 ค.) เจ้านางคำแดง บุตรคนที่ 4 ของเจ้ากระหม่อม มีบุตร 6 คน คือ :- 1. เจ้าจันทร์ 2. เจ้าคำเฟือ 3. เจ้าก๋า 4. เจ้านางกองแก้ว 5. เจ้าหนานตุ้ย 6. เจ้าหนานคำขา.

8. (สายที่ 1 ค.) เจ้านางกองแก้ว บุตรเจ้านางคำแดง คนที่ 4 มีสามีชื่อเจ้าน้อยบุญสม (บุตรชายเจ้าเมืองเหล็ก ๆ บุตรเจ้าฟ้าชายสาม องค์ที่ 4 ไปตั้งหลักฐานที่ลำพูน) มีบุตร 7 คน คือ :- 1. เจ้าตุ้ดิ้น 2. เจ้าหนานแสง 3. เจ้าน้อยดวงคำ 4. เจ้ายอดเรือน 5. เจ้ายอดเรือน 6. เจ้าเต่า 7. เจ้าแก้วมาเมือง.

9. (สายที่ 1 ค.) เจ้าหนานคำขา บุตรคนที่ 6 ของเจ้าคำแดง มีภริยาชื่อเจ้านางเฮือนคำ มีบุตร 3 คน คือ :- 1. เจ้าคำหมื่น 2. เจ้าแว่นคำ 3. เจ้าน้อยบุญมา

10. (สายที่ 1 ง.) เจ้านางคำแปง บุตรีคนที่ 6 ของเจ้ากระหม่อม มีบุตร 1 คน คือ :- เจ้านางฟองคำ.

11. (สายที่ 1 ง.) เจ้านางฟองคำ บุตรีเจ้านางคำแปลง สามีชื่อเจ้าอุ่นเรือน (บุตรเจ้ามหาพรหม7 มีบุตร 2 คน คือ :- 1. เจ้าฟองไหล (ญ) 2. เจ้าน้อยหลวง.

12. (สายที่ 1 ง.) เจ้านางฟองไหล บุตรีคนที่ 1 ของเจ้านางฟองคำ มีสามีชื่อ เจ้าหนานจ๋อมคำ ณ ลำพูน มีบุตร 2 คน คือ :- 1. เจ้าน้อยเมือง 2. เจ้านางทิพษร (ภริยาคุณไปร่ง กิจพิบูลย์).

13. (สายที่ 1 ง.) เจ้าน้อยหลวง บุตรเจ้านางฟองคำ คนที่ 2 มีภริยาชื่อเจ้ามอญคำ มีบุตร 6 คน คือ :- 1. เจ้านางบุญลักษณ์ 2. เจ้านางขี้หมู 3. เจ้านางคำบุ 4. เจ้านางบุญตุ้ม 5. เจ้านางบุญส่ง 6. เจ้าตาคำ (ญ).

เจ้าสุริยะวงค์ (คำตัน สิโรรส)

ผู้ร่ายอาวุธเป็นภาษากวี

เจ้าคำตัน สิโรรส *เป็นนักกวีแห่งเชียงใหม่ ที่แต่งวรรณคดีเรื่อง หงษ์หิน. ท่านเป็นทั้งนักการทหารมือปราบของนครเชียงใหม่ ที่ต้องใช้ชีวิตตระเวณและตรวจตราชายแดนอยู่ตลอด บุคคลผู้นี้เป็นอัจฉริยแห่งยุค ในสมัยพ่อเจ้าอินทวิไชยยานนท์และสมัยพ่อเจ้าอินทวโรรส และพ่อเจ้าแก้วนวรัฐ สามเจ้าผู้ครองนครติดต่อกัน.*

เจ้าสุริยะวงค์ (คำตัน สิโรรส) เป็นบุตรของเจ้าน้อยกาวิละ ซึ่งสกุลนี้เป็นเจ้าในราชสกุลเชียงตุง ที่อพยพเข้ามาอยู่ในล้านนาไทย บิดาของท่านได้สมรสกับเจ้าหญิงจันทร์หอม เจ้ามารดาของท่าน เป็นเจ้าในราชสกุล ณ เชียงใหม่

เจ้าสุริยะวงค์ (คำตัน) ได้เข้ารับราชการในสมัยพ่อเจ้าอินทวโรรสสุริยวงค์ท่านเป็นผู้มีความสามารถและเชี่ยวชาญทั้งทางทหารและทางอักษรศาสตร์ กล่าวคือ ทางด้านทหารก็ยกย่องกันในสมัยของท่านว่าท่านชำนาญในการใช้อาวุธและการรบอย่างเยี่ยมยอด ทางอักษรศาสตร์นั้นท่านเป็นนักกวีฝีปากดี ได้แต่งหนังสือค่าวซอพื้นเมืองเป็นนิยามธรรมไว้หลายเรื่อง เช่น หงษ์หิน และเรื่องอื่น ๆ และที่แต่งเป็นเพลงซอไว้ก็มี เพลงซอรับเสด็จเป็นต้น บทกวีของท่านยังเป็นที่นิยมและนิยมนำมาร้องกันอยู่จนบัดนี้

ในหน้าที่ราชการ ตำแหน่งนายกองตระเวณด่านชายแดน ด้านเมืองแม่ฮ่องสอนขุนยวม และเมืองยวม ซึ่งเป็นดินแดนแสนกันดาร โจรผู้ร้ายชุกชุม แต่ก็ปรากฏว่าท่านเป็นนายกองด่านที่โจรผู้ร้ายทั้งทางไทยและต่างแดนเกรงขามกันมาก พอ ๆ กันกับท่านเจ้าราชภาคินัย (สิงห์โต ณ เชียงใหม่) คู่ผลัดเวรของท่าน กล่าวกันว่า ทั้งสองท่านนี้มีดีทางอยู่ยงคงกระพัน เป็นที่เลื่องลือปาน ๆ กัน

ท่านได้ทำการสมรสกับเจ้าหญิงสุคันธา ณ เชียงใหม่ ธิดาของเจ้าราชบุตร (หนานสุริยะวงศ์ โอรสของพระเจ้ามโหตรประเทศ) และภริยาอีกคนหนึ่งของท่านชื่อ แม่นางเกี๋ยงคำ เจ้าสุริยวงศ์ (คำตัน สิโรรส) ชาตะเมื่อ พ.ศ. 2400 มรณะเมื่อ พ.ศ. 2478

= *ผู้สืบสกุลของท่าน โปรดอ่านจากสายสืบท้ายเรื่องนี้* =

สายที่ 2

1. (สายที่ 2) เจ้าแสนเมือง บุตรคนที่ 2 เจ้าฟ้าชายสาม เจ้าฟ้าเชียงตุง มีภริยาชื่อนางอิ่น ตั้งหลักฐานอยู่นครเชียงใหม่ มีบุตร 7 คน คือ- 1. เจ้านางก้อง 2. เจ้าหนานตุ้ย 3. เจ้าน้อยชาย 4. เจ้าหนานน้อย 5. เจ้าหนานธรรมลังกา 6. เจ้าหนานมหาวงศ์ 7. เจ้านางสุกันทา (เจ้าหนานมหาวงศ์กับเจ้านางสุกันทาแต่งงานกันเอง) สายนี้ไม่ทราบว่าใช้นามสกุลอย่างใด

2. (สายที่ 2 ก) เจ้านางก้อง บุตรีคนที่หนึ่งของเจ้าแสนเมือง มีบุตร 4 คนคือ- 1. เจ้านางแก้ว 2. เจ้านางบัว 3. เจ้านางยวง 4. เจ้านางสุวรรณา (เจ้านางบัวกับเจ้านางยวงเป็นสาวเฒ่า ถึงแก่กรรมแล้ว).

3. (สายที่ 2 ก) เจ้านางแก้ว บุตรีคนที่ 1 ของเจ้านางก้อง สามีชื่อเจ้าหนานสุยะ ณ เชียงใหม่ ๆ ราชบุตรเจ้าเศรษฐีคำฝั้น มีบุตร 2 คน คือ- 1. เจ้านางออง 2. เจ้าหนานชัยเทพ.

4. (สายที่ 2 ก) เจ้านางสุวรรณา บุตรีเจ้านางก้องคนที่ 2 สามีชื่อเจ้าหนานอินต๊ะ มีบุตร 7 คน คือ- 1. เจ้าบัวใส(ญ) 2. เจ้าคำแก้ว(ญ) 3. เจ้าน้อยเหมย 4. เจ้าจันทร์สม 5. เจ้าหนานไชยเทพ 6. เจ้าดวงแสน 7. เจ้าน้อยหน้อย

5. (สายที่ 2 ก) เจ้าน้อยหน้อย บุตรเจ้านางสุวรรณา คนที่ 7 มีภริยาชื่อบัวเขียว (ชาวบ้านธรรมดา) มีบุตร 2 คน คือ- 1. เจ้านางขี้หมู 2. เจ้านางบุญคุ้ม (สกุลปรารถนาดี ปากทางบ้านปง)

6. (สายที่ 2) เจ้าหนานตุ้ย บุตรคนที่ 2 ของเจ้าแสนเมือง มีภริยาชื่อเจ้าเป็ง มีบุตร 6 คน คือ- 1. เจ้าหนานวงศ์ 2. เจ้าสมมะนา(ญ) 3. เจ้าจันทน์หอม(ญ) 4. เจ้าบัวจื๋น(ญ) 5. เจ้าบุญยวง(ญ) 6. เจ้าเป็ด

7. (สายที่ 2 ข) เจ้าบัวจื๋น บุตรีเจ้าหนานตุ้ย คนที่ 4 เป็นภริยาเจ้าน้อยเหมย มีบุตร 2 คน คือ- 1. เจ้าหนานได้ 2. เจ้าแขก

8. สายที่ 3 เจ้าสาม หรือเจ้าสารัมพยะ ซึ่งเคยเป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงตุงก่อนเป็นเจ้ามหาขนาน เมื่อมาอยู่เชียงใหม่แล้ว ได้ขอย้ายไปอยู่เมืองเชียงแสน ตั้งหลักฐานอยู่ที่นั่น (ปัจจุบันเขตจังหวัดเชียงราย)

9. สายที่ 4 เจ้าเมืองเหล็ก สายนี้ไปตั้งหลักฐานอยู่ในจังหวัดลำพูน ได้ผูกพันกับสายสกุล ณ ลำพูน บ้าง โดยทางการสมรส สายนี้เป็นต้นสกุล ซึ่งแตกสาขาไปเป็น "ตุงคนคร" "เหล็กสมบูรณ์" เมื่องลำพูนกำลังค้นสายสืบอยู่กันขณะนี้ ยังไม่สำเร็จโดยสมบูรณ์โดยแท้ จึงมิได้นำลงในโอกาสนี้

สายที่ 4 เจ้ามหาขนาน

เจ้ามหาขนาน เป็นบุตรคนที่ 5 ของเจ้าฟ้าชายสาม ชั้นแรกได้เข้ามาอยู่ในนครเชียงใหม่ พร้อมกับพี่ ๆ น้อย ๆ เช่นกัน แต่ภายหลังคงจะเป็นด้วยไม่ได้รับตำแหน่งสูง ๆ ดีเด่นในราชการ จึงกลับไปอยู่เมืองเชียงตุง แล้วได้ขึ้นเป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงตุง ภายใต้อิทธิพลพม่าตามเดิม ได้มีบุตรเท่าที่ทราบดังนี้ คือ-

1. เจ้ามหาพรหม ต่อมาได้ครองเมืองเชียงตุงแทนเจ้าบิดา 2. เจ้าคำแสง (เป็นมหาดเล็กในราชสำนักอังวะ) แล้วมาเป็นเจ้าเมืองมีด 3. เจ้าคำแสน (เป็นเจ้าเมืองเหล็ก) 4. เจ้านางสุนันทา (เป็นเทวีพระเจ้าอังวะ) 5. เจ้านางสุวรรณา (ได้เป็นพระสนมพระเจ้าอังวะ) 6. เจ้าเทพมณีคำ 7. เจ้าโชติกองโต (ทั้งสองนี้เกิดแต่เจ้านางเทวีเชียงแขง)

หมายเหตุ *สายเจ้ามหาขนานคัดจากหนังสือเรื่องเมืองเชียงตุง.*

เจ้าหญิงบัวผัน สิโรรส

คู่ชีวิตของ เจ้าน้อยอินทปัตย์

เจ้าหญิงบัวผัน สิโรรส เดิมเกิดในสกุล "ณ เชียงใหม่" เป็นธิดาของเจ้าหญิงเทพกันยา ธิดาของเจ้าราชบุตร (สุริยวงศ์) โอรสของพระเจ้ามโหตรประเทศ พระเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 5 บิดาของเจ้าหญิงบัวผันคือ เจ้าน้อยแก้ว กงจักร์.

เมื่อตอนเป็นเด็กรุ่น ๆ นั้น ได้เคยติดตามเจ้าหญิงทิพโสดา เจ้าป้า ไปพำนักอยู่กับเสด็จพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ในครั้งแรก ใน พ.ศ. 2429 และภายหลังตอนเป็นสาวได้กลับมาอยู่นครเชียงใหม่ และเป็น "ดาวรุ่ง" ดวงหนึ่งเมื่อ 60 กว่าปีมานี้ กล่าวคือเป็นครุณีแรกรุ่นเจริญวัยที่ "ขี่จักรยานคู่แรกของนครเชียงใหม่" คู่กับเจ้าหญิงบัวนวล สิโรรส ธิดาของเจ้าน้าสุคันธา ภายหลังได้สมรสกับเจ้าน้อยอินทปัตย์ สิโรรส มีบุตรชายหญิงดังปรากฏอยู่ในสายสืบแล้ว โดยเฉพาะบุตรชายของเจ้าหญิงบัว ผู้นี้คือ เจ้าสุบิน สิโรรส เป็นผู้ขอพระราชทานนามสกุลจากรัชกาลที่ 6 ได้ทรงพระราชทานนามสกุลให้ว่า "*สิโรรส*" และเป็นมารดาของเจ้าอินทรทัศย์ (อินทรศวร) สิโรรส

สายที่ 6 เจ้ามหาพรหม

1. เจ้ามหาพรหม เป็นบุตรเจ้าฟ้าชายสาม มีภริยาชื่อเจ้าหญิงศรีแก้ว บุตรีเจ้าบุรีรัตน์ มีบุตรด้วยกัน 6 คน คือ

1.เจ้าหนานไชยวงศ์ 2.เจ้าหญิงเรือนคำ ภริยาเจ้าราชภาคินัย (แผ่นฟ้า)3. เจ้าหญิงเรือนแก้ว 4.เจ้าหญิงสมมะนา (ภริยาเจ้าราชบุตร สุริยวงศ์ เชียงใหม่) 5.เจ้าน้อยกาวิละ 6.เจ้าน้อยอุ่นเรือน (บิดาเจ้าหญิงฟองไหล) สมรสกับเจ้าจอมคำ ณ ลำพูน

2. (สายที่ 6 ก) เจ้าหนานไชยวงศ์ บุตรคนที่ 1 ของเจ้ามหาพรหม มีภริยาชื่อ เจ้าฟองสมุทร (ธิดาเจ้าหลวงเศรษฐีคำฝั้น เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 3) มีบุตร 5 คน คือ 1.เจ้าจันทร์สม 2.เจ้ามหาเทพ 3.เจ้ามหาวงศ์ 4.เจ้าเสาวรส(ญ) 5.เจ้าน้อยคำคง

(ก) สายสืบบุตรเจ้าหนานไชยวงศ์ โดยสายบุตรเจ้าหญิงฟองสมุทร ธิดาเจ้าหลวงเศรษฐีคำฝั้น เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 3 เพราะบุตรชายหลานเหลนของเจ้าน้อยไชยวงศ์ บุตรชายของ เจ้ามหาพรหม ต้นบรรพชนของสกุล "สิโรรส" ใช้ในนามสกุล "ณ เชียงใหม่" ทางด้านเจ้าหญิงฟองสมุทร ฝ่ายมารดาเสียหมด โดยเสด็จพระราชชายาเจ้าดารารัศมีทรงประทานให้ใช้

แต่ความจริงแล้ว บุตรหลานฝ่ายชายที่กำเนิดจาก "เจ้าน้อยมหาวงศ์" สันทรายใต้มหาวงศ์ อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ก็ดี จากเจ้าน้อยคำคง(คำคน)ก็ดี พวกสมาชิกเหล่านี้โดยแท้แล้ว เป็นพวก "สิโรรส" ทางสายเลือดของเจ้าบิดาทางเจ้าหนานไชยวงศ์ทั้งสิ้นเพราะเจ้าปู่ของเจ้าน้อยมหาวงศ์ คือ เจ้ามหาพรหม ราชบุตรของเจ้าฟ้าชายสามเชียงตุง

(ข) ส่วนทางสายเจ้าหนานสมมนุษย์ ซึ่งมีเจ้ามารดา คือ เจ้านางเรือนคำ สิโรรส (น้องนางของเจ้าหนานไชยวงศ์ สิโรรส) ซึ่งได้สมรสกับ เจ้าราชภาคินัย (แผ่นฟ้า) ทางสาย ณ เชียงใหม่นั้น มีบุตรคือ 1.เจ้าหนานสมมนุษย์ 2.เจ้าน้อยโตลม 3.เจ้าน้อยดวงฤทธิ์ นั้นเป็นสาย ณ เชียงใหม่

เจ้าน้อยอินปัตย์ สิโรรส

ผู้มาจากสายโลหิต เจ้าฟ้าชายสาม

เจ้าน้อยอินทปัตย์ สิโรรส เป็นน้องชายของ เจ้าสุริยวงศ์ (คำตัน สิโรรส)และได้เข้ารับราชการเป็นนายอำเภอจอมทอง แต่อยู่ได้ชั่วคราว ได้ลาออกจากราชการมาอยู่ใกล้ชิด กับ เสด็จพระราชชายาดารารัศมี

และท่านผู้นี้ปรากฏว่าเป็นเจ้านาย ในราชวงศ์เขมรัฐ (เชียงตุง) ซึ่งเป็นหลานปู่ของเจ้ามหาพรหม เป็นบุตรชายคนที่ 7

คือ ลูกหลาน ของเจ้ากาวิละ ๆ ผู้นี้ เป็นบุตรชายคนที่ 5 ของเจ้ามหาพรหม โอรสของเจ้าฟ้าชายสาม เจ้าผู้ครองนครเชียงตุง และเจ้ามหาพรหมผู้นี้ เป็นน้องชายเจ้าฟ้ามหาขนาน เจ้าผู้ครองนครเชียงตุงแต่เจ้ามหาพรหมไม่ยอมกลับเชียงตุง ดังได้บรรยายแต่ต้นแล้ว

และเจ้ามหาพรหม ได้สมรสกับเจ้าหญิงศรีแก้ว ธิดาของเจ้าบุรีรัตน์ (น้อยกาวิละ) ราชบุตรของพ่อเจ้าเรือน น้อยชายเจ้าฟ้าชายแก้ว เป็นอาว์พระเจ้ากาวิละ พระเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 1 และเจ้าบุรีรัตน์(น้อยกาวิละ) เป็นน้องชายของ เจ้าหลวงพุทธวงศ์แผ่นดินเย็น เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 4 ต่อจากเจ้าหลวงเศรษฐีคำฝั้นองค์ที่ 3 มีบุตรชายคนหนึ่งมีนามว่า "เจ้ากาวิละ" โดยเอาชื่อของเจ้าตามาเป็นชื่อ จึงเจ้าน้อยอินปัตย์ สิโรรส มีเจ้าย่าเป็นเจ้าในสกุล "เจ้าเจ็ดตน" คือ "ณ เชียงใหม่" ปนอยู่ในสายเลือดด้วย

ท่านผู้นี้ เป็นเจ้าบิดาของ เจ้าชื่น สิโรรส นักบุญคนสำคัญของนครเชียงใหม่และเป็นบิดาของเจ้าสุบิน สิโรรส เขตการทางชั้นพิเศษในเขตปักษ์ใต้ สังกัดกระทรวงคมนาคม และเป็นเจ้าบิดาของเจ้าอินทรทัตย์ (อินทร์ศวร) สิโรรส.

*** *** *** *** ***

(ค) ส่วนเจ้านางสมนา สิโรรส น้องนางคนที่ 3 ของ เจ้าหนานไชยวงค์ สิโรรส บุตรชาย เจ้ามหาพรหม สิโรรส นั้น สมรสกับเจ้าราชบุตร (เจ้าหนานสุริยวงค์ ณ เชียงใหม่) นั้น

ที่นี้จะขอลำดับสายสืบโลหิตของ บุตรชายคนที่ 5 ของเจ้ามหาพรหม สิโรรส คือ บุตรชายผู้มีนามว่า เจ้าน้อยกาวิละ สิโรรส ก่อน คือเจ้าน้อยผู้นี้เป็นปู่ของ เจ้าสุบิน สิโรรส ผู้ขอพระราชทานนามสกุล "สิโรรส" และของเจ้าชื่น สิโรรส พี่ชายของเจ้าสุบิน กับ ร.ท.บุญยวง กาวิละเวส ผู้ซึ่งขอนามสกุลจากรัชกาลที่ 6 ไปอีกผู้หนึ่ง

เจ้ากาวิละ สิโรรส กับเจ้าหญิง จันทร์หอมกับแม่นายวันดี มีบุตร 3 ธิดา 4 มีชื่อดังนี้คือ-

1. เจ้านางสุวรรณา สิโรรส 2. เจ้าน้อยลานดอกไม้ สิโรรส 3. เจ้าสุริยวงค์(คำตัน สิโรรส) 4. เจ้านางยอดเรือน สิโรรส 5. เจ้านางมอญคำ สิโรรส 6. เจ้านางมอญแก้ว 7. เจ้าน้อยอินทปัตย์ สิโรรส

1. *เจ้านางสุวรรณา* บุตรีคนที่ 1 สมรสกับเจ้าหนานคำแสน พรหมศรี บุตรชายเจ้าพรหม หลานปู่เจ้ากระหม่อม บ้านสันป่าเลียง มีบุตรหญิงสองคน คือ 1. เจ้านางขันแก้ว พรหมศรี 2. เจ้านางต่อมคำ

เจ้านางต่อมคำ บุตรีคนที่ 2 ของเจ้านางสุวรรณา เป็นภรรยาของเจ้าน้อยคำมูลมีบุตร 2 คน คือ 1. เจ้าบุญไหล(ญ) 2. เจ้าบุญเลื่อน

เจ้าบุญเลื่อน บุตรคนที่ 2 ของเจ้านางต่อมคำ มีบุตร 5 คน คือ 1. เจ้าบุญพัฒน์ 2. เจ้าบุญเพิ่ม 3. เจ้าบุญพร้อม 4. เจ้าหมอก(ญ) 5. เจ้าสมพร (สมศักดิ์)

2. เจ้าลานดอกไม้ สิโรรส บุตรชายคนที่ 2 ของเจ้ากาวิละ สิโรรส มีภรรยาชื่อเจ้าหญิงเบญจวรรณ มีบุตร 1 คนคือ เจ้าน้อยตุ้ย สิโรรส (อดีตนายอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์)

3. เจ้าสุริยวงค์ (คำตั๋น สิโรรส) บุตรคนที่ 3 ของเจ้ากาวิละ สิโรรส ภรรยาชื่อเจ้าหญิงสุคันธา ธิดาเจ้าราชบุตร (สุริยะวงค์) กับเจ้านางสมนา สิโรรส (ลูกพี่ลูกน้องสมรสกัน) มีบุตรธิดาดังนี้คือ

1. เจ้าบัวนวล สิโรรส 2. ร.ต.เจ้าน้อย กุย สิโรรส 3. เจ้านางอำพันธุ์ สิโรรส 4. เจ้านางศิริวรรณ สิโรรส

กับแม่นายเกี๋ยงคำ มีบุตรธดาคือ

1. เจ้าอินสอน สิโรรส 2. เจ้านางบัวระมวล สิโรรส 3. เจ้านางแสงสว่าง สิโรรส 4. เจ้านางบุษบรรณ สิโรรส 5. เจ้าสิงห์หล สิโรรส 6. เจ้าจักรวาฬ สิโรรส

1. ร.ต.เจ้าน้อยกุย สิโรรส บุตรคนที่ 3 ของเจ้าสุริยวงค์ (คำตัน สิโรรส) สมรสกับเจ้าหญิงบัวทิพย์ ณ เชียงใหม่ ธิดากับแม่เจ้าจามรี มีธิดา 1 คนคือ

1. เจ้าหญิงสร้อยดารา ณ เชียงใหม่ *(เสด็จพระราชชายาเธอ เจ้าดารารัสมีทรงให้ใช้นามสกุล "ณ เชียงใหม่")*

2. เจ้านางบัวระมวล สิโรรส สมรสกับ ร.ท.บุญยวง กาวิละเวส บุตรเจ้าน้อยอินทปัตย์ สิโรรส *(ร.ท.บุญยวง คงใช้*

กาวิเวส ที่ในหลวงร.6 พระราชทานตามเดิม ไม่ใช้ตามพ่อที่ขอมา) เจ้านางบัวระมวล เป็นบุตรีของลุง คือเจ้าสุริยวงศ์ มีบุตรชาย 1 หญิง 1 คือ

1. เจ้านางรัตนา 2. เจ้าเยี่ยม

3. เจ้านางแสงสว่าง สิโรรส ธิดาคนที่ 7 ของเจ้าสุริยวงศ์ (คำตัน สิโรรส) ธิดาคนที่ 7 ของเจ้าสุริยวงศ์ (คำตัน สิโรรส) มีบุตร 4 คน บุตรี 1 คน

1. คุณวิสิทธิ์ 2. คุณแสงทอง(ญ) 3. คุณวิชัย 4. คุณวิโรจน์ 5. คุณนิเวศน์

◯ เจ้าแม่ผู้เกิดมาเป็นแม่ของนักบุญนครเชียงใหม่ ◯

เจ้าแม่ด้วง สิโรรส

ผู้เกิดมาเป็นแม่ของนักบุญเชียงใหม่ ท่านเป็นภริยาคนแรก คู่ทุกข์คู่ยากมากับ เจ้าน้อยอินทปัตย์ สิโรรส และได้ให้กำเนิดนักบุญ ของเชียงใหม่ ท่านผู้นั้นคือ เจ้าชื่น สิโรรส ซึ่งเจ้าชื่นนี้ เดิมรับราชการเป็นครู ร.ร.กสิกรรมช้างเผือก แล้วไปรับราชการเป็นครู ร.ร.แม่โจ้ แล้วลาออก โดยพระบัญชาของเสด็จพระราชชายาเจ้าดารารัสมี ให้ไปดูแลการปลูกพืชและไม้ล้มลุก ที่ขึ้นในฤดูหนาว ที่สวนเจ้าสบาย อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อเสด็จพระราชชายาเจ้าดารารัศมีสิ้นพระชนม์แล้ว เจ้าหญิงทิพวัน กฤดากร ชายาของพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าบวรเดชกฤดากร อดีตอุปราชมณฑลพายัพ ได้ขอไปช่วยดูแลไร่ยาสูบเวอร์ยีเนียร์ ที่สวนแม่หนองหาญ แล้วภายหลังได้แยกออกมาทำเตาบ่มเอง ที่บ้านสบเตี๊ยะ อำเภอจอมทอง เชียงใหม่

และเมื่อภายหลังอายุมากเข้า ได้สละทุก ๆ อย่างในกิจการงานทั้งหลาย มอบให้ เจ้าชาญ สิโรรส และ เจ้าเชาว์ สิโรรส เป็นผู้ดำเนินงานแทน แล้วได้จัดตั้งสำนักสงฆ์ขึ้นที่วัดอุโมงค์ ตำบลสุเทพ อ.เมืองเชียงใหม่ เป็นลานักวิปัสนากัมมัฏฐาน นิมนต์พระภิกษุสามเณร ไปจำพรรษา แนะนำสอนอุบาสกอุบาสิกา แม่ชี กล่าวกันว่าเป็นที่วิเวกสงัดเงียบดีมาก ตัวท่านเองเป็นโยมอุปฐากประจำสำนักอย่างเคร่งครัด มีพระภิกษุ สามเณร และแม่ชีไปอยู่ประจำหลายองค์ ในด้านการพระศาสนานี้ไม่เพียงแต่ตัวท่านเท่านั้นที่เคร่งครัดและเอาใจใส่ แม้แต่บุตรธิดาของท่านหลายคนก็ศรัทธาแก่กล้าและทำงานให้กับสมาคมยุวพุทธอย่างเข้มแข็งหลายคน เช่น เจ้านางเพ็ญฉาย สิโรรส เคยบวชเป็นแม่ชีแล้ว.

เจ้าชื่น สิโรรส พร้อมกับเจ้าหญิงสุริฉาย. ธิดาแม่เจ้ากาบคำ ณ เชียงใหม่ ผู้เป็นภริยาของท่านได้ตั้งพุทธนิคมขึ้น และได้จัดให้มีการปาฐกถา โดยนิมนต์พระภิกษุที่มีชื่อ เช่นพระปัญญานันทมุนี พระภิกษุชาวจังหวัดพัทลุง มาเทศนาอบรมจิตใจประชาชน และได้ทำการเทศน์แบบใหม่ที่พุทธนิคมกลางเวียง เชียงใหม่ ด้วยอาคารมุงตองคนแน่นไปหมด ตั้งแต่ พ.ศ.2489-2490-2491.

ตราบจนกระทั่งสถานที่คับแคบไป ไม่พอคนเข้าฟังปาฐกถาได้ ตราบจนกระทั่งได้หาสถานที่ก่อตั้งพุทธสถานขึ้น โดยได้วัดอุปคุตพม่า ซึ่ง คุณหลวงโยนการพิจิตร (บันไหย่ อุปโยคิน) ต้นสกุล "อุปโยคิน" ได้ซื้อที่ดินแปลงนี้สร้างวัดพม่า ให้ชื่อว่าอุปคุตพม่า ต่อมาภายหลังพระพม่าในวัดนี้ มีกรณีย์พิพาทกับทายาทของหลวงโยนการพิจิตร จึงได้ทิ้งวัดไปและด้วยเหตุนี้ กรรมการพุทธสถานจึงได้เอาสถานที่นี้ตั้งพุทธสถานขึ้น.

แต่ความจริงแล้ว ถ้านึกถึง "พุทธสถาน" ขึ้นครั้งใด ก็ควรจะต้องนึกถึง "เจ้าชื่น สิโรรส" ผู้เป็นต้นเหตุให้เกิดพุทธสถาน และควรจะต้องนึกถึง "หลวงโยนการ พิจิตร" ต้นสกุล "อุปโยคิน" บ้าง

เจ้าชื่น สิโรรส ท่านเป็นคนรักสงบและรักสันโดษเป็นที่สุด สละแล้วทุก ๆ อย่างในทางโลกีย์วิสัย จึงเป็นบุคคลในสกุล "สิโรรส" ที่น่าเคารพและศรัทธาอย่างยิ่งคนหนึ่งนี่คือบุตรชายคนที่สองของ เจ้าแม่ด้วง สิโรรส กับ เจ้าน้อยอินทปัตย์ สิโรรส ผู้ล่วงลับไปแล้วทั้งสองคนที่กำลังสร้างความดีไว้บนพื้นโลกนี้ อย่างไม่ย่อหย่อนและท้อถอย.

เจ้านางบุษบรรณ ธิดาคนที่ 8 ของเจ้าสุริยวงศ์ (คำตัน สิโรรส) มีบุตร 3 คน ธิดา 1 คน คือ.

1. เจ้านางจินตนา 2. เจ้านายสนเจตน์ 3. เจ้าสุบรรณ

เจ้าสิงห์พล สิโรรส บุตรคนที่ 9 ของเจ้าสุริยวงค์ (คำตัน สิโรรส) มีบุตร 1 ธิดา 1 คน คือ- 1. เจ้าสมบัติ สิโรรส 2. เจ้านางบุญยิ่ง 3. เจ้าสุนีย์ (แอ๊ด) 4. เจ้ามรถนา สิโรรส

เจ้าจักรวาฬ บุตรคนที่ 10 ของเจ้าสุริยวงค์ (คำตัน สิโรรส)

เจ้าน้อยอินทปัตย์ สิโรรส บุตรคนที่ 7 ของเจ้ากาวิละ ได้สมรสกับเจ้าหญิงบัวผัน ณ เชียงใหม่ บุตรีเจ้าหญิงเทพกันฉา กับเจ้าน้อยแก้วกงจักร. บุตรเจ้าน้อยมหาพรหม ๆ โอรสพระเจ้ามโหตรประเทศราชา มีบุตร 7 คน คือ- 1. ร.ท.เจ้าบุญยวง สิโรรส 2. เจ้าชื่น สิโรรส 3. เจ้าสุบิน สิโรรส 4. เจ้าอินทรทัต สิโรรส 5. เจ้าทองสุข สิโรรส 6. เจ้านางบัวเยาว์ สิโรรส 7. เจ้าผ่าบัว สิโรรส

ร.ท.เจ้าบุญยวง กาวิลาเวส บุตรคนที่ 1 ของเจ้าน้อยอินทปัตย์ สิโรรส มีบุตร 4 คน คือ- 1. เจ้าบุญยิ่ง กาวิละเวส 2. เจ้าหิรัญ กาวิละเวส 3. เจ้าบุญยง กาวิละเวส 4. เจ้าบุญเยี่ยม กาวิละเวส

เจ้าชื่น สิโรรส บุตรคนที่ 2 ของเจ้าน้อยอินทปัตย์ สิโรรส ได้สมรสกับเจ้าสุวิฉาย มีบุตร 10 คน คือ 1. เจ้าชาญ สิโรรส 2. เจ้าเยาว์ สิโรรส 3. เจ้านางชุมฉาย สิโรรส 4. เจ้านางชูศรี สิโรรส 5. เจ้านางเดือนฉาย สิโรรส 6. เจ้านางเพ็ญฉาย สิโรรส 7. เจ้านางสุโร สิโรรส 8. เจ้านางสุรีย์ สิโรรส 9. เจ้านางสุดา สิโรรส 10. เจ้าไชยศรี สิโรรส

เจ้าสุบิน สิโรรส บุตรคนที่ 3 ของเจ้าน้อยอินทปัตย์ สิโรรส มีบุตร 4 คน คือ- 1. เจ้านางแสงจันทร์ สิโรรส 2. เจ้าสมบูรณ์ สิโรรส 3. เจ้าสุจิตรา สิโรรส 4. เจ้าสมศักดิ์ สิโรรส

เจ้าอินทรทัตย์ สิโรรส บุตรคนที่ 4 ของเจ้าน้อยอินทปัตย์ สิโรรส มีบุตร 4 คน คือ- 1. เจ้านางเสาวลักษณ์ สิโรรส 2. เจ้าอัคนี สิโรรส 3. เจ้าปรีชา สิโรรส 4. เจ้านางอาลัย สิโรรส.

เจ้าผ่าบัว สิโรรส บุตรคนที่ 7 ของเจ้าน้อยอินทปัตย์ สิโรรส มีบุตร 2 คน คือ 1. เจ้าบุญเลิศ สิโรรส 2. เจ้านางผ่องศรี สิโรรส

เจ้านางบัวเยาว์ สิโรรส บุตรีคนที่ 6 ของเจ้าน้อยอินทปัตย์ มีบุตร 6 คน คือ 1. นายแพทย์อนันต์ พ.น. 2. นางแพทย์หญิง พ.น. 3. คุณอมรา 4. คุณอร่าม 5. คุณอุไร 6. คุณมยุรี

หมายเหตุ *ผู้สืบสายสกุล "สิโรรส" ตามอันดับสาย "สิโรรส" ตามอันดับของเจ้าน้อยอิทปัตย์ สิโรรส ลงมานี้ที่เป็นสตรีอาจเปลี่ยนนามสกุล ไปโดยการสมรสแล้ว ก็ได้แต่ในที่นี้ลงเป็นนามสกุล "สิโรรส" ตามสายสกุลเดิมทุก ๆ คนไว้ก่อน*

ร.ท.บุญยวง กาวิละเวส
ผู้ขอพระราชทานนามสกุลจาก
รัชกาลที่ 6 ว่า "กาวิละเวส"

***

เจ้าน้อยบุญยวง กาวิละเวส เป็นบุตรชายคนที่ 1 ของเจ้าน้อยอินทปัตย์ สิโรรส กับเจ้าแม่คิ้วง สิโรรส เป็นนักเรียนนายดาบและในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้มีการขอนามสกุลกันขึ้นนั้น นายดาบบุญยวงยังรับราชการอยู่เชียงราย ได้กราบบังคมทูลขอนามสกุลไปยังพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 และในขณะเดียวกัน เจ้าสุบิน สิโรรส ผู้น้องก็ขอไป แต่ทางด้านเชียงใหม่อยู่ใกล้กว่าเชียงราย ในหลวงประทานมาให้เจ้าสุบินก่อน ว่า "สิโรรส" เลยทางญาติพี่น้องทางเชียงใหม่ ได้ถือโอกาสใช้ "สิโรรส" ก่อน โดยเจ้าน้อยอินทปัตย์ ผู้เป็นเจ้าพ่อใช้ "สิโรรส" และญาติพี่น้องเลยใช้กันทั่วหมด ส่วนดาบบุญยวง อยู่ทางเชียงราย ในหลวงรัชกาลที่ 6 เลยพระราชทานนามสกุลว่า "กาวิละเวส" ดาบบุญยวงเลยต้องใช้นามสกุลนี้ไปคนเดียวว่า "กาวิละเวส" ทั้งนี้เพราะเหตุผลดังกล่าวข้างต้นแล้ว จะไปเปลี่ยนใหม่ก็ไม่ได้ เพราะเป็นมงคลนามที่เจ้าบุญยวงขอไปตั้งแต่เป็นนายดาบทหารแล้ว

ภายหลังเกิดสงครามอินโดจีน และสงครามมหาเอเชียบูรพา ดาบบุญยวง กาวิละเวส ได้เข้ารับราชการทหาร และได้รับเลื่อนยศเป็นนายร้อยโท และได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาจังหวัดเขตจอมทองหลายสมัย เจ้าน้อยบุญยวงเป็นคนสำคัญคนหนึ่งของอำเภอนี้ แต่ยังมีแปลกอยู่ว่า **เป็นเจ้าพ่อเจ้าแม่เดียวกัน และมีศักดิ์ เป็นพี่ของ เจ้าชื่น สิโรรส แต่** นามสกุลไม่เหมือนกันคือ "กาวิละเวส" ด้วยประการดังกล่าวข้างต้นนั้นแล้ว □

*** *** *** *** ***

โดยเหตุที่เจ้าหญิงบัวนวลเป็นธิดาคนโตของเจ้าพ่อ ๆ จึงรักและตามใจลูกคนแรกนี้มาก อันเป็นธรรมดาของผู้ที่มีบุตรคนแรกนั้นเอง ในวัยเยาว์พอจะไปไหนมาไหนได้ จึงมีโอกาสติดตามเจ้าพ่อไปทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่าจะไปกิจธุระในคุ้มหรือในบ้านใด แม้แต่การไปตรวจไร่นา ซึ่งต้องขี่ม้าไประยะไกล ๆ ก็มี เจ้าหญิงจึงแข็งแรงและกล้าแกร่งดุจเด็กชายคนหนึ่ง ต่อมาในสมัยที่จักรยานเริ่มเข้ามาสู่นครเชียงใหม่ เจ้าหญิงบัวนวลแทบจะว่าเป็นบุคคลคนแรกที่ขี่จักรยานเป็นและมีไว้เป็นสมบัติขี่เล่นคู่กับเจ้าหญิงบัวผัน ณ เชียงใหม่

แต่ถึงจะกล้าแกร่งอย่างเด็กชาย ก็เป็นเพียงภายในขอบเขต ไม่ถึงจะกับจะเป็นแก่นแก้ว เพราะขนบธรรมเนียมประเพณีลานนาไทยเราทุกยุคทุกสมัย ถือเอาการอบรมบ่มนิสัยเด็กหญิงให้มีกิริยา มรรยาท และกิจการบ้านเรือนให้เป็นกุลสตรีอยู่เสมอผู้ใหญ่จะไม่ปล่อยปละละเลยในข้อนี้เป็นอันขาด ยิ่งโดยฐานะเป็นเจ้าในราชสกุลด้วยแล้ว เจ้าหญิงบัวนวล จึงต้องถูกฝึกหัดอบรมมาเป็นอย่างดีดังกล่าวแล้ว

เจ้าหญิงบัวนวล ได้ทำการสมรสกับ เจ้าน้อยธรรมวงษา บุตรชายของเจ้าหญิงอุบลวรรณา ๆเป็นธิดาของพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ ๆ เป็นโอรสของพระเจ้ากาวิละ เจ้าหญิงบัวนวลและเจ้าน้อยธรรมวงษา จึงนับว่าเป็นเชื้อสายสกุลเจ้าอย่างสนิทด้วยกันทั้งสองฝ่าย

ก่อนที่จะได้สมรสกับเจ้าน้อยธรรมวงษานี้ เจ้าหญิงบัวนวลได้เคยหมั้นหมายไว้กับ เจ้าอุตรการโกศล (ร.ต.เจ้าน้อยศุขเกษม ณ เชียงใหม่) ครั้งหนึ่งแล้ว แต่เมื่อภายหลังเจ้าอุตรการโกศล กลับจากเรียนหนังสือที่ประเทศพม่า ได้พาภรรยาพม่าชื่อมะเมี๊ยะมาด้วย จึงจำเป็นต้องถอนหมั้นกัน

เจ้าสุบิน สิโรรส

ผู้ขอพระราชทานนามสกุล "สิโรรส" จากรัชกาลที่ 6

●●

เจ้าสุบิน สิโรรส เป็นบุตรชายคนโตของ เจ้าน้อยอินทปัตย์ สิโรรส กับ เจ้าหญิงบัวผัน "ณ เชียงใหม่" สิโรรส เมื่อชั้นแรกได้ศึกษาอยู่ที่ ร.ร.มหาดเล็กหลวงห้วยแก้วเชียงใหม่ แล้วเข้าศึกษาใน ร.ร.ราชวิทยาลัย แล้วได้ไปศึกษาต่อที่ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ ได้ประกาศนียบัตรวิศวกรรมบัณฑิต สูงสุดเท่าที่สมัยนั้น แล้วได้เข้ารับราชการเป็นข้าราชการกรมทางหลวงแผ่นดิน และได้รับตำแหน่งเป็นเขตการทางภาค ในปักษ์ใต้ และได้อยู่ในจังหวัดปักษ์ใต้หลายแห่งในขณะนี้ โดยมีที่ทำการเขตอยู่จังหวัดนครศรีธรรมราช เจ้าสุบิน สิโรรส เมื่อตอนเป็นเด็กเสด็จพระราชชายาเจ้าดารารัสมี ทรงรับเป็นพระธุระในการศึกษาทุกประการ ทั้งนี้เพราะรำลึกถึงความสัมพันธ์อันดั้งเดิมของ เจ้าหญิงบัวผัน "ณ เชียงใหม่" สิโรรส ผู้เป็นเจ้าแม่ของเจ้าสุบินมาแต่เดิมนั้นเองเป็นส่วนใหญ่ และรำลึกนึกถึงความดีของเจ้าหญิงทิพโสดา เจ้ายายใหญ่ของเจ้าสุบิน ซึ่งเคยไปอยู่ด้วยกันในกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. 2429 ในขณะที่ไปถวายตัวอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ที่กรุงเทพพระมหานคร ก่อนที่จะถวายตัวเป็นพระสนมในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5

เจ้าสุบิน สิโรรส เป็นผู้ขอพระราชทานนามสกุลพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานนามสกุลที่ขอไปนั้นว่า *"สิโรรส"* จึงนับว่าราชสกุลนี้ บรรพชนคนแรกคือ เจ้าพี่ผู้เป็นเจ้า

บิดาและเจ้าฟ้าชายสาม หรือเจ้ามณีสิริเมฆภูมินทนรินทาเขมาธิปติราชา เจ้าฟ้าผู้ครองนครเชียงตุง องค์ที่ 24 นับตั้งแต่เมืองเชียงตุงมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าเม็งรายมหาราชไปสร้างเมืองใหม่ให้.

เจ้าสุบิน สิโรรส ใช้ชีวิตอยู่ในมณฑลฝ่ายใต้มากที่สุดในชีวิต และจังหวัดต่าง ๆ ในภาคใต้ เจ้าสุบิน สิโรรส ได้ไปรับราชการแทบทุกแห่งและจนกระทั่งมีชื่อถนน "สิโรรส" ในจังหวัดยะลา และจังหวัดอื่น ๆ อีกหลายแห่ง เป็นที่เคารพนับถือของชาวปักษ์ใต้มากคนหนึ่งในฐานะเคยเป็นแขวงการทาง และภายหลังได้เลื่อนขึ้นเป็นเขตการทางภาคใต้.

ท่านผู้นี้นับเป็นบุคคลสำคัญอีกคนหนึ่ง ในราชสกุล "สิโรรส" นี้ที่ได้นำเกียรติประวัติมาให้นครเชียงใหม่ และในราชสกุล "สิโรรส" ผู้หนึ่ง.

คุ้มหลวงหอคำของเจ้าฟ้าเชียงตุง (เจ้ารัตนก้อนแก้วอินแถลง) ซึ่งเจ้าสีหะบุกยิงเจ้าฟ้องก้องไตผู้เป็นเจ้าน้าถึงแก่พิราลัย

ร้อยเอกโรแบรต์ ข้าหลวงอังกฤษผู้กำกับราชการนครเชียงตุง (คนศรชี้) ในงานมงคลสมรสระหว่าง เจ้าอินทนนท์ ณ เชียงใหม่ กับเจ้าหญิงสุคันธา โดยมีเจ้าฟ้ารัตนก้อนแก้ว อินทร์แถลง และเจ้านางปทุมมา ถ่ายภาพร่วมกับเจ้าบ่าว-เจ้าสาว (สังเกตุ-เจ้าสีหะผู้ยิงเจ้าฟ้าก้องไต คนนั่งซ้ายหน้าสุด)

ภาพเจ้านางสุคันธา ณ เชียงใหม่

ราชบุตรเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ สร้างนิยายรักกับ ธิดาเจ้าฟ้าเชียงตุง.

เจ้าอินทนนท์ **ราชบุตรคนเล็กของพ่อเจ้าแก้วนวรัฐ บุกประชิดติดธิดา เจ้าฟ้าก้อนแก้วแห่งนครเชียงตุง จนได้ทำการสมรสกัน เมื่อ พ.ศ.2476 ณ หอหลวงนครเชียงตุง.**

△ ภาพในวันพิธีสมรสระหว่าง ราชบุตรเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ กับ ธิดาเจ้าฟ้าก้อนแก้วเชียงตุงเมื่อ พ.ศ. 2476 จากซ้ายไปขวา คือ·

1. อำมาตย์โท เจ้าราชภาคินัย (เมืองชื่น ณ เชียงใหม่ 2. เจ้าอินทนนท์ ณ เชียงใหม่ (เจ้าบ่าว) 3. คนนั่งกลางข้างหน้าคือเจ้าพ่อ-คือเจ้าฟ้าก้อนแก้ว 4. เด็กชายคนที่ยืนอยู่กับเจ้าฟ้าวัตนก้อนแก้ว คือเจ้าฟ้าชายหลวง หลานปู่โดยตรงของท่าน (เป็นบุตรเจ้ากองไทราชบุตรของท่านผู้ที่เป็นเจ้าฟ้า ในปี พ.ศ.2480 แล้วถูกลอบยิงตาย อดีตเคยดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าฟ้าชายหลวงในนครเชียงตุงแทนเจ้าปู่และเจ้าพ่อ) 5. เจ้าหญิงสุคันธาธิดาเจ้าฟ้าก้อนแก้วกับแม่เจ้านางบัวทิพย์หลวง ซึ่งเป็นเจ้าสาวของเจ้าอินทนนท์ในครั้งนี้ คนโพกศรีษะคือเจ้าฟ้าล้อกจ้อก ราชบุตรเขยเจ้าฟ้าก้อนแก้ว พี่เขยเจ้าหญิงสุคันธา และที่นั่งใกล้กันข้างหลังเจ้าฟ้านั้นคือ เจ้าหญิงทิพเกษร ธิดาคนโตของเจ้าฟ้าก้อนแก้วกับเจ้าหญิงปทุมาร่วมมารดาเดียวกับเจ้าฟ้าพรหมลือ และคนที่นั่งข้างหลังเห็นหน้าครึ่งเดียวคือเจ้าหญิงทิพย์วรรณ ณ ลำปาง ชายาเจ้าฟ้าพรหมลือ.

เจ้าฟ้าก้อนแก้วผู้นี้ ได้ขึ้นครองเมืองต่อจากเจ้าฟ้ากองคำฟู (เจ้าฟ้าเสือ) ผู้เป็นพี่ชายตั้งแต่ พ.ศ.2441 มาถึงแก่อนิจกรรมใน พ.ศ. 2479 ปรากฏว่าเป็นผู้ที่ได้รับความเคารพและจงรักภักดีจากประชาชนและไว้วางใจจากประเทศอังกฤษดีมากผู้หนึ่ง และทางรัฐบาลอังกฤษให้เกียรติในการต้อนรับโดยยิงสลุตให้ถึง 11 นัด

ความจริงสองราชวงศ์นี้ มิได้เพิ่งมาทำการสมรสกันในปัจจุบันนี้หาไม่ เพราะราชวงศ์ไทยเขิน (เชียงตุง หรือ เขมรัฐ) นี้ได้ลี้ภัยการเมืองมาแต่สมัยพระเจ้าธรรมลังกา เจ้าช้างเผือก พระเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 2 ตรงกับรัชกาลที่ 2 ที่ 3 แล้วและราชวงศ์นี้ได้กลายเป็นราชบุตรเขยของเจ้าเศรษฐีคำฝั้น เจ้าผู้ครองนครองค์ที่ 3 ไปก็มี ราชวงศ์ของเจ้าผู้ครองนครเชียงตุงวงศ์นี้ไม่ใช่ไทยใหญ่ (เงี้ยว) เป็นไทยเขิน คือพวกไทยเขินที่อยู่นอกประตูเชียงใหม่นั้นคือ อพยพมาจากนครเชียงตุงในครั้งกระนั้น-และบรรพบุรุษของเจ้าฟ้าก้อนแก้วผู้นี้ ตามประวัติเป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์พระเจ้าเม็งรายมหาราชแห่งนครเชียงใหม่นั่นเอง.

ใน พ.ศ. 2476 นี้ ได้มีการเสกสมรสในนครเชียงตุง เจ้าบ่าว คือ เจ้าอินทนนท์ ณ เชียงใหม่ ราชบุตรองค์เล็กของพณฯ พลตรีเจ้าแก้วนวรัฐ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ กับเจ้าหญิงสุคนธา ธิดาของเจ้าฟ้านครเชียงตุง ได้มีการเลี้ยงต้อนรับอย่าง

มโหฬารที่สุด ทั้งนี้ทางฝ่ายเจ้าสาวต้องการให้สมเกียรติทั้งสองฝ่าย ซึ่งเจ้าบ่าวก็เป็นราชบุตรเจ้าผู้ครองนคร และเจ้าสาวก็เป็นธิดาเจ้าฟ้าผู้ครองนครเช่นกัน ไม่จำเป็นจะต้องบรรยายกันว่าความหมดเปลืองในการเศกสมรสกันครั้งนี้จะหมดไปเท่าใด และผู้ได้รับเชิญในครั้งนี้จะเป็นผู้ที่มีเกียรติทั้งสิ้น.

เจ้าอินทนนท์ ณ เชียงใหม่ เจ้าบ่าว เป็นนักเรียนเก่าโรงเรียนมหาดเล็กหลวงห้วยแก้ว และไปศึกษาต่อกรุงเทพ ฯ เป็นนักศึกษาที่สนใจในทางประวัติศาสตร์อย่างดีเยี่ยมแต่ปกติแล้ว ท่านไม่ค่อยแสดงตัวของท่าน นอกจากเว้นไว้จะได้สนทนากับท่านจึงจะทราบว่าเป็นผู้ทรงภูมิคนหนึ่ง

อันที่จริงพวกเจ้าฟ้าเชียงตุงนี้ ก็คือ สืบสายโลหิตโดยตรงมาจากเจ้าพี่และเจ้าฟ้าชายสาม เหมือนกับพวกสกุลสิโรรส, พรหมศรี, และตุงคนาคร ในนครเชียงใหม่นั่งเอง หาใช่ใครอื่นไม่ หากแต่ลูกชายคนที่ ๖ คือเจ้าฟ้ามหาขนานหนีกลับไปนครเชียงตุงตามเดิม โดยไม่ยอมขึ้นกับกรุงสยามในสมัยนั้น จึงทำให้เกิดสาบสืบสกุลขึ้นเป็น "เม็งราย" กับ "ณ เชียงตุง" ขึ้นอีกสองสกุล ซึ่งบรรพชนมาจากที่เดียวกัน

เจ้านายในราชวงศ์ฝ่ายเหนือ ที่เป็นเจ้าภาพแทน พ่อเจ้าแก้วนวรัฐ บิดาเจ้าบ่าวในครั้งนี้ คือ อำมาตย์โท เจ้าราชภาคินัย (เมืองชื่น ณ เชียงใหม่) กับเจ้าหญิงบัวทิพย์ ณ เชียงใหม่ ซึ่งเป็นพี่สาวพี่เขยของเจ้าอินทนนท์ ณ เชียงใหม่ นั้นเอง

และในครั้งนี้มีผู้ติดตามไปในคณะของเจ้าบ่าวคือ เจ้าหญิงทิพวัน กฤดากร เจ้าหญิงเรือนคำ (เจ้าปุ๊) ภรรยาเจ้าราชภาติกวงศ์ (คำตัน ณ เชียงใหม่) เจ้าหญิงศิริวรรณ (ป๊อก) ภรรยาเจ้าหมื่นแก้ว ณ เชียงใหม่ เจ้าหญิงรัมติ ณ ลำพูน

(จากซ้ายไปขวา)

1.เจ้าวรเดช ณ เชียงตุง บุตรชายเจ้าฟ้าพรหมลือ กับเจ้าหญิงทิพวรรณ "ณ ลำปาง" ณ เชียงตุง ปัจจุบัน เป็น พ.อ. เจ้าวรเดช ณ เชียงตุง นายทหารกองทุนทัพบกไทย 2. เจ้าหญิงรัมติ ณ ลำพูน ในวัยสาว 3. เจ้าหญิงเรือนคำ(ปุ๊) ราชภาติกวงศ์ 4. เจ้าหญิงทิพวัน กฤดากร ชายา พลเอกพระวรวงศ์เธอพระเจ้าบวรเดช กฤดากร อดีตอุปราชมณฑลพายัพ 5. เจ้าศิริวรรณ (ป๊อก) ธิดาเจ้าพ่อสุริยวงศ์ (คำตัน สิโรรส) ภรรยาเจ้าหมื่นแก้ว ณ เชียงใหม่

เจ้านายในราชวงค์เขมรัฐเชียงตุง ณ เม็งราย-กับ-ณ เชียงตุง ที่สืบสายโลหิตจากเจ้าฟ้าชายสาม เช่นเดียวกับพวก "สิโรรส" และ "พรหมศรี"

(จากซ้ายไปขวา) คือ

1. แม่เจ้าปทุมา มหาเทวีของเจ้าฟ้าก้อนแก้ว 2. เจ้าหญิงแว่นแก้ว(คนที่เห็นหน้าครึ่งเดียว) ภรรยาเจ้าฟ้าล็อกจ็อก เป็นมหาเทวีเจ้าฟ้าล็อกจ็อก (ร่วมมารดาเดียวกับ เจ้าหญิงสุคันธา) 3. คนนั่งหน้าในชุดขาวนั้นคือ เจ้าหญิงขันคำ น้องนางของเจ้าฟ้ารัตนก้อนแก้ว คนนั่งหลังที่ทำทรงผมสูง คือ แม่เจ้านางทิพย์หลวง เจ้าแม่ของเจ้าหญิงสุคันธา ชายาของเจ้าฟ้ารัตนก้อนแก้ว คนถัดต่อไปนั่งข้างหลังถือร่มคือ เจ้าหม่อมบุญยวง ชายาอีกคนหนึ่งของเจ้าฟ้ารัตนก้อนแก้ว และถัดไปคือเจ้าหม่อมทิพย์น้อย ชายาของเจ้าฟ้ารัตนก้อนแก้วอีกตายเคย คนผู้ชายที่โพกศีรษะคือ เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง สามีเจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง ส่วนเจ้าหญิงคนที่ถือร่ม จากซ้ายคือ เจ้าหญิงจันทร์ฟอง ธิดาเจ้าหม่อนแดง ถัดต่อมาคือ เจ้าหญิงบัวนวล ธิดาหม่อมเจ้าทิพย์น้อย และคนสุดท้ายหญิงสาวที่นั่งคือ เจ้าหญิงฟองนวล ธิดาเจ้าหม่อมบุญยวง

ราชสกุลเขมรัฐ (เชียงตุง) สายที่ 5

เจ้ามหาขนาน "เจ้าฟ้าหลวงเขมรัฐมหาสีหะบวรสุธัมราชาภูมินทาเขมาธิปติราชาธิราชเจ้า" เป็นเจ้าผู้ครองเมืองนครเชียงตุงสืบต่อจากเจ้าฟ้าชายสามผู้เป็นเจ้าบิดาและเจ้าฟ้าชายสามผู้นี้ได้ขึ้นครองเมืองนครเชียงตุงโดยพม่าหนุนหลัง ในขณะที่อังกฤษกำลังแผ่อิทธิพลเข้ายึดครองดินแดนของพม่า พระเจ้าอลองพญากรุงอังวะ คิดจะแผ่อิทธิพลขยายดินแดน เพื่อจะเอาดินแดนไทยสิบสองปันนาไปทดแทนแผ่นดินพม่าที่เสียให้แก่อังกฤษไปนั่นเอง จนถึงเมื่อพี่ ๆ น้อง ๆ ของเจ้ามหาขนานเข้ามาอยู่ในนครเชียงใหม่ และแยกกันไปตั้งหลักปักฐานอยู่หลายเมืองในแคว้นลานนาไทย. เจ้าฟ้ามหาขนานเองได้กลับไปเพื่อพยายามครองเมืองนครเชียงตุงอีก ไม่คิดต่อต้านอิทธิพลพม่า แต่ก็สู้กำลังพลไม่ได้ จึงต้องยอมอยู่ภายใต้ปกครองพม่าอีก จนกระทั่งถึงสมัยเจ้าโชติกองไท (หรือเจ้าฟ้าเชียงแขง) อังกฤษได้พม่าเหนือ-เชียงตุง จึงหลุดจากพม่าไปตกอยู่ภายใต้ปกครองอังกฤษต่อมา ลำดับสายสืบทายาททางฝ่ายเจ้ามหาขนาน ได้ดังนี้-

สายที่ 5 เจ้ามหาขนาน "เจ้าฟ้าหลวงเขมรัฐมหาสีหะบวรสุธัมราชาภูมินทนาทาเขมาธิปติราชาธิราชเจ้า"

เจ้ามหาขนาน เป็นโอรสเจ้าฟ้าชายสาม ผู้เป็นต้นราชสกุลเขมรัฐ (เชียงตุง) มีบุตร 7 คน คือ- 1. เจ้ามหาพรหม ได้กินนาแสน (เป็นที่เจ้ามหาวงศามหาราชา) 2. เจ้าคำแสง (ไปเป็นมหาดเล็กในราชสำนักเมืองอังวะ และได้รับแต่งตั้งจากพม่าให้ไปครองเมืองมีด เป็นที่เจ้าคันรัฐราชา) 3. เจ้าคำแสน กินนาเหล็ก เป็นที่เจ้าเขมรัฐมหาสุริยวงศาสีหวรราชา ไม่ทันได้ครองเมืองเชียงตุง ถึง

แก่กรรมเสียก่อน 4. เจ้านางสุนันทา ได้เป็นพระสนมของพระเจ้ากุงอังวะพม่า 5. เจ้านางสุวรรณา ได้ไปเป็นพระสนมของพระเจ้ากรุงอังวะ 6. เจ้าเทพมณีคำ และ 7. เจ้าโชติกองไท (หรือกองไตร) ซึ่งได้ครองเมืองนครเชียงตุงสืบต่อจากเจ้ามหาพรหมในภายหลัง และสองคนหลังนี้ (เจ้าเทพมณีคำกับเจ้าโชติกองไท) เป็นราชบุตรซึ่งเกิดแต่เจ้านางเทวีเชียงแขง เจ้าโชติกองไทจึงได้นามอีกนามหนึ่งเรียกกันว่า เจ้าฟ้าเชียงแขง

เจ้าฟ้ารัตนก้อนแก้ว อินทร์แถลง เจ้าฟ้าผู้ครองนครเชียงตุง ผู้ที่รัฐบาลอังกฤษยกย่องมาก โอรสและธิดาล้วนแต่มีความสามารถและรอบรู้มาก พระราชธิดาของเจ้าฟ้าและเจ้านางฟ้าทั้งหลาย ในราชวงศ์เขมรัฐเชียงตุง

เจ้าโชติกองไท ราชบุตรคนที่ 5 ของเจ้ามหาขนาน มีเทวีเป็นธิดาเจ้าเวียงยอง ได้ครองเมืองนครเชียงตุงสืบต่อจากเจ้าหนานมหาพรหม (เจ้าพี่คนที่ 1) มีบุตร 6 คน คือ :-

1. เจ้านางนวลปิมปา 2. เจ้านางแว่นทิพย์ 3. เจ้านางทิพธิดา 4. เจ้ากองคำฟู (ได้ขึ้นครองเมืองนครเชียงตุงสืบต่อจากเจ้าโชติกองไท เมื่ออายุเพียง 13 ปี พออายุได้ 16 ปี อังกฤษก็เข้ายึดครองเมืองเชียงตุง เจ้ากองคำฟู ได้ชื่อว่า "เจ้าหม่อมเสือมหาเปียกมะ" เป็นเจ้าที่ห้าวหาญชอบทางนักเลง เหมือนกับเจ้ามหาขนานผู้เป็นเจ้าปู่ อังกฤษไม่ชอบเจ้าองค์นี้) 5. **เจ้าก้อนแก้ว** (หรือเจ้าก้อนแก้วอินแถลง ได้ขึ้นครองนครเชียงตุงสืบต่อจากเจ้ากองคำฟู มีบทบาทมาก ซึ่งจะเล่าต่อไปในสายสืบของท่านโดยเฉพาะพอสังเขป) 6. เจ้านางขันคำ.

เจ้าก้อนแก้วอินแถลง ราชบุตรคนที่ 5 ของเจ้าโชติกองไท ได้ขึ้นครองเมืองนครเชียงตุงสืบต่อจากเจ้ากองคำฟู เจ้าพี่คนที่ 5 (ซึ่งอังกฤษไม่ชอบและถึงแก่พิราลัยไปภายหลังครองเมืองได้ 9 ปี) เจ้าก้อนแก้วเป็นเจ้าครองนครเชียงตุงเป็นองค์ที่ 7 ได้รับนามตามสัญญาบัตรว่า **"เจ้าฟ้าพระเชษฐะ บรมบพิตรมหารัตนะ โชติศิริสุธรรมสิงหะ เมฆะ มณี บวรเชษฐา ภูมินทรินรินทรา เขมาธิปติราชเจ้า"**

เจ้าก้อนแก้วอินแถลง เป็นเจ้าครองนครเชียงตุงที่ประชาชนให้ความจงรักภักดีเคารพและรักใคร่อย่างยิ่ง รัฐบาลอังกฤษจึงให้ความไว้วางใจเป็นอย่างดี. ท่านเป็นเจ้าที่เฉลียวฉลาด มีความคิดอ่านดีและลึกซึ้งกว่าเจ้ากองคำฟูผู้เป็นเจ้าพี่มาก ท่านเป็นผู้มองเห็นการณ์ไกล ได้ทำนุบำรุงเมืองนครเชียงตุงให้เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว บูรณะสร้างสรรค์สาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่นตัดถนนหนทางภายในนครเชียงตุง ขยายออกให้กว้างขวางและให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ย้ายและสร้างตลาดสดให้ใหญ่โตเป็นระเบียบตามแผนใหม่ สร้างวัดวาอาราม เช่น วัดพระเจ้าหลวงที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหล่อขนาดใหญ่ และยกวัดหัวข่วงซึ่งท่านสร้างใหม่ให้เป็นอารามหลวง สร้างสถานที่หย่อนใจ-สระอาบน้ำนอกเมือง และดัดแปลงบ้านเรือน ตลอดจนคุ้ม (หอหลวง) ของเจ้าแม่นางให้เป็นตึกแบบใหม่ ตามศิลปแบบตะวันตกและอินเดีย.

ที่สำคัญที่สุด ท่านได้สร้างถนนตัดจากนครเชียงตุง ไปทางตะวันตกเชื่อมกับเมืองตองกีให้รถยนต์เดินได้ และสร้างถนนรถยนต์ออกมาติดต่อกับชายแดนไทยด้านจังหวัดเชียงราย ทั้งนี้เพื่อให้การคมนาคมติดต่อสะดวกขึ้น เป็นการนำเมืองนครเชียงตุงออกมาติดต่อกับโลกภายนอก ให้โลกรู้จักเมืองนครเชียงตุงดีขึ้น

โดยเฉพาะกับทางประเทศไทย ท่านได้ผูกพันกับเจ้านายในราชวงศ์ฝ่ายเหนือเช่น เชียงใหม่-ลำปาง-เชียงราย โดยทางการสมรสของบุตรหลาน ทำให้ไมตรีจิตมิตรภาพแน่นแฟ้นขึ้นอีกมาก เชียงตุงจึงเป็นนครหนึ่งซึ่งมีสายสัมพันธ์ระหว่างเจ้านายผูกพันกันเป็นญาติสนิทกับราชวงศ์ฝ่ายเหนือ ประชาชนพลเมืองของทั้งสองฝ่ายต่างรู้จักกันและกัน มีไมตรีต่อกันแน่นแฟ้น มีการทำมาค้าขายติดต่อกัน สะดวกสบายทั้งการคมนาคม และด้านจิตใจ

เจ้าก้อนแก้วอินแถลงมีชายา และหม่อมรวมกันถึง ๖ คน และมีราชบุตร-ธิดา รวมกัน ๑๙ คนดังนี้

1. *แม่เจ้าปทุมมหาเทวี* (ธิดาเจ้าเมืองสิงห์) มีราชบุตร 1 ธิดา 1 คือ 1 เจ้านางทิพยเกษร 2 เจ้าฟ้าพรหมลือ ๆ ได้สมรสกับเจ้าหญิงทิพยวรรณ ณ ลำปาง (ธิดาของเจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ๆ ธิดาของเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต ผู้ครองนครลำปางที่ 13) ผู้นี้ทางรัฐบาลไทยสถาปนาให้เป็นเจ้าฟ้า สิริสุวรรณราชยศสรพรหมลือ ครองเชียงตุง

2. *เจ้าหม่อมจามฟอง* มีราชบุตร 4 ธิดา 2 รวม 6 คือ 1 เจ้ากองไทหรือกองไต ได้เป็นเจ้าฟ้าผู้ครองนครเชียงตุง 2 เจ้านางอินทธิรา 3 เจ้าขุนเมือง 4 เจ้านางบัวสวรรค์ 5 เจ้านางฟองแก้ว 6 เจ้าขุนศึก

3. *เจ้าหม่อมบุญยวง* มีราชบุตร 1 ธิดา 1 คือ 1 เจ้านางฟองนวล 2 เจ้าบุญวาสน์วงษา

4. *เจ้าหม่อมแดง (หลวง)* มีบุตรธิดา คือ 1 เจ้านางจันทร์ฟอง 2 เจ้าสามเมือง

5. *เจ้าหม่อมทิพใหญ่* มีราชบุตร 2 ธิดา 3 รวม 5 คน คือ 1 เจ้านางแว่นแก้ว 2 เจ้านางสุคันธา ๆ ได้สมรสกับ

เจ้าอินทนนท์ ณ เชียงใหม่ 3 เจ้านางแว่นทิพ 4 เจ้าสิงห์ไชย 5. เจ้าแก้วเมืองมา

6. เจ้าหม่อมทิพย์เล็ก มีราชบุตร 1 ธิดา 1 รวม 2 คน คือ :- 1. เจ้านางบัวนวล 2. เจ้ายอดเมือง

หมายเหตุ *คำวา "เจ้านาง" นี้ใช้ตามภาษาของไทยเขินนิยมเรียกกัน เราจึงใช้ตามต้นฉบับเดิม*

เจ้าก้อนแก้วอินแถลง เป็นครองนครเชียงตุง ที่ทางรัฐบาลอังกฤษไว้วางใจและให้เกียรติมาก ถึงขนาดยกย่องให้ได้รับเกียรติยศยิงสลุต 9 หรือ 11 นัด และได้รับเหรียญที่ระลึกการประชุมเดอร์บาร์ที่เดลี.

ท่านได้ให้ราชบุตรและธิดาศึกษาเล่าเรียนชั้นสูง ๆ ทุกคน อย่างน้อยก็ได้สำเร็จจากโรงเรียนหลวงที่ตองกี หรือโรงเรียนมัธยม (ไฮสกูล) อื่น ๆ.

โดยเฉพาะเจ้ากองไทและเจ้าพรหมลือนั้น ได้ไปเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยในประเทศอังกฤษ. โดยเจ้ากองไทเรียนทางเศรษฐศาสตร์ และเจ้าพรหมลือเรียนทางไฟฟ้า แต่ไม่สำเร็จทั้งคู่เพราะถูกเรียกตัวกลับเสียก่อน ส่วนเจ้าน้องบางคนได้ปริญญา บี.เอ.ก็มี เจ้าขุนศึกราชบุตรคนที่ 4 เกิดแต่หม่อมจามฟอง ได้เคยเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุจำอยู่วัดเทพศิรินทราวาส ในกรุงเทพฯ 3 พรรษาแล้วจึงไปศึกษาต่อที่แรงกูน จนสำเร็จ.

เจ้าก้อนแก้วอินแถลง ถึงแก่พิราลัยเมื่อ พ.ศ.2479 และเจ้ากองไท ราชบุตรคนที่ 4 (เกิดแต่เจ้าหม่อมจามฟอง) ได้ขึ้นครองเมืองนครเชียงตุงสืบต่อมา หลังจากได้รับแต่งตั้งจากบิดาให้เป็น "เจ้าแกมเมือง" (ทายาท) มาได้ 13 ปี อย่างมีปัญหาถกเถียงกันนาน. และได้ครองเมืองอยู่เพียง 9 เดือน (จากเดือนมกราคม 2480 ถึงตุลาคม 2480) ก็ถูกฆาตกรรม อันเป็นเรื่องภายในของนครเชียงตุงเอง ซึ่งเราจะไม่ขอเล่าถึง.

เจ้าทิพวรรณ (นั่งแถวกลาง ซ้ายสุด) ถ่ายร่วมกับเจ้านางเชียงตุง (เจ้าวิลาวรรณ, ธิดาคนโต, นั่งแถวหน้า สวมหมวก อยู่ซ้ายสุด)

ในภาพ คราวเมื่อโอรสเจ้าฟ้าเชียงตุงเสด็จนครเชียงใหม่ใน พ.ศ. 2462 คนกลางคือ เจ้าราชภาคินัย เชียงใหม่ และคนซ้ายใส่เสื้อนอกคอแบะ คือเจ้าฟ้าพรหมลือ คนขวาคือเจ้าฟ้าก้องไต เจ้าผู้ครองนครเชียงตุงผู้ถูกหลานชายบุกเข้ายิงซึ่งหน้า

สามโอรสของเจ้าฟ้ารัตนก้อนแก้ว อินทร์แถลง เจ้าผู้ครองนครเชียงตุง หมายเลข 1 คือเจ้าฟ้าก้องไต ผู้ถูกหลานชายยิงถึงแก่พิราลัยในคุ้มหลวง หมายเลข 2 คือเจ้าฟ้าพรหมลือ อนุชาต่างมารดา ซึ่งทางอังกฤษพยายามยัดข้อหาใส่ว่าเป็นผู้จ้างวานฆ่า 3 เจ้าขุนเมืองอนุชาร่วมเจ้าบิดาและเจ้ามารดากับเจ้าฟ้าก้องไต (ถ่ายในชุดเผ่าไทยเขิน)

ชีวิตในหอหลวงของเจ้าราชวงค์เขมรัฐ
พรั่งพร้อมไปด้วยบุตรธิดา และ หม่อมสาวสวย

● แม้ว่านครเชียงตุงจะเป็นนครเล็ก ๆ ในสหรัฐไทยเดิมของเรามาแต่อดีต แต่ทว่าความสุขสงบภายในนครเชียงตุงนี้มีความสุขเป็นที่สุด และโดยเฉพาะภายในหอหลวงของเจ้าฟ้าก้อนแก้ว-ดังเราจะได้บรรยายภาพต่อไปและแนะนำให้ท่านรู้จัก "ดอกฟ้าเขมรัฐ" ในอดีต.

แถวยืนข้างหลังจากซ้ายไปขวา

1. เจ้านางแว่นทิพย์ สมรสกับเจ้าฟ้าแสนหวี 2. เจ้านางสุคันธา สมรสกับเจ้าอินทนนท์ ณ เชียงใหม่ ราชบุตรเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ 3. เจ้านางบัวสวรรค์ 4. เจ้านางฟองแก้ว 5. เจ้านางแว่นแก้ว เป็นชายาของเจ้าฟ้าล้อกจ้อก 6. เจ้านางทิพย์เกษร 7. เจ้านางฟองนวล 8. เจ้านางบัวไหล (หลาน)

แถวนั่งเก้าอี้กลางจากซ้ายไปขวา คือ

1. เจ้าหม่อมทิพย์น้อย (มารดาของเจ้านางบัวนวล เด็กคนเล็กนั่งขวาข้างหน้า) 2. เจ้าหม่อมแดง (มารดาของเจ้านางจันทร์ฟอง เด็กคนนั่งซ้าย) 3. เจ้าหม่อมทิพย์หลวง (มารดาของเจ้านางสุคันธา และเจ้านางแว่นแก้ว เจ้านางแว่นทิพย์) 4. หญิงคนแก่คือ "เจ้านางสุวรรณา เจ้ามารดาของเจ้าฟ้าก้อนแก้ว เจ้าฟ้าเชียงตุง 5. เจ้าแม่ปทุมา เจ้ามารดาของเจ้านางทิพย์เกษรกับเจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง เทวีของเจ้าฟ้า 6. เจ้าหม่อมยวง (มารดาของเจ้าจันทร์ฟอง)

เจ้าก้อนแก้วอินแถลง หรือที่ต่อมาประชาชนขนานนามว่า "เจ้าฟ้าเฒ่า" นั้น สืบสายโลหิตมาจาก เจ้าฟ้าชายสาม หรือ เจ้าเมืองสาม ตามแผนเครือญาติ สังเขปดังนี้ :-

เจ้าฟ้าชายสาม (เจ้าฟ้าเชียงตุง)

พ.ศ. 2294-2330

1. เจ้ากองไท (สารัมพะยะ) พ.ศ. 2331-2346 (บุตรชายเจ้าฟ้าสาม)
2. เจ้าดวงแสง หรือเจ้ามหาขนาน พ.ศ. 2357-2401 (บุตรเจ้าฟ้าชายสาม)
3. เจ้ามหาพรหม ราชบุตรองค์ที่ 1 ของเจ้ามหาขนาน พ.ศ. 2402 ถึง 2420
4. เจ้าคำแสง ราชบุตรองค์ที่ 2 ของเจ้ามหาขนาน พ.ศ. 2421-2428
5. เจ้าโชติกองไท ราชบุตรองค์ที่ 5 ของเจ้ามหาขนาน พ.ศ.2425-2429
6. เจ้ากองคำฟู (เจ้าฟ้าเสือ) ราชบุตรองค์ที่ 4 ของเจ้าโชติกองไท พ.ศ.2430-2439
7. เจ้าก้อนแก้วอินแถลง ราชบุตรองค์ที่ 5 ของเจ้าโชติกองไท อนุชาเจ้ากองคำฟู พ.ศ.2441-2479
8. เจ้ากองไท ราชบุตรองค์ที่ 4 เกิดแต่เจ้าหม่อมจามฟอง กับเจ้าฟ้าก้อนแก้วอินแถลง (เจ้าฟ้าเฒ่า) พ.ศ.2480 และ
9. เจ้าชายหลวง ราชบุตรของเจ้าฟ้ากองไท ได้ขึ้นครองเมืองเพราะเจ้าฟ้ากองไทถูกลอบกระทำร้ายจนถึงแก่พิราลัย เมื่อมีอายุได้เพียง 10 ขวบเท่านั้น ใน พ.ศ.2481

สายเจ้ากาวิละ สิโรรส บุตรเจ้ามหาพรหม โอรสเจ้าฟ้าสาม นครเชียงตุง ซึ่งเป็นสตรีสมรสกับสกุลอื่น ณ ลำปาง, ณ ลำพูน แยกออกมาได้ดังนี้-

เจ้ายอดเรือน เจ้าพี่นางของเจ้าน้อยอินทปัตย์สิโรรส เป็นบุตรีของเจ้ากาวิละ สิโรรส ได้สมรสกับเจ้าน้อยแก้วเมืองมา ณ ลำพูน มีบุตร 5 คนคือ 1 เจ้านางตาเขียว (ญ) 2 เจ้านางคำเบ้า (ญ) 3 เจ้าน้อยตื้อ ณ ลำพูน 4 เจ้าบุญตรง ณ ลำพูน 5 เจ้าน้อยสิงห์สร้อย ณ ลำพูน

เจ้านางตาเขียว บุตรีคนที่ 1 ของเจ้าจงยอดเรือน กับเจ้าน้อยแก้วเมืองมา ณ ลำพูน ได้สมรสกับ เจ้าน้อยเต้า ณ ลำปาง มีบุตร 2 คน คือ 1 เจ้านางบุญฝาย 2 เจ้าสมบูรณ์ ณ ลำปาง

เจ้านางคำเบ้า บุตรีคนที่ 2 ของเจ้านางยอดเรือน ได้สมรสกับเจ้าบุญเลื่อน มีบุตร 3 คน คือ เจ้าบุญพัฒน์

เจ้าน้อยตื้อ ณ ลำพูน บุตรคนที่ 3 ของเจ้านางยอดเรือน กับ เจ้าน้อยแก้วเมืองมา ณ ลำพูน สมรสกับเจ้านางทิพสม มีบุตรคือ 1 เจ้าวงค์มณี ณ ลำพูน 2 เจ้าทองดี ณ ลำพูน 3 เจ้านิวัติ ณ ลำพูน

เจ้านางมอญคำ เจ้าพี่นางของเจ้าน้อยอินทปัตย์ น้องนางเจ้าสุริวงค์ (คำตัน) เป็นบุตรีคนที่ 5 ของเจ้ากาวิละ สมรสกับเจ้าน้อยหลวง ณ ลำพูน มีบุตร 5 คน คือ 1 เจ้าบุญรักษ์ (ญ) 2 เจ้าขี้หมู ณ ลำพูน 3 เจ้านางคำบุ (ญ) 4 เจ้าบุญตุ้ม ณ ลำพูน 5 เจ้าบุญส่ง ณ ลำพูน

เจ้านางบุญรักษ์ บุตรีคนที่ 1 ของเจ้านางมอญคำ กับเจ้าน้อยหลวง ณ ลำพูน ได้สมรสกับ ขุนเจริญดี (เจ้าน้อยหมวก ณ ลำพูน มีบุตรี 1 คนคือ เจ้าเกี้ยงเหมย)

เจ้านางมอญแก้ว เจ้าพี่นางของเจ้าน้อยปัตย์ สิโรรส เป็นบุตรีของเจ้ากาวิละ สิโรรส มีบุตร 1 คนคือ คุณวงค์จันทร์ สุรินทร์วงค์ ๆ มีบุตร 6 คน คือ 1 คุณวิสิทธิ สุรินทร์วงค์ 2 คุณแสงระพี สุรินทร์วงค์ (ญ) 3 คุณแสงทอง สุรินทร์วงค์ (ญ) 4 คุณวิชัย สุรินทร์วงค์ 5 คุณวิโรจน์ สุรินทร์วงค์ 6 คุณนิเวศน์ สุรินทร์วงค์

เจ้านางบุญผาย บุตรีคนที่ 1 ของเจ้านางตาเขียว ๆ บุตรีเจ้านางยอดเรือน กับเจ้าน้อยแก้วเมืองมา ณ ลำพูน มีบุตร 1 คน คือ คุณเผด็จ

เจ้าสมบูรณ์ ณ ลำปาง บุตรคนที่ 2 ของเจ้านางตาเขียว กับเจ้าน้อยเต้า ณ ลำปาง มีบุตร 6 คน คือ 1 เจ้านางเสาวลักษณ์ 2 เจ้านางจันทร์เพ็ญ 3 เจ้านางเสาวภา 4 เจ้านางมาลี 5 เจ้ามงคล ณ ลำปาง 6 เจ้าสมจิตร์ ณ ลำปาง

เจ้าบุญศรี ณ ลำพูน บุตรเจ้าน้อยสิงห์สร้อย ๆ บุตรคนที่ 6 ของเจ้านางยอดเรือน กับเจ้าน้อยแก้วเมืองมา ณ ลำพูน มีบุตร 2 คนคือ 1 เจ้าสุบรรณ ณ ลำพูน 2 เจ้าสุบิน ณ ลำพูน

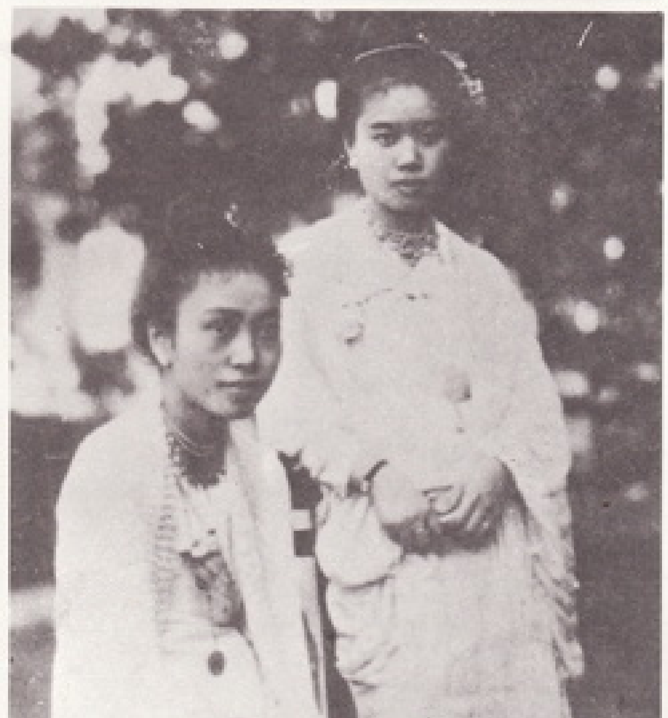
เจ้าสิงห์คำ ณ ลำพูน บุตรเจ้าน้อยสิงห์สร้อย ณ ลำพูน มีบุตร 4 คน 1 เจ้าสมชาย ณ ลำพูน 2 เจ้าสมศักดิ์ ณ ลำพูน 3 เจ้าลักษณา (ญ) 4 เจ้ากาญจนา (ญ) □

เจ้าหญิงบัวชุม ณ เชียงใหม่ ในภาพเจ้าสาวคนแรกของเจ้าศุขเกษม-ผู้เผยชีวิตรักอันแสนจะขมขื่นของสวามี ที่คิดถึงมะเมี๊ยะภรรยาสุดที่รักคนก่อน จนชีวิตรักสมรสจืดชืด ในภาพนี้ภายหลังเจ้าศุขเกษมมรณกรรมได้ 7 ปี ก็สมรสใหม่กับ พ.ต.ต. เจ้าไชยวรเชษฐ์ (มงคลสวัสดิ์ ณ เชียงใหม่) อดีตสารวัตรใหญ่กองเมืองเชียงใหม่ และนายอำเภอสันกำแพง

เจ้านางเชียงตุง ณ คุ้มหลวง

-ญาติฝ่ายเจ้าฟ้าพรหมลือ ที่มาจากเชียงตุง ในงานศพเจ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง (เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง คนที่ 5 จากขวามือ)

เจ้าหญิงทิพวรรณ ณ เชียงตุง

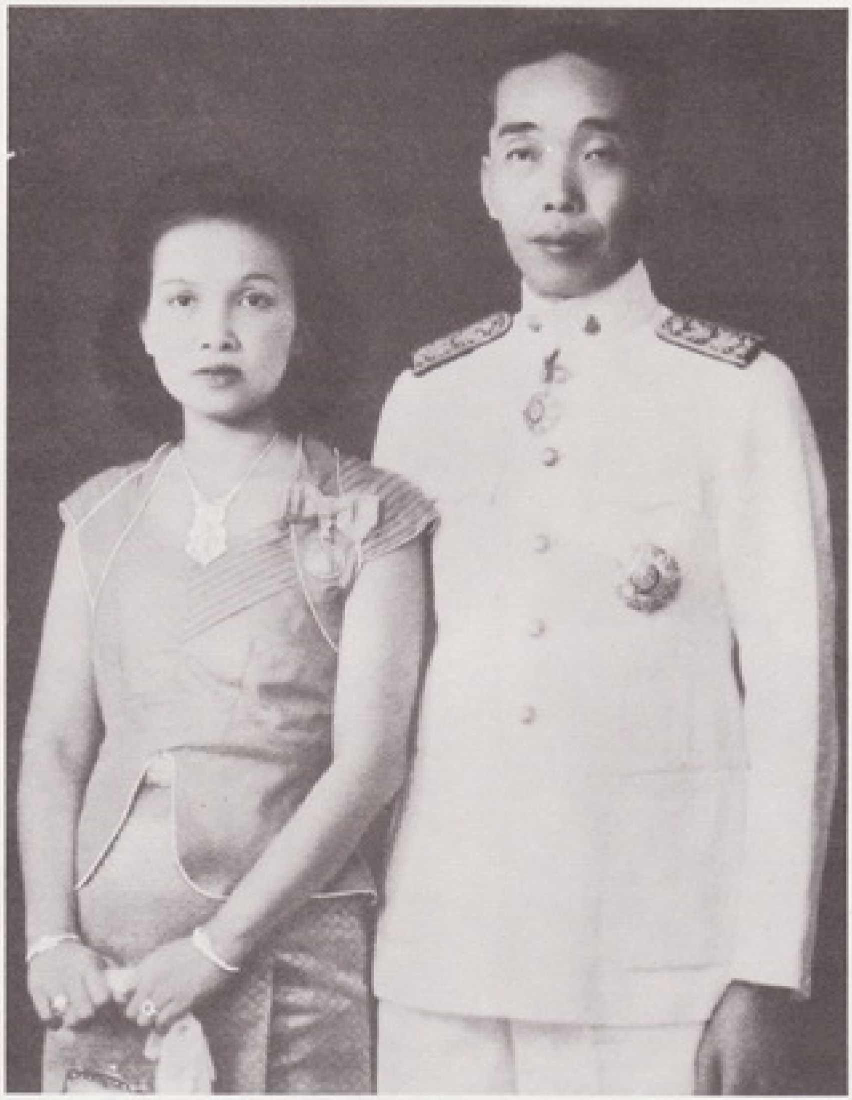
แม่เจ้าผู้ครองนครเชียงตุง

ได้รับพระมหากรุณาธิคุณ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว **พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์**
ตติยจุลจอมเกล้า เป็นเกียรติยศ. ครั้งสุดท้าย

เจ้าฟ้าเชียงตุง ผู้ที่พระเจ้าแผ่นดินไทย ทรงสถาปนาขึ้นเป็น "เจ้าผู้ครองนคร"

เจ้าฟ้าเป็นผู้มีสิทธิในตำแหน่งเจ้าฟ้าผู้ครองนครอย่างสมบูรณ์ หากแต่อิทธิพลของต่างชาติในขณะนั้นคอยกีดกันขัดขวางเจ้าฟ้าองค์นี้ เพราะ "รักความเป็นไทย" ไม่ยอมก้มหัวให้ และมีแผนผนึกไทยเข้าด้วยกัน ดังเช่นบรรพชนมาแต่อดีต

เจ้าฟ้าผู้ครองนครเชียงตุง สหรัฐไทยเดิม

เจ้าฟ้าสิริสุวรรณราช ยสสรพรหมลือ *เป็นต้นสกุล "ณ เชียงตุง" ถ่ายภาพ พร้อมกับ แม่เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง แม่เจ้านครเชียงตุง แห่งสหรัฐไทยเดิม*

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 8 ทรงสถาปนาขึ้นเป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงตุง และเป็นที่ปรึกษาข้าหลวงทหารแห่งสหรัฐไทยเดิม

กำเนิดภายใต้เศวตฉัตร

เมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ.2441 ตรงกับแรม 9 ค่ำ ปีจอ ในต้นฤดูร้อนของนครเชียงตุง ระหว่างเทศกาลสงกรานต์ขึ้นปีใหม่ ของชาวลานนาไทยนั้น ณ หอหลวง ของเจ้าฟ้าก้อนแก้วอินแถลง เจ้าฟ้าผู้ครองนครเชียงตุง ได้มีข่าวแพร่สะพัดออก

มาจากราชสำนักนี้ว่า เมื่อเวลา 22.00 น. (4 ทุ่มตรง) ของกลางคืนวันที่ 15 นี้ว่า แม่เจ้าปทุมาเทวีของเจ้าฟ้าก้อนแก้วอินแถลง ได้ประสูติราชบุตรแล้วอีกองค์หนึ่ง และก่อนหน้านั้นแม่เจ้าปทุมาเทวีของเจ้าฟ้าได้เคยประสูติพระธิดาแล้วองค์หนึ่งมีนามว่า เจ้านางทิพเกษร และมีเชษฐาต่างเจ้ามารดา ซึ่งเคยเป็นสหชาติอยู่องค์หนึ่ง คือเจ้าฟ้าก้องไต ต่อมาได้ครองตำแหน่งแทนเจ้าพ่อ นอกจากนั้นเจ้าฟ้ายังมีอนุชาต่างมารดา และขนิษฐาอีก 8 องค์ด้วย และราชบุตรของเจ้าฟ้าก้อนแก้วอินแถลงองค์นี้แหละ คือ **เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง** เจ้าฟ้าผู้นิราศจากเชียงตุงมาสู่เมืองไทย ภายหลังสงครามมหาเอเชียบูรพาเลิกแล้ว เจ้านายในราชวงศ์เขมรัฐองค์นี้ ได้ดำเนินการแผนรวมไทย[redacted]เดียวกับเจ้าสารัมพยะ เจ้าฟ้าเชียงตุงองค์ที่ 25 ผู้มีศักดิ์เป็นปู่ใหญ่ของเจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง ในอดีต ซึ่งอพยพเผ่าไทยเขินและราชวงศ์เข้ามาอยู่นครเชียงใหม่ในอดีต จนกระทั่งเกิดเป็นต้นบรรพชน ดังได้อธิบายไว้แล้วในราชสกุลต่าง ๆ ของ ราชวงศ์เขมรัฐ

ทั้งนี้ ถึงแม้ว่าชาติอังกฤษ ซึ่งเป็นผู้ครอบครองนครเชียงตุง อยู่ในสมัยนั้นจะพยายามทุกวิถีทางที่จะครอบสมองของเจ้าฟ้าผู้นี้ ให้เป็นชนชาติอื่นไปก็ตาม แต่หาได้ทำให้เจ้าฟ้าพรหมลือ ลืมความเป็น "เผ่าไทย" ได้ไม่ เพราะเผ่าไทยเขินนั้นไม่ใช่พม่าและมอญ นอกจาก "ไทย" เช่นเดียวกับไทยล้านนา และไทยน้อย นั่นเอง แต่ต้องแยกกันเพราะภูมิประเทศ และวิถีการเมืองยุคกระโน้น

เริ่มศึกษาบรรพชา

เมื่อ 50-60 ปีก่อนโน้น นครเชียงตุงยังไม่มีโรงเรียน ก็เช่นแบบเมืองไทยเรานี่แหละ ฉะนั้นราชบุตรของเจ้าฟ้าก็จำเป็นต้องใช้วัดเป็นสถานที่อบรมสั่งสอน หนังสือ และศีลธรรม โดยอาศัยคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นหลักใหญ่ เจ้าผู้เป็นเจ้าพ่อจึงได้ส่งให้เจ้าพรหมลือ กับเจ้าฟ้าก้องไต ผู้เป็นเชษฐา ทำการบรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดหัวข่วง ซึ่งถือว่าเป็นอารามหลวง

ทั้งสองเจ้าฟ้า จึงได้มีโอกาสได้ศึกษาทางธรรมะ และอักษรศาสตร์ไทยเขินขั้นต้น ณ อารามแห่งนี้ได้ 1 พรรษา และในขณะเดียวกัน เจ้าฟ้าทั้งสองได้บรรพชาเป็นสามเณรอีกด้วย ทั้งสองพี่น้องมีอายุเพียง 11 ชันษาเท่านั้น

ตามประวัติกล่าวว่า เมื่อหลังจากลาสิกขาบทแล้ว เจ้าฟ้าพรหมลือ และเจ้าฟ้าก้องไต จึงได้ถูกเจ้าฟ้าผู้เป็นเจ้าบิดาส่งไปศึกษาต่อที่โรงเรียน *"Shan Chiefs School"* ที่เมืองตองกี โรงเรียนนี้รัฐบาลพม่าของอังกฤษได้ตั้งขึ้นเป็นพิเศษ สำหรับให้การศึกษา และอบรมแก่บรรดาราชบุตรของพวกเจ้าฟ้าไทยใหญ่ ไทยเขิน ที่อยู่ใต้การปกครองของอังกฤษโดยเฉพาะ โดยจัดให้เป็นแบบโรงเรียนกินนอนแบบพับลิคสกุลของอังกฤษ

เป็นความจริงทีเดียว ในสมัยโน้นถนนติดต่อระหว่างนครเชียงตุงกับเมืองตองกียังไม่มี สองเจ้าฟ้าต้องทรงม้ารอนแรมไปตามป่าเขา เป็นเวลาสามสัปดาห์ จึงไปถึงเมืองตองกีโดยสวัสดิภาพ หลังจากศึกษาจบที่เมืองตองกีแล้ว ทั้งสองเจ้าฟ้าพี่น้องก็ได้เดินทางไปศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยแรงกูน ณ นครหลวงย่างกุ้ง และทั้งสองได้ประทับที่นครย่างกุ้ง ศึกษาเล่าเรียนจนจบชั้นมหาวิทยาลัย เป็นเวลา 10 ปี จึงกลับมานครเชียงตุงอีกวาระหนึ่ง

เมื่อทหารอังกฤษ และทหารแขก ทหารจีน ถอยหนีทัพไทย ก็เผาคฤหาสน์ของเจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง เหลือแต่ซาก

จนกระทั่งเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา เจ้าฟ้าพรหมลือถูกส่งตัวพร้อมกับครอบครัวไปควบคุมตัวอยู่ที่ใหม่คือเมืองไหม่วหยั่ว ซึ่งตั้งอยู่เหนือมัณฑะเล ติดกับพรมแดนอินเดีย และบังคับให้เจ้าฟ้าต้องไปลงชื่อรายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่สันติบาลที่เมืองนั้นทุก ๆ วัน

พอญี่ปุ่นเข้ายึดพม่าได้ *"หอคำ" คฤหาสน์หลังใหญ่นี้ที่อยู่เมืองเชียงตุง ก็ถูกมือมืดเผาหมดสิ้นเหลือแต่ซาก พร้อมกับทหารแขก ทหารจีน และนายทหารอังกฤษ ก็ถอยหนีจากเชียงตุงไป หอคำของเจ้าฟ้าถูกเผาเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2485 และทหารไทยก็เข้ายึดนครเชียงตุงได้ ในวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ.2485*

คฤหาสน์หลังนี้ เป็นหอหลวงของ เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง กับเจ้าหญิงทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง ซึ่งหอหลวงแห่งนี้ตั้งอยู่ที่เมืองเชียงตุง เจ้าของคฤหาสน์ คือ เจ้าฟ้าพรหมลือ กับเจ้าหญิงทิพวรรณ ชายา ต้องถูกทางการอังกฤษสงสัยว่าจะเป็นใจฝักใฝ่กับไทย เพราะมีชายาคือเจ้าหญิงทิพวรรณ เป็นไทยล้านนาและหัวแข็งไม่ยอมอ่อนข้อให้แก่อังกฤษตลอดมา ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ทรงอิทธิพล และถูกจำกัดสิทธิจากรัฐบาลพม่าของอังกฤษในขณะนั้นโดยแต่งตั้งเจ้าฟ้าก้องไต ผู้ไม่ใช่ราชบุตรมหาเทวีขึ้นเป็นเจ้าฟ้า และได้เกิดฆาตกรรมขึ้นในนครเชียงตุง ทั้งที่เจ้าฟ้ายังพำนักอยู่ที่เมืองตองกี และถูกกักตัวอยู่เช่นเดิม ถูกนำตัวขึ้นศาล แต่ก็พ้นมลทิน แต่ก็ยังไม่ยอมให้เข้าไปอยู่ในนครเชียงตุง

เจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง เมื่อแรกสมรสใหม่ ๆ แล้วไปดื่มน้ำผึ้งพระจันทร์ที่กรุงเทพพระมหานคร พร้อมกับเจ้าฟ้าพรหมลือ ผู้เป็นสวามี ฉายเมื่อ พ.ศ.2466

ซ้ายไปขวา คุณสมบูรณ์ อารยางกูล เจ้าพรหมลือ เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง คุณเฉลิม ตุงคะมณี

ศึกษาต่อที่อังกฤษพบรักเจ้าหญิงไทย

เมื่อเจ้าฟ้าหนุ่มทั้งสอง กลับมานครเชียงตุงครั้งนี้ ด้วยเหตุผลทางการทูตและการเมืองบางประการ ข้าหลวงใหญ่ต่างพระองค์ของพระเจ้ากรุงอังกฤษ ซึ่งได้ปกครองนครเชียงตุงอยู่ขณะนั้น ได้ถวายคำแนะนำให้เจ้าฟ้าก้อนแก้วอินแถลง ผู้เป็นเจ้าพ่อ ให้ส่งสองเจ้าฟ้าไปศึกษาที่ประเทศอังกฤษ เพื่อจะให้เป็นอังกฤษทั้งชีวิตและจิตใจของคนทั้งสองนั้น.

แต่ทว่าก่อนจะเดินทางไปศึกษาต่อที่ประเทศอังกฤษนั้น เจ้าฟ้าทั้งสองก็ทูลขออนุญาตจากเจ้าพ่อ เพื่อขอเดินทางมาเยี่ยมเมืองไทยสักครั้งหนึ่ง และในครั้งนี้ก็ได้รับอนุญาตตามประสงค์ทุกประการ โดยเจ้าฟ้าพรหมลือหาได้ทราบไม่ว่า ในการเดินทางมานครลำปางในเขตลานนาไทยครั้งนี้นั้น เจ้าฟ้าพรหมลือจะได้พบเนื้อคู่เข้าแล้ว ณ นครลำปาง นี่เอง.

ทั้งสองเจ้าพี่น้อง ได้เดินทางเข้ามาทางอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดยเป็นแขกผู้มีเกียรติของ มิสเตอร์ ดับบลิว. เอ.อาร์วู๊ด กงสุลใหญ่อังกฤษประจำภาคเหนือ ซึ่งประจำอยู่ที่นครลำปาง ในขณะนั้น และมิสเตอร์วู๊ดได้จัดให้สองเจ้าฟ้าประทับอยู่ที่บ้านของที่ปรึกษากฎหมายชาวอังกฤษ ที่บ้านเมืองสาตร์ ในนครลำปาง.

เจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง

นัดดา ฯพณฯ พลโทเจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิต

ในขณะนั้น ตรงกับ พ.ศ.2463 ฯพณฯ พลตรีเจ้าบุญวาทย์วงมานิต เจ้าผู้ครองนครลำปางยังมีพระชนม์ชีพอยู่ เมื่อทราบว่ามีเจ้านายในราชวงศ์ "ไทเขิน" ซึ่งมีศักดิ์เป็นเจ้าฟ้า ราชบุตร ของเจ้าผู้ครองนครเชียงตุง ได้เสด็จมานครลำปาง เจ้าหลวงบุญวาทย์ฯ จึงได้จัดการเลี้ยงต้อนรับเป็นพิธีหลวงขึ้นที่คุ้มของพระองค์ท่าน และได้จัดละครคุ้มหลวงให้ชมเป็นการถวายพระเกียรติแก่เจ้าฟ้าทั้งสอง ซึ่งพ่อเจ้าหลวงบุญวาทย์ฯ หาได้ทรงทราบไม่ว่า เจ้าฟ้าทั้งสอง คนใดคนหนึ่ง เกิดมาสนใจในตัวของนัดดาของพระองค์ท่านเข้าแล้ว ในระหว่างที่ประทับชมละครอยู่นั้นเอง เจ้าฟ้าพรหมลือ ก็ได้เหลือบไปพบประสบพักตร์ของกุลสตรีแห่งราชวงศ์ฝ่ายเหนือ ในราชสกุล "ณ ลำปาง" เข้า ซึ่งเจ้าหญิงองค์นั้น ได้มาชมละคร ณ ที่นั้นด้วย...หรือจะมาชมโฉม เจ้าฟ้าหนุ่มทั้งสอง หาทราบได้ไม่.

เจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง ธิดาองค์ที่ 2 ของเจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปาง กับเจ้าไชยสงคราม ณ ลำปาง ซึ่งได้เข้ามานั่งชมละครอยู่กับหมู่หม่อมของพ่อเจ้าและเจ้านายฝ่ายใน แม่เจ้าของเจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง คือ เจ้าหญิงฝนห่าแก้ว นั้นเป็นธิดาของ ฯพณฯ พลตรี เจ้าบุญยวาทย์วงมานิต เจ้าผู้ครองนครลำปาง กับ แม่เจ้าเมืองชื่น ซึ่งเป็นธิดาของเจ้าหลวงวรญาณรังษี เจ้าผู้ครองนครองค์ก่อน จึงนับว่าเจ้าหญิงทิพวรรณ เป็น "หน่อเนื้อเชื้อเจ้า" ในราชสกุล "ณ ลำปาง" โดยเต็มเปี่ยม.

เหตุบังเอิญหรือไม่บังเอิญ หรือเทพยดาฟ้าดินบันดาล อย่างไรก็ไม่แจ้ง นครเชียงตุงทั้งนคร ตองกีทั้งเมือง นครย่างกุ้งทั้งนคร กุลสตรีพม่าทั้งหลายทั่วประเทศ เจ้าฟ้าพรหมลือหนุ่มไม่เกิดสบพระทัย มาสบพระทัย เจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง แต่นางเดียว ความรักเกิดขึ้นแล้ว! ไม่มีอะไรมาห้ามได้.

เหตุการณ์ตอนนี้เอง ทำให้วิถีชีวิตของเจ้าฟ้าพรหมลือ ต้องเปลี่ยนแปลงไปจากความรู้สึกเดิม ๆ ที่จะฝักฝ่ายกับอังกฤษ ตรงกันข้าม กลับมาคำนึงที่จะรวมไทยเขินแห่งสหรัฐเชียงตุง หรือสหรัฐไทยเดิมเข้าเป็นไทยด้วยกัน. และนี่เป็นมูลเหตุให้นักปกครองชาวอังกฤษเพ่งเล็งเจ้าฟ้าผู้นี้ตั้งแต่นั้นมา และในขณะที่เจ้าฟ้าพรหมลือกับเจ้าฟ้ากองไต ประทับอยู่ที่นครลำปาง **เดือนเศษนี้เอง** ทำให้ความสัมพันธ์ไมตรีฝากสัมพันธ์สวาทหวังไว้กับเจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง แนบสนิทยิ่งขึ้น.

และในวันรุ่งขึ้นนั่นเอง เจ้าฟ้าพรหมลือก็ได้พยายามเข้าพบเจ้าหญิงทิพวรรณ ถึงคุ้มที่ประทับจนได้ และได้พยายามแสดงความปรารถนาดีอย่างจริงใจต่อเจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง ทุก ๆ วิถีทาง ตามธรรมดาของบุรุษชาติอาชาไนยทั่ว ๆ ไป เจ้าฟ้าพรหมลือ ได้ปฏิบัติตาม "ฮีต" ของชาวลานนาไทยในยุคนั้น คือทรงแต่งคาวซอแบบไทยเขิน สารภาพความรักที่เจ้าฟ้าพรหมลือมีต่อเจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง ทุก ๆ อย่าง โดยใช้แพรโพกผม "สารภาพรัก" หรือ "พรหมลือจ่ม" โดยให้เจ้าหนานวงศ์ ณ ลำปาง พ่อสื่อตัวสำคัญ ผู้เป็นญาติของเจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง นำไปให้เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง ได้สารภาพกับคนใกล้ชิดว่า เกิดมาไม่เคยรู้สึกรักและเสน่หาหญิงใดในแหล่งหล้า เท่ากับเจ้าหญิงทิพวรรณเลยในชีวิตหนุ่มที่ผ่านมา.

เจ้าหญิงลานนาไทยกับราชบุตร ผู้อบรมให้เป็น "ไทย"

เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง ทรงมีความรู้สึกโน้มเอียงมาทางไทยตลอดเวลา เพราะบรรพชนส่วนใหญ่ขององค์ท่านได้มาอยู่นครเชียงใหม่นับเป็นร้อย ๆ ปีมาแล้ว จึงมีความโน้มเอียงมาทางไทยอย่างออกหน้าออกตา เฉพาะอย่างยิ่งในการอบรมบุตรและธิดาทุกองค์นั้น เจ้าฟ้าพรหมลือย้ำอยู่เสมอ ๆ ว่า ขอให้เจ้าหญิงอบรมตามแบบฉบับของเจ้านายฝ่ายไทยลานนา ในภาพนี้ เจ้าหญิงฉายภาพพร้อมกับราชบุตรและธิดา คือ จากซ้ายไปขวา

1. เจ้าวรเดช ณ เชียงตุง 2. เจ้าวรวงศ์ (ถึงแก่กรรมแล้ว) 3. เจ้าวิลาวรรณ ณ เชียงตุง. ส่วนเจ้าหญิงทิพวรรณ ชายาเจ้าฟ้านั้น อยู่กลางอุ้มราชบุตรและธิดาอยู่.

ในหลวง ร.6 ไม่ทรงเห็นด้วย

ในที่สุดความรักก็ได้ฟักตัวขึ้นตามลำดับ อันเป็นธรรมดาของหนุ่มสาวทั่วไป และเป็นปกติวิสัยของมนุษย์ แต่ความรักของเจ้าฟ้าต่างประเทศ ที่มีต่อเจ้าหญิงในราชตระกูลของเจ้าประเทศราชอีกประเทศหนึ่งนั้น เป็นกรณีใหญ่หลวงนัก เพราะแต่ละฝ่ายย่อมไม่มีอิสระที่จะตัดสินใจโดยลำพัง โดยไม่ให้กระทบกระเทือนถึงการเมืองระหว่างประเทศได้ เมื่อเป็นที่ทราบกันว่า เจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง เป็นที่ปองรักของเจ้าฟ้าพรหมลือ ทราบไปถึงญาติผู้ใหญ่ในราชกุล "ณ ลำปาง" จึงได้นำความขึ้นกราบทูล ฯพณฯ พลตรี เจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนคร ซึ่งเป็นเจ้าตาของเจ้าหญิงทิพวรรณโดยตรง (เพราะเจ้าหญิงฝนห่าแก้ว เจ้ามารดาของเจ้าหญิงทิพวรรณ ได้ถึงแก่กรรมเมื่อเจ้าหญิงอายุได้ 12 ปี) การปกครองในตัวเจ้าหญิงจึงอยู่กับพ่อเจ้าหลวงโดยตรงเสมือนหนึ่ง พ่อเจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิต เป็นเจ้าบิดาโดยตรงของเจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง

พี่ ๆ น้อง ๆ ผู้ถูกภัยการเมืองเพราะเจ้าพ่อไม่นิยมต่างชาติ

ราชบุตรและธิดาของเจ้าฟ้าพรหมลือกับเจ้าหญิงทิพวรรณ ฉายภาพไว้เป็นที่ระลึกระหว่างพี่ ๆ น้อง ๆ โดยฝีมือของเจ้าพ่อ เจ้าที่นอนท้าวแขน คือเจ้าวิลาววรรณ ณ เชียงตุง และเด็กหญิงเล็ก ๆ คือ เจ้าหญิงพิไลลักษณ์ ณ เชียงตุง เด็กผู้ชายคนเล็กคือ เจ้าวรวงค์ ณ เชียงตุง (ถึงแก่กรรม) และเด็กชายคนใหญ่อยู่หลังน้อง ๆ คือ เจ้าวรเดช ณ เชียงตุง.

เจ้าวรเดช ณ เชียงตุง

ราชบุตรองค์ใหญ่ของเจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง
ถ่ายเมื่อพ.ศ.2476 เมื่ออายุได้ 10 ขวบ ในเมืองเชียงตุง.

เจ้าหญิงไทย

ผู้รัก... "ความเป็นเจ้านายไทยลานนา ตลอดกาล"

เจ้าหญิงทิพวรรณ ณ เชียงตุงก่อนหน้าเป็นแม่เจ้านครเชียงตุง ผู้ไม่ยอมเลิก "ฮีต" (จารีตประเพณี) ของชาวล้านนา ไทยอยู่ตลอดเวลาและหยิ่งในความเป็น "ไทย" ของท่านแม้แต่การแต่งกาย และอบรมบุตรธิดาของท่านให้รักความเป็น "คนไทย" ไม่ใช่เป็นพม่า และคนในบังคับอังกฤษ เพราะเราเป็น "ไทยเขิน" ผสมกับไทยลานนา เผ่าไทยทั้งนั้น เจ้าหญิงต่อสู้กับสิ่งแวดล้อมทุก ๆ กรณี อย่างห้าวหาญที่สุด

ฯพณฯ พลตรี เจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิต ผู้เป็นประมุขของราชสกุล "ณ ลำปาง" ขณะนั้น ยังตัดสินใจอะไรไม่ได้ เพราะเป็นปัญหาต่างประเทศจึงให้อาลักษณ์ทำรายงานโดยละเอียด และใช้ม้าเร็วขี่ไปกรุงเทพพระมหานคร เพื่อกราบบังคมทูลพระบาทฯ สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 ให้ทรงทราบ ทั้งนี้เจ้าหลวงบุญวาทย์วงศ์มานิตจะจัดการให้เจ้านัดดาของท่านเสกสมรสกับเจ้าฟ้าเชียงตุง ซึ่งอยู่ในบังคับอังกฤษ ก็เกรงว่าทางกรุงเทพฯ จะเข้าใจไขว้เขวว่าเอาใจออกห่างไปเข้ากับประเทศอังกฤษ จึงหาทางออกโดยวิธีที่งดงามดังกล่าวแล้ว

ปัญหาความรักต่างแดนระหว่างเจ้าฟ้าไทยเขินกับเจ้าหญิงไทยลานนา ซึ่งเป็นประเทศราชของกรุงสยาม ได้ทรงทราบถึงพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 จึงได้มีพระราชกระแสแจ้งมาว่า

"ถ้าหากว่า เจ้าฟ้าพรหมลือจะทรงยอมเปลี่ยนสัญชาติจากบังคับอังกฤษมาเป็นคนบังคับสยาม ก็จะทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เสกสมรสกับเจ้านายของไทยได้ หากไม่ยอมเปลี่ยนสัญชาติ ก็บอกให้ล้างเสีย"

แต่ในขณะที่พระราชกระแสรับสั่งถูกอัญเชิญมาถึงคุ้มหลวงของเจ้านครลำปางนั้น ปรากฏว่า เจ้าฟ้าทั้งสองได้นิวัติสู่นครเชียงตุงเสียแล้ว เพราะการเดินทางกินเวลาเป็นแรมเดือนแม้จะใช้ม้าเร็วก็ตาม

ปัญหาการเมืองสกัดกั้นความรัก

ความผิดหวังในพระราชกระแสรับสั่งของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่รัชกาลที่ 6 ได้ทำให้เจ้าฟ้าพรหมลือกับเจ้าหญิงทิพวรรณได้รับความเศร้าโศกเสียใจมากในกรณีนี้ สำหรับเจ้าฟ้าพรหมลือนั้น ทรงพร้อมที่จะกระทำทุก ๆ อย่าง แม้แต่การขอออกจากฐานันดรศักดิ์ และเปลี่ยนสัญชาติ เพื่อให้ได้มาซึ่งเจ้าหญิงทิพวรรณที่ทรงพิศวาท แต่พระญาติวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ปลอบใจให้รำลึกถึงปัญหาทางการเมืองระหว่างประเทศให้จงหนัก ซึ่งจะต้องเกิดขึ้นแน่นอน หากเจ้าฟ้าทรงตัดสินพระทัยเช่นนี้ *เพราะจะทำให้รัฐบาลอังกฤษผู้เกรียงไกรในยุคนั้นต้องเพ่งเล็งพวกเจ้านายไทยเขิน ซึ่งครองนครเชียงตุง ซึ่งอยู่ใต้บังคับยิ่งขึ้น* และอาจส่งผลกระทบกระเทือนไปถึงสัมพันธไมตรี ระหว่างจักรภพอังกฤษกับกรุงสยาม ที่เจ้านายไทยเขินประสงค์จะผูกสัมพันธไมตรีอีกด้วย

และจะทำให้จักรภพอังกฤษบีบบังคับเจ้านายพี่น้องหนักขึ้นต่อไปอีก อาจจะมีข้อกล่าวหาว่าเอาใจออกห่างจากอังกฤษก็ได้ เพราะอำนาจทางศาล-ทางทหาร-ทางมหาดไทย อยู่กับข้าหลวงใหญ่อังกฤษ ประจำตองกีทั้งหมด

เหตุผลของพระญาติดังกล่าวแล้ว ทำให้เจ้าฟ้าพรหมลือทรงคลายขัตติยะมานะลง แต่ทรงคาดคั้นเจ้าพ่อ ขอให้ส่งพระญาติผู้ใหญ่ลงไปทำความตกลงกับ ฯพณฯ พลตรีเจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปางให้จงได้ โดยขอหมั้นเจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง ผู้เป็นนัดดาไว้อย่างเงียบ ๆ และได้ส่งสาส์นรำพึงรำพันมาอย่างจับใจ ขอให้เจ้าหญิงทิพวรรณจงครองกายครองใจไว้ตัวรอเจ้าฟ้าด้วย โดยขอไปเรียนเมืองนอกกลับมาก่อน แล้วจะขอพระบรมราชานุญาตพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 อีกครั้งหนึ่งซึ่งเจ้าฟ้าก้อนแก้วอินแถลงผู้เป็นเจ้าพ่อต้องรับปาก เพราะไม่มีวิธีใดจะหลีกเลี่ยงได้

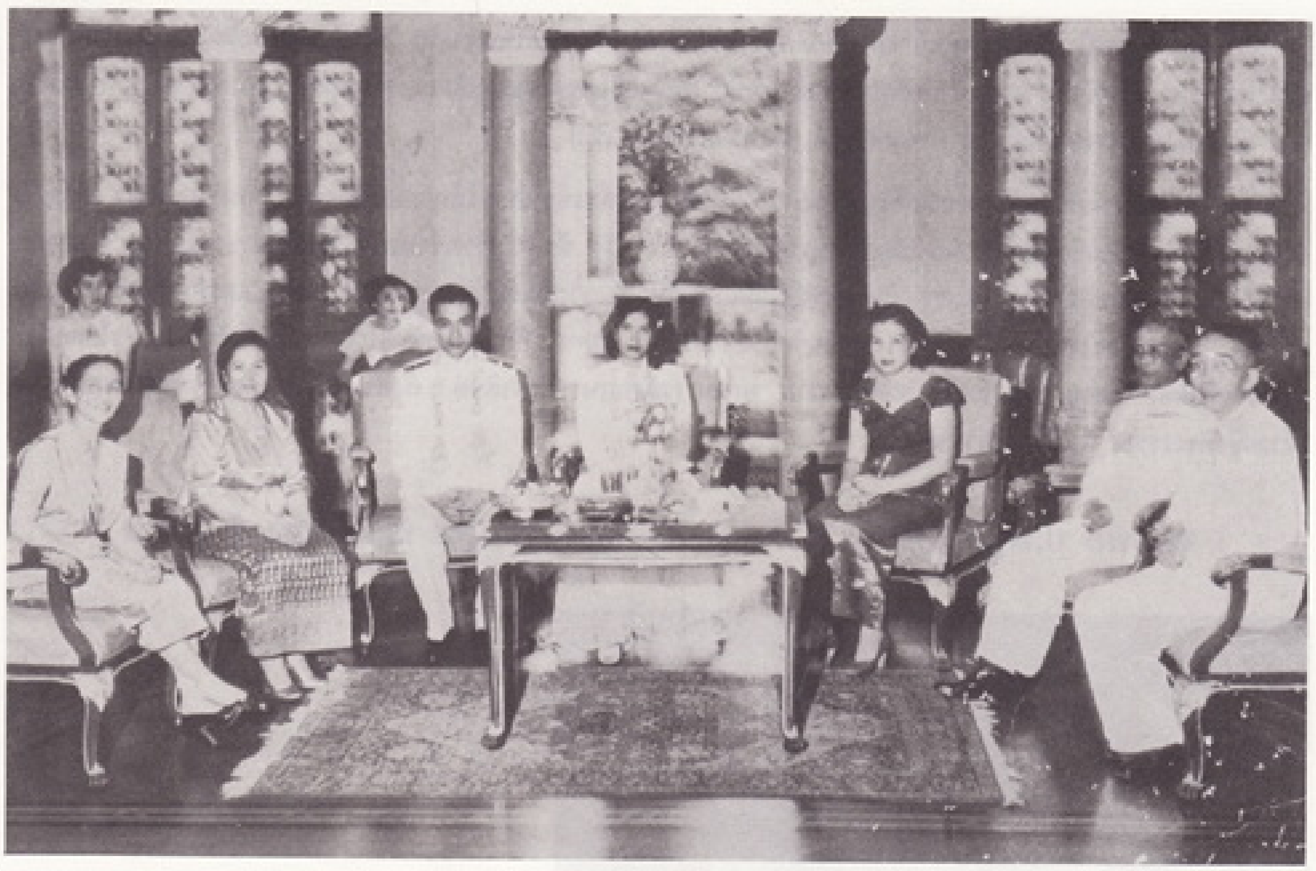
เมื่อเราได้อ่านเรื่องราวต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์ของเชียงตุงในระยะนั้น เมื่อประมวลเหตุการณ์ต่าง ๆ แล้ว ทำให้รู้สึกว่า เหตุการณ์ภายในและจิตใจต่าง ๆ ของเจ้าฟ้าพรหมลือ เมื่ออายุได้ 21 ปีนั้น ได้แสดงออกหลาย ๆ อย่าง ที่ข้าหลวงใหญ่ประจำสหรัฐฉานตอนนั้นต้องเพ่งเล็งและขีดเครื่องหมาย "อันตราย" ไว้ เพราะเจ้าฟ้าพรหมลือโอรสของเจ้าฟ้าอินแถลงผู้นี้เริ่มฝักใฝ่ในทางการเมืองกับประเทศไทย โดยไปรักใคร่เจ้าหญิงในราชวงศ์ฝ่ายเหนือของกรุงสยามเข้าแล้ว การศึกษาในมหาวิทยาลัยแรงกูน ทำให้ข้าหลวงใหญ่อังกฤษ ไม่กล้าพูดอะไรมาก เพราะเจ้าฟ้าพรหมลือทราบความตื้นลึกหนาบางของการเมือง และที่กว่านั้นคือความรู้สึกในสายโลหิตของเจ้าฟ้าพรหมลือเองที่เริ่มรู้สึกถึงความเป็นไทยขึ้นตลอดมา

บรรพชนรวมเป็นไทยไปหมดแล้ว

บางทีท่านผู้อ่าน คงจะแปลกใจว่า ทำไมจึงรู้สึกอย่างนั้น ทั้งนี้เพราะบรรดาต้นสกุลซึ่งเป็นพี่ชายของเจ้ามหาขนาน ผู้มีศักดิ์เป็นเจ้าปู่ของเจ้าฟ้าพรหมลือนั้น ได้เคยอพยพเข้ามารวมไทย ในสมัยรัชกาลที่ 2 มาแล้วคือ ผู้ซึ่งเป็นเชษฐาของเจ้าฟ้ามหาขนาน คือ

1. เจ้ากระหม่อม ต้นบรรพชนสกุล "พรหมศรี"
2. เจ้าแสนเมือง
3. เจ้าสารัมพยะ (อดีตเจ้าฟ้าเชียงตุงองค์ที่ 25 ภายหลังไปอยู่ที่เมืองเชียงแสน)

มงคลสมรสราชบุตรของเจ้าฟ้าแห่งนครเชียงตุง

เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง เจ้าฟ้าผู้นิราศจากนครเชียงตุงมาสู่ดินแดนปิตุภูมิมาตุภูมิของเจ้าหญิงทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง คือ ดินแดนลานนาไทย

และได้มาพำนักอยู่ ณ นครเชียงใหม่ "คุ้มเจ้าฟ้า" ในปัจจุบันนี้อยู่กลางเวียงนครเชียงใหม่

และในปี พ.ศ.2494 นั้นเจ้าฟ้าพรหมลือ อดีตเจ้าฟ้าเชียงตุง กับแม่เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง ได้พร้อมกับพลโทหลวงกาจสงคราม กับคุณหญิงฟองสมุทร กาจสงคราม ได้ประกอบพิธีสมรสระหว่าง ร.อ.เจ้าวรเดช ณ เชียงตุง ราชบุตรของเจ้าฟ้ากับแม่เจ้าทิพวรรณ กับ น.ส.อัลนี เก่งระดมยิง กาจสงคราม ธิดาของพลโทหลวงกาจสงคราม กับคุณหญิงฟองสมุทร ณ สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ และในโอกาสนี้ ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี และ ท่านผู้หญิง ละเอียด พิบูลสงคราม ได้มาเป็นเกียรติยศแก่เจ้าฟ้าและครอบครัวทั้งสองฝ่ายด้วย และได้ฉายภาพไว้เป็นที่ระลึก.

สองเจ้าหญิงแห่งราชวงศ์เขมรัฐ ได้แต่งตัวฟ้อน

รับเสด็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กับ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ

เนื่องในโอกาสที่ล้นเกล้าทั้งสองเสด็จประพาสภาคเหนือ เมื่อ พ.ศ.2501 ในครั้งนี้ทางเจ้านายฝ่ายเหนือได้จัดการฟ้อนรำถวายตามพระราชประเพณีของเจ้านายได้กระทำมาแต่อดีต. ในภาพนี้เจ้าวิลาวรรณ ณ เชียงตุง องค์ที่นั่งเป็นเจ้าพี่หญิง กับเจ้าหอมนวล ณ เชียงตุง ผู้เป็นน้องหญิงองค์ที่ยืนอยู่ ได้ฉายภาพไว้เป็นที่ระลึก ในการที่ได้ฟ้อนรับเสด็จมาแล้ว. เจ้าทั้งสองนี้เป็นธิดาของเจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุงกับเจ้าหญิงทิพวรรณ "ณ ลำปาง"

เมื่อเจ้าฟ้าพรหมลือ ได้ทรงศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษนั้น เจ้าฟ้าพรหมลือ ก็ได้มีจดหมายติดต่อมาทาง เจ้าหญิงทิพวรรณ มิได้ขาด ย้ำถึงความตั้งใจอันเด็ดเดี่ยวที่มีต่อเจ้าหญิง และในระหว่างที่เจ้าฟ้าพรหมลืออยู่อังกฤษนั้น เจ้าฟ้าพรหมลือได้มีความซื่อตรงและมั่นคงต่อความรักต่อเจ้าหญิงองค์เดียว และในขณะเดียวกันเจ้าฟ้าก้อนแก้วผู้เป็นเจ้าพ่อ ก็ทรงรักษาคำมั่นที่ให้ไว้กับราชบุตรโดยส่งเจ้านายผู้ใหญ่ทางนครเชียงตุง มาสู่ขอหมั้นเจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง ไว้ และ ฯพณฯ พลตรี เจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต ก็ไม่ขัดข้อง.

สองเจ้าฟ้าใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัยในประเทศอังกฤษเพียง 2 ปี เจ้าพ่อก็เรียกกลับมาช่วยราชการในนครเชียงตุง. โดยเจ้าฟ้าพรหมลือทำหน้าที่เป็นตุลาการอยู่ที่เค้าสนามหลวง ส่วนเจ้ากองไตนั้น ได้เดินทางไปรับราชการทหารกับรัฐบาลพม่าที่แรงกูน เจ้าฟ้าพรหมลือรับราชการอยู่เชียงตุงไม่นานนัก เจ้าหลวงบุญยวาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปาง เจ้าตาของเจ้าทิพวรรณ ก็ถึงแก่พิราลัย เมื่อเจ้าพรหมลือได้ทราบข่าวก็เข้ามาเยี่ยมคำนับพระศพ และในโอกาสนี้ก็เข้าสู่พิธีมงคลกับเจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง อย่างเงียบ ๆ โดยเจ้าหญิงทิพวรรณต้องลาทุกข์ชั่วคราวเพื่อเข้าสู่พิธีสมรส หลังจากนั้นเจ้าฟ้าก็พาเจ้าหญิงผู้เป็นชายาเดินทางกลับไปสู่นครเชียงตุงด้วย และอยู่กันด้วยความสุข เหตุการณ์นี้ตรงกับ พ.ศ.2465

การที่เจ้าฟ้าเมืองขึ้น ผู้เป็นรัชทายาทที่จะเป็นเจ้าฟ้าผู้ครองนครเชียงตุง ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของประเทศอังกฤษ กลับมาฝักใฝ่กับประเทศสยาม ซึ่งเป็นประเทศอิสระอยู่เพียงประเทศเดียว และเล็กกระจ่อยร่อยเช่นนี้ทำให้นักปกครองเมืองขึ้น ซึ่งเป็นชาวอังกฤษได้มองเห็นภัยการเมืองขึ้นอย่างแจ่มชัด ซึ่งแทนที่

1. เจ้าฟ้าพรหมลือ จะมีชายาเป็นพวกไทเขิ้นหรือไทเขินด้วยกัน ก็ไม่พึงประสงค์ ทั้งนี้เพราะการปกครองจะง่ายเข้าในขณะที่เจ้าฟ้าเป็นเจ้าผู้ครองนคร แต่ต้องผิดหวัง ในการปกครอง หรือเคยสนับสนุนให้ไปประเทศอังกฤษ เพื่อจะได้แหม่มมาเป็นชายาก็ไม่สำเร็จ ตลอดจนสาวชาวพม่า ลูกหลานข้าราชการผู้ยิ่งใหญ่ในพม่าก็ไม่พึงประสงค์ กลับมาประสงค์เจ้าหญิงแห่งลานนาไทย.

2. เจ้าฟ้าพรหมลือ ได้พยายามทุกวิถีทางที่จะไม่สนับสนุนนโยบายการปกครองแบบเมืองขึ้นของรัฐบาลพม่า ซึ่งมีอังกฤษปกครองอยู่ขณะนั้น ได้มีการโต้เถียงและคัดค้านอยู่ตลอดเวลาในขณะที่ปฏิบัติราชการ ทั้งนี้ผลทางการสมรสกับเจ้าหญิงแห่งล้านนาไทย ตลอดจนการศึกษาในต่างประเทศ และการท่องเที่ยวยุโรปนั่นเอง เป็นการเปิดหูเปิดตาให้กับเจ้าฟ้าพรหมลือ ผู้มีนโยบาย "รวมไทย" เหมือนกับบรรพชนของตนมาแต่อดีต.

นี่เองทำให้นักปกครองชาวอังกฤษเพ่งเล็งและได้ขีดเครื่องแบบ **"จุดอันตราย"** ให้ไว้แก่เจ้าฟ้าพรหมลือตลอดมา เป็นไม้เบื่อไม้เมา. เจ้าหญิงทิพวรรณ ณ เชียงตุง ผู้เป็นชายาเล่า! ก็คงไม่ยอมอ่อนน้อมให้ชาวอังกฤษ เพราะถือว่าตัวเองเป็น "คนไทย และเป็นชาติเอกราช" ไม่ได้ขึ้นกับประเทศอังกฤษ.

แผนการยุยงทางการเมืองได้เกิดขึ้นจากนักปกครองเมืองขึ้นของชาติอังกฤษ ในสมัยนั้นนับว่า เป็นเลิศจริง ๆ เพราะถ้าหากไม่วางแผนแล้ว ความยุ่งยากจะตามขึ้นมาภายหลังในการที่ไม่สามารถ "กดหัว" เจ้าฟ้าพรหมลือได้ ยิ่งกว่านั้น พวกนักปกครองเมืองขึ้นทั้งหลายยังได้ทราบต่อไปด้วยว่า บุคคลที่จะได้เป็นเจ้าฟ้าต่อไปของนครเชียงตุงนั้น คือ **เจ้าฟ้าพรหมลือ** ทั้งนี้เพราะว่าเป็น**ราชบุตรของมหาเทวีของนครเชียงตุง** ย่อมมีสิทธิ์มากกว่าเจ้าก้องไต ผู้เป็นเชษฐา แต่มีแม่เป็นคนธรรมดาและไม่ใช่มหาเทวี และเพียงแต่มีอายุแก่วันกว่าไม่กี่วันเท่านั้น **เหตุเหล่านี้เอง** นักปกครองเมืองขึ้นจึงได้วางแผนก่อความยุ่งยากให้เป็นไปในทางการเมืองขึ้นอย่างไม่มีปัญหาคือตัวบุคคลที่ "โปร" อังกฤษอย่างแรงกล้า และเป็นราชบุตรของเจ้าฟ้าด้วยเช่นกัน ที่จะสู้กับเจ้าฟ้าพรหมลือ **"ผู้นิยมไทย"** และมีชายาเป็นเจ้าหญิงไทยอีกด้วย.

เจ้าก้อง ไต ไม่ยอมกลับมาเชียงตุง คงรับราชการอยู่ที่พม่า จนเจ้าฟ้าก้อนแก้วต้องเรียกตัวกลับให้มาเป็นรัชทายาท จึงมาเป็นเจ้าแกมเมือง (ทายาท) และเมื่อแต่งตั้งเจ้าแกมเมืองมาถึง 13 ปี เจ้าฟ้าก้อนแก้วอินแถลงก็วายชนม์ลง เมื่อ พ.ศ.2479 และเจ้าก้องไต ก็ได้เป็นเจ้าฟ้าแทนในปี พ.ศ.2480 และพอถึงวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ.2480 ตรงกับแรม 3 ค่ำ เดือน 12 มีงานพิธีออกพรรษา เจ้าฟ้ากองไตก็ถูกฆาตกรรม-และถึงพิราลัยในวันนั้น

เจ้าฟ้าพรหมลือ ซึ่งขณะนั้นพำนักอยู่ตองกี ถูกกล่าวหาว่าเป็นคนจ้างหรือวานให้ฆ่า แต่แล้วเจ้าฟ้าก็เป็นผู้บริสุทธิ์ทุกแง่ทุกมุม.

เพราะถูกนำตัวขึ้นศาล แต่ก็ไม่สามารถจะเอาตัวเจ้าฟ้าพรหมลือทำโทษได้ เพราะว่าเจ้าฟ้าพรหมลือไม่ผิด และตำแหน่งเจ้าฟ้าเชียงตุงก็ยังว่างอยู่ โดยทางอังกฤษได้ให้ ร้อยเอกโรเบร์ต มารักษาการแทนเจ้าฟ้าอยู่ และตัวเจ้าฟ้าพรหมลือนั้นก็ถูกคุมตัวอยู่เมืองตองกี ไม่ยอมให้กลับเชียงตุง.

จนกระทั่งสงครามมหาเอเชียบูรพา ได้เกิดขึ้น รัฐบาลอังกฤษในขณะนั้นระแวงตัวเจ้าฟ้าพรหมลืออยู่แล้วที่ฝักใฝ่กับล้านนาไทย กลับระแวงมากขึ้น และเมื่อรัฐบาลไทยประกาศเข้าข้างญี่ปุ่นซึ่งเป็นศัตรูในสมรภูมิกับอังกฤษ ข้าหลวงต่างประเทศของอังกฤษ ซึ่งอยู่ที่ร่างกุ้ง "เขม่น" เจ้าฟ้าพรหมลือผู้ประกาศตัวเป็นไทยอยู่เต็มตัว และมีชายาเป็นไทย อบรมลูกให้เป็นไทยเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เลยถือโอกาสอันฉุกเฉินในสงครามครั้งนี้ **ส่งเจ้าฟ้าและเจ้าหญิงทิพวรรณ ณ เชียงตุง พร้อมด้วยราชบุตรและธิดาเล็ก ๆ ไปควบคุมตัวไว้เสียที่เมืองโหม่วหยั่ว ซึ่งตั้งอยู่เหนือเมืองมัณฑะเล ชิดกับพรมแดนของประเทศอินเดีย ยิ่งกว่านั้นบังคับให้เจ้าฟ้าพรหมลือต้องไปลงชื่อรายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่สันติบาลที่เมืองนั้นทุก ๆ วัน** (ทำแบบเดียวกับที่ทางรัฐบาลไทยทำกับพม่าเมืองขึ้นของอังกฤษ ที่อยู่ในเชียงใหม่ คราวสงคราม)

แสดงว่า ทางข้าหลวงต่างพระองค์ของอังกฤษ ไม่ยอมถือว่า **เจ้าฟ้าพรหมลือและครอบครัวเป็นคนในบังคับอังกฤษแต่นั้นมา** เป็นการแสดงการเป็นปรปักษ์อย่างเปิดเผยโจ่มแจ้ง และหยามเกียรติยศกัน ในทางการเมืองอย่างรุนแรงที่สุด. รุนแรงที่สุด.

ดังนั้น เมื่อได้ถูกควบคุมตัวเพียงไม่กี่เดือน พอกองทัพญี่ปุ่นยึดครองพม่าได้ทั้งประเทศ เจ้าฟ้าพรหมลือก็ฉวยโอกาสขณะที่บ้านเมืองกำลังระส่ำระสายนั้น พาครอบครัวหลบหนี ความควบคุมของอังกฤษ เข้าหาฝ่ายไทยที่ตำบลท่าก้อ ริมฝั่งแม่น้ำสาลวินคงคา ซึ่งขณะนั้นกองพันทหารราบที่ 4 ของกองทัพพายัพไปยึดครองไว้ได้แล้ว

และเมื่อทางการรัฐบาลไทยได้รับรายงานเกี่ยวกับเจ้าฟ้าพรหมลือ ก็ได้ให้เกียรติแก่เจ้าฟ้าตามฐานันดรศักดิ์เดิม โดยจัดขบวนช้างออกไปต้อนรับท่านและครอบครัวอย่างสมเกียรติราษฎรชาวเมืองก็พลอยปลาบปลื้มดีใจจัดขบวนสมทบ และทูลเชิญเจ้าฟ้าให้ขึ้นคานเสลี่ยงทองกั้นสัปทนเครื่องสูงเข้าสู่แผ่นดินไตเขินอย่างเอิกเกริก.

รัฐบาลไทยประกาศรวมสหรัฐไทยเดิมเข้ารวมกับราชอาณาจักรไทย คณะรัฐบาลก็กราบถวายบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นเป็นเจ้าฟ้าครองนครเชียงตุง และให้ช่วยข้าหลวงปกครองราชการทหารฝ่ายเชียงตุงอีกด้วยให้เป็นข้าราชการชั้นพิเศษ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ตริตาภรณ์มงกุฎไทย และทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย เมื่อ พ.ศ.2496

ระหว่างรับราชการในฐานะเจ้าฟ้าผู้ครองนครเชียงตุง เจ้าฟ้าได้อำนวยประโยชน์ให้แก่ราชการกองทัพไทยเป็นอย่างมาก.

และเมื่อสงครามได้สิ้นสุดลง รัฐบาลไทยต้องมอบดินแดนที่ยึดครองได้ รวมทั้งนครเชียงตุงให้แก่ฝ่ายสหประชาชาติจัดการปกครองต่อไป. ซึ่งแน่ละที่อังกฤษจะต้องเข้าไปมีบทบาทอยู่ในพม่าและนครเชียงตุงอีกโดยปริยาย

เจ้าฟ้าพรหมลือจึงตัดสินพระทัยอพยพครอบครัวติดตามกองทัพไทย เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ จัดหาบ้านพัก ครองชีวิตอยู่อย่างสงบสุข ในบั้นปลายแห่งชีวิต ณ บ้านถนนราชดำเนิน อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ จนกระทั่งถึงแก่พิราลัย ในพ.ศ.2498

ปกติเจ้าฟ้าฯ เป็นผู้มีสุขภาพพลานามัยดี แต่บั้นปลายมาล้มป่วยกระเสาะกระแสะ ด้วยโรคน้ำเหลืองอักเสบ ตอนต้นปี 2496 ได้เสด็จไปรักษาพยาบาลทั้งที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า และศิริราช อาการก็กลับทรุดลงไปจนไม่มีทางรักษาเยียวยา แพทย์ทูลให้รับทราบก็ทรงรับโดยดุษฎีไม่ตื่นเต้น เพราะตระหนักถึงสามัญธรรมดาของสังขาร และกลับคืนนครเชียงใหม่ และถึงแก่พิราลัยด้วยอาการอันสงบ เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2498 เวลา 21.54 น. สิริชนมายุได้ 58 พรรษา 4 เดือนกับ 4 วัน

เจ้าฟ้าพรหมลือทรงมีราชบุตรและธิดา กับเจ้าหญิงทิพวรรณ ชายาคู่ทุกข์คู่ยาก รวม 7 คน ดังนี้คือ :-

1. พ.อ.เจ้าวรเดช ณ เชียงตุง สมรสกับ น.ส.อัสนี เก่งระดมยิง มีบุตรธิดา 4 คน คือ
    1. เจ้าจุลเดชเทพประสิทธิ์
    2. ร.อ.เจ้าวรดิษฐหฤทัยชิตร
    3. ร.อ.หญิงเจ้าเฟื่องทิพย์วรณี
    4. ว่าที่ ร.ต. เจ้าสุรสีห์เด่นดวง
2. เจ้าพรหมทิพย์ (ถึงแก่กรรม)
3. เจ้าวิลาวรรณ ณ เชียงตุง สมรสกับนายสุพจน์ พุกกะมาน มีธิดา 2 คน คือ
    1. น.ส.พัชรวรรณ
    2. น.ส.พรรณวดี
4. เจ้าวรวงศ์ (ถึงแก่กรรม)
5. เจ้าพิไลลักษณ์ ณ เชียงตุง สมรสกับนายทวีศักดิ์ เสสะเวช มีบุตร-ธิดา 3 คน คือ
    1. นายกฤช
    2. น.ส.ฉัตรแก้ว
    3. น.ส.ฉัตรสุดา
6. เจ้าหอมนวล ณ เชียงตุง สมรสพระราชทานกับ นายเมธี สุตันตานนท์ มีธิดา 1 คน คือ ด.ญ.เหมอุมา

7. เจ้าวรจักร ณ เชียงตุง สมรสพระราชทานกับ น.ส.อัศว์ศริพร ภักดีกุล มีบุตร-ธิดา 3 คน และได้รับพระราชทานชื่อทั้ง 3 คน ดังต่อไปนี้
    1. เจ้านฤพร
    2. เจ้าธรณิน
    3. เจ้าครองพงศ์

เป็นสักขีพยาน งานสมรสพระราชทาน เจ้าวรจักร เชียงตุง กับ นส. อัศร์ศริพร ภักดีกุล 5 พ.ย. 2510

เจ้าทิพวรรณ นำ เจ้าวรจักร และน.ส.อัศร์ศริพร เข้าเฝ้าสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ณ พระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ วันที่ 15 พ.ย. 2510 (ในภาพคู่บ่าวสาวกำลังรับพระราชทานของที่ระลึก และพระโอวาส)

เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง ปกติเป็นผู้มีนิสัยเยือกเย็น สุขุม เปิดเผย. เป็นเจ้านายไทยผู้รักเกียรติไทย รักความเป็นเสรีชน แม้ว่าเจ้าฟ้าฯ จะทรงประสูติภายใต้เศวตฉัตรไทยเขิน และถูกมหาอำนาจต่างประเทศนักล่าเมืองขึ้นปกครองอยู่ช้านาน และเพียรพยายามจะให้การศึกษาตามแบบฉบับของเขาเพื่อ "ล้างสมอง" แต่ก็หาเป็นผลให้เจ้าฟ้าฯ ทรงเปลี่ยนแปลงความรู้สึกนึกคิดที่จะดิ้นรนเสาะแสวงหาความเป็นไทไม่. จึงมาได้ชายาเป็นเจ้าหญิง ในราชสกุลล้านนาไทย ความคิดที่ฝักใฝ่ความเป็นไทย ยิ่งทวีรุนแรงขึ้น. เจ้าฟ้าทรงให้สิทธิ์เด็ดขาดในการปกครองให้ความอบรมศึกษาแก่ราชบุตรราชธิดา ให้เจ้าหญิงทิพวรรณ ชายาของท่าน ขอให้อบรมตามแบบฉบับประเพณีแห่งเจ้าในราชสกุลลานนาไทย

ด้วยเหตุนี้ เจ้าฟ้าฯ จึงถูกทางอังกฤษเพ่งเล็งและควบคุมตัวไว้ในที่สุด และก่อความกังวลใจให้แก่เจ้าฟ้าไม่มีที่สิ้นสุด.

.....แต่ด้วยขัติยะมานะวิสัยของชายชาติผู้รักเสรี เจ้าฟ้าพรหมลือก็ได้ดิ้นรนเสาะแสวงหาทางช่วยตัวท่านและครอบครัวสู่ความเป็น "ไท" โดยแท้จริงจนสำเร็จ.....

เจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง

นายกเหล่ากาชาดเชียงใหม่ · แม่เจ้านครเชียงตุง

△ ภาพนี้ฉายครั้งหลังเมื่อ แม่เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง หรือ เจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง ในอดีต เมื่อเจ้าหญิงมีชนมายุ ๖๐ ชันษา และเคยได้รับเลือกเป็นนายกเหล่ากาชาดในนครเชียงใหม่.

พ.อ.เจ้าวรเดช ณ เชียงตุง

△ เป็นราชบุตรองค์ใหญ่ของ เจ้าฟ้าพรหมลือ กับ
เจ้าพ่อเจ้าแม่ เจ้าหญิงทิพวรรณ ณ เชียงตุง
ผู้เป็นคู่ทุกข์คู่ยากของในยามสงครามมหาเอเชียบูรพา
เวลานี้ได้ปลดเกษียณแล้ว (ดังบรรยายตอนต้นแล้ว)

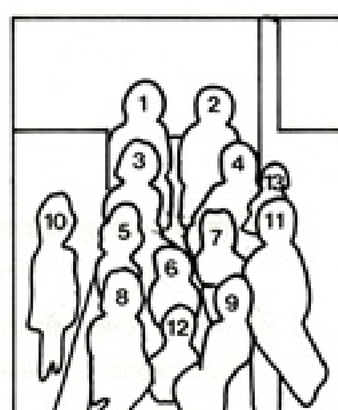
เจ้าหญิงทิพวรรณ กับลูก ๆ คือ
เจ้าวรวงศ์ (นั่งรถ) และเจ้าวิลาวรรณ

เจ้าหญิงทิพวรรณกับลูกและหลาน
จากซ้าย
เจ้าพิไลลักษณ์ เจ้าหญิงทิพวรรณ
อุ้มหลานชาย (เจ้าจุลเดชฯ)
เจ้าหอมนวลและเจ้าวรจักร

มอบแด่ เจ้าพรหมลือและเจ้าหญิง ณ เชียงตุง ไว้เป็นที่ระลึก
และนับถืออย่างสูง
พล.ท. ผ. ชุณหะวัณ   วิบุลลักษม์ ชุณหะวัณ
๑๕ ธ.ค. ๘๖

1. จอมพล ผิน ชุณหะวัณ
2. คุณหญิง วิบุลย์ลักษม์ ชุณหะวัณ
3. คุณหญิง อุดมลักษณ์ ศรียานนท์
4. พล.ต.อ. เผ่า ศรียานนท์
5. คุณพร้อม ทัพพะรังสี
6. พลตรี กมล ทัพพะรังสี
7. คุณ อรุณ ทัพพะรังสี
8. คุณหญิง เจริญ อดิเรกสาร
9. พล.ต.อ. ประมาณ อดิเรกสาร
10. คุณ พรสม เชี่ยวสกุล
11. พลเอก ชาติชาย ชุณหะวัณ
12. คุณ ปองพล อดิเรกสาร
13. คุณผ่องลักษณ์ ประศาสน์วินิจฉัย

△ เบื้องหลังการยึดนครเชียงตุงสหรัฐไทยเดิมของพลตรีผิน ชุณหะวัณ ผู้บัญชาการกองพลที่ 3 นครราชสีมา และข้าหลวงใหญ่สหรัฐไทยเดิม กับการสถาปนาเลื่อนฐานันดรศักดิ์เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ ณ เชียงตุง ขึ้นเป็น เจ้าฟ้าสิริสุวรรณราชยสสรพรหมลือ เจ้าฟ้าผู้ครองนครเชียงตุงสหรัฐไทยเดิมเมื่อสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา

△ จากบันทึกความทรงจำของ **พันโทแสวง ทัพสุด** อดีตนายทหารผู้ร่วมสงครามเชียงตุง และอดีตส.ส.จังหวัดเชียงราย กับบันทึกความทรงจำของ **พันโทณรงค์ วรบุตร** อดีตนายทหารผ่านศึกเชียงตุง และหนึ่งในคณะรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 ในชุดพลโทผิน ชุณหะวัณ

เหตุการณ์ในครั้งนั้น ประเทศไทยเพิ่งจะเสร็จจากสงครามอินโดจีนมาได้ประมาณ 8 เดือน และกองพลกองพันแทบทุกหน่วยได้กลับเข้าสู่ที่ตั้ง สภาพการณ์ของทหารทั่วไปยังไม่ทันฟื้นตัวเข้าสู่สภาพตามปกติเท่าใดนัก อาวุธยุทธภัณฑ์นานาชนิดยังอยู่ในสภาพที่ขาดแคลน การสะสางบัญชีสิ่งของต่าง ๆ ยังไม่เรียบร้อย

โดยเฉพาะอย่างยิ่งมณฑลทหารบกที่ 3 นครราชสีมา ซึ่ง พลตรีผิน ชุณหะวัณเป็นผู้บัญชาการกองพล เพิ่งเสร็จจากการสงครามอินโดจีนมาใหม่ ๆ หมาด ๆ ก็ได้รับคำสั่งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ให้เปลี่ยนสภาพมณฑลทหารบกที่ 3 นครราชสีมาเป็น "กองพลที่ 3 สนาม" เพื่อเตรียมตัวเคลื่อนกำลังเข้าสู่สมรภูมิรบเมืองเชียงตุง ในสหรัฐไทยเดิม ซึ่งตกอยู่ใต้อำนาจการปกครองของรัฐบาลอังกฤษในสมัยนั้น ทั้งนี้อยู่ภายใต้การนำของกองทัพพายัพ

สภาพการณ์ของกองทัพบกไทย ในสมัยนั้น พ.ศ.2485 มีสภาพที่ทุก ๆ อย่างไม่สมบูรณ์แบบไปแทบทุกอย่าง แต่จะทำอย่างไรได้ เพราะทุก ๆ อย่างต้องเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของยามบ้านเมืองได้บังเกิดสงครามโลกลุกลามไปทั่วทุกประเทศในทวีปเอเชีย ทวีปยุโรป และประเทศญี่ปุ่น ได้ทำการบุกประเทศไทย เพื่อใช้เป็นทางเดินผ่านไปตีประเทศพม่าทางทิศเหนือ และตีสิงคโปร์ของอังกฤษทางทิศใต้

และเหตุการณ์บังคับให้ประเทศไทยจำเป็นต้องร่วมเป็นพันธมิตร ประกาศสงครามกับอังกฤษและอเมริกา เพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศไทยในขณะนั้น กองทัพไทยจึงจำเป็นต้องเตรียมสู่สนามรบเพื่อยึดครองนครเชียงตุง ซึ่งเป็นเมืองสำคัญในแคว้นชานสหรัฐไทยเดิม ซึ่งอยู่ในความปกครองของอังกฤษในปี พ.ศ. 2485 ด้วยประการฉะนี้

กองทัพพายัพ ซึ่งเป็นกองทัพทหารบกของรัฐบาลไทย ในครั้งนั้นอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของพลโทจรูญเสรีเริงฤทธิ์ (พลเอกหลวงเสรีเริงฤทธิ์) เป็นแม่ทัพได้เตรียมกำลังพลรบเข้าสู่สมรภูมิภาคพายัพอย่างรีบด่วน คำสั่งอันรีบร้อน รวมพลจำนวน 3 กองพล จากแหล่งกองบัญชาการทหารสูงสุดในกรุงเทพมหานคร

คำสั่งดังกล่าวคือ ให้กองพลที่ 2 (ปราจีนบุรี) เคลื่อนกำลังพลไปรวมกำลังที่จังหวัดเชียงใหม่ ผู้บัญชาการกองพล 2 คือ พลตรีไพรีระย่อเดช (หลวงไพรีระย่อเดช) กองพลที่ 3 (นครราชสีมา) ผู้บัญชาการกองพลคือ พลตรีผิน ชุณหะวัณ (หลวงชำนาญยุทธศาสตร์) ให้เคลื่อนกำลังพลไปรวมที่อำเภอพะเยา จังหวัดเชียงราย กองพลที่ 4 (นครสวรรค์) ผู้บัญชาการกองพลคือ พ.อ.หลวงหาญสงคราม เคลื่อนกำลังไปตั้งที่บ้านถ้ำห่างอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงรายไปอีกประมาณ 15 กิโลเมตร เพื่อรอคำสั่ง บุกเข้าสู่ชานสเตท หรือที่เรียกว่าสหรัฐไทยเดิม

พลตรีผิน ชุณหะวัณ ผู้บัญชาการกองพลที่ 3 (ภายหลังเป็นจอมพลผิน ชุณหะวัณ) ท่านนายพลรู้สึกอึดอัดใจไม่ใช่น้อย เพราะช่วงเวลาในการเคลื่อนกำลังพลรวดเร็วมาก เพราะเพิ่งเสร็จจากสงครามอินโดจีนมาใหม่ ๆ ซ้ำมาเจอศึกเชียงตุงเข้าครั้งนี้อีก

แต่วิสัยทหารหาญชาญสงคราม เป็นนักรบของชาติบ้านเมืองก็มิได้ย่อท้อ เมื่อได้รับคำสั่งให้เคลื่อนกำลังออกจากนครราชสีมาตั้งแต่วันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ. 2484 โดยขบวนรถไฟมุ่งขึ้นสู่ภาคเหนือของกรุงสยาม โดยถึงจุดหมายเบื้องต้นลงรถไฟที่จังหวัดลำปางก่อน แล้วเดินทางต่อไปทางทิศเหนือคืออำเภอพะเยา ซึ่งขึ้นกับจังหวัดเชียงราย ไม่ใช่งานที่สะดวกกายสบายใจอะไรนัก เพราะในขณะนั้น เราต้องยอมรับสภาพความเป็นจริงว่าสภาพของกองพลที่ 3 สนาม เพิ่งเสร็จจากสงครามอินโดจีน

ใหม่ ๆ เพิ่งเข้าตั้งที่กรมกองไม่กี่เดือน เครื่องอุปกรณ์ในการที่จะออกสงครามเกี่ยวกับเครื่องแบบทหารและอาวุธยุทธภัณฑ์ตลอดจนอุปกรณ์อื่น ๆ อีกมากที่ยังอยู่ในสภาพขาดแคลน

เมื่อพลตรีผิน ชุณหะวัณ ผู้บัญชาการกองพล 3 ได้รายงานสภาพความไม่พรักพร้อมในอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการเสริมพลังเพิ่มประสิทธิภาพในการรบให้เข้มแข็ง ยังขาดตกบกพร่องอยู่หลายประการ แต่เมื่อรายงานนี้ไปถึงกองบัญชาการทหารสูงสุดในกรุงเทพมหานครฯ ก็ได้รับคำตอบอันเฉียบขาดลงมาว่า

"ให้ปฏิบัติไปตามคำสั่ง"

เป็นของแน่นอนที่สุดในชีวิตราชการทหารกับความเด็ดขาดย่อมแยกจากกันไม่ออก คำสั่งย่อมเป็นคำสั่ง แม้ว่าการปรับปรุงฟื้นฟูสภาพของทหารจะยังไม่เรียบร้อยก็ตาม แต่พลตรีผิน ชุณหะวัณผู้บัญชาการกองพล 3 ก็จัดการแก้ไขขึ้นตามสติกำลังอย่างรีบด่วนของท่านเพื่อเตรียมตัวเตรียมใจรับเหตุการณ์ในสนามรบต่อไป

พลตรีผิน ชุณหะวัณ จึงได้ออกคำสั่งอันเร่งรีบออกไปยังกรมกองภายใต้บังคับบัญชาของท่าน ก่อนที่จะเคลื่อนกำลังพลออกไปจากกองบัญชาการ ด้วยเวลาบอกล่วงหน้าไม่กี่วัน โดยมีคำสั่งว่า

1. ให้พลาธิการแต่ละหน่วยหาซื้อเนื้อเค็ม ปลาเค็มปิ้งให้สุก และข้าวเหนียวนึ่ง ให้ทหารพอกินคนละ 3 วันเป็นอย่างน้อย

2. ให้พลาธิการมณฑลทหารบกที่ 3 กรมทหารราบที่ 3 (นครราชสีมา) และกรมทหารราบที่ 4 (อุดร) ให้จัดการเบิกเครื่องชุดสนาม (เครื่องแต่งกาย) อาวุธยุทธภัณฑ์ และยานพาหนะมาเพิ่มเติมที่ชำรุด และให้เจ้าหน้าที่คลังแสงสรรพาวุธเบิกกระสุนชนิดต่าง ๆ ให้ครบถ้วน เต็มอัตราศึก

△ พลตรีผิน ชุณหะวัณ ผู้บัญชาการกองพล 3 ผู้ถือคติ
△ กองทัพจะเดินได้เมื่อท้องอิ่ม · ผู้รักชีวิตของทหารผู้น้อย
△ เท่าชีวิตตน ใช้สติปัญญาแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อรักษาชีวิตคน

อนุสนธิ์จากการออกคำสั่งด่วนของพลตรีผิน ชุณหะวัณ จำนวน 2 หัวข้อดังกล่าวข้างต้นให้พลาธิการแต่ละหน่วยจัดหาซื้อเนื้อเค็มปลาปิ้งให้สุกและข้าวเหนียวนึ่ง เตรียมให้ทหารพอกินกันได้ทีเดียวคนละ 3 วัน กับให้จัดการเบิกเครื่องนุ่งห่มชุดสนามและอาวุธยุทธภัณฑ์ ให้แก่ทหารในกองพลที่ 3 อย่างครบถ้วน จึงเป็นผลให้กิจภายในกองพลได้รับความสะดวกและราบรื่นไม่บังเกิดโกลาหลอลหม่านและสับสนในขณะที่เดินทางหรือไปถึงจังหวัดลำปางแล้ว ตลอดเวลา 3 วันทหารมิได้หิวโหยแต่ประการใด นับตั้งแต่ขึ้นขบวนรถไฟจากนครราชสีมาแล้วลงกรุงเทพฯ มุ่งขึ้นเหนือสู่จังหวัดลำปาง

เป็นที่ทราบกันอยู่แล้ว ตั้งแต่ตอนต้นว่ากองพลที่ 3 (นครราชสีมา) นั้นเตรียมตัวไม่พร้อมแต่ต้องออกเดินทางขึ้นภาคพายัพของสยามเพื่อสู่สมรภูมิสนามรบในแคว้นชานสหรัฐไทยเดิม เพราะเวลาเตรียมตัวน้อยเต็มที จึงขาดตกบกพร่องอีกหลาย ๆ อย่างด้วยกัน ยกตัวอย่างเช่น เรื่องยานพาหนะของกองพลที่ 3 ก็ไม่สามารถจะเกณฑ์ได้ทันท่วงที จึงได้สั่งให้รองผู้บัญชาการทหารมณฑลทหารบกที่ 3 จัดการเกณฑ์รถยนต์บรรทุกจำนวน 400 คัน จากภาคอีสานส่งไปให้ภายหลัง ปรากฏว่ารถที่เกณฑ์ไปในครั้งนี้ใช้การได้เพียงครึ่งเดียวเท่านั้น

แม้จะมีอุปสรรคหลายอย่างที่ไม่สะดวก กองพลที่ 3 ก็สามารถเคลื่อนกำลังพลรบออกจากค่ายกรมทหารนครราชสีมาได้ตามกำหนด

เมื่อกองทหารกองพลที่ 3 (นครราชสีมา) ขึ้นไปถึงจังหวัดลำปางในสมัยนั้น (พ.ศ. 2485) สภาพของจังหวัดภาคเหนือของประเทศไทยเช่นที่จังหวัดลำปาง รู้สึกสภาพเงียบเหงาไม่คึกคักดังเช่นที่คราวเกิดศึกสงครามอินโดจีน ซึ่งประชาชนมีการเคลื่อนไหวตื่นเต้นและต้อนรับกันอย่างคึกคัก มีการต้อนรับด้วยโบกธงหรือทางจังหวัดจะได้จัดการต้อนรับอย่างใดอย่างหนึ่งแต่รู้สึกว่า ทั้งเมืองมีแต่ความเงียบเหงา และเฉยเมยไม่กระตือรือร้นหรือแสดงอากัปกิริยาแต่อย่างใด เพราะสภาพของคนไทยในภาคเหนือโดยทั่ว ๆ ไป ต่างก็เล่าลือกันว่าประเทศไทยเสียเอกราชให้แก่ญี่ปุ่นแล้ว ดังนั้นทุกแห่งที่ทหารผ่านไปประชาชนพบเห็นฯ

จึงแสดงอาการเฉย ๆ และหวาดกลัว ผิดกับสมัยสงครามอินโดจีน ซึ่งในสมัยดังกล่าวนี้ ทหารผ่านไปทางไหนก็ได้ยินแต่การไห้ร้องไชโยโห่รับกันเกรียวกราว

ครั้นเมื่อถึงจังหวัดลำปางแล้ว พลตรีผิน ชุณหะวัณ ก็เตรียมจะนำกองพลที่ 3 เคลื่อนกำลังออกเดินทางขึ้นเหนือไปตั้งกำลังกองพลที่อำเภอพะเยา แต่ปรากฏว่ารถยนต์โดยสารในจังหวัดลำปางนั้น กองพลที่ 4 ซึ่งได้เคลื่อนกำลังพลไปเชียงรายก่อนแล้วนั้นได้จ้างเกณฑ์ไปหมดสิ้นแล้วจึงไม่มีพาหนะเหลือไว้ให้กองพลที่ 3 ใช้เลย เมื่อเขารายงานผู้บังคับบัญชาถึงเรื่องนี้ที่จังหวัดลำปาง ก็ได้รับคำตอบว่า

"ให้จัดการเองตามความเหมาะสม"

ซึ่งเป็นคำตอบที่ง่ายและรวดเร็วอย่างนี้จริง ๆ เสียด้วย และในที่สุดด้วยความอดทนต่อการรอสักระยะหนึ่ง จนกว่ารถยนต์จะกลับมาจากอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ซึ่งไปส่งทหารกองพลที่ 4 ที่ชายแดนกลับมาแล้ว กองพลที่ 3 จึงได้ย้ายไปสู่อำเภอพะเยา

ในการสู้รบครั้งนี้กองพลที่ 3 ของไทยได้ประสบชัยชนะและเข้ายึดฝั่งแม่น้ำท่าเจียวไว้ด้วยความเหนียวแน่น แต่ก็ไม่สามารถจะข้ามฟากไปได้ เพราะฝ่ายศัตรูได้ทำการระเบิดสะพานจนหมดสิ้น ปัญหาต่อไปก็คือจะต้องทำการสร้างสะพานขึ้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง พลตรีผิน ชุณหะวัณ จึงได้ออกคำสั่งให้ระดมกำลังของทหารช่างสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจียว ในวันนั้น และคลื่นมนุษย์ซึ่งเป็นทหารของกองพล 3 ก็ได้เคลื่อนไหวคึกคักขึ้นตามลำดับ ด้วยความสามัคคีร่วมน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ในไม่ช้าสะพานที่สร้างขึ้นก็สำเร็จ แต่ด้วยความเหนื่อยอ่อนไม่สามารถจะเคลื่อนย้ายกำลังไปในเวลาใกล้เคียงกันได้ ทางผู้บัญชาการกองพลที่ 3 คือ พลตรีผิน ชุณหะวัณ ก็ได้สั่งให้บรรดาทหารหาญผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา พักผ่อนเอาแรงเพื่อข้ามแม่น้ำในวันรุ่งขึ้นตอนรุ่งสว่าง

แต่เหตุการณ์หาได้เป็นไปตามความประสงค์และความมุ่งมาตรปรารถนา ของท่านนายพลผู้บัญชาการกองพลที่ 3 ไม่ปรากฏว่าในเวลาต่อมาตอนหัวค่ำของคืนนั้น ฝนได้โปรยปรายมาอย่างหนักตลอดคืน น้ำจากเหนือแม่น้ำไหลเชี่ยวกรากไม่ขาดระยะ ครั้นรุ่งเช้าขึ้นก็ปรากฏว่าสะพานที่สร้างเสริมขึ้นเมื่อวานนี้ ได้ถูกน้ำพัดพาไปตามลำน้ำเสียหมด แทบไม่เหลือซากให้เห็นแม้แต่เสาสักต้นเดียว

แม้ว่าจะประสบภัยพิบัติจากธรรมชาติ มากลั่นแกล้งเพียงใด แต่ภายในจิตใจของพลตรีผิน ชุณหะวัณ ผู้บัญชาการกองพลที่ 3 ทหารหาญแห่งนครราชสีมาหาได้ย่อท้อ แต่ประการใดไม่ อุส่าห์ข่มจิตใจและความรู้สึกทุก ๆ กรณีผู้ในเหตุการณ์ที่ได้บังเกิดขึ้น ได้อุตส่าห์อดทนสู้ต่อไปใหม่ ด้วยความเหนื่อยยากเหนื่อยใจอย่างไม่เคยประสบพบมาแต่กาลก่อนเลย ก็ยอมจำทนตามแบบลักษณะของชายชาติทหารไทย ใช้เวลาอีก 3 วันทำการตัดไม้ชายป่าลากเสาไม้และอุปกรณ์การสร้างสะพานทุก ๆ รูปแบบจนสำเร็จ และได้เริ่มออกเดินทางข้ามลำน้ำท่าเจียวต่อไป

ทุก ๆ อย่างในการเดินทางมิใช่ง่าย ๆ เหมือนดังที่คิดหวังเอาไว้ เมื่อดูตามแผนที่เป็นภูมิประเทศและมีถนนเป็นเส้นทางคมนาคมอย่างชัดเจน และบ่งบอกไว้ในแผนที่ว่าเป็นถนนถาวรตลอดระยะเส้นทางจาก อำเภอท่าขี้เหล็กถึงเมืองเชียงตุงโดยชัดแจ้ง แต่ความจริงแล้วถนนที่รถยนต์เดินได้สะดวกนั้นมีเพียง 10 กิโลเมตรเศษ ๆ เท่านั้นเอง ต่อจากนั้นก็ใช้ไม่ได้ บนถนนที่ปรากฏในแผนที่เป็นโคลนเลนและตม ประกอบไปด้วยเหวห้วยอยู่ข้างทาง

รถยนต์ที่ได้เกณฑ์มาจากภาคอีสาน 400 คันนั้น ก็เป็นอันว่าชำรุดเสียหายทิ้งค้าถนนไว้เป็นจำนวนมาก และต่อเมื่อได้ข้ามแม่น้ำท่าเจียวไปได้ไม่ไกลนัก ทางสายเดินทางของถนนไปสู่นครเชียงตุงดังกล่าวนี้ก็มีเส้นทางคดเคี้ยวไปตามไหล่เขาถึงทางกันดารในย่าน "ผาตะแคง" ซึ่งล้อมรอบไปด้วยอันตราย อันสืบเนื่องมาจากฝ่ายข้าศึกศัตรู ฝังระเบิดทำลายถนนไว้เป็นแห่ง ๆ และทำการระเบิดภูเขาให้พังทับถนนลงมาเป็นแดง ๆ กำลังทหารต้องหยุดซ่อมถนนเป็นระยะ ๆ แทบกล่าวได้ว่าหลายหนหลายแห่งที่ทหารกองพลที่ 3 จะต้องซ่อมถนนจนแรมคืนจึงจะเดินทางต่อไปได้

พระพิรุณโปรยปรายลงมาไม่ได้หยุดหย่อน อากาศเปลี่ยนแปลงไปตลอด ความหนาวของอากาศที่เย็นยะเยือกกลางหุบเขา ทำให้ทหารหาญของชาติต้องผจญกับความหนาวสั่นสะท้านเข้าไปจับขั้วหัวใจอยู่ตลอดเวลา บนเส้นทางถนนดังกล่าวนี้ พลตรีผิน ชุณหะวัณ ผู้บัญชาการกองพลที่ 3 (นครราชสีมา) มีความเชื่อมั่นในพลังกายพลังใจของทหารผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของท่าน ซึ่งล้วนแล้วมาจากมณฑลอีสานทั้งสิ้น ซึ่งมีความทรหดอดทนอย่างยิ่งยอด และมีชีวิตเป็นทหารที่ยอดเยี่ยมอีกด้วย

แต่กระนั้นก็เถิด เมื่อชีวิตและร่างกายต้องผจญภัยกับอากาศอันเปลี่ยนแปลง และอยู่ท่ามกลางแดด-กลางฝน-กลางอากาศหนาว ร่างกายของคนเราก็ต้องประสบกับเหตุการณ์ต่าง ๆ เข้าจนได้ ดังปรากฏเหตุการณ์ขึ้นคือ

หลังจากที่ทหารได้ผ่านความลำบากยากแค้น ต้องทรหดอดทนอย่างแสนสาหัส ในที่สุดก็ได้พบเหตุการณ์อันเศร้าสลดใจขึ้นแก่ พลตรีผิน ชุณหะวัณผู้บัญชาการกองพลที่ 3 และบรรดา นายทหารชั้นรอง ๆ ตลอดจนบรรดา นายสิบพลทหารโดยทั่วกันกล่าวคือ ในขณะที่พลทหารกำลังซ่อมถนนซึ่งเป็นทางเดินเพื่อให้สะดวกในการเคลื่อนย้าย สัมภาระตลอดจนอาวุธยุทธภัณฑ์อยู่นั้นเอง พลทหารหลายคนล้มลงชักดิ้นชักงอ เพราะพิษไข้มาเลเรียกำเริบ ยาที่ใช้แก้ไขในกองทัพนั้นอย่างดีที่สุดมีอยู่ขณะนั้น ก็คือยาควินินเป็นยาชนิดเม็ด ส่วนยาฉีดนั้นไม่มีเลย ฉะนั้นในการที่จะเอาชนะไข้มาลาเรียจึงไม่มีทางที่จะเป็นไปได้เลย

ฝนก็ตกหนักลงมาอีก ในเวลา ไม่กี่ชั่วโมงที่ผ่านไป ทหาร ไทยของกองพลที่ 3 จำนวน 5 พลทหาร ได้สิ้นลมหายใจในเวลาใกล้เคียงกัน ส่วนที่ล้มป่วยจับสั่นและหนาวเพราะพิษไข้ ได้ถูกส่งลำเลียงกลับไปรักษาตัวที่เมืองพายากอีกครั้งหนึ่งเป็นจำนวนมาก จึงเป็นอันว่าทหารกองพลที่ 3 ภายใต้การบัญชาการของพลตรีผิน ชุณหะวัณ ได้พากันล้มป่วยลง และทางกองพลที่ 3 ทหารไทยของเรากำลังประสบกับภัยจากไข้จับสั่นมาเลเรียอย่างร้ายแรง พิษไข้มาเลเรีย ได้ตัดกำลังกองทัพลงไปอย่างมาก กองเสนารักษ์ของทหารไทยได้พยายามต่อสู้อย่างเต็มที่ เท่าที่ทหารหมอเสนารักษ์ของกองพลที่ 3 ต้องกัดฟันต่อสู้เพื่อความปลอดภัยของชีวิตทหารไทย

ส่วนกำลังของทหาร ที่ยังมีสุขภาพสมบูรณ์ก็เคลื่อนไปข้างหน้าชนิดที่เรียกว่า ไม่ย่อมหยุดยั้ง มุ่งหน้าสู่ปราการอันแข็งแกร่งของข้าศึกที่ตั้งฐานทัพอยู่บนดอยเหมย ถนนสายดังกล่าวนี้เริ่มขึ้นทางลาดสูงขึ้นไปเรื่อย ๆ ตลอดระยะทางทหารของกองพลที่ 3 ได้รับการยิงสกัดจากข้าศึกสองข้างทาง อยู่ตลอด แต่ทางกองทหารไทยก็ได้ตอบตีกลับไปทุก ๆ ครั้งซึ่งสังเกตได้ตลอดระยะทางเพียงแต่สกัดไว้แสดงให้เห็นว่าพวกข้าศึกมิได้ถอยหนีแน่เตรียมรับมือไว้พร้อมแล้ว ที่จะทำการสู้รบกัน

การดักลักลอบยิงสองข้างทาง และค่อย ๆ คืบคลานขึ้นเนินดอยเหมยไปตามเส้นทางซึ่งเป็นถนนที่สูงชัน ก็ทำให้การเคลื่อนพลค่อย ๆ ไปอย่างช้า ๆ และระมัดระวังทุกฝีก้าวด้วยความไม่ประมาท การเดินทางมุ่งขึ้นเพื่อตีฐานทัพของกองทหารจีนบนดอยเหมยจึงเป็นการที่ต้องค่อย ๆ เดินทางขึ้นด้วยความระมัดระวัง และเตรียมตัวเตรียมกายเตรียมใจที่จะต้องยิงกันอย่างหนัก ในเมื่อถึงจุดเป้าหมายที่จะทำการระดมยิงป้อมค่ายบนดอยเหมยที่มั่นของข้าศึก ซึ่งสูงทะมึนอยู่ข้างหน้า

△ บุกเข้าตีป้อมปราการทหารอังกฤษบนดอยเหมย
△ ก่อนที่จะเข้าตัวเมืองเชียงตุงต้องเสี่ยงตาย
△ ทุกฝีก้าวย่างม้าต่างโคต่างชักดิ้นชักงอขาดใจตาย
△ ไปต่อหน้าบ้างก็พลาดตกลงข้างทางตายสนิทในเหวลึก

ดอยเหมย เป็นภูเขาม่อนขนาดกลางสูงชัน ตั้งสง่างามอยู่หน้าเมืองนครเชียงตุงก่อนที่จะผ่านเข้าไปในตัวเมือง โดยมีระยะห่างจากตัวเมืองประมาณ ๑๙ กิโลเมตร เป็นสถานที่ชนชาติอังกฤษซึ่งเป็นผู้บริหารราชการแผ่นดินในนครเชียงตุงได้จัดเป็นที่พักของพวกของเขาโดยเฉพาะซึ่งจะไม่มีคนชาติอื่นไปอาศัยอยู่ร่วมด้วย เขาได้จัดเป็นสถานที่พักของพวกเขาและรับรองพวกชาวยุโรปด้วยกันในเมื่อเดินทางมาถึงนครเชียงตุง และค้างแรมเพื่อพักผ่อนตากอากาศหรือหาความเบิกบานใจ โดยเฉพาะ บนดอยเหมยจึงเป็นเรื่องราวภายในของพวกชนชั้นผู้ปกครองโดยเฉพาะ

นอกจากการสร้างบ้านพักแล้ว บนดอยเหมยสถานที่ดังกล่าวนี้ ทางรัฐบาลอังกฤษยังได้สร้างป้อมปืนและปราการอันแข็งแกร่ง สำหรับตั้งปืนเรียงรายอยู่บนป้อมยอดภูเขาดอยเหมย ซึ่งมีระดับสูงจากน้ำทะเลถึง 7,000 กว่าฟิต อังกฤษผู้เป็นเจ้าของผู้ครอบครองประเทศพม่าซึ่งตกเป็นเมืองขึ้นของเขา ได้ผนึกเอาเมืองนครเชียงตุงในแคว้นสหรัฐไทยเดิมเข้าเป็นอาณาจักรของพม่าไปด้วยเพราะถือว่าดินแดนแคว้นไทยเดิม ซึ่งมีประชาชนเผ่าไทยใหญ่ (เงี้ยว) ไทยเขิน ไทยลื้อ เข้ารวมอยู่ในการปกครอง

ด้วยเพราะถือว่าดินแดนเมืองนครเชียงตุงนั้นเป็นเมืองขึ้นของพม่าครั้นพม่าตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ เมืองนครเชียงตุง และประชาชนพลเมืองที่ตั้งหลักฐานและภูมิลำเนาอยู่ในเมืองนครเชียงตุงก็ต้องขึ้นกับอังกฤษด้วย เหตุการณ์ดังกล่าวได้บังเกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2430 มาแล้ว

อากาศบนดอยเหมย แบบเดียวกับในประเทศอังกฤษกล่าวคือมีอากาศหนาวและบางครั้งก็อบอุ่นอากาศบริสุทธิ์เพราะตั้งอยู่บนภูเขาสูง อังกฤษได้สร้างป้อมปราการและป้อมปืนไว้อย่างหนาแน่น และในครั้งนั้นเขาคิดว่าไม่มีกองทัพใดที่สามารถผ่านเข้าไปย่ำยีอธิปไตยของเขาได้เพราะว่าภูมิประเทศ เต็มไปด้วยภูเขาสูงเสียดฟ้าและเหวลึก ทั้งเป็นทางเส้นเดียวเท่านั้นที่จะเข้าสู่นครเชียงตุงได้

แต่สภาพการณ์ ทุก ๆ อย่างได้เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา พวกข้าราชการชาวอังกฤษ ตลอดจนกำลังทหารป้องกันภายใต้บังคับบัญชาของอังกฤษได้อพยพหลบหนีออกจากนครเชียงตุงไป อยู่ที่ประเทศอินเดียกันจนหมดสิ้น เพราะเกรงอำนาจแสนยานุภาพของญี่ปุ่น ในตอนแรกเมื่อมีข่าวว่า ประเทศไทยได้อนุญาตให้กองทัพทหารญี่ปุ่น ใช้เมืองไทยเป็นเส้นทางพักและผ่านไปรบพม่าของอังกฤษ และตีทัพเมืองสิงค์โปร์ทางใต้ และต่อมาก็ทราบว่าประเทศไทยร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นอีก ก็เลยหนีออกจากเมืองนครเชียงตุง พร้อมกับให้กองพล 93 ของจีนจากเมืองยูนนาน มาตั้งฐานทัพที่เมืองนครเชียงตุง และได้รักษาป้อมปราการบนดอยเหมยตราบจนกระทั่งวันที่พลตรีผิน ชุณหะวัณ ได้ขึ้นบุกโจมตียึดดอยเหมยในครั้งนี้ ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2485

ก่อนหน้านั้น กองพันอิสระซึ่งทำหน้าที่เป็นกองระวังปีกซ้าย ของกองพล 3 ได้เดินทางเล็ดลอดวกอ้อมดอยเหมยรุกไปล่วงหน้าเข้าไปทางด้านหลังดอยเหมย และเข้าใกล้กลางนครเชียงตุง ก็ได้ทำการเผยแพร่โฆษณาว่ากองทัพญี่ปุ่นที่มีแสนยานุภาพเกรียงไกรได้บุกขึ้นมาตีนครเชียงตุงแล้วและข่าวดังกล่าวนี้ได้กระจายไปทุก ๆ หมู่บ้านในเขตตัวเมืองนครเชียงตุง ประชาชนทั้งหลายต่างตกใจสิ้นขวัญแขวนด้วยความหวาดกลัว และข่าวดังกล่าวนี้ไปถึงพวกทหารข้าศึกซึ่งเป็นทหารจีนที่อยู่ตามชุมชนต่าง ๆ พากันขวัญหนีกันหมดเพราะกำลังอาวุธยุทธภัณฑ์ และกำลังทหารจีนที่รักษาเมืองเชียงตุงนั้น มีกำลังอยู่น้อยมาก เกรงว่าถ้ากำลังทหารญี่ปุ่นกับกำลังทหารไทยยกขึ้นมาทำการรบแล้วชีวิตของตนจะมีทางรอดได้ยากมาก จึงได้หาทางหลบหนีออกจากตัวเมืองไปก่อน และค่อย ๆ หลบหลีกกันไปโดยหายหน้าไปจากตัวเมือง

ทหารของจีน ที่มีอยู่ก็เฉพาะกำลังที่อยู่บนป้อมปราการบนดอยเหมยเท่านั้น แต่ตามภาคพื้นดินหาแทบไม่ได้แล้ว และนับตั้งแต่นั้นมาสถานที่สำคัญหลายแห่งตึกรามบ้านช่องในนครเชียงตุงสถานที่พวกทหารจีนได้ใช้เป็นที่พักอาศัย ได้ถูกเพลิงไหม้กันอยู่ตลอดเวลา เพราะทางการยุทธของข้าศึกไม่ต้องการให้มีอาคารบ้านเรือนที่จะเป็นที่พักอาศัยให้ข้าศึกของตน (คือทหารไทยและคาดว่าคงมีญี่ปุ่นด้วยอยู่อาศัย) จึงได้ทำการลอบวางเพลิงเสีย พร้อมกับเคลื่อนกำลังทะยอยออกไปจากตัวเมือง มุ่งหน้ากลับไปทางด้านสิบสองพันนาเชียงรุ้ง แล้วมุ่งเข้าสู่ดินแดนมณฑลยูนนานของจีน

ในครั้งนี้ปรากฏว่าตึกหลังใหญ่มหึมาของเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ ณ เชียงตุง กับเจ้าหญิงทิพวรรณผู้เป็นชายา ซึ่งเจ้าของบ้านถูกอังกฤษส่งไปกักตัวไว้ที่เมืองใหม่วหยั่วใกล้ชิดกับชายแดนประเทศอินเดียได้ถูกทหารจีนใช้เป็นที่พักอาศัย ควบคุมสถานการณ์ตอนที่ข้าราชการของอังกฤษหนีออกไปจากเชียงตุงก็ได้ถูกเพลิงไหม้วอดวายหมดไปทั้งหลัง โดยไม่ทราบสาเหตุ แต่ไหม้ในเวลาเดียวกับที่พวกทหารจีนได้อพยพออกจากเมืองเชียงตุงไปพร้อม ๆ กันนั่นเอง กองพลที่ 3 ภายใต้การบัญชาการของพลตรีผิน ชุณหะวัณ ได้แบ่งกำลังออกเป็นสองกอง โดยใช้กรมทหารราชที่ 8 เคลื่อนไปตามเส้นทางสู่ดอยเหมย อย่างระมัดระวัง และอีกกองหนึ่งให้กรมทหารราบที่ 3 เคลื่อนกำลังอ้อมไปทางทิศตะวันตกของดอยเหมย เพื่อย้อนรอยเข้าตีทางด้านหลัง และโอบตีไปทางด้านข้างพร้อมกันไป ทุกสิ่งทุกอย่างได้กระทำอย่างใจเย็นและปลอบใจตัวของทหารให้มีกำลังใจดีที่สุด

เมื่อกองระวังหน้าได้มารายงานว่าได้สำรวจและได้พิจารณาการเคลื่อนไหว บนป้อมปราการบนดอยเหมยรู้สึกว่าได้มีการซุ่มเงียบสงบไม่มีกำลังทหารรักษาการณ์อย่างมากมาย ดังที่คาดคิดไว้ แต่ก็ยังมีกำลังทหารข้าศึกที่ซ่อนตัวอยู่บนป้อมบนดอยเหมย ซึ่งคอยที่จะหาโอกาสยิงทหารไทยซึ่งกำลังอยู่ข้างล่างที่เชิงป้อมปราการ

จึงทำให้ผู้บังคับบัญชา กองทหารไทยเตือนสติให้ทหารทุกคนระมัดระวังการก้าวแต่ละก้าวให้ระมัดระวังรักษาชีวิตของพลเมืองเพิ่มขึ้น เพราะถือว่าชีวิตทุกชีวิตมีค่าเท่ากัน ทั้งนายและพลทหาร

พร้อม ๆ กันนั้นเอง ก็พอดีฝนได้ตกลงมาอย่างไม่ขาดสาย กำลังกองพล 3 ก็เคลื่อนบุกเข้าไปที่ป้อมปราการดอยเหมยใกล้เข้าไปทุกระยะ ๆ กำลังพลของทหารไทยได้คลานคืบเข้าไปอย่างช้า ๆ แบบกองทัพหอยทากคลานขึ้นบนกำแพง ฉันใด

ก็ฉันนั้น ทุกคนต่างเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าลงตามลำดับ แต่ก็ได้ยอมสละแล้วทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต

เหตุการณ์ ที่ได้ปรากฏขึ้น ม้าต่างและวัวต่างหลายตัวที่บรรทุกสัมภาระหมดแรงเดินย่างพลาดผิดจังหวะพลาดกลิ้งหล่นหายไปข้างถนนซึ่งเป็นเหวลึกอย่างชนิดที่ว่าตกลงไปแล้วไม่มีทางช่วยได้เลย ส่วนม้าและวัวต่างที่ไม่กลิ้งหล่นไปมันเพลียจนสุดกำลังล้มลงดิ้นขาดใจตายไปต่อหน้าต่อตา บรรดาทหารหาญทั้งหลาย ทุกคนเห็นเหตุการณ์แล้วไม่อยากจะพูดจาใด ๆ เพราะความอ่อนเพลียละเหี่ยใจ ในการเดินทางขึ้นบนดอยเหมยที่เตรียมตัว จะรบราฆ่าฟันกันอีกไม่กี่นาทีข้างหน้านี้แล้ว

แต่ทหารหาญกองพลที่ 3 นครราชสีมา ภายใต้การนำของพลตรีผิน ชุณหะวัณ มิได้ย่นย่อต่ออุปสรรคในการที่เคลื่อนย้ายกำลังอันเต็มไปด้วยสัมภาระเป็นต้น และอาวุธยุทธภัณฑ์อันประกอบไปด้วยปืนใหญ่ ลากเข็นขึ้นบนเนินดอยสูง แทบกล่าวได้ว่าทหารแต่ละคนที่ได้มาประสบพบกับเหตุการณ์เฉพาะหน้าในครั้งนี้ เป็นบทเรียนและแบบฉบับ ที่ได้ทำหน้าที่อย่างทหารหาญของชาติอย่างแท้จริง และประสบกับของจริงจากบทเรียนที่เป็นชีวิตจริง ในสนามจริง ๆ เผลอนิดเดียวลูกปืนฝ่ายข้าศึกจะมาจากแหล่งใดแหล่งหนึ่ง ปลิดชีวิตทั้งนายและพลทหารไม่ทันรู้ตัวได้ทันที

ต่อจากนั้นอีกไม่นานนัก ก็ถึงจุดหมายที่จะทำการลงมือยิงปืนใหญ่ ประหน้าเบิกนำขึ้นบนเนิน เพื่อพังทำลายกองกำลังของข้าศึกที่ตั้งฐานรับอยู่บนป้อมปราการบนดอยเหมย แต่ก็ชลุกชลักขึ้น เพราะว่าหาสถานที่จะตั้งฐานปืนใหญ่จำนวน 2 กระบอกที่จะฮัลโวระดมยิงไปบนป้อมปราการนั้น ซึ่งเป็นทางสูงชันม้าลากรถปืนใหญ่ ไม่มีกำลังจะลากปืนขึ้นไปได้

แต่ก็บังเอิญเป็นคราวโชคดีประกอบไปด้วยปฏิภาณอันเฉียบแหลมและฉับไว แก้สถานการณ์ซึ่งหน้าได้ ที่ได้พบกระบือของชาวบ้านที่ทิ้งไว้ ตามบุญตามกรรมหลายตัว บรรดาทหารหาญในกองพลที่ 3 ผู้มาจากที่ราบสูง เมืองนครราชสีมาล้วนชำนาญในการจับกระบือด้วยวิธีการต้อนอย่างถูกวิธีของชาวไร่ชาวนากระบือไม่ตกใจวิ่งหนี และอาศัยความชำนิชำนาญจากท้องนาจากบนที่ราบสูง การจับกระบือจำนวน 4 ตัว แล้วรีบใช้เทียมรถลากปืนใหญ่ ขึ้นไปตั้งในบริเวณที่เลือกแล้วว่าถูกเป้าหมาย จำนวนปืนใหญ่ 2 กระบอก ก็ถูกตั้งฐานยิงโดยเรียบร้อยโดยเวลาอันรวดเร็ว

ในเวลาอันใกล้เคียงกันนั่นเอง เมื่อหลังจากถึงเวลากำหนดปืนใหญ่ทั้ง 2 กระบอก ก็ถูกออกคำสั่งจากพลตรีผิน ชุณหะวัณ ผู้บัญชาการกองพล 3 ให้ระดมยิงขึ้นไปบนป้อมปราการบนดอยเหมยทันที

กระสุนปืนใหญ่ที่มีอานุภาพและพิษสงส่งเสียงกัมปนาท กึกก้องไปสองฟากข้างทาง กระสุนออกจากแหล่งกระบอกปืนไปถูกป้อมปราการบนดอยเหมยโดยใช้กระสุนปืนใหญ่ ทำลายเพียง 10 นัด ป้อมที่ทำด้วยหินและก่ออย่างแน่นหนา ก็พังทะลายลงอย่างไม่เป็นท่า หินผาและอุปกรณ์ทั้งหลายกระจุยกระจายเป็นหินก้อนเล็กก้อนน้อยกระเด็นหลุดไปคนละทางสองทางและเบิกบานออกไล่ถนัด พวกทหารจีนผู้รักษาป้อมโดนกระสุนปืนใหญ่ล้มตายลง ส่วนที่เหลืออยู่ไม่มีอาวุธอันร้ายแรงแต่อย่างใดก็รีบถอยหนีออกไปคนละทิศคนละทาง โดยมุ่งหน้าออกไปทางหลังป้อมปราการ

กองระวังหน้าก็บุกขึ้นเพื่อตะลุมบอนก็ใช้ปืนเล็กยาวระดมยิงติดตามเข้าไป พร้อมกับกำลังกองหนุนจากหน่วยปืนใหญ่เข้าจู่โจม พวกทหารจีนจำนวนหนึ่งได้หลบหนีไปในทางลับของป้อมปราการบนดอยเหมย โดยไม่ได้ทันตลุมบอนกับกองทหารไทยกองพลที่ 3 และทราบภายหลังว่ากองทหารจีนได้หลบหนีออกจากเมืองเชียงตุงไปทันที ก่อนที่ทหารไทยจะเข้าตะลุมบอน ทางฝ่ายทหารไทยก็มิได้สั่งให้ติดตาม เพราะกำลังอิดโรยแทบจะไม่มีกำลังกันอยู่แล้ว

โอรสเจ้าฟ้าเผ่าแห่งนครเชียงตุง พร้อมด้วยขุนนาง ในราชสำนัก "เขมรัฐเชียงตุง" แห่แหนไปต่อเชิญพลตรี ผิน ชุณหะวัณ ผู้บังคับบัญชาการกองพล 3 เข้ามาเป็นหลักชัย ให้กำลังใจแก่ชาวนครเชียงตุงเพื่อให้มีขวัญดีขึ้น

วันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2485 เป็นวันที่พลตรีผิน ชุณหะวัณ ผู้บัญชาการกองพลที่ 3 ได้นำกำลังพลขึ้นไปทำการยึดฐานทัพสุดท้ายของข้าศึกบนดอยเหมยได้สำเร็จ ซึ่งป้อมบนดอยเหมยสร้างอย่างแข็งแรงที่สุด นับว่าเป็นเกียรติประวัติของกองทัพไทยได้ ทำการยึดเมืองนครเชียงตุงได้สำเร็จและเข้ายึดครองเข้ารวมเป็นอาณาจักรไทยเดียวกัน นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของชนชาติไทยเราในครั้งนี้

ปรากฏว่าบนป้อมปราการและในค่ายดอยเหมยแห่งนี้ บรรดาทหารไทยทั้งหลายได้พบซากศพทหารจีนล้มตายเกลื่อนอยู่ในบริเวณค่าย และป้อมปราการ เพราะความอดยากและถูกกระสุนปืนล้มตาย ตลอดจนทหารที่นอนป่วยอย่างหนักจวนจะสิ้นใจอยู่หลายคน ในบรรดาทหารที่ป่วยอยู่นี้ได้มีพลทหารไทยจากกองพลที่ 4 นอนป่วยอยู่จวนจะสิ้นใจรวมอยู่ด้วย จากการสอบปากคำทราบว่าได้ถูกทหารจีนจับได้ ขณะออกลาดตระเวนแล้วถูกส่งตัวขึ้นมากักขังไว้บนดอยเหมย ถูกทรมานให้อดอาหารจนป่วยหนัก ในขณะที่ทหารกองพลที่ 3 บุกเข้ายึดป้อมปราการได้สำเร็จ ก็ยากที่จะช่วยแก้ไขเยียวยาได้ พร้อม ๆ กันนั้นเองอีกไม่ถึงหนึ่งชั่วโมงต่อมาก็ได้สิ้นลมหายใจเป็นที่น่าเศร้าสลดใจแก่ผู้ที่ได้พบเห็น นับว่าเขาได้ตายไปอย่างลูกผู้ชายชาตินักรบไทยอย่างสมเกียรติ

ในวันรุ่งขึ้นตรงกับวันที่ 5 มิถุนายน 2485 พลตรีผิน ชุณหะวัณ พร้อมด้วยบรรดานายและพลทหารแห่งกองพลที่ 3 นครราชสีมา กำลังพักผ่อนอยู่บนป้อมปราการบนดอยเหมยนั้นเอง ยังมิได้เคลื่อนย้ายกำลังออกไปทางไหน

ทางด้านในเมืองนครเชียงตุง ซึ่งห่างจากป้อมปราการบนดอยเหมยอีก 19 กิโลเมตร ได้มีขบวนของชาวพื้นเมืองนครเชียงตุง ซึ่งมีเจ้าบุญวาสน์วงศ์ษาเม็งราย ซึ่งเป็นหัวหน้าของชาวเมืองนครเชียงตุง พร้อมด้วยบรรดาพวกท้าวพญาพื้นเมืองของเมืองนครเชียงตุง จำนวนหลายสิบคน ได้เดินทางมาขอพบกับพลตรีผิน ชุณหะวัณ ผู้บัญชาการกองพลที่ 3 ผู้ทำการยึดดอยเหมย ฐานทัพของกองทหารจีนของพล 93 ได้สำเร็จ โดยเจ้าบุญวาสน์วงศ์ษาเม็งราย ผู้เป็นหัวหน้าของชาวนครเชียงตุงในขณะนั้น ได้แสดงความประสงค์ต่อ นายทหารผู้รักษาการณ์ที่ป้อมหน้าค่ายดอยเหมยว่า ทางด้านประชาชนชาวนครเชียงตุง พร้อมด้วยบรรดาเจ้านายพื้นเมืองแห่งราชวงศ์ "เขมรัฐ" โอรสธิดาและบุตรหลานของเจ้าฟ้ารัตนะก้อนแก้ว อินทรแถลง พร้อมด้วยขุนนางท้าวพญาในราชสำนักของเจ้าผู้ครองนครเชียงตุง ได้รับมอบหมายจากมหาชนชาวนครเชียงตุง ให้มาน้อมเคารพคารวะเชิญพลตรีผิน ชุณหะวัณ ผู้บัญชาการกองพลที่ 3 ของรัฐบาลไทยให้นำกำลังกองทหารเข้าไปสู่นครเชียงตุง เพื่อเป็นการปลอบขวัญแก่ชาวนครเชียงตุงสืบต่อไป

สำหรับเจ้าบุญวาสน์วงศ์ษานั้น เป็นโอรสองค์เล็กของเจ้าฟ้ารัตนะก้อนแก้วอินทร์แถลง เจ้าผู้ครองนครเชียงตุง (เจ้าฟ้าเผ่า) ผู้ถึงแก่พิราลัยไปตั้งแต่ พ.ศ. 2480 และในขณะที่เกิดสงครามนั้นทางนครเชียงตุง ยังไม่มีเจ้าฟ้าผู้ครองนครเชียงตุง โดยทางราชการอังกฤษยังไม่ได้ตั้งผู้ใดแทนเป็นหลักฐานทางราชการ ทั้งนี้โดยเจ้าฟ้ากองไตเจ้าฟ้า ผู้ครองนครเชียงตุง ได้ขึ้นเสวยเมืองในตำแหน่งเจ้าฟ้าได้ไม่ครบปีแล้วก็ได้ถูก คนร้ายลอบเข้าไปในคุ้มหลวง ในขณะที่เจ้าฟ้ากองไต กำลังร่วมทำบุญในวันเข้าพรรษา บุกเข้ายิงถึงแก่พิราลัย ในบริเวณคุ้มหลวงในเวลาต่อมานั้นเอง

ทางการอังกฤษยังมิได้ตั้งผู้ใดเป็นเจ้าฟ้าผู้ครองนครเชียงตุงให้เป็นไปตามทางราชการก็พอดีเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา และญี่ปุ่นได้ทำการบุกประเทศไทยและขึ้นรบพม่า โดยใช้เส้นทางประเทศไทยเป็นทางผ่าน นับตั้งแต่วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ.2484 และในปีนั้นเองกองทัพทหารญี่ปุ่นจึงขึ้นบุกพม่า โดยผ่านทางจังหวัดเชียงใหม่ เข้าทางด้านแม่ฮ่องสอนและทางด้านเมืองปายมุ่งไปทางแม่น้ำสาละวิน มุ่งพม่าพวกอังกฤษจึงได้อพยพออกจาก เชียงตุงไปรวมตัวอยู่ที่ประเทศพม่า และมุ่งหน้าหลบเข้าไปตั้งฐานทัพ ที่ประเทศอินเดียในสมัยนั้น ส่วนทางนครเชียงตุงนั้น ได้มอบหมายให้กองพล 93 ของกองทัพประเทศจีนตอนใต้มณฑลยูนนาน (จีนฮ่อ) ทำการรักษาเมืองต่าง ๆ ในแคว้นชาน (สหรัฐไทยเดิม) บรรดาเจ้านายในราชวงศ์ "เขมรัฐเชียงตุง" ส่วนมากได้รับราชการอยู่กับรัฐบาลอังกฤษ ล้วนแต่เป็นเจ้าชายโอรสของเจ้าฟ้ารัตนะก้อนแก้วอินทร์แถลง ทำงานอยู่ในกรม

ทางหลวงของอังกฤษและรับราชการเป็นนายทหารกองทัพบกอังกฤษ และนายตำรวจของอังกฤษ ส่วนมากได้อพยพไปกับ ผู้บังคับบัญชาซึ่งเป็นข้าราชการอังกฤษ โดยเข้าไปอยู่ในเมืองต่องกีบ้าง และในเขตพม่าเมืองแรงกูนบ้างส่วนบรรดาเจ้านางฟ้าผู้หญิง พระธิดาของเจ้าฟ้านั้น ก็ได้หลบออกนครเชียงตุง ไปพักอยู่ตามเมืองแสนหวี เมืองสีป้อ และเมืองยองห่วย และเมืองอื่น ๆ ที่มีเจ้านายญาติพี่น้อง มีสัมพันธ์ทางสมรสกันพำนักอยู่ที่นั่น

สำหรับเมืองนครเชียงตุง เจ้าบุญวาสน์วงศ์ษาเม็งราย โอรสคนเล็กของเจ้าฟ้ารัตนะก้อนแก้วอินทร์แถลง (เจ้าฟ้าเฒ่า) ผู้ล่วงลับไปแล้ว คงรับราชการในรัฐบาลอังกฤษอยู่ในขณะที่เกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา เจ้าบุญวาสน์วงศ์ษาเม็งราย มีโอรสธิดารวมสองคนคือ

1. เจ้านางฟ้าฟองนวล เม็งราย ผู้เป็นเจ้าพี่หญิง
2. เจ้าบุญวาสน์วงศ์ษา เม็งราย ผู้เป็นเจ้าน้องชาย

ในขณะที่กองทัพพายัพของไทย ได้เข้าตีนครเชียงตุงใน พ.ศ. 2485 นั้น เจ้าบุญวาสน์วงศ์ษา เม็งราย ได้มีตำแหน่งเป็นข้าหลวงประจำเมืองเชียงตุงไปก่อนแล้ว เจ้าบุญวาสน์วงศ์ษา เม็งราย ได้รับหน้าที่ดูแลบ้านเมืองแทน บรรดาเจ้านายพี่น้องในราชวงศ์ "เขมรัฐเชียงตุง" ซึ่งได้หลบภัยสงครามออกจากเมืองเชียงตุงไป เพราะได้ข่าวว่า กองทหารญี่ปุ่นกับกองทหารไทยจะขึ้นไปตีเมืองนครเชียงตุง จึงในโอกาสนี้คงมีแต่เจ้าบุญวาสน์วงศ์ษา เม็งราย โอรสเจ้าฟ้าผู้ครองนครเชียงตุง อยู่แต่ผู้เดียวเป็นชนชาติเผ่าไทยเดียวกัน เป็นหัวหน้าข้าราชการชาวพื้นเมืองนครเชียงตุง และเป็นเจ้านายในราชวงศ์ "เขมรัฐเชียงตุง" แทนเจ้านายในราชวงศ์ชายหญิงซึ่งเป็นโอรสและธิดาของเจ้าฟ้าผู้ครองนครเชียงตุง ตลอดจนประชาชนชาวไทยเขิน-ไทยใหญ่-ไทยลื้อล้วน กับไทยสยามได้ตกอยู่ในอำนาจการปกครองของชนชาติพม่าและตกทอดมาถึงชนชาติอังกฤษ ภายหลังที่ประเทศพม่าได้ตกเป็นเมืองขึ้นของชนชาติมหาอำนาจอังกฤษตั้งแต่พ.ศ.2430 เป็นต้นมา และเมืองนครเชียงตุงซึ่งเป็นอาณาเขตเมืองขึ้นของพม่าก็ต้องอยู่ใต้อำนาจของชนชาติมหาอำนาจอังกฤษด้วยเช่นเดียวกันกับหัวเมืองอื่น ๆ ในแคว้นชานหรือสหรัฐไทยเดิมดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว

ภายหลังเมื่อพลตรีผิน ชุณหะวัณ ผู้บัญชาการกองพล 3 ได้ทราบข่าวที่เจ้าบุญวาสน์วงศ์ษาเม็งราย โอรสคนเล็กของเจ้าฟ้าผู้ครองนครเชียงตุง พร้อมกับขุนนางพื้นเมืองเชียงตุงล้วนแต่เป็นผู้อาวุโสมีตำแหน่งเป็นพญาพื้นเมืองของนครเชียงตุง ที่ร่วมไปในขบวนอย่างครบครัน เช่น พญาหลวงสุพรหมา ขุนวังของราชสำนักเจ้าฟ้าเชียงตุง พญาหลวงเมืองเจมหัวหน้า ผู้พิพากษาศาลเมืองเชียงตุง พญาคงคารองผู้พิพากษาพญาไล ฝ่ายกองทาง พญาหลวงปกป้องฝ่ายปราบปราม พญามาบเมืองฝ่ายปราบปราม พร้อมกับผู้ติดตามได้ตั้งขบวนจัดการมัดมือเรียกขวัญตามแบบประเพณีพื้นเมืองของนครเชียงตุงไปด้วยรวมประมาณ 30 คน

พลตรีผิน ชุณหะวัณ ได้ออกมาทำการต้อนรับโอรสของเจ้าฟ้าเชียงตุง และบรรดาขุนนางฝ่ายพื้นเมืองของนครเชียงตุงอย่างสมเกียรติอย่างยิ่ง พร้อมกับได้สนทนาปราศัยกับฉันท์พี่น้อง ผู้ร่วมชาติไทยเดียวกัน

พร้อมกับได้มีนายทหารที่เป็นชาวเหนือในมณฑลพายัพในกองพลที่ 4 ซึ่งได้ร่วมเดินทางมากับ กลุ่มคณะของเจ้าบุญวาสน์วงศ์ษาเม็งราย ได้กล่าวคำพื้นเมืองเหนือ ให้บรรดาพวกพญาพื้นเมืองเชียงตุง ได้ทราบเจตนารมย์ของกองทัพไทยที่มีความประสงค์จะ "รวมชนชาติไทย" เข้าเป็นอาณาจักรเดียวกัน และได้ชี้แจงว่า พี่น้องชาวนครเชียงตุงทั้งมวลนั้นล้วนเป็นเผ่าไทยเขิน-ไทยลื้อ-ไทยใหญ่เช่นเดียวกับชาวไทยในภาคพายัพของประเทศไทยทั้งสิ้น ครั้นกองทัพไทยสยามได้ขึ้นมารวมกำลังกับประชาชนนครเชียงตุงในคราวนี้ก็คิดว่าเป็นนิมิตรหมายที่ดีแล้ว

พลตรีผิน ชุณหะวัณ ผู้บัญชาการกองพลที่ 3 ได้กล่าวแสดงการต้อนรับ และกล่าวขอบคุณในน้ำใจของเจ้าบุญวาสน์วงศ์ษา เม็งราย และพญาขุนนางพื้นเมืองเชียงตุงที่มากันครบหน้าครบตา เพื่อเชื้อเชิญเข้าไป บริหารราชการเมืองเชียงตุงในครั้งนี้ พร้อมกับกล่าวว่าจะพยายามส่งเสริมและสร้างสรรความสงบสุข ให้แก่ชาวนครเชียงตุงอย่างดีที่สุด เพราะเมืองนครเชียงตุงนั้นเป็นแคว้นสหรัฐไทยเดิมแต่เราต้องแยกแตกกัน เพราะภัยของสงครามจากข้าศึกซึ่งมิใช่ชาติไทย ทำให้ต้องกลายเป็นไทยใหญ่-ไทยน้อย-ไทยเขิน ไทยลื้อ ซึ่งความจริงแล้วก็เป็นชนชาติไทยมีสายเลือดเนื้อเป็นชนชาติไทยด้วยกันทั้งสิ้น

จึงขอปาวรณาตัวเองว่า จะพยายามรักษาความสงบในบ้านเมืองให้เป็นปกติและมุ่งหน้าให้ประชาชนอยู่ดีกินดีโดยทั่วหน้า ต่อจากนั้นก็ได้มีการเรียกขวัญมัดมืออวยพรอวยชัยให้ พลตรีผิน ชุณหะวัณ ผู้บัญชาการกองพลที่ 3 ได้ประสบแต่ความสุขความเจริญ และขอให้ปราศจากโรคพยาธิ์ทั้งหมดอย่าได้เบียดเบียน พร้อมกับได้ขอเชิญให้ทางกองพล 3 เดินทางเข้านครเชียงตุง

ซึ่งบัดนี้ทางกองระวังหน้าและกองพันอิสระของกองพลที่ 3 ได้เข้าไปถึงก่อนและทางกองพลทหารจีนที่ 93 ได้อพยพหนีออกไปจากนครเชียงตุงหมดสิ้นแล้ว

ต่อจากนั้นอีกประมาณ 3 วัน พลตรีผิน ชุณหะวัณ ผู้บัญชาการกองพลที่ 3 ก็ได้เคลื่อนกำลังทหารกองพล 3 เข้าสู่นครเชียงตุงภายในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2485 นั่นเอง และเมื่อเข้าไปถึงนครเชียงตุงแล้ว บรรดาเจ้าจอมหม่อมทั้งหลายของเจ้าฟ้ารัตนะก้อนแก้ว อินทร์แถลง ผู้เป็นเจ้านายผู้ใหญ่ ตลอดจนบรรดาโอรสและธิดาตลอดจน เจ้านายบุตรหลานของราชวงศ์ "เขมรัฐเชียงตุง" ได้เดินทางมาเข้าเยี่ยมเคารพคารวะท่านผู้บัญชาการกองพลที่ 3 พลตรีผิน ชุณหะวัณ กันทั่วหน้า นอกจากบรรดาเจ้านายในราชวงศ์ "เขมรัฐเชียงตุง" แล้ว ก็ยังมีบรรดาเสนาอำมาตย์ชั้นพญาอันมีศักดิ์ของราชสำนักเชียงตุง พร้อมด้วยข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งหลาย และคับคั่งไปด้วยพ่อค้าคหบดีของเมืองนครเชียงตุง ซึ่งเป็นชาวไทยเขิน ไทยใหญ่ ไทยลื้อ จำนวนมากได้เข้าเยี่ยมเคารพคารวะต่อ พลตรีผิน ชุณหะวัณ ผู้บัญชาการกองพลที่ 3 ซึ่งกล่าวเรียกกันว่า "ท่านแม่ทัพข้าหลวงใหญ่" กันก่อนล่วงหน้า ตามความรู้สึกของพวกเขา

ทุกสิ่งทุกอย่างได้เข้าที่และมีความเป็นอยู่อย่างปกติสุขขึ้นตามลำดับ เพราะระเบียบวินัยทหารในกองทัพพลตรีผิน ชุณหะวัณ ผู้บัญชาการกองพลที่ 3 ผู้ควบคุมนครเชียงตุงได้ออกคำสั่งห้ามไม่ให้ทหารไทยทุกคน ทำการเบียดเบียน และข่มเหงประชาชนเป็นอันขาด ถ้าใครฝ่าฝืนจะถูกลงโทษสถานหนัก

ทางรัฐบาลไทยได้เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองตามแนวนโยบายของรัฐบาลไทยสมัยสร้างชาติ โดยได้มีการโยกย้ายข้าราชการในจังหวัดเชียงราย และจังหวัดลำปางไปรับราชการในนครเชียงตุงจึงเปลี่ยนสภาพเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย ได้โยกย้ายศึกษาธิการจังหวัดเชียงราย และเจ้าหน้าที่แผนกศึกษาจากเชียงราย-ลำปางไปสู่นครเชียงตุงตามลำดับ และมีการปรับปรุงแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ทางด้านการปกครองกระทรวงมหาดไทย ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปทีละขั้นตอนแบบเดียวที่เคยดำเนินการปกครองในด้านเมืองล้านช้าง หลวงพระบางและในดินแดนของไทยที่ถูกฝรั่งยึดครองเอาไปมาใช้กับการปกครองตามแบบใหม่ของเมืองนครเชียงตุง ทุกสิ่งทุกอย่างในนครเชียงตุงกำลังถูกปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงเสมือนหนึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย

ผู้บัญชาการกองพลที่ 3 ได้เลื่อนยศจากพลตรีเป็นพลโท ได้รับแต่งตั้งเป็นข้าหลวงใหญ่สหรัฐไทยเดิม เจ้านายในราชวงศ์ "เขมรัฐเชียงตุง" พร้อมด้วยขุนนางพื้นเมือง และสมณสงฆ์ พ่อค้า คหบดี มหาชนชาวนครเชียงตุง เดินทางไปเชื้อเชิญ เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ ณ เชียงตุง โอรสองค์ใหญ่ของเจ้าฟ้าเฒ่า เสด็จกลับมาสู่นครเชียงตุง เพื่อเป็นมิ่งขวัญของชาวนคร เชียงตุงสืบไป

เหตุการณ์ในนครเชียงตุงในปี พ.ศ. 2485 ได้มีการเปลี่ยนแปลง และปรับปรุงอย่างขนานใหญ่ ทั้งนี้เพื่อความเหมาะสมกับสภาพการณ์

ประการแรกทางรัฐบาลไทยในสมัยนั้น พ.ศ. 2485 ได้เลื่อนยศทางราชการทหารให้ พลตรีผิน ชุณหะวัณ ผู้บัญชาการกองพลที่ 3 ขึ้นเป็น "พลโท" และแต่งตั้งให้พลโทผิน ชุณหะวัณดำรงตำแหน่งเป็น ข้าหลวงใหญ่สหรัฐไทยเดิมประจำอยู่ที่นครเชียงตุง และกล่าวได้ว่าเป็น "ข้าหลวงใหญ่ฝ่ายทหาร" ผู้ควบคุมและรักษาความสงบในแคว้นนครเชียงตุงอีกด้วย

และในขณะเดียวกันนั้น บรรดาเจ้านายผู้เป็นโอรสและธิดา กับพระประยูรญาติของเจ้าฟ้าผู้ครองนครเชียงตุงผู้ล่วงลับไปแล้ว พร้อมกับบรรดาพระสงฆ์องค์เจ้าและเสนาอำมาตย์ในราชสำนัก ตลอดจนบรรดาพ่อค้าคหบดีและหัวหน้าชุมชนต่าง ๆ ในนครเชียงตุง พร้อมใจกันลงมติขอให้ส่งผู้แทนไปเชิญ เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ ณ เชียงตุง โอรสพระองค์ใหญ่ "ผู้นิยมไทย" ซึ่งถูกทางราชการอังกฤษเอาไปกักตัวไว้ ณ เมืองไหม่วหยั่ว ใกล้ชายแดนประเทศอินเดีย กลับมาเป็น "มิ่งขวัญของชาวนคร

เชียงตุง" ในยามบ้านเมืองขาดประมุขที่มีอาวุโส และเพื่อคอยดูแลทุกข์สุขของพสกนิกรชาวไทยเขิน-ไทยใหญ่-ไทยลื้อ มหาชนชาวนครเชียงตุง ในความว้าเหว่เดียวดายอยู่ในขณะนั้น ซึ่งตามธรรมเนียมและขัตติยราชประเพณีของพสกนิกรชาวเชียงตุงแล้ว แม้แต่ว่าชนชาติพม่าจะมีชัยชนะครอบครองดินแดนนครเชียงตุง ปกครองมานับเป็นร้อย ๆ ปีแล้วก็ตาม แต่ก็ได้คงรักษาไว้ในขัติยราชประเพณี แต่งตั้งและสถาปนาเจ้าฟ้าผู้ครองนครเชียงตุงมาตลอด และมีการแต่งตั้งโอรสเป็นเจ้านายต่างกรมแบบเดียวกับทางพระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชวงศ์จักรีแห่งกรุงสยาม อาทิเช่น เจ้าแกมเมือง-เจ้าเมืองเหล็ก-เจ้าเมืองชาก-เจ้ามหาขนาน ฯลฯ ทำนองเดียวกับของไทย เช่น กรมหมื่นสรรค์วิไสยนรบดี กรมหมื่นชัยนาทนเรนทร กรมขุนนครสวรรค์วรพินิต กรมหมื่นกำแพงเพ็ชร กรมหลวงราชบุรี กรมหลวงนครชัยศรี ฯลฯ เป็นต้น

ซึ่งแสดงให้เห็นว่า บรรดาพี่น้องชาวไทยลื้อ ไทยใหญ่ ไทยเขิน ซึ่งเป็นประชาชนพลเมืองในนครเชียงตุง ยังนับถือ "เจ้านายเชื้อพระวงศ์" ของพวกเขาอยู่มาก โดยเฉพาะในแคว้นสหรัฐไทยเดิมแล้ว "ระบอบเจ้าฟ้า" เจ้าผู้ครองนคร-เจ้าผู้ครองเมือง มิได้จางหายไปจากความรู้สึก ถ้าหากขาดเจ้านายผู้ครองเมืองก็เสมือนขาด "หลักชัยของบ้านเมือง" ของตนไป จึงกล่าวได้ว่า นับตั้งแต่ตั้งพระเจ้าเม็งรายมหาราชกษัตริย์ล้านนาไทย ผู้สร้างเมืองเชียงใหม่ และสร้างเมืองนครเชียงตุงเป็นเจ้านายองค์เดียวกัน นครเชียงตุงมิได้ขาดเจ้าฟ้าผู้ครองนคร เสมือนหนึ่งเป็นมิ่งขวัญของพวกเขาชาวนครเชียงตุงฉันใดก็ฉันนั้น

ยิ่งเปลี่ยนแปลงกิจการปกครองภายในบ้านเมืองชาวนครเชียงตุง มองไม่เห็นใครที่จะประสานกิจการงานทุกอย่างกับ "คนไทยกรุงเทพมหานคร" ได้ดีกว่า เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือกับเจ้าหญิงทิพยวรรณ ชายาของเจ้าเมืองเหล็กซึ่งเป็น เจ้าหญิงในราชสกุล "ณ ลำปาง" เจ้าหญิงไทยล้านนา แห่งราชวงศ์ "ทิพย์จักราธิวงศ์" เจ้าเจ็ดตน

เป็นที่ปรากฏว่า เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ พระโอรสองค์ใหญ่ของเจ้าฟ้ารัตนะก้อนแก้ว อินทร์แถลง อดีตเจ้าฟ้านครเชียงตุงผู้ล่วงลับไปแล้ว มีชายาเป็นเจ้าหญิงไทยล้านนา และได้มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชวงศ์จักรีมาหลายรัชกาลแล้ว และสนับสนุนราชการของกองทัพไทย ในกองพลทหารม้าเคยรับเป็นธุระจัดการส่งม้าพันธุ์เทศผสม-จากเมืองแสนหวี-สีป้อ และม้าเชียงตุง ฝีเท้าดี รูปงามลักษณะอ้วนพีแข็งแรง ให้กับกองพลทหารม้าไทยไปรวมกับ ฟา และฬอต่าง เกือบ 1 พันตัว เมื่อไม่กี่ปีมานี้

และยิ่งกว่านั้น เจ้านายองค์นี้ ได้ทรงสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยแรงกูนในประเทศพม่าซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยที่รัฐบาลอังกฤษได้ตั้งขึ้น และยิ่งกว่านั้นได้เสด็จไปศึกษาในกรุงลอนดอนในวิชาการไฟฟ้าและระบบสื่อสาร อีก 2 ปีและท่องเที่ยวดูงานอีกหลายประเทศในยุโรปเป็นเวลาปีเศษ ตลอดพระชนม์ชีพของเจ้าเมืองเหล็ก พรหมลือ ณ เชียงตุงองค์นี้ ทรงมีความสัมพันธ์กับ เจ้านายพี่น้องซึ่งเป็นเจ้าอา-เจ้าลุงซึ่งอยู่ในนครเชียงใหม่ เป็นจำนวนมาก ซึ่งพระญาติดังกล่าวนี้มีทั้ง เจ้านายในสกุล ณ เชียงใหม่-สิโรรส พรหมศรี กาวิละเวศน์-เทพรัตน์ ตุงคนาครและเหล็กสมบูรณ์ ตลอดจนพระญาติฝ่ายเจ้าหญิงในสกุล "ณ ลำปาง" มาตลอด

เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ ณ เชียงตุง องค์นี้ไม่ลงรอยกับพวกข้าราชการอังกฤษที่มารับราชการในนครเชียงตุง และในแคว้นฉาน (สหรัฐไทยเดิม) เพราะมีความโน้มเอียงไปทางสนับสนุน "แผนรวมไทย" สร้างชาติไทยให้เป็นมหาอำนาจของรัฐบาลไทยในระบอบประชาธิปไตยมาตลอด และเป็นคนนำเพลงปลุกใจของรัฐบาลไทย โดยนำเพลง "ไทยน้อย ไทยใหญ่ล้วนเป็นไทยด้วยกัน" มาเปิดในคุ้มของพระองค์ กลางเมืองนครเชียงตุง อย่างไม่หวั่นเกรงใคร ตลอดจนเพลงปลุกใจ "ข้ามโขงมาสู่แคว้นแดนไทย" ตลอดจนเพลงอื่น ๆ เป็นการแสดงออกถึงการเป็นปรปักษ์กับทางนักปกครองของรัฐบาลอังกฤษผู้ครอบครองเมืองขึ้น

แต่เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ ณ เชียงตุงเป็นโอรสของเจ้าฟ้ารัตนะก้อนแก้ว อินทร์แถลง เจ้าผู้ครองนครเชียงตุง คนในบังคับของอังกฤษ แต่กลับไปสนับสนุนรัฐบาลไทย ซึ่งต้องการให้ ชาวไทยใหญ่-ไทยเขิน-ไทยลื้อ ในแคว้นฉานสเตทของตนตื่นขึ้นให้รู้จักรักสามัคคีกับชนเผ่าไทยด้วยกัน

ด้วยเหตุนี้เอง ทางข้าหลวงใหญ่อังกฤษต่างพระเนตรพระกรรณของพระเจ้ากรุงอังกฤษ ซึ่งประจำอยู่ที่เมืองแรงกูน ได้ออกคำสั่งย้าย ให้เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ ไปช่วยราชการที่เมืองต่องกี โดยไม่มีกำหนดกลับนครเชียงตุง และต่อมาไม่ช้าก็เกิดสงครามมหาเอเชียบูรพาขึ้นในปี พ.ศ. 2484 กองทัพญี่ปุ่นประกาศสงครามกับอังกฤษ และร่วมเป็นพันธมิตรกับไทย

ทางข้าหลวงใหญ่อังกฤษประจำเมืองแรงกูน ประเทศพม่า ได้สั่งย้ายให้ เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือเดินทางไปพำนักอยู่เมืองโหม่วหยั่ว ชายแดนพม่า ติดกับประเทศอินเดีย แล้วให้เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ ณ เชียงตุง ไปรายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจสันติบาลที่เมืองโหม่วหยั่วทุก ๆ วัน ทั้งนี้เพื่อควบคุมตัวเอาไว้อย่างใกล้ชิดเกรงจะทำการช่วยเหลือรัฐบาลไทยในการสงครามกับอังกฤษ

ในการย้ายไปชายแดนครั้งนี้ เจ้าหญิงทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง ผู้เป็นชายาและโอรสธิดาต้องอพยพทิ้งคุ้มและหอคำ ที่ประทับอันเป็นตึกใหญ่ไว้ในนครเชียงตุง ราคาหลายแสนบาทในสมัย พ.ศ. 2485 อพยพติดตามไปอยู่กับเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ ณ เชียงตุง ผู้เป็นสามี

ก็พอดีเกิดสงคราม ญี่ปุ่นได้ตีเมืองแรงกูนแตกพร้อมกับได้เข้ายึดครอง กองทัพอังกฤษได้ถอยหนีพร้อมกับกองทัพไทยเข้าตีนครเชียงตุงแตก และรัฐบาลไทยได้เข้ายึดครองนครเชียงตุงได้สำเร็จ

พร้อมกับได้มีตัวแทนของบรรดาพี่น้องประยูรญาติทางนครเชียงตุงได้เดินทางไปเมืองโหม่วหยั่วแจ้งข่าวให้ทราบว่า บรรดาญาติพี่น้องและตลอดจนพระสงฆ์องค์เจ้าพ่อค้าคหบดีและหัวหน้าชุมชนต่าง ๆ ขอให้เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ รีบเสด็จกลับนครเชียงตุงเพื่อเป็นฝ่ายประสานสัมพันธไมตรีระหว่างกองทัพไทยและรัฐบาลไทย ซึ่งมาเป็นผู้บริหารราชการบ้านเมืองแทนชนชาติอังกฤษในขณะนี้ ให้มีความเข้าใจดีต่อกันระหว่างมหาชนนครเชียงตุงกับทางข้าราชการไทย ซึ่งมีข้าหลวงใหญ่ฝ่ายทหารกำลังมีอำนาจในการปกครองบ้านเมือง เพราะเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือเป็นทายาทของเจ้าผู้ครองนครเชียงตุง นับเป็นโอรสองค์ใหญ่ที่สุดที่มีชีวิตอยู่ในขณะนั้น และเป็นโอรสของแม่เจ้ามหาเทวีปทุมมาอีกด้วย พร้อมกับขอร้องให้เจ้าหญิงทิพวรรณ ณ เชียงตุง ผู้เป็นชายาก็เป็นเจ้าหญิงไทยอีกด้วย และรู้จักคุ้นเคยกับบรรดานายทหารไทยและข้าราชการไทยเป็นส่วนมากอยู่แล้วถ้ากลับไปนครเชียงตุงโดยด่วนก็จะเป็นการดีที่สุด เพราะจะทำให้มหาชนนครเชียงตุง มีขวัญดีขึ้น

ประจวบกับพวกข้าราชการอังกฤษได้หนีกองทัพทหารญี่ปุ่นไม่มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายอังกฤษอยู่ในเมืองโหม่วหยั่วเลย ที่จะคอยควบคุมตัวและบังคับให้ไปรายงานประจำ ด้วยความคิดถึงบ้านเกิดเมืองนอนและบรรดาพระญาติวงศ์ เจ้าอาเจ้าน้าและเจ้าน้อง ๆ เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือพร้อมกับเจ้าหญิงทิพวรรณผู้เป็นชายาจึงได้อพยพเจ้านายบุตรธิดาเดินทางออกจากเมืองโหม่วหยั่วมุ่งหน้าสู่นครเชียงตุง ในขบวนผู้ร่วมเดินทางมากับเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือเจ้าหญิงทิพวรรณผู้เป็นชายา พร้อมด้วยโอรสและธิดาอีก 5 องค์ด้วยกัน นอกนั้นก็มีบรรดาพวกขุนนางอำมาตย์ข้าราชบริพารในราชสำนักตลอดจนชาวนครเชียงตุง รวม 20 คนที่ได้ออกไปต้อนรับและคุ้มกันกลับมานครเชียงตุงบ้านเกิดเมืองนอนในขณะนั้น (พ.ศ.2485) พลเอกประพันธ์ กุลพิจิตร์ อดีตผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก แม่ทัพภาคที่ 3 ได้บันทึกเหตุการณ์วันเดินทางกลับ**นครเชียงตุง ของเจ้าฟ้าพรหมลือกับครอบครัว**

พลเอกประพันธ์ กุลพิจิตร์ ได้บรรยายถึงเจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง ไว้ตอนหนึ่งโดยจารึกลงเป็นอักษรไว้อาลัยเจ้าฟ้าพรหมลือตอนหนึ่งว่า

"โดยเฉพาะพวกผมในกองพันทหารม้าที่ 4 ขณะนั้นออกจะมีภาษีในทางสนิทสนมกับท่านมากกว่าหน่วยอื่น ๆ เพราะในตอนที่สงครามสงบ เจ้าฟ้าพรหมลือได้อพยพกลับจากเมืองต่องกีเข้าสู่นครเชียงตุง

โดยใช้เส้นทางสายต่องกี ท่าก่อ เมืองเปิง เชียงตุง ขณะนั้นหน่วยทหารม้ากองพัน 4 ซึ่งผมทำหน้าที่ผู้บังคับกองพันรับมอบรักษาปีกของกองทัพตามแนวแม่น้ำแซลวิล

และ ณ ตำบลท่าก่อบนลำน้ำแซลวิลนี้เองที่พวกเราในกองพันทหารม้าที่ 4 ได้มีโอกาสต้อนรับเจ้าฟ้าพรหมลือและคณะเป็นหน่วยแรก เมื่อท่านและคณะได้พักกับพวกเราที่เมืองเปิงอันเป็นที่ตั้งกองบังคับการกองพันทหารม้าที่ 4 พอหายเหนื่อยแล้วก็เดินทางสู่นครเชียงตุงต่อไป"

ข้อความตอนนี้ที่พลเอกประพันธ์ กุลพิจิตร์ ได้บันทึกความทรงจำของท่านไว้ เพื่อรำลึกถึงความหลังของเจ้าฟ้าพรหมลือกับแม่เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง สองเจ้านายซึ่งเดินทางมาจากเมืองโหม่วหยั่ว ชายแดนพม่าติดกับประเทศอินเดีย ซึ่งได้ถูกข้าหลวงใหญ่อังกฤษประจำพม่า ได้สั่งให้เดินทางไปพำนักที่เมืองโหม่วหยั่ว และต้องรายงานตัวต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจสันติบาลทุก ๆ วัน แบบเดียวกับนักการเมืองที่ถูกจำกัดเขต แล้วเมื่อญี่ปุ่นยึดครองพม่าได้แล้ว พวกอังกฤษก็หนีออกจากเมืองพม่าเจ้าเมืองเหล็กพรหมก็ถือโอกาสเดินทางกลับนครเชียงตุง ตามคำเรียกร้องของมหาชนชาวนครเชียงตุง เพื่อเป็นมิ่งขวัญและกำลังใจแก่ประชาชนทั่วไปโดยผ่านเมืองต่องกีแล้วมาถึงท่าก่อเมืองเปิง ซึ่งได้พบกับกองพันทหารม้าที่ 4 ของไทยดังที่พลเอกประพันธ์ กุลพิจิตร์ ได้บันทึก

ไว้ข้างต้นแล้ว

ชื่อเสียงของเจ้าฟ้าพรหมลือและแม่เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุงนั้น บรรดานายทหารม้าของกองพลทหารม้า ได้เคยรู้จักชื่อเสียงเรียงนามของเจ้านายทั้งสองมาก่อนแล้ว เพราะว่าท่านทั้งสองได้เคยช่วยเหลือซื้อม้าแสนหวี-ม้าสีป้อ ม้ายองห่วย ม้าเชียงตุง ตลอดจนฬ่อและฬ่อต่างให้กองพลกองพันทหารม้ามาแล้ว เกือบ 1 พันตัว เมื่อไม่กี่ปีมานี้และม้าดังกล่าวนี้ ใช้ในการบรรทุกและขับขี่ในคราวสงครามอินโดจีนมาแล้ว เมื่อ 2 ปีมานี้เอง

△ เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุงผู้เมตตาต่อพวกเราทหารกองทัพพายัพ △

การกลับมาสังคมกับกองทัพ ไทย และได้ร่วมมือกับรัฐบาลไทยในครั้งนี้เอง ทำให้เกียรติประวัติของเจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุงและแม่เจ้าทิพวรรณผู้เป็นชายาโด่งดังประทับใจอยู่ในความรู้สึกของบรรดาทหารหาญของไทยโดยทั่วกัน ที่ได้ทราบธาตุแท้ ในชีวิตจิตใจของเจ้านายทั้งสองท่าน ดังอีกตอนหนึ่งพลเอกประพันธ์ กุลพิจิตร์ อดีตแม่ทัพภาคที่ 3 ได้บันทึกลงวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2498 มีข้อความตอนหนึ่งว่า

"เจ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง เป็นผู้ที่พวกเราทหารในกองทัพพายัพครั้งสงครามมหาเอเชียบูรพารู้จักกันดี เพราะไม่ใช่แต่ในวงราชการเท่านั้น ที่ท่านให้ความร่วมมือ แม้ในด้านส่วนตัวท่านก็ได้บำเพ็ญตนเป็นมิตรที่ดีต่อพวกเราอย่างกันเองโดยตลอด ผมจำได้ว่าบ้านพักของท่านในนครเชียงตุงระหว่างกองทัพไทยขึ้นไปอยู่นั้น พวกเรา ไปสนุกสนานกันในยามว่างงานเกือบจะเป็นแบบสโมสร"

ข้อความตอนนี้ก็ได้แสดงให้เห็นสภาพของความที่เป็นจริงที่ได้บังเกิดขึ้น ก็เพราะว่าทุกสิ่งทุกอย่างก็สืบเนื่องมาจาก "แม่บ้านผู้เป็นชายาของเจ้าฟ้าพรหมลือ" ผู้รู้ซึ้งถึงขนบธรรมเนียมและประเพณีของ "คนไทย" และโดยเฉพาะเกียรติและศักดิ์ศรีของข้าราชการฝ่ายทหารไทยเป็นอย่างดี

ทำให้เราได้มองเห็นได้ว่า การดำเนินการทุกบทบาททุกขั้นตอน ของชีวิตและการต่อสู้ของเจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง เจ้าหญิงทิพวรรณผู้เป็นชายาสององค์ดังกล่าวนี้ควบคู่กันมา โดย ส่งเสริมและสนับสนุนนโยบายร่วมกันเป็นเอกฉันท์โดยตลอด

ในด้านน้ำใจของแม่เจ้าทิพวรรณ ก็มีความเมตตากรุณาปราณีต่อคนทั่ว ๆ ไปที่ต้องการและใฝ่หาความสุข-ความสบาย-ความสะดวก ซึ่งปรากฏเป็นอักษรและพิมพ์เป็นเอกสารที่เขียนขึ้นจากบุคคลสำคัญในวงการทหารผู้เคยเอาชีวิตไปเสี่ยงตายในครั้งสงครามมหาเอเชียบูรพามาแล้วได้บรรยายไว้อย่างชัดเจน (และใช้ชื่อจริงอีกด้วย) ที่ว่า

มหาเอเชียบูรพามาแล้วได้บรรยายไว้อย่างชัดเจน (และใช้ชื่อจริงอีกด้วย) ที่ว่า

ไม่แต่ในวงราชการเท่านั้นที่ท่านให้ความร่วมมือ

แสดงว่าทางราชการท่านได้ร่วมมือร่วมใจเป็นอย่างดียิ่ง ปฏิบัติมาแล้วอย่างดีที่สุด

และในโอกาสนี้ขอแสดงให้ท่านได้พิสูจน์ข้อเท็จจริงจากสำเนาที่นำแบบมาจากตัวจริงให้เห็น ณ บัดนี้ตามข้อเขียนของพลเอกประพันธ์ กุลพิจิตร์ คือ

△ กระทรวงกลาโหมประกาศเกียรติคุณ เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง อุปการะคุณเกื้อกูลการทหาร

(สำเนา)

ที่ 14/2486

กระทรวงกลาโหม

ขอมอบประกาศนียบัตรสมนาคุณนี้ไว้แด่

เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง

เพื่อเป็นอนุสรณ์ที่ได้มีอุปการะคุณเกื้อกูลการทหารของชาติมาด้วยดี

และขออำนวยพรให้มีความสุขความเจริญตลอดกาลนานเทอญ

พล.ต.พิชิต เกรียงศักดิ์พิชิต

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม

วันที่ 17 พฤษภาคม พุทธศักราช 2486

(เอกสารประกาศนียบัตรสมนาคุณฉบับนี้ ได้ออกเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2486 ในสมัยที่เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง ยังมีฐานันดรศักดิ์เป็นเจ้าฟ้าผู้ครองนครเชียงตุงอยู่ ณ สหรัฐไทยเดิม)

แสดงถึงการเสียสละอย่างสูงส่ง ของเจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุงที่ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการทหาร ของชาติไทยในระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพาอย่างครบถ้วนบริบูรณ์ ด้วยประการทั้งปวงอย่างไม่ต้องสงสัยอีกแล้ว

พลเอกประพันธ์ กุลพิจิตร์ ยังได้บรรยายถึงน้ำพระทัยของเจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง ในด้านส่วนตัว ต่อบรรดาทหารของชาติ ซึ่งพลเอกประพันธ์ กุลพิจิตร์ ได้ใช้คำกล่าวว่า "พวกเรา" หมายถึง "ทหารไทยทุกระดับชั้น" ดังมีข้อความที่ว่า แม้ในด้านส่วนตัวท่านก็ได้บำเพ็ญตนเป็นมิตรที่ดีต่อ "พวกเรา" อย่างกันเองโดยตลอด

△ พระคุณของเจ้าฟ้าพรหมลือ ไม่ยอมให้ทหารอดเกลือ เนรมิตรมาให้ไม่ถึงวัน

พลเอกประพันธ์ กุลพิจิตร์ ท่านได้บันทึกถึงความหลัง เมื่อครั้งสงครามมหาเอเชียบูรพา เหตุการณ์ที่ได้บังเกิดขึ้นในนครเชียงตุง เกี่ยวกับทางกองพันทหารม้าที่ 4 กำลังขาดสะเบียงเกี่ยวกับเรื่องเกลือขาดในกองพันทหารจะไม่มีใช้ในการประกอบเครื่องอาหาร ดังบันทึกความทรงจำอีกตอนหนึ่งเกี่ยวกับ น้ำพระทัยเปี่ยมล้นด้วยความกรุณาของเจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง ดังข้อความดังนี้

"ประมาณ 1 เดือนเศษต่อมา กองพันทหารม้าที่ 4 ได้รับคำสั่งให้เข้าไปสมทบกองพลที่ 3 ซึ่งเข้าไปประจำอยู่ในนครเชียงตุงขณะนั้น พวกเราจึงได้รับการต้อนรับเป็นอันดีจากเจ้าฟ้าพรหมลืออีกครั้งหนึ่ง

จำได้ว่าในตอนนั้น พวกเราขาดเกลือ เพราะเส้นลำเลียงเส้นอำเภอแม่สาย เมืองเลน เมืองพะยาก นครเชียงตุง ใช้การไม่ได้เนื่องจากฝนตกหนัก เมื่อผมได้ไปแจ้งเจ้าฟ้าพรหมลือให้ทราบถึงความต้องการท่านก็บรรดาลเอามาให้เราจนได้ภายในเวลาไม่ทันถึงวัน

△ บารมีของเจ้าฟ้าพรหมลือ แผ่ไปทั่ว หัวเมืองต่าง ๆ เพียงแต่หนังสือของท่านฉบับเดียว ก็ได้รับบริการจากเจ้าเมืองต่าง ๆ ในสหรัฐไทยเดิม เป็นอย่างดี

พลเอกประพันธ์ กุลพิจิตร์ ได้กล่าวถึงน้ำพระทัยอันอารีอารอบของท่าน ต่อทหารของกองทัพไทย ตอนหนึ่งท่านนายพลได้เล่าถึงการปฏิบัติราชการในภาวะสงครามมหาเอเชียบูรพาในดินแดนสหรัฐไทยเดิม ตอนหนึ่งท่านบันทึกว่า "อีกตอนหนึ่งท่านทราบว่า ผมจะนำทหารในกองพันทหารม้า 4 รักษาชายแดนตอนเหนือของสหรัฐไทยเดิมต่อเขตมณฑลยูนนานของจีน ท่านก็ได้กรุณาเขียนจดหมายถึงเจ้าเมืองต่าง ๆ ในเส้นทางที่ผ่าน เช่นเมืองขาก, เมืองหลวย, และเมืองยางมอบให้ผมไป โดยสั่งให้เจ้าเมืองเหล่านั้นให้อำนวยความสะดวกตามสมควร ซึ่งพวกเราได้รับความช่วยเหลือเป็นอย่างดี จากเจ้าเมืองดังกล่าว

ทั้งหมดที่ผมเล่ามานี้ เป็นพฤติการณ์เฉพาะเท่าที่จำได้เกี่ยวกับหน่วยทหาร ที่ผมได้บังคับบัญชาเท่านั้นที่เป็นเรื่องปลีกย่อย และความช่วยเหลือที่เกี่ยวข้องกับหน่วยอื่น ๆ ยังมีอีกมาก ผมอาจกล่าวยืนยันแทนเพื่อนทหารทั้งหลายในกองทัพพายัพส่วนที่ได้ขึ้นไปประจำหรือผ่านนครเชียงตุงได้ว่า พวกเราเศร้าสลดใจในการจากไปของท่านอย่างยิ่ง

แต่เมื่อได้คำนึงถึงพุทธภาสิตที่ว่า "เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่มีใครล่วงพ้นความตายเสียได้"

ก็พอทำให้คลายทุกข์ ยิ่งได้เห็นกรรมดี ทั้งหลายที่เจ้าฟ้าพรหมลือ ได้บำเพ็ญมาแล้วระหว่างมีชีวิตอยู่นั้น จะยังคงปรากฏอยู่ และไม่มีโอกาสจะแก่หรือตายอย่างร่างกาย แล้วก็กลับทำให้รู้สึกปลาบปลื้มใจ มาแทนที่ (จากบันทึกความทรงจำของพลตรีประพันธ์ กุลพิจิตร์ ในสมัยเป็นผู้บัญชาการกองพลที่ 7 ค่ายสุรศักดิ์มนตรี จังหวัดลำปาง เขียนไว้อาลัยในหนังสือพระราชทานเพลิงศพเจ้าฟ้าสิริสุวรรณราชยสสรพรหมลือ เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2498 ณ เมรุวัดสวนดอก นครเชียงใหม่ เอกสารลงวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2498 ภายหลังท่านผู้นี้ได้เลื่อนยศเป็นพลเอกประพันธ์ กุลพิจิตร์ ดำรงตำแหน่งเป็นแม่ทัพภาคที่ 3 และเป็นผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบก)

△ พลโทผิน ชุณหะวัณ ข้าหลวงใหญ่ ฝ่ายทหาร สหรัฐไทยเดิมจัดขบวนช้างไปต้อนรับโอรสองค์ใหญ่ของเจ้าฟ้ากลับคืนสู่นครเชียงตุง บ้านเกิดเมืองบิดรมารดา

ก่อนที่บรรดาเจ้านายพี่น้องแห่งราชวงศ์ "เขมรัฐเชียงตุง" จะได้ประชุมและตกลงกับพระสงฆ์สมณะผู้ใหญ่ในวงการพระพุทธศาสนา และบรรดาเสนาอำมาตย์ทั้งหลายจะเดินทางไปเชิญ เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง โอรสองค์ใหญ่ของเจ้าฟ้ารัตนะก้อนแก้วอินทร์แถลง เข้ามาในนครเชียงตุง เพื่อให้เป็นหลักชัยของบ้านเมืองตามขัติยะราชประเพณีของเมืองนครเชียงตุงอันปฏิบัติติดต่อกันมาหลายร้อยปีแล้ว แม้ว่าจะตกอยู่ในอำนาจของพม่าและอังกฤษส่วนตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครเชียงตุงนั้น จะต้องมีอยู่ตลอดไป ตามประเพณีนิยมของบ้านเมืองมาแต่โบราณกาล

เรื่องราวดังกล่าวนี้ ทางบรรดาเจ้านายในราชวงศ์ได้พร้อมด้วยบรรดาพวกข้าราชสำนักของเจ้าฟ้าเชียงตุงอันเป็นขุนนางเก่าแก่ พร้อมด้วยโอรสและธิดาของเจ้าฟ้ารัตนะก้อนแก้วอินทร์แถลง อดีตเจ้าผู้ครองนครได้เข้าพบพลโทผิน ชุณหะวัณ (หลวงชำนาญยุทธศาสตร์) ข้าหลวงใหญ่ฝ่ายทหารประจำสหรัฐไทยเดิม ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจปกครองเชียงตุง พร้อมกับได้ปรึกษาหารือในการไปเชิญ เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ ณ เชียงตุง (ยศและตำแหน่งในขณะนั้น พ.ศ. 2485) จากเมืองใหม่วหยั่วกับเจ้าหญิงทิพวรรณผู้เป็นชายาพร้อมกับโอรสและธิดาให้กลับเข้ามาในนครเชียงตุง เพื่อเป็นประมุขของเจ้านายในราชวงศ์ "เขมรัฐเชียงตุง" สืบต่อไป

พลโทผิน ชุณหะวัณ ข้าหลวงใหญ่ไทยฝ่ายทหารประจำสหรัฐไทยเดิม ได้ทราบประวัติของเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ และเจ้าหญิงทิพวรรณเป็นอย่างดีอยู่ก่อนแล้ว ตลอดจนเรื่องราวในอดีตของเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ ซึ่งได้สนับสนุนราชการทหารของกองทัพไทยช่วยเหลือ ซื้อม้าเทศลูกผสมมาจากสหรัฐเชียงตุง เมืองแสนหวี เมืองสีป้อ และเมืองเชียงตุง และช่วยกรมสรรพสามิตร

กระทรวงการคลัง ซื้อฝิ่นดิบที่เคยซื้อจากประเทศอินเดียแพงเกินไปและได้สนับสนุนราชการทุกอย่างของรัฐบาลไทย ด้วยสัมพันธ์ไมตรีเป็นอันดี คอยรับรองเจ้าหน้าที่ฝ่ายไทยและประชาชนคนไทยทั้งหลายที่มาค้าขายในนครเชียงตุงเป็นอย่างดีตลอดมาเป็นเวลายาวนาน

และรู้ซึ้งยิ่งไปกว่านั้นว่า เจ้าเมืองเหล็กหรือเจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง ผู้นี้มีชายาเป็นเจ้าหญิงไทยล้านนาในราชสกุล "ณ ลำปาง" อบรมกลมกล่อมโอรสและธิดาตามแบบไทยทุก ๆ อย่าง และตัวเจ้าฟ้าพรหมลือ เองก็มีความรู้สึกเป็นชนชาติไทยสัญชาติไทย มีความจงรักภักดีใน พระมหากษัตริย์แห่งพระบรมราชวงศ์จักรีอย่างออกหน้าออกตา เช่นเดียวกับ เจ้าหญิงทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ผู้เป็นชายาซึ่งมีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์แห่งพระราชวงศ์จักรี อันเป็นพระบรมราชวงศ์ที่มีพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมอุ้มชูยกย่อง บรรพบุรุษของเจ้าหญิงอันเป็นต้นวงศ์ของ "เจ้าเจ็ดตน" อันเป็นพระเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ นครลำปาง นครลำพูน เมืองเชียงราย เมืองเชียงแสน เมืองพะเยา เมืองงาว มาหลายชั่วคน

และด้วยเหตุผลหลายประการตามแผน "รวมไทย" ของ ฯพณฯ จอมพลป. พิบูลย์สงคราม นายกรัฐมนตรี และผู้บัญชาการทหารสูงสุด ซึ่งพลโทผิน ชุณหะวัณ ข้าหลวงใหญ่ประจำสหรัฐไทยเดิมได้รับนโยบาย ตามแผนรวมชนเผ่าไทยให้ยิ่งใหญ่ในแหลมทอง หรือ" รวมไทยให้เป็นชาติมหาอำนาจ ท่านข้าหลวงใหญ่ประจำสหรัฐไทยเดิม และข้าหลวงฝ่ายทหาร และคณะนายทหารในกองทัพพายัพ ซึ่งปกครองนครเชียงตุงอยู่ขณะนั้น ต้องการโอนอ่อนให้เป็นไปตามมติของมหาชนชาวนครเชียงตุง ที่ได้ฟังเรื่องแล้ว ต้องการและปรารถนาที่จะให้เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ ณ เชียงตุง ดำรงตำแหน่ง เจ้าผู้ครองนครเชียงตุง

และอีกประการหนึ่งเพื่อจะได้ให้เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ ณ เชียงตุง จะได้ประสานความเข้าใจของข้าราชการไทยกับบรรดาประชาชนพลเมืองในนครเชียงตุง ซึ่งล้วนแต่มีเชื้อชาติ สัญชาติ และเผ่าพันธุ์ ล้วนแต่ก็เป็นเผ่าไทยเดียวกันกับไทยน้อยหรือไทยสยาม ถึงแม้ว่าประชาชนพลเมืองจะเป็นชนเผ่าไทยเขิน-ไทยใหญ่-ไทยลื้อ แต่ก็เป็นไทยด้วยกันก็ควรอยู่กันด้วยความปกติสุข ดีกว่าจะไปอยู่ใต้การปกครองของชนชาติอื่น ซึ่งมิได้มีเชื้อชาติเป็นไทยด้วยกัน

ด้วยเหตุนี้ รายงานต่าง ๆ ได้ถูกเสนอไปยัง ฯพณฯ จอมพล.ป. พิบูลย์สงคราม นายกรัฐมนตรี ซึ่งบุคลิกภาพและสภาพความเป็นอยู่จากมโนมยิทธิหรือจากกมลสันดานอันแท้จริงของเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ ณ เชียงตุง กับเจ้าหญิงทิพวรรณ ณ เชียงตุง ผู้เป็นชายานั้นได้อยู่ในความต้องการของนโยบายของรัฐบาล ที่ต้องการรวมเผ่าไทยให้เป็นปึกแผ่นในแหลมทอง หรือเป็นชาติมหาอำนาจสืบต่อไป

เพราะอย่างน้อยที่สุด...ก็มีเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ โอรสองค์ใหญ่ของเจ้าฟ้ารัตนะก้อนแก้วอินทรแถลงกับแม่เจ้าปทุมมามหาเทวี ผู้นี้มีความสัมพันธ์กับราชการทหารไทย และรัฐบาลไทยสยามมาแล้ว จึงเหมาะสมที่สุดที่ทางราชการทหารไทยในกองทัพพายัพ ซึ่งได้ยึดครองนครเชียงตุง อยู่ในขณะนี้ ควรสนับสนุนให้เป็นไปตามความต้องการของเจ้านายในราชวงศ์ "เขมรัฐเชียงตุง" และบรรดาเสนาอำมาตย์ในราชสำนักของนครเชียงตุงตลอดจนพระภิกษุสงฆ์องค์เจ้าตลอดจนพ่อค้าคหบดีเผ่าชาวไทยเขิน-ไทยใหญ่-ไทยลื้อ โดยต้องการเรียกร้องและสนับสนุนให้เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ ณ เชียงตุง สืบตำแหน่งเป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงตุงแทนเจ้าฟ้ารัตนะก้อนแก้ว อินทร์แถลง อดีตเจ้าผู้ครองนครเชียงตุง ผู้เป็นเจ้าบิดาสืบต่อไป

เมื่อทาง ฯพณฯ จอมพล.ป. พิบูลย์สงคราม ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และนายกรัฐมนตรีมีนโยบายดังกล่าวแล้ว พลโทผิน ชุณหะวัณ ก็ดำเนินการสนับสนุนนโยบาย ส่งเสริมและยกย่องให้เกียรติแก่เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือทันที พร้อม ๆ กันนั้น ทางพลโทผิน ชุณหะวัณ ข้าหลวงใหญ่ประจำสหรัฐไทยเดิม เมื่อได้ทราบว่าเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือพร้อมกับเจ้าหญิงทิพวรรณ ผู้เป็นชายาจะเดินทางกลับบ้านเมืองเดิมของตน คือ นครเชียงตุง ก็ได้จัดการกระทำพิธีต้อนรับโดยจัดขบวนช้าง จำนวน 5 เชือก แห่แหนไปต้อนรับตามโบราณราชประเพณีของนครเชียงตุงอย่างสมเกียรติร่วมกับประชาชนชาวนครเชียงตุง

ข่าวการเสด็จกลับของเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือกับเจ้าหญิงทิพวรรณ ผู้เป็นชายาได้แพร่สพัดไปยังหัวเมืองใกล้เคียงและเส้นทางที่ผ่านต่างก็ป่าวร้องกันให้ไปร่วมตั้งขบวนรับเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือกับชายาและเจ้านายผู้เป็นโอรส

และธิดา...บรรดาเจ้านายในบรรดาบุตรหลานของเจ้าฟ้ารัตนะก้อนแก้ว เจ้าฟ้าเฒ่าได้ร่วมใจกันไปต้อนรับ เจ้าเมืองเหล็กกับชายาก้นทั่วหน้า เพื่อรับขวัญในการกลับมานครเชียงตุง บ้านเมืองของตนเองอีกครั้งหนึ่ง

ในการจัดขบวนต้อนรับและแห่แหนในครั้งนี้ บรรดาขุนนางเก่าแก่ของราชสำนักและบรรดาผู้มีอาวุโสหลายฝ่ายของนครเชียงตุงได้ร่วมไปกับขบวนช้างแห่ต้อนรับเข้าเมืองของพลโทผิน ชุณหะวัณ ข้าหลวงใหญ่ของสหรัฐไทยเดิมด้วย

นอกเหนือจากกองช้างเข้าขบวนแห่ นำเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือกับครอบครัวเข้านครแล้ว บรรดาขุนนางเสนาอำมาตย์และพ่อค้าคหบดีกับสมณสงฆ์ ร่วมจัดการกระทำตามแบบพื้นเมืองเชียงตุง "เชิญเจ้านายเข้าเมือง" โดยจัดเสลี่ยงประดับด้วยทองคำเปลว มีสัปทานประจำเสลี่ยงหาบเครื่องสูงตามยศของเจ้าฟ้าผู้ครองนครเป็นเครื่องหมาย เพื่ออัญเชิญเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือและเจ้าหญิงทิพวรรณได้ขึ้นประทับนั่งบนเสลี่ยง และใช้คนหาม แห่แหนเข้าในเมืองนครเชียงตุงอย่างเอิกเกริกและมโหฬารยิ่ง และได้เชิญเข้าสู่ที่ประทับในหอหลวงในคุ้มหลวงของเจ้าฟ้ารัตนะก้อนแก้วผู้เป็นเจ้าบิดาผู้ล่วงลับไปแล้วและยังว่างอยู่มิได้มีใครประทับในขณะนั้น และต่อจากนั้นก็ได้มีการเรียกขวัญผูกข้อมือเจ้านายทั้งสองตามราชประเพณีเชียงตุงทุก ๆ อย่าง พร้อมได้กระทำพิธีเรียกขวัญบรรดาโอรสและธิดาของเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือกับเจ้าหญิงทิพวรรณโดยทั่วทุกคน

เมื่อภายหลังที่กองทัพพายัพของรัฐบาลไทยได้ทำการยึดนครเชียงตุงได้สำเร็จ และได้มีการแต่งตั้งพลโทผิน ชุณหะวัณ (หลวงชำนาญยุทธศาตร์) เป็นข้าหลวงใหญ่ฝ่ายทหารประจำสหรัฐไทยเดิมแล้ว ก็มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการปกครองท้องที่ตามแบบการปกครองของไทยยกนครเชียงตุงขึ้นเป็นจังหวัด เปลี่ยนรูปการศึกษาเป็นภาษาไทยเป็นหลักแก่ประชาชนพลเมืองในเขตจังหวัดนครเชียงตุง ตามสภาพการที่รัฐบาลพึงจะกระทำได้และได้ผนวกเอาดินแดนของนครเชียงตุงเข้ารวมเป็นพระราชอาณาจักรไทย รวมเป็นผืนแผ่นดินเดียวกันและได้พยายามทุก ๆ วิถีทางที่ได้ชี้แจงความเข้าใจระหว่างเชื้อชาติของไทยสยามกับไทยในสหรัฐไทยเดิมให้เป็นไปตามความเป็นจริงว่า บรรดาพี่น้องชาวไทยเขิน-ไทยใหญ่-ไทยลื้อ ที่เป็นพลเมืองอยู่ในนครเชียงตุง ดังกล่าวนั้น ล้วนแต่เป็นเผ่าพันธุ์และเชื้อชาติ สัญชาติไทยเป็นไทยด้วยกัน แต่ต้องแตกแยกกัน ก็เพราะภัยของสงครามการรุกรานของชนชาติมหาอำนาจต้องพลัดพรากจากกัน และผู้มีอำนาจในยุคก่อนได้แบ่งอาณาจักรออกจากกัน กษัตริย์ผู้เป็นประมุขของชนชาติของตนได้ปกครอง จึงทำให้ชนเผ่าไทยจำเป็นต้องแยกจากกัน อันสืบเนื่องจากภัยของสงครามเป็นต้นเหตุในเวลาไม่ช้านัก ทางรัฐบาลไทยซึ่งมี ฯพณฯ จอมพล.ป. พิบูลย์สงคราม ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และนายกรัฐมนตรี ได้นำเรื่องการแต่งตั้ง และสถาปนา เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ โอรสองค์ใหญ่ของเจ้าฟ้ารัตนะก้อนแก้วอินทร์แถลง กับแม่เจ้าปทุมมามหาเทวีของนครเชียงตุง ขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงตุงตามความต้องการของบรรดาเจ้านายในราชวงศ์ "เขมรัฐเชียงตุง" และเสนาอำมาตย์ตลอดจนหัวหน้าชุมชนต่าง ๆ ในนครเชียงตุง ซึ่งตรงกับเป้าหมายของนโยบายของรัฐบาลไทยในขณะนั้น ที่ต้องการวางแผนรวมชนชาติไทยให้เป็น "ชนชาติมหาอำนาจ" โดยนำเสนอคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณา ในที่สุดคณะรัฐมนตรี ในสมัยนั้น ก็ลงมติเห็นด้วยกับการแต่งตั้งและสถาปนาตำแหน่ง เจ้าผู้ครองนครเชียงตุง ตามขัติยะราชประเพณีของชาวนครเชียงตุงซึ่งได้ปฏิบัติกันมาหลายยุคหลายสมัยตลอดมา เมื่อมติคณะรัฐมนตรี ได้มีมติเห็นชอบแล้ว ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี จอมพล.ป. พิบูลย์สงคราม จึงได้นำขึ้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 โดยผ่านทาง คณะผู้สำเร็จราชการแผ่นดินให้ทรงทราบขอให้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ ณ เชียงตุง (ฐานันดรศักดิ์ของนครเชียงตุงในขณะนั้น พ.ศ.2485) ขึ้นเป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงตุง สืบไปภายใต้พระบรมโพธิสมภารของพระมหากษัตริย์ไทย ซึ่งต่อมามีพระนามเต็ม ตามขัติยะราชประเพณีของมหาชนชาวนครเชียงตุงว่า "เจ้าฟ้าสิริสุวรรณราชยสสรพรหมลือ" เจ้าผู้ครองเชียงตุง และทางราชการได้แต่งตั้งให้เป็นข้าราชการชั้นพิเศษ ดำรงตำแหน่งเป็น "ผู้ช่วยข้าหลวงปกครองฝ่ายทหาร" ช่วยราชการสนามนครเชียงตุง อีกตำแหน่งหนึ่ง

ทุกอย่างได้เป็นที่เรียบร้อยโดยผ่านทางคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ได้ลงนามแต่งตั้งและสถาปนาเป็นทางราชการในครั้งนั้น พระนามของเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ ณ เชียงตุง ก็เปลี่ยนพระนามเป็น เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง ตามภาษาราชการและภาษาเขียนภาษาพูดเอ่ยถึงสรรพนามฐานาของเจ้าหญิงทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง ชายาก็ถูกขนานนามเรียกในนามของแม่เจ้าทิพวรรณ แทนคำว่า "เจ้าหญิง" นับตั้งแต่บัดนั้น ตามประเพณีนิยมของมหาชนชาวนครเชียงตุง ให้เกียรติแก่เจ้าฟ้าองค์ใหม่ของเขา

ภายหลังเมื่อเจ้าฟ้าสิริสุวรรณราชยสสรพรหมลือ ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงตุงได้ไม่กี่วันบรรดาเจ้านายผู้ใหญ่ในราชวงศ์ "เขมรัฐเชียงตุง" พร้อมด้วยพระสงฆ์ชั้นผู้ใหญ่ พญาเสนาอำมาตย์ผู้เฒ่าผู้แก่อาวุโสทั้งหลาย และรวมกับบรรดานายแคว้นนายแขวง และพ่อเมืองต่าง ๆ ในเขตแขวงนครเชียงตุง ซึ่งเป็นชนเผ่าไทยเขิน-ไทยลื้อ-ไทยใหญ่ อันมีพญาหลวงสุพรหมมา ตำแหน่งขุนวังพญาเจม-พญาหลวงปกป้อง พญาผายเมืองและเสนาท้าวทั้งหลาย ได้พร้อมใจกันจัดกระทำพิธีทำขวัญเรียกขวัญ และทำการสถาปนายกย่องกันตามแบบประเพณีของราชสำนักเจ้าแห่งราชวงศ์ "เขมรัฐเชียงตุง" อีกครั้งหนึ่ง พร้อมกับมีการเลี้ยงฉลอง มีการแสดงมหรสพ ภายในคุ้มหลวงของเจ้าผู้ครองนครเชียงตุงพร้อมกับการอ่านร่ายกาพย์กลอนเป็นภาษาพื้นเมืองไทยเขิน-ไทยใหญ่-ไทยลื้อ เรียกขวัญทั้งสามเผ่าไทยด้วยกัน เพื่อความเป็นมิ่งมงคลให้บังเกิดแก่เจ้าฟ้าสิริสุวรรณราชยสสรพรหมลือและแม่เจ้าทิพวรรณผู้เป็นเทวีนครเชียงตุงในวาระนั้นด้วย ทุก ๆ อย่างได้ดำเนินตามแบบประเพณีของการเฉลิมฉลองฐานันดรศักดิ์และตำแหน่งของเจ้าฟ้าผู้ครองนครเชียงตุงและเทวีแห่งนครผู้เป็นชายาตามระบบประเพณีที่ได้กระทำตามแบบอย่างที่เคยปฏิบัติมาอย่างครบถ้วน ทุกอย่างผ่านพ้นมาโดยสวัสดิ์ภาพ

△ เจ้าฟ้าพรหมลือ แม่เจ้าทิพวรรณได้รับราชการ ฉลองพระยุคลบาท และช่วยราชการรัฐบาลไทย ในด้านเกื้อกูลทหารของชาติ กระทรวงกลาโหม ได้ประกาศเกียรติคุณ เกริกก้องไปทั่วนครเชียงตุง

เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุงกับแม่เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง ผู้เป็นชายา นับตั้งแต่ได้รับการแต่งตั้ง และสถาปนาเป็นเจ้าฟ้านครเชียงตุง และเป็นเทวีแห่งนครแล้ว ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2485 เป็นต้นมา ก็ได้ปฏิบัติราชการงานเมืองทุก ๆ อย่างร่วมมือกับพลโทผิน ชุณหะวัณ ข้าหลวงใหญ่ฝ่ายทหารของสหรัฐไทยเดิมอย่างเต็มที่อุทิศเวลาสละกำลังสติปัญญารับใช้ชาติบ้านเมืองอย่างเต็มภาคภูมิ มิได้เห็นแก่เหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า แต่ประการใด ทั้งนี้เพื่อให้สมกับที่ได้รับความไว้วางใจจากคณะผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในนามของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและรัฐบาล

△ เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง ได้รับการประกาศและยกย่องจากกระทรวงกลาโหมของรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมอบประกาศนียบัตรสมนาคุณไว้แด่เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง เพื่อเป็นอนุสรณ์ที่ได้อุปการะคุณเกื้อกูลทหารของชาติมาด้วยดี ตั้งแต่วันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2486

△ เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุงได้ออกไปทำการปราศัยกับประชาชาวนครเชียงตุง และหัวเมืองใกล้เคียง โดยทำความเข้าใจในเจตนารมย์ของรัฐบาลไทย ในการเข้ามาปกครองดินแดนสหรัฐไทยเดิม ซึ่งนับว่าเป็นการดีที่ขึ้นชื่อว่า "ไทยปกครอง ไทยด้วยกัน" มีศักดิ์มีศรีและมีเกียรติกว่าที่จะตกอยู่ใต้การปกครองของพม่าและอังกฤษหรือชาติอื่น ๆ ได้ติดตามไปราชการฝ่ายทหารกับ พลโทผิน ชุณหะวัณ ในการออกตรวจราชการในท้องที่ต่าง ๆ คอยอำนวยความสะดวกในการบริหารราชการแผ่นดิน แทบทุกอย่างไม่ให้ขาดตกบกพร่อง ในฐานะข้าหลวงผู้ช่วยฝ่ายราชการทหาร ทำการช่วยเหลือการขาดแคลนสะเบียงอาหารและอุปกรณ์การใช้สอยในราชการทหาร อะไรที่ทางราชการไม่ได้รับความสะดวก เจ้าฟ้าพรหมลือ กับแม่เจ้าทิพวรรณผู้เป็นชายาได้รับอาสาดำเนินการจัดการให้เป็นที่เรียบร้อยไม่ให้ขาดตกบกพร่อง แต่อย่างหนึ่งอย่างใด ได้จัดหาให้ตามความประสงค์อย่างรวดเร็ว และทันอกทันใจ ทันเวลา ทำให้ทางราชการฝ่ายทหารพออกพอใจและกล่าวสรรเสริญรำลึกคุณงามความดีของท่านทั้งสองอยู่อย่างมิมีวันลืม

△ เจ้าฟ้าพรหมลือกับแม่เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุงได้แสดงความจงรักภักดีต่อพระบรมวงศ์จักรีมาอย่างสม่ำเสมอ มาตั้งแต่ทั้งสองท่านได้เศกสมรสตั้งแต่ พ.ศ. 2465 กันมาแล้วได้นำพระบรมฉายาลักษณ์ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินของกรุงสยามประเทศไทย ทุก ๆ รัชกาลประดับไว้ในคุ้มที่ประทับ และมีความจงรักภักดีอย่างจริงใจตามแบบฉบับของแม่เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุงผู้เป็นอดีต เจ้าหญิงทิพวรรณ (ณ ลำปาง) นัดดาของมหาอำมาตย์โท-พลตรีเจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิตย์ (เจ้าบุญทวงศ์ ณ ลำปาง) ผู้เป็น "เจ้าตา" ของเจ้าหญิงทิพวรรณ อดีตเจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 9 ในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ และเมื่อได้รับราชการในตำแหน่งผู้ช่วยข้าหลวงฝ่ายทหารประจำสหรัฐไทยเดิม ก็ได้ตั้งพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 8 และพระฉายาลักษณ์ของพระเจ้าอยู่หัวอีกเจ็ดรัชกาล ควบคู่กันไปไว้ในห้องรับแขกของท่านทั้งสอง เพื่อเป็นที่เคารพและบูชา

และเป็นที่เคารพของคนทั้งหลาย ซึ่งความจริงแล้ว เกียรติคุณความดีงามของท่านทั้งสองได้กระทำไว้ในขณะที่ท่านทั้งสองมีชีวิตอยู่นั้นมีมากมายเกินกว่าที่จะกล่าวให้ทั่วถึง ดังที่พลเอกประพันธ์ กุลพิจิตร์ อดีตผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารบกแม่ทัพภาคที่ 3 ได้กล่าวไว้ เกียรติประวัติของเจ้าฟ้าพรหมลือ กับแม่เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง มีส่วนสัมพันธ์ทั้งในด้านการงานและส่วนตัว แทบกล่าวได้ว่า เป็นชีวิตประจำวันที่สวามีและชายาคู่ทุกข์คู่ยาก ที่ชีวิตคู่ของท่านทั้งสองได้ผ่านมาตั้งแต่เริ่มต้นด้วยความรักแลเสกสมรสก็น่าตื่นเต้นต้องประสบอุปสรรคของตัวบทกฎหมายในเรื่องเจ้าบ่าวเจ้าสาวเป็น **"เจ้าประเทศราช"** ต้องอยู่ในกฎและข้อบังคับของชนชาติผู้เป็นมหาอำนาจที่ปกครองบ้านเมืองและบังคับบัญชาเชื้อชาติของตน ที่จะห้ามไม่ให้ทำการสมรสกับคนนอกบังคับของชนชาติของผู้เป็นเจ้านาย แต่แล้วเจ้าชายและเจ้าหญิงสองนครคือ นครลำปางกับนครเชียงตุงก็แหวกม่านของกฎหมายทำการเสกสมรสกันด้วยความรักและความเต็มใจตามประเพณีของชาวไทยล้านนา เพราะทั้งฝ่ายเจ้าชายและฝ่ายเจ้าหญิงก็ถือว่าทั้งสองฝ่ายเป็น **"ชนชาติเผ่าไทยด้วยกัน"** ตามกฎธรรมชาติ เรื่องกฎหมายเป็นเรื่องของ **"คนร่างขึ้นเอง"** และ **"คนก็ลบล้างได้"** และเจ้านายทั้งสองก็แสดงตนเป็น **"ชนชาติไทยตั้งแต่ใช้ชีวิตคู่เริ่มต้น"**

นี่คือชีวิตเริ่มต้นของเจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง กับแม่เจ้าทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง ที่ได้ใช้ชีวิตคู่ที่เต็มเปี่ยมไปด้วย "ความรักและห่วงใย" ทะนุถนอม ความรักอย่างอบอุ่น และราบรื่นตลอดชั่วอายุขัยจนสิ้นชีพจากกัน แม่เจ้าทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง ก็ได้แสดงความเป็น "หญิงกล้า" ตามแบบฉบับที่มีค่าพังเพยของชาวนครลำปาง และชาวเมืองน้อยใหญ่ทั้งหลายที่ใกล้เคียงให้คำนิยมนิยามกล่าวถึงบรรดาผู้มีเลือดเนื้อเชื้อไขของชาวนครลำปาง โดยสายโลหิตว่า **"นครลำปาง-เมืองกว้าง-ช้างหลาย-ชายจริง หญิงกล้า"**

และเหตุการณ์ทั้งหลายที่ผ่านมาในชีวิตก็ได้ปรากฏว่าแม่เจ้าทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง ธิดาของเจ้าไชยสงคราม (เจ้านายเปี๊ย ณ ลำปาง) กับเจ้าหญิงฝนห่าแก้ว ณ ลำปาง หลานสาวของ "พระเจ้าตา" คือมหาอำมาตย์โท-พลตรี เจ้าบุญยวาทย์มานิตย์ (เจ้าบุญทวงศ์ ณ ลำปาง) เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์ที่ 9 ในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ ก็ได้แสดงความเป็น "หญิงกล้า" เดินทางไปใช้ชีวิตคู่กับเจ้าชายพรหมลือ ณ เชียงตุงโอรสของเจ้าฟ้ารัตนะก้อนแก้วอินทร์แถลง กับแม่เจ้าปทุมมามหาเทวีแห่งนครเชียงตุง แต่เพียงผู้เดียวเป็น "หญิงกล้า" ตามแบบฉบับของชาวนครลำปาง ที่กล้าผจญภัยกับเหตุการณ์ทุกรูปแบบ และตราบจนกระทั่งนำชัยชนะมาสู่เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง ให้ประสบความสำเร็จในชีวิต และได้แสดงความเป็น "ชนชาติไทยที่รักอิสระอย่างสมบูรณ์" และได้แสดงความเป็นผู้ที่สืบสายโลหิตมาโดยตรงจากบรรพชน ฝ่ายชายมาจากสายพระโลหิตของ พระเจ้าเม็งรายมหาราช กษัตริย์แห่งล้านนาไทย ในอดีตอย่างเต็มภาคภูมิ แม้จะล่วงลับดับชนม์ชีพไปแล้วก็ตามแต่ คุณงามความดีก็คงประดับไว้ในโลกนี้

△ เผยวีรกรรมและเกียรติประวัติของทหารไทยในสงครามมหาเอเชียบูรพา

● (ระหว่าง พ.ศ.2484-2488)

● พลเอกหลวงสุทธิสารรณกร รองผู้บัญชาการทหารบกและรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด บันทึกเล่าเรื่องวีรกรรมและเกียรติประวัติของทหารไทยในกองทัพพายัพ

△ เผยบทบาทและวีรกรรมของบรรดาทหารหาญของชาติไทยในคราวสงครามมหาเอเชียบูรพา ซึ่งทุกคนต้องสละความสุขของตนออกสู่สนามรบท่ามกลางความหนาวเหน็บและผจญภัยเสี่ยงอันตรายต่อชีวิตนานานับประการ เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้ทราบว่าทหารไทยของเราได้ประสบอย่างไรในสนามรบ **เมืองเชียงตุงสหรัฐไทยเดิมและผจญหน้ากับกองทหารญี่ปุ่นในภาคพายัพในครั้งแรกโน้น**

เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่า เมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๘๔ ชนชาติญี่ปุ่นได้ใช้กำลังพลทหารขึ้นบกนำกำลังเข้าสู่ประเทศไทยของเรานั้น กำลังของส่วนกองทัพพายัพ ซึ่งเป็นหน่วยปฏิบัติงานในสงครามอินโดจีนและเป็นหน่วยใน สนามรบได้ยุบตัวเข้าประจำกรมกองแล้ว เมื่อไม่กี่เดือนมานี้เอง

ในขณะที่เกิดสงครามมหาเอเชียบูรพาขึ้นในครั้งนี้ ผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ 4 คือ พันเอกหลวงหาญสงคราม และมี พันโทหลวงสุทธิสารรณกร (สุทธิ์ สุทธิสารรณกร) เป็นเสนาธิการมณฑลทหารบกที่ 4 อยู่ในขณะนั้น (ภายหลังได้ เปลี่ยนเป็นกองพลสนามที่ 4 ขึ้นกับกองทัพพายัพ ซึ่งมีพลเอกหลวงเสรีเริงฤทธิ์ (จรูญ รัตนกุล) เป็นแม่ทัพ

กองพลที่ ๔ ซึ่งได้ออกสงครามรบกับเชียงตุงในสมัยนั้นประกอบด้วยกำลังดังนี้คือ

1. ร.พัน.28 ตั้งที่ จ.ว.นครสวรรค์
2. ร.พัน.29 ตั้งที่ จ.ว.พิษณุโลก
3. ร.พัน.30 ตั้งที่ จ.ว.เชียงใหม่
4. ป.พัน.10 ตั้งที่ จ.ว.นครสวรรค์
5. ส.พัน.4 ตั้งที่ จ.ว.นครสวรรค์

และสถานที่ตั้งกองบังคับการมณฑลทหารบกที่ ๔ ก็ได้ตั้งอยู่ที่จ.ว.นครสวรรค์

เป็นที่ปรากฏว่าเมื่อประเทศไทยถูกญี่ปุ่นจู่โจมบุกเข้าประเทศไทยในครั้งนั้น มณฑลทหารบกที่ 4 ได้รับคำสั่งให้รักษาความสงบภายใน ตามแนวพื้นที่ของอำเภอแม่สอด แม่สะเรียง ขุนยวม แม่ฮ่องสอน แล้ววกมาทางตะวันออกเข้าสู่พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย มณฑลทหารบกที่ 4 จึงได้สั่งให้ทหารหน่วยต่าง ๆ ออกปฏิบัติการดังนี้คือ

ร.พัน 30 (นครลำปาง) ในบังคับบัญชาของ พันโทพร้อม ทองพต เคลื่อนที่ไปป้องกันอำเภอแม่สายและเชียงแสน

ร.พัน 31 (นครเชียงใหม่) ในบังคับบัญชาของพันโท ชุนวัฒนโยธิน จัดกำลัง ๑ กองร้อยไปรักษาอำเภอฝาง และช่องกิ่วผาวอก ในเขตท้องที่จ.ว.เชียงใหม่ตอนเหนือกำลังของกองพันให้เคลื่อนเข้าที่ตั้งที่อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย

ร.พันที่ 29 (พิษณุโลก) ในบังคับบัญชาของพันโทหลวงเสถียรโยธิน จัดกำลัง 1 กองร้อยไปรักษาอำเภอแม่สอด (จังหวัดตาก) กำลังส่วนที่เหลือเดินทางไปรักษาอำเภอฝางและที่ช่องกิ่วผาวอก แทนร.พัน 31 (ที่จะถอนตัวออก)

ร.พัน 28 (นครสวรรค์) ในบังคับบัญชาของ พันโทขุนเข้มขบวนรบ เดินทางไปรักษาจังหวัดตาก ภายหลังขึ้นไปรักษาจังหวัดเชียงใหม่

การรักษาชายแดน ในระยะสงครามตอนต้น ๆ ในครั้งนี้เป็นไปตามแผน ซึ่งพันโทหลวงสุทธิสารรณกรเสนาธิการมณฑลทหารบกที่ 4 ได้วางไว้ตามคำสั่งของหน่วยเหนือ เพื่อให้ความปลอดภัยแก่กองทัพสนามที่จะต้องเตรียมกำลังในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย

ซึ่งในขณะนั้น กำลังจัดทัพกองบัญชาการกองทัพพายัพ กองพลทหารราบที่ 4 กรมทหารราบที่ 13 และกรมทหารราบที่ 12 ขึ้นอย่างรีบด่วน นอกจากนั้นกองพลที่ 2 (ปราจีนบุรี) ภายใต้การบัญชาการของ พันเอก หลวงไพรีระย่อเดช (ที่

ชมะบูรณ์) เป็นผู้บัญชาการกองพล กองพลที่ 3 (นครราชสีมา) **พลตรีผิน ชุณหะวัณ (หลวงชำนาญยุทธศาสตร์)** เป็นผู้บัญชาการกองพล และกองพลทหารม้าต่างก็เดินทางมาภาคเหนือ ในเวลาใกล้เคียงกัน

ภายหลังจากที่กองทัพญี่ปุ่นได้เข้าประเทศไทยได้ประมาณ 1 สัปดาห์ กองบัญชาการกองพลที่ 4 จึงได้ย้ายไปตั้งที่จังหวัดลำปาง การจัดกำลังของกองพล 4 ก็คงคล้ายคลึงกับกองทัพพายัพในสงครามอินโดจีนที่เพิ่งได้ชัยชนะและเสร็จสิ้นไปใหม่ ๆ

ซึ่งในครั้งนั้น พันเอกหลวงหาญสงครามเป็นผู้บัญชาการกองพล และพันโทหลวงสุทธิสารรณกร เป็นเสนาธิการกองพลที่ 4 หน่วยทหารที่ขึ้นตรงมีกรมทหารราบที่ 3 (จ.ว.ลพบุรี) กรมทหารราบที่ 13 (จ.ว.เชียงใหม่) กองพันทหารปืนใหญ่ที่ 10 (จ.ว.นครสวรรค์) และกองพันปืนใหญ่ที่ 3 เมื่อได้รวมพลสนธิ์กำลังแล้ว **กองพลที่ 4 คงรักษาชายแดนภาคเหนือต่อมาอีก**

ครั้นเมื่อรัฐบาลไทยได้ตกลงทำสัญญาร่วมรบกับประเทศญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ.2484 แล้ว กองทัพญี่ปุ่นส่วนใหญ่ ได้เคลื่อนกำลังผ่านจังหวัดภาคเหนือ และตั้งฐานทัพครั้งแรกที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยอาศัยตามศาลาวัด และในบริเวณวัดในเขตตัวเมืองเชียงใหม่ ทั้งในเขตเทศบาลเป็นส่วนมาก และนอกเมืองคือสถานที่ตั้งโรงเรียนวัฒโนทัยพายัพในปัจจุบันนี้

ทั้งนี้เพื่อทยอยกำลังขึ้นบุกประเทศพม่าโดยได้นำกำลังกองบินทางอากาศมาใช้สนามบินของจังหวัดเชียงใหม่ และหน่วยทหารราบจำนวนเป็นกองพลทีเดียว กองทหารญี่ปุ่นเต็มบ้านเต็มเมืองไปหมดแทบกล่าวได้ว่า จะออกจากบ้านไปทางไหนก็พบแต่ญี่ปุ่นทั้งนั้น

ทางราชการจังหวัดเชียงใหม่ ได้จัดให้มีการสร้างหลุมหลบภัย และสร้างกองอาสาสมัครระวังภัยและระงับภัยขึ้นในจังหวัด พร้อมกับหน่วยบรรเทาสาธารณภัย ทั้งหญิงชายจากข้าราชการครูและพ่อค้าประชาชนชาวไทยทั่วไป

ทำให้สถานการณ์ของกองพลที่ 4 กลายเป็นหน่วยป้องกันเป็นปีกให้แก่กองทัพญี่ปุ่นโดยปริยาย และเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้เกิดขึ้นในสมัยที่ญี่ปุ่นขึ้นมาตั้งฐานทัพที่เชียงใหม่นี้มีการบีบบังคับให้รัฐบาลไทย **ขับไล่ชาวจีนในจังหวัดเชียงใหม่** ให้อพยพออกจากมณฑลพายัพออกไปให้หมดให้ไปตั้งหลักฐานอยู่นับตั้งแต่ใต้จังหวัดพิษณุโลกลงไปจะขึ้นอยู่ในภาคเหนือไม่ได้เลย และมีเรื่องอื่น ๆ อีกมาก ฯลฯ

หลังจากนั้นราวเดือนครึ่ง กองพลที่ 4 ซึ่งย้ายไปตั้งอยู่ที่นครลำปาง ขึ้นไปตั้งที่จังหวัดเชียงราย เพื่อสะดวกต่อการอำนวยการรบ และใกล้กับเขตหน้าคือนครเชียงตุง จุดหมายที่จะเข้าโจมตี

ส่วนกองบัญชาการกองทัพพายัพ ภายใต้บัญชาการของพลเอก หลวงเสรีเริงฤทธิ์ (จรูญ รัตนกุล) ก็ได้ย้ายมาตั้งที่จังหวัดนครลำปางแทนที่ ๆ กองพลที่ 4 ตั้งอยู่

กำลังพลของกองทัพพายัพในขณะนั้นได้กระจายกำลังรบและปฏิบัติการอยู่ตามที่ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้คือ

กองพลที่ 2 ขึ้นไปตั้งที่จังหวัดเชียงใหม่

กองพลที่ 3 (นครราชสีมา) ขึ้นไปตั้งที่อำเภอพะเยา จังหวัดเชียงราย

กองพลทหารม้าขึ้นไปสมทบกับกองพลที่ 2 ที่จังหวัดเชียงใหม่

กองพลที่ 4 (นครสวรรค์) ขึ้นไปจังหวัดเชียงรายและเคลื่อนย้ายไปตั้งที่บ้านถ้ำ (เลยตัวอำเภอแม่จันขึ้นไปประมาณ 15 กิโลเมตร)

ในระหว่างที่เหตุการณ์ยังไม่ตึงเครียดอะไรมากนัก กองพลที่ 4 ไม่ได้นิ่งนอนใจ และไม่อยากจะให้บรรดาหน่วยทหารของตนอยู่ว่างเฉย ๆ จึงได้ออกคำสั่งให้ทำการฝึกเหมือนเวลาปกติ กล่าวกันว่า พันเอกหลวงหาญสงครามผู้บัญชาการกองพลที่ 4 และพันโทหลวงสุทธิสารรณกรเสนาธิการกองพล ไม่ยอมอยู่ว่างได้หมั่นตรวจการฝึกเป็นประจำ (ตามแบบปกติ)

จนถึงกับมีการกล่าวกันในวงการนายทหารว่า "ออกจะเป็นการปฏิบัติงานเคร่งเครียดจนเกินไป" กล่าวคือแทนที่จะให้นายทหารชั้นผู้บังคับกองร้อย และระดับผู้บังคับหมวดใช้เวลาว่างในขณะที่พักอยู่ในค่าย ให้ออกทำแผนที่ในบริเวณเส้นทางคมนาคมโดยทางรอบ ๆ บริเวณว่าออกไปทางทิศไหน ออกไปเชื่อมกับถนนอะไรที่จะออกไปสู่ชายแดนที่จะไปสู่เมืองเชียงตุง แล้วให้เสนอผลการปฏิบัติงานให้ ผู้บัญชาการกองพลและเสนาธิการกองพลได้ทราบ

ผลของการออกคำสั่ง ให้ปฏิบัติการดังกล่าวนั้นปรากฏว่า บรรดานายทหารที่บ่นในชั้นแรก เมื่อได้ออกปฏิบัติการในสนามรบจริง ๆ แล้วจึงทราบได้ทันทีว่าเป็นประโยชน์ในการเคลื่อนกำลังพล และทำให้หูตาสว่างขึ้นมาก และทำความสะดวก

และรวดเร็ว และปลอดภัยทุก ๆ กรณีในการเคลื่อนกำลังพล

ทั้งนี้อีกประการหนึ่ง ทางผู้ใหญ่ในกองพลไม่ต้องการให้ทหารดูแต่แผนที่อย่างเดียว ต้องการให้ทุกคนชินกับภูมิประเทศและได้เห็นสภาพการอันแท้จริงด้วยตาตนเอง และสิ่งดังกล่าวนี้ เป็นสิ่งที่ทหารทุกคนจะต้องประสบด้วยตนเอง ในเมื่อออกปฏิบัติการในสนามรบ

สภาพการณ์อันแท้จริงและความเป็นจริงแล้วในการรัฐบาลไทยต้องยอมร่วมมือกับรัฐบาลญี่ปุ่นในปีพ.ศ.2484 ในเดือนธันวาคม ศกนั้น ก็เพื่อรักษาความเป็นเอกราชของประเทศไทยให้คงอยู่ และรักษาชีวิตของประชาชนพลเมืองและทหารของชาติ ทรัพยากรของชาติ ให้คงอยู่สภาพปกติเท่านั้น ไม่ต้องการที่จะรุกรานประเทศเพื่อนบ้าน หรืออื่นใดแม้แต่น้อย แต่ญี่ปุ่นก็ได้พยายามบีบบังคับให้ไทยเราใช้กำลังทหารของไทยให้เกิดประโยชน์ต่อการปฏิบัติการรบของญี่ปุ่น โดยขอให้รีบเคลื่อนกำลังออกปฏิบัติการเข้าไปในรัฐชาน (สหรัฐไทยเดิม) คือนครเชียงตุง โดยเร็วที่สุด

กองทัพพายัพจึงได้รับคำสั่งให้เข้าตีนครเชียงตุง กองพลที่ 4 (นครสวรรค์) ซึ่งเป็นกองพลในแนวหน้าและมีหน่วยทหารที่ขึ้นดังนี้คือ

กรมทหารราบที่ 3

กรมทหารราบที่ 13

กรมทหารปืนใหญ่ที่ 1

กรมทหารปืนใหญ่ที่ 4

กรมทหารม้าที่ 12 (แต่ได้โอนให้กองพลที่ 3 (นครราชสีมา) โดยมีพลตรีผิน ชุณหะวัณ เป็นผู้บัญชาการกองพลที่ 3)

กรมทหารช่างที่ 2

กองร้อยรถถัง 1 กองร้อย

กองกำลังดังกล่าวนี้ ต้องเคลื่อนกำลังพลออกจากอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2485 เวลา 04.00 น.

ในเช้าตรู่วันนั้น กล่าวกันว่า พันเอกหลวงหาญสงคราม กับพันโทหลวงสุทธิสารรณกร (สุทธิ์ สุทธิสารรณกร) ผู้บัญชาการและเสนาธิการกองพล 4 ได้ยืนดูทหารกองพลที่ 4 ที่เคลื่อนกำลังพลข้ามสะพานแม่น้ำสายตลอดเวลา เพื่อมุ่งเข้าสู่อำเภอท่าขี้เหล็กของนครเชียงตุง จุดหมายปลายทางก็คือ ยึดนครเชียงตุง ขบวนทหารที่เคลื่อนออกไปเป็นระเบียบเรียบร้อย และทุกคนมีระเบียบวินัยเป็นอย่างดี บังเกิดสิ่งประทับใจ และภาคภูมิใจของผู้บังคับบัญชาเป็นอย่างยิ่ง

การรุกรบของทหารกองพลที่ 4 ได้กระทำในวงกว้างด้านหน้า 20 กิโลเมตร ออกจากแนวชายแดนมุ่งเข้าสู่เมืองโก, เมืองเลนและเมืองพะยาก ในวันที่ 20 พฤษภาคม 2485 ยึดได้เมืองยอง (หรืออีกชื่อหนึ่งเรียกว่า มะหิยังคะรัฐ) เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2485

ครั้นวันที่ 1 มิถุนายน 2485 หน่วยหน้าที่สุดได้ยึดแนวตั้งรับห่างจากเขตแดนจีนประมาณ 12 กิโลเมตร แล้วก็ได้หยุดลงเพียงแค่นั้น

ในขณะเดียวกันกองพลที่ 3 (นครราชสีมา) ภายใต้การบังคับบัญชาการของพลตรีผิน ชุณหะวัณ ซึ่งได้เคลื่อนที่ตามกองพลที่ 4 ขึ้นไป ก็ได้ยกเข้ายึดเมืองเชียงตุงได้ในเวลาใกล้เคียงกัน คือ ยึดดอยเหมยได้เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2485 และยึดเมืองเชียงตุงได้เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2485

ในการออกสมรภูมิ ปฏิบัติการรบของกองพลทหารที่ 4 ครั้งนั้น ได้ประสบกับความยากลำบากเป็นอย่างมาก เพราะขณะนั้นเป็นฤดูฝน ฝนได้ตกหนักตลอดเดือนแทบจะไม่มีเวลาได้หยุดเลย เครื่องมือเครื่องใช้ในการส่งบำรุงกำลังพลอยู่ในลักษณะจำกัด การส่งบำรุงกำลังบำรุงสุขภาพของทหารจึงเป็นปัญหาใหญ่ เพราะขลุกขลักตลอดเวลา

แต่ด้วยความมีระเบียบวินัยดีของทหารในกองพลที่ 4 จึงได้ช่วยให้ผู้บัญชาการพลและเสนาธิการกองพลสามารถแก้ปัญหายุ่งยากเหล่านั้นได้เสมอมา คุณลักษณะอันดีของทหารในกองพลที่ 4 ดังกล่าวนี้ เกิดจากการมองเห็นการไกลในวันข้างหน้า ของผู้บัญชาการกองพลและเสนาธิการได้กวดขัน ในเรื่องการฝึกและรักษาระเบียบวินัยขณะพักรบ ดังที่พวกทหารไม่ชอบและมักบ่นกันไปต่าง ๆ นานา ดังกล่าวข้างต้น แต่เมื่อได้ออกแนวรบแล้ว จึงได้ปรากฏและได้พบเห็นว่า เมื่อเช้าที่คับขันการฝึกฝน

และหมั่นฝึกเวลาขณะพักรบนั้นได้ช่วยชีวิตของทหารผู้ออกแนวรบได้อย่างไรบ้าง

ในตอนปลายของสงครามมหาเอเชียบูรพานั้น ความผันผวนเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลญี่ปุ่น ทำให้ประเทศไทยตกอยู่ในภาวะที่ไม่ปลอดภัย ฝ่ายกองทัพไทยจึงพยายามรักษาความสดชื่นของกำลังรบไว้ และต้องระแวดระวังความปลอดภัยในพื้นที่เขตหลังไว้ทุกเวลา เพราะขณะนั้น กองกำลังของทหารญี่ปุ่นบางส่วนได้เคลื่อนย้ายมาสู่ภาคเหนือ

กองพลที่ 4 (นครสวรรค์) ได้รับภาระให้รักษาความปลอดภัยในพื้นที่ส่วนนี้ ขณะนั้นกำลังกองพล 4 ได้ถอยหลังจากนครเชียงตุงมาแล้ว และให้กองพลที่ 3 ภายใต้การบังคับบัญชาของพลตรีผิน ชุณหะวัณ เป็นผู้รักษาเมืองนครเชียงตุง ซึ่งยึดได้จากกองทัพทหารจีน กองพล 93 ซึ่งได้ถอยหนีออกไป ต่อมาพลตรีผิน ชุณหะวัณ ได้เลื่อนยศเป็น "พลโท" และได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลให้ดำรงตำแหน่ง **ข้าหลวงใหญ่ฝ่ายทหารประจำสหรัฐไทยเดิม** และคงรับราชการที่นั่น และกองพลที่ 4 ได้ถอนตัวลงมาพักที่จังหวัดเชียงราย และในปีพ.ศ.2487 จึงได้ถอนตัวจากจังหวัดเชียงราย ลงมาพักที่อำเภอเมืองงาว จังหวัดลำปาง และในโอกาสนี้ พันเอกหลวงสุทธิสารรณกร (สุทธิ์ สุทธิสารรณกร) ซึ่งได้รับยศทหารเป็น "พันเอก" ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2485 เสนาธิการกองพล 4 ได้รับตำแหน่งแทน **พันเอกหลวงเกรียงเดชพิชย์** (ซึ่งได้มาแทนพันเอกหลวงหาญสงครามในปี พ.ศ.2486 ในตำแหน่งผู้บัญชาการกองพล 4 มาก่อนแล้ว)

และในปี พ.ศ.2487 พันเอกหลวงสุทธิสารรณกร เสนาธิการกองพล 4 จึงได้รับตำแหน่งผู้บัญชาการกองพล 4 นับตั้งแต่นั้นมา และได้มาพักพลที่อำเภองาว จังหวัดลำปาง ดังกล่าว ตรงกับวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ.2487

กองพลที่ 4 ในขณะนั้นมีกำลังเทียบเท่ากับทัพน้อย หน่วยขึ้นมีกรมทหารราบที่ 13 กรมทหารราบที่ 4 กรมทหารม้า กรมทหารปืนใหญ่ที่ 1 กรมทหารปืนใหญ่ที่ 10 ได้รับมอบหน้าที่ให้ทำการรักษาความสงบในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน-เชียงราย แพร่ และน่าน ซึ่งรวมจังหวัดภาคเหนือซึ่งแต่เดิมขึ้นกับมณฑลพายัพและมณฑลมหาราษฎร์รวมสองมณฑลด้วยกัน จะเห็นได้ว่าพื้นที่ทั้งหมดกว้างขวางมากเกินกำลังเอาทีเดียว พร้อม ๆ กันนั้น กองทัพญี่ปุ่นก็ได้ขึ้นไปตั้งกองพลที่ 4 ของเขาขึ้นที่จังหวัดลำปาง ผู้บัญชาการกองพลของญี่ปุ่นคือ **พลโทคีมูร่า** จึงเป็นเรื่องที่ห่วงในการที่มีกองพลทหารญี่ปุ่นกระหนาบหลังอยู่เช่นนี้หาน้อยไม่ เพราะทราบดีว่า ขณะนั้นรัฐบาลไทยได้มีความคิดแปรเปลี่ยนที่จะผลักดันกำลังทหารญี่ปุ่นให้ออกไปจากประเทศไทยอยู่ ทั้งที่ญี่ปุ่นก็ล่วงรู้ในความคิดดังกล่าวนี้ของฝ่ายรัฐบาลไทยเช่นกัน

เมื่อกองพลที่ 4 ของญี่ปุ่นตั้งขึ้นที่จังหวัดลำปาง ส่วนกองพลที่ 4 ของกองทัพพายัพตั้งอยู่ที่อำเภองาว จังหวัดลำปาง แต่ห่างไปทางทิศตะวันออก ห่างกันไม่ไกลนัก ครั้นตั้งอยู่ที่เมืองงาวได้เพียง 5 เดือนเศษ พันเอกหลวงสุทธิสารรณกร ผู้บัญชาการกองพล 4 ก็ได้รับคำสั่งจากหน่วยเหนือกว่าให้ย้ายกำลังกองพล 4 ของไทย มาประจำอยู่ที่จังหวัดลำปาง แห่งเดียวกับกองทหารญี่ปุ่นตั้งอยู่ ซึ่งเป็นต้นปีพ.ศ.2488 นั่นเอง เป็นการตั้งประจันหน้ากับกำลังทหารของญี่ปุ่นอย่างใกล้ชิดที่เรียกกันว่า "ไม่ต้องเกรงกลัวอะไรกันเลย"

เหตุการณ์อันระทึกและน่าตื่นเต้นและหวาดเสียวในสภาพที่บังเกิดขึ้นดังกล่าวในครั้งนี้ **ภายหลังพลเอกหลวงสุทธิสารรณกร** ผู้บัญชาการกองพลที่ 4 ในสมัยดังกล่าวนี้ ได้ก้าวหน้าทางราชการดำรงตำแหน่งเป็น **"พลเอก"** และดำรงตำแหน่งเป็นรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด และรองผู้บัญชาการทหารบก (พ.ศ.2503) ในสมัยที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดและผู้บัญชาการทหารบก ท่านได้เขียนถึงเหตุการณ์ดังกล่าวที่จังหวัดนครลำปางในครั้งกระโน้น (พ.ศ.2488) ไว้ในหนังสือ "พลทหาร" **เมื่อพ.ศ.2493** ตอนหนึ่งกล่าวถึงสมัยที่ท่านดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการกองพล 4 ซึ่งตั้งฐานทัพของกองพล 4 อยู่ที่จังหวัดลำปาง **ตอนหนึ่งว่า**

"....ระยะนี้แหละเป็นระยะที่โกลาหลที่สุด เพราะเป็นระยะที่แขวนความเป็นความตายของประเทศชาติไว้ด้วยเส้นด้าย ญี่ปุ่นพยายามจะแทรกแซงเราทุกวิถีทาง ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 13 คือ **พลเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์** ผู้บัญชาการทหารบกปัจจุบันนี้แหละเป็นหัวแรงในการต่อต้านญี่ปุ่นในระยะนั้น **ได้มีการแบ่งเขตระหว่างญี่ปุ่นกับทหารไทย** กลางคืนทหารเราต้องเข้าประจำแนวและประจำป้อมเตรียมพร้อมตลอดคืน **พอจะสว่างก็ถอนกำลังกลับที่พัก** ต่างฝ่ายต่างคุมเชิงกันอยู่อย่างนี้ ไม่รู้ว่าการสู้รบจะปะทุขึ้นเมื่อใด ขณะเดียวกันผู้ใหญ่ก็ต้องเจรจากันไปทั้ง ๆ ที่หน้าชื่นอกตรม...

ได้มีเสรีไทยในขณะนั้นแล้ว ฝ่ายเราพยายามซุกซ่อน แต่ฝ่ายญี่ปุ่นก็พยายามสอดรู้สอดเห็น คราวหนึ่งได้มีการส่งเสรีไทยไปลงใกล้ ๆ สถานีหนองวัวเฒ่า หรือสถานีลำปาง ผมก็จำไม่ได้เสียแล้ว ผมต้องรีบไปรับตัว อ้างว่าจะนำมาสอบสวนเอง

ที่แท้เราเอาตัวมาพิทักษ์-ญี่ปุ่นวุ่นวายใหญ่...ได้ติดต่อกับพันธมิตรที่กัลกัตตาเพื่อจะนำพลร่มมาลงตามจุดต่าง ๆ และติดต่อเพื่อทิ้งบอมบ์ตามจุดที่ทหารญี่ปุ่นอยู่ เคราะห์ดีที่ญี่ปุ่นยอมแพ้เสียก่อน มิฉะนั้นคงมีเรื่องราวมากกว่านี้

โดยสรุปลำปางคงแตก และเมื่อหลังสงครามมหาเอเชียบูรพาเลิกแล้ว กองพลที่ 4 ได้ย้ายกลับไปเข้าที่ตั้งนครสวรรค์ ส่วนพลเอกหลวงสุทธิสารรณกร (ขณะนั้นยศเป็นพลตรี) ได้รับคำสั่งให้เข้ามาประจำกรมเสนาธิการทหารบก เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 2488

(บันทึกของพลเอกหลวงสุทธิสารรณกร (สุทธิ สุทธิสารรณกร) เล่าถึงเหตุการณ์เกี่ยวกับกองพล 4 (นครสวรรค์) ในระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพาตั้งแต่พ.ศ.2484-พ.ศ.2488 ลงตีพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพของท่านเอง ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 5 มิถุนายน 2511)

△ เจ้าฟ้าพรหมลือ แม่เจ้าทิพวรรณ
ช่วยเหลือกองทัพบกไทยจัดการหาซื้อม้าฝีเท้าดีส่งให้รัฐบาลไทย

หลังจากที่รัฐบาลอังกฤษ ได้เพ่งเล็งสงสัยพฤติการของแม่เจ้าทิพวรรณชายาของเจ้าฟ้าพรหมลือมาตลอดในการแสดงออกหน้าออกตาเป็น "คนไทย" และสนับสนุนรัฐบาลไทย เอ่ยอ้างในที่สาธารณะใด ๆ ก็เทิดทูนพระเจ้าแผ่นดินของไทย และบุคคลสำคัญในพระราชวงศ์ที่ทรงสร้างความเจริญให้แก่บ้านเมืองไทยตลอดมาตราบจนกระทั่ง ถูกชนชาติมหาอำนาจรุกรานเอาดินแดนไป แต่ก็ด้วยความสามารถของคนไทยทำให้ คนไทยเป็นชนชาติอิสระ ไม่เป็นคนในบังคับของชาติมหาอำนาจใด ๆ ทั้งสิ้น

ข่าวดังกล่าวนี้ ได้มีผู้ประจบสอพลอนำไปเล่าให้ข้าหลวงอังกฤษประจำเมืองนครเชียงตุงทราบอยู่บ่อย ๆ ทั้งนี้เพื่อแสดงความจงรักภักดีต่ออังกฤษเพื่อประโยชน์บางอย่างของตน

และเรื่องใหญ่ ๆ ที่ทำให้ทางราชการของรัฐบาลอังกฤษเพ่งเล็งอย่างมาก ก็สืบเนื่องมาจาก **เจ้าฟ้าพรหมลือกับ**แม่เจ้าทิพวรรณ (ในสมัยเจ้าฟ้าพรหมลือยังมีตำแหน่งเป็นเจ้าเมืองเหล็กของนครเชียงตุงอยู่ใน พ.ศ. 2478-พ.ศ. 2479) ได้ดำเนินการเป็นตัวแทนช่วยจัดหา **ซื้อม้าพันธุ์ดี ลูกผสมม้าเทศกับม้าเมืองแสนหวี-ม้าเมืองสีป้อ-เมืองของห้วย เมืองเชียงคำ และเมืองต่าง ๆ** ในรัฐฉาน ให้แก่บรรดาพ่อค้าไทยสยาม ที่เดินทางขึ้นมาจากนครเชียงใหม่เพื่อมากว้านซื้อม้าในแคว้นชานไป

และในครั้งนั้น ได้กระทำอย่างไม่เปิดเผยและโด่งดังอะไร เพราะมองดูเผิน ๆ แล้วก็เป็นการซื้อขายม้ากันอย่างธรรมดา ๆ แต่ครั้งนี้การกระจายกำลังออกกว้านซื้อม้ากว้างขวางมากกว่าทุก ๆ ครั้งที่ผ่านมา

แต่เมื่อทุก ๆ อย่างผ่านพ้นไปแล้ว และเมื่อม้าจากเมืองต่าง ๆ รวมยอดของม้าที่ออกไปจากในครั้งนั้น ม้าทั้งหมดจำนวน ๑๐๐ ม้าด้วยกัน

นอกจากม้าแล้วในครั้งนี้ ยังมีฬ่อและฬาที่ใช้ในการบรรทุกของบนหลัง พันธุ์ดี - รูปร่างอ้วนที่ดีงามของพวกจีนฮ่อ เมืองโกก้างอีกด้วยเป็นจำนวนร้อย

ทุก ๆ อย่างผ่าน ไปอย่างเงียบ บรรดาพ่อม้าแม่ม้าแสนหวีที่มีชื่อเสียงตลอดจนพันธุ์ม้าดีในแคว้นชาน ตลอดฬาและฬ่อล้วนแต่เป็นสัตว์พาหนะที่ถูกคัดเป็นอย่างดี ได้ถูกจัดส่งออกไปในครั้งนี้ โดยผ่านเส้นทางสามทางด้วยกันคือ ผ่านทางอำเภอท่าขี้เหล็ก ซึ่งขึ้นกับเมืองเชียงตุง ผ่านเข้าทางอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และอีกเส้นทางหนึ่งคือส่งไปทางบ้านเชียงหลวงด้านเมืองทางเข้าสู่กิ่งเวียงแหง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ อีกเส้นหนึ่งจัดส่งเข้าทางบ้านท่าตอน อำเภอแม่สาย ข้ามแม่น้ำกกอีกเส้นทางหนึ่ง คือด้านอำเภอฝางในปัจจุบันนี้ สมัยดังกล่าวอำเภอแม่สายยังเป็นตำบลแม่สายขึ้นกับอำเภอฝาง

ในการเดินทางขึ้นไปซื้อม้าแสนหวี และฬากับฬ่อครั้งนี้ โดยมี **ร.ท.ทองสมบูรณ์ ยั่ง** อดีตนายทหารนอกราชการอดีตสมาชิกสภาเทศบาลนครเชียงใหม่ และเทศมนตรีหลายสมัยเป็นหัวหน้าและมีนายสุนทร ชวชาติ (เฮียสุน) และ **นายบุญอยู่ พงษ์พิพัฒน์** (เซงเฮี้ยว) เป็นผู้ช่วยพร้อมกับ **"ตัวแทนเป็นนายทหารม้า"** ยศร้อยเอก - ร้อยโท - ร้อยตรี" จากกองพันทหารม้า มาในความของพ่อค้าม้าร่วมเดินทาง รวม 10 คนด้วยกันขึ้นไปพบกับเจ้าฟ้าพรหมลือ และแม่เจ้าทิพวรรณในครั้งนั้น ณ ที่คุ้มที่ประทับของท่านในนครเชียงตุง เพื่อขอความกรุณาช่วยเหลือจัดซื้อม้าให้แก่กองพันทหารม้ากองทัพไทย ในนามของรัฐบาลไทย

การดำเนินการซื้อม้า - ฬา - ฬ่อ จากแคว้นชานจำนวนมากได้ดำเนินการ ผ่านจุดหมายสมความปรารถนา และเรียบร้อยทั้งสองฝ่าย

เกียรติคุณและความดี ที่เจ้านายทั้งสองแห่งนครเชียงตุงได้ช่วยรับเป็นธุระ ในการดำเนินการช่วยเหลือกองทัพบกไทยโดยเฉพาะม้าที่ซื้อมาครั้งนี้ ภายหลังได้ใช้เป็นม้าทำการลากปืนใหญ่ไปรบกับฝรั่งเศสที่อินโดจีน และใช้บุกป่าขึ้นเขาได้ดีที่สุดจนได้ชัยชนะ ได้ดินแดนคืนมาเป็นเกียรติประวัติของไทย ทำให้บรรดานายทหารไทยในยุคนั้นกล่าวสรรญเสริญในความอารีและมีน้ำใจของท่านเจ้าทั้งสองเป็นอย่างมาก ในการช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่กองทัพ

ซึ่งเหตุการณ์เกิดศึกอินโดจีน ระหว่างไทยกับฝรั่งเศสในปี 2482-2483 ติดต่อกันและไทยเป็นฝ่ายยึดดินแดนของไทยที่เสียไปเพราะการบีบบังคับของฝรั่งเศสคืนมา (ความทรงจำจากถ้อยคำให้สัมภาษณ์จาก ร.ท.ทองสมบูรณ์ยังเทศมนตรี เทศบาลนครเชียงใหม่ พ.ศ.2482) และนายสุนทร ชวชาติ คหบดีคนสำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ ได้ให้รายละเอียดมากกว่านี้ แต่ได้เล่าพอเป็นสังเขป)

△ อินเดียขึ้นราคาฝิ่นดิบสูงมาก
△ รัฐบาลไทยซื้อไม่ได้ขาดทุน
△ อธิบดีกรมสรรพสามิตรขึ้นเหนือ
△ ขอติดต่อแคว้นเชียงตุง สั่งฝิ่นดิบ

ตามปกติรัฐบาลสยามในสมัยนั้น ได้เคยเป็นลูกค้าประจำกับประเทศอินเดีย สั่งซื้อฝิ่นดิบเป็นประจำเพื่อมอบให้กรมสรรพสามิต กระทรวงการคลัง จัดเคี่ยวฝิ่น แล้วจำหน่ายให้แก่ บรรดาผู้เป็นนายอากรฝิ่นทั้งหลายทั่วประเทศไทยทุก ๆ จังหวัด ที่ได้รับอนุญาตตั้งกล้องฝิ่น และเปิดขายฝิ่น จัดให้มีการบริการสูบฝิ่นกัน ทั่วพระราชอาณาจักร

และคนที่ว่า "สูบฝิ่น" นั้นว่าต้องสูบฝิ่น ของกรมสรรพสามิต สังกัดกระทรวงการคลังเท่านั้น จะไปตั้งกล้องสูบเป็นเอกเทศส่วนตัวไม่ได้ผิดกฎหมาย ฝิ่นสุกฝิ่นดิบ ถ้าหากไม่ใช่ของรัฐบาลแล้วจะทำการซื้อการขายกันอย่างสินค้าทั่ว ๆ ไปก็ไม่ได้เช่นกัน เป็นการผิดกฎหมาย เจ้าหน้าที่ตำรวจ และนายตรวจกรมสรรพสามิต ทำการจับกุมได้ทันที

เพราะในสมัยดังกล่าวนี้ ทางรัฐบาลไทยยังมิได้มีคำสั่งห้าม ไม่ให้ "สูบฝิ่น" ดังเช่นในสมัย จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ปฏิวัติได้ทำการเผากล้องฝิ่นหมด พร้อมกับห้ามตั้งโรงยาฝิ่นจำหน่ายอีกต่อไป

เมื่อทางรัฐบาลอินเดีย ภายใต้การปกครองของอังกฤษได้ขึ้นราคาฝิ่นแพงเกือบเท่าตัว จึงทำให้ทางกรมสรรพสามิตของรัฐบาลไทย ไม่อาจจะสั่งซื้อมาจำหน่ายได้ เพราะนอกจากจะไม่ได้กำไรแล้ว จะต้องขาดทุนอีกด้วย

จึงในสมัยนั้น...ดูเหมือนเวลาใกล้เคียงกับ ภายหลังจากที่ทางรัฐบาลไทยในนามของกองทัพบก ส่งพ่อค้าไปกว้านซื้อม้าจากแคว้นชาน เสร็จไปไม่กี่เดือน อธิบดีกรมสรรพสามิต ในสมัยนั้น เป็นผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 มีนามว่า นายจำรัส สุวรรณชีพ ให้ดำรงตำแหน่งเป็นอธิบดีกรมสรรพสามิตสังกัดกระทรวงการคลัง จำเป็นจะต้องแก้ปัญหา เรื่องฝิ่นขาดตลาดโดยด่วน

เพราะในโกดังเก็บฝิ่นดิบร่อยหรอลงไปแล้ว และใกล้กำหนดจะเปิดการประมูลโรงยาฝิ่นทั่วประเทศอีกไม่กี่เดือนข้างหน้านี้ ถ้าหากว่าฝิ่นดิบที่มีอยู่เมื่อนำมาเคี่ยวแล้ว จะไม่พอแจกจ่ายให้ลูกค้าทั่วประเทศ

จึงจำเป็นต้องรีบด่วนที่ กรมสรรพสามิตจะต้องดำเนินการจัดหาซื้อฝิ่นดิบมาสำรองให้ เพียงพอแก่ความต้องการของโรงยาฝิ่นทั้งหลาย ซึ่งมีนายอากรฝิ่นทั้งหลายทั่วประเทศเป็นผู้ประมูล เป็นประจำทุก ๆ ปี ทำรายได้ให้แก่รัฐบาลนับเป็นจำนวนปีหนึ่ง หลายล้านบาท (ในสมัยนั้น พ.ศ. 2479)

เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า เมืองเชียงใหม่ว่าเป็นเมืองที่ซื้อขายฝิ่นเถื่อน นอกกฎหมายกันมาหลายสิบปีมาแล้ว เพราะว่าพวกจีนฮ่ออยู่ที่ไหน ๆ ก็จะต้องค้าขายฝิ่น และสูบฝิ่นกันเป็นประจำจนเป็นอาชีพของพวกเขาเหล่านั้น สืบเนื่องต่อกันมา หลายชั่วคน ส่วนพวกที่ปรามก็ปรามและจับกุมกันไป ที่เล็ดลอดหลบไปได้ก็ร่ำรวยกันไปตาม ๆ กัน

จนเป็นที่กล่าวขวัญและเลื่องลือกันว่า ถ้าหากต้องการซื้อฝิ่นนอกกฎหมายจำนวนมาก ๆ แล้วจะต้องขึ้นไปซื้อเป็นทางลับที่เมืองนครเชียงใหม่ จะเอาจำนวนเท่าไหร่ก็ได้แต่ "ขนส่ง" เอาเอง จะเอาไปไหนก็เอาไปได้ขอแต่เพียงจ่ายเงินมา - เอาฝิ่นดิบหรือฝิ่นสุกไป

อธิบดีกรมสรรพสามิต นายจำรัส สุวรรณชีพ ได้นำคณะนายตรวจสรรพสามิตผู้เชี่ยวชาญจาก แหล่งต่าง ๆ มาจากภาคอีสานหลายคน และคนภาคกลาง ผู้ชำนาญการในการตรวจดูคุณภาพฝิ่นมาด้วยในครั้งนั้น และพวกนายตรวจสรรพสามิตผู้เชี่ยวชาญในการตรวจคุณภาพของฝิ่นดังกล่าวนี้ ย่อมรู้จักและกว้างขวางในบรรดาหมู่จีนฮ่อและพ่อค้ารายใหญ่ ๆ ผู้กว้างขวางในเมืองนครเชียงใหม่ว่าใครอยู่ที่ไหน? มีความสามารถอย่างไรบ้าง

ตลอดจนตลาดฝิ่นเถื่อน และแหล่งเก็บฝิ่น บนดอยบนภูเขาในตอนเหนือชายแดนไทย ทั้งในเขตไทยและเขตแคว้นชาน ซึ่งมีเมืองนครเชียงตุง เป็นเมืองหลวงทางตอนใต้ ของแคว้นชานในสมัยนั้น

และเป็นที่ทราบกันทั่ว ๆ ไปในสมัยนั้นว่า บรรดาฝิ่นเถื่อนทั้งหลายที่พวกพ่อค้าฝิ่นทั้งไทยและจีนฮ่อนำเข้ามาขายกันในเชียงใหม่ และล่องใต้เข้ากรุงเทพมหานคร ๆ นั้น ส่วนมากทั้งฝิ่นดิบและฝิ่นสุกส่งมาจากแคว้นชาน และมาพักที่นครเชียงตุงก่อน เป็นจุดศูนย์กลาง แล้วก็จะถ่ายเทลงมาทางใต้คือเขตไทยเราทางด้านอำเภอแม่สาย ซึ่งติดต่อกับอำเภอท่าขี้เหล็ก ของจังหวัดเชียงตุง แดนต่อแดนระหว่างจังหวัดเชียงรายกับจังหวัดเชียงตุง เมืองขึ้นของรัฐบาล อังกฤษในสมัยนั้น

ในที่สุดหลังจาก นายจำรัส สุวรรณชีพ ได้พักอยู่ประมาณ 1 อาทิตย์ ก็ได้พบกับคนสำคัญในขบวนการพ่อค้าฝิ่นของเมืองเชียงใหม่ หลายท่านมีทั้งคนไทยและคนเชื้อจีนเกิดในเชียงใหม่ และบรรดา พวกจีนฮ่อทั้งหลายขอให้เดินทางเข้าสู่นครเชียงตุง เพื่อหาฝิ่นดิบมาส่งให้กรมสรรพสามิตของรัฐบาลด้วย พร้อมกับได้แสดงยอดของฝิ่นดิบ พร้อมกับคุณภาพที่ต้องการซื้อด้วยนับเป็นจำนวน หลายสิบตัน หรือหลายหมื่นกิโลกรัมกันทีเดียว

บรรดาพ่อค้าฝิ่นทั้งหลายก็เดินทางขึ้นนครเชียงตุง ซึ่งถือว่าเป็นจุดศูนย์กลางที่พวกเขาทั้งหลายจากนครเชียงใหม่เคยพักพิง และได้รับความอบอุ่นจาก เจ้าฟ้าพรหมลือกับแม่เจ้าทิพวรรณ ผู้เคยให้ความอนุเคราะห์แก่พวกเขามาแล้ว แม้บางครั้งจดหมายเพียงฉบับเดียวลงนามโดย "เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ" แล้วทุกอย่างที่คิดว่า "ยากแสนยาก" ก็กลายเป็นเรื่องง่าย ๆ ไป อย่างไม่น่าเชื่อว่าจะเป็นไปได้ และด้วยเหตุนี้แหละจึงทำให้บรรดาพวกพ่อค้าทั้งหลาย ทั้งไทย - ทั้งคนเมืองเหนือและคนจีนตลอดจนจีนยูนนาน ต้องให้ความเคารพและยำเกรงใน บารมีของเจ้าฟ้า และบุคคลที่จะขาดเสียมิได้ ที่จะกล่าวถึงก็คือ แม่เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง เจ้าหญิงล้านนาไทย ชายาของเจ้าฟ้าพรหมลือนั่นเอง (ซึ่งขณะนั้นมีศักดิ์เป็นเจ้าเมืองเหล็ก)

ไม่ใช่เรื่องที่จะเรียกว่า "เสียหายตรงไหน?" ในการที่จะสั่งการไปยังบรรดาญาติสนิทมิตรสหาย และเพื่อนฝูงในบรรดาเจ้าเมืองเล็กเมืองใหญ่ทั้งหลาย ตั้งแต่เจ้าฟ้าห่มฟ้าเมืองแสนหวี ผู้เป็นทั้งเพื่อนและน้องชายของเจ้าเมืองพรหมลือ คือ สวามีของเจ้านางฟ้าแว่นทิพย์น้องนางของท่าน และเจ้าฟ้าขุนส่ำ เจ้าเมืองล็อกจ๊อก สวามีเจ้านางฟ้าแว่นแก้ว เจ้าน้องนาง ซึ่งมีศักดิ์เป็น "น้องเขย" ของท่าน

ตลอดไปถึง เจ้าฟ้าจีนฮ่อเมืองโกก้าง ซึ่งมีลูกชายคนใหญ่คือ จิมมี แหลด (ภายหลังเป็นเจ้าฟ้าจีนฮ่อของเมืองโกก้างแทนบิดา) และบรรดาหัวหน้าพวกแช่ดอย ที่ทำการปลูกฝิ่น บนดอยทั้งหลายอย่างเสรี เพื่อขายฝิ่นดิบ และเคี่ยวเป็นฝิ่นสุกจำหน่ายไปทั่ว ทั้งเขตประเทศลาว - เขมรและญวน ตลอดไปจนถึง ดินแดนเมืองเชียงรุ้ง สิบสองปันนา และเมืองเชียงใหม่ - เชียงราย - ลำปาง ซึ่งจะมีการซื้อขายกันตามชายแดน ด้านท่าขี้เหล็ก ด้านสามเหลี่ยมทองคำ ทางด้านประเทศลาว

และทุก ๆ อย่างภายในไม่ถึง 60 วัน(สองเดือน) แผนการรวบรวมฝิ่นส่งให้กรมสรรพสามิตของรัฐบาลไทยตามความต้องการ "ฝิ่นราคาธรรมดา" เพื่อไปเคี่ยวจำหน่ายแก่บรรดานายอากรฝิ่นทั้งหลาย ก็สำเร็จล่วงไปได้โดยตลอด มีการจ่ายเงินตรากันถูกต้องและฝิ่นมีคุณภาพถูกต้องไม่มีการเจือปนและตุกติกกัน แต่อย่างใด ทั้งสิ้น

และฝิ่นจำนวนหลายหมื่นกิโลกรัมก็ถูกส่งเข้าเขตเมืองนครเชียงใหม่ ลำเลียงส่งไปทางรถไฟเข้าสู่คลังเก็บฝิ่นดิบของกรมสรรพสามิต เพื่อทำการเคี่ยวเป็นสินค้าจำหน่ายต่อไป

ด้วยเหตุนี้...บารมีของเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือควบคู่กับแม่เจ้าทิพวรรณ ได้โด่งดัง แพร่สะพัดไปทั่วขุนเขา ตามลำเนาว์ดอยเข้าไปในวงการพวกแช่เย้า-แช่ฮ่อ เมืองโกก้างและบนดอยอีกหลายเมือง ทั้งแสนหวี-สีป้อ-ล็อกจ๊อก เชียงตุง และหัวเมืองอื่น ๆ พากันกล่าวสรรเสริญเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือและแม่เจ้าทิพวรรณผู้เป็นชายา เพราะถือว่า "ท่านเป็นผู้แปรเงินให้เข้ามาสู่สะพัดในพวกเขา ได้อย่างง่ายดาย"

และสามารถติดต่อขายม้า - ฬา - ฬ่อและฝิ่นดิบได้เป็นกอบเป็นกำเป็นล่ำเป็นสัน - คล้าย ๆ กับเปิดศูนย์การค้าขึ้นในแคว้นชาน ให้เงินรูเปียแพร่สะพัดไปอย่างทั่วถึง ทำให้ความเป็นอยู่ของพวกเขาดีขึ้น ซึ่งเหตุการณ์เช่นนี้มิได้มีมาแต่กาลก่อน

ทุกหนทุกแห่งพากันสรรเสริญ ในความปรีชาสามารถของเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือกับแม่เจ้าทิพวรรณ ดังไปทั่วทุกหนแห่งและหวังพึ่งท่านต่อไป

พวกชาวจีนฮ่อและบรรดาพวกชาวไทยใหญ่ ไทยลื้อและไทยเขินผู้เป็นคหบดีทั้งหลายผู้สำนึกในบุญคุณ จัดเข้าของมาคารวะกันอยู่มิได้ขาด จนที่ "คุ้ม" ของเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ ได้เป็นที่เข้า ๆ ออก ๆ ของบรรดาผู้มีอิทธิพลทั้งหลายในหัวเมืองใกล้เคียงอยู่ตลอด

จึงทำให้มีคนที่นิยมชมชอบอังกฤษและต้องการจะประจบเอาใจ นำไปเล่าและต่อเติมเรื่องราวต่าง ๆ ให้พิศดารออกไปอีก เพื่อให้บังเกิดความไม่พอใจแก่ผู้รับฟัง ซึ่งเป็นชาวอังกฤษและมีตำแหน่งเป็นข้าหลวงประจำเมืองนครเชียงตุง ในฐานะผู้กำกับราชการแผ่นดินต่างพระเนตรพระกรรณ ของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ์ ของอังกฤษในสมัยนั้น (จากคำสัมภาษณ์ เล่าความหลังของนายทองชอบ จีนาวงศ์สมาชิกสภาจังหวัดเขตอำเภอฝางและนายพยา เจ้าหน้าที่กรมสรรพสามิตผู้เดินทางไปซื้อฝิ่นในนามของกรมสรรพสามิต และนายสุนทร ชวชาติ นายทองอยู่ พงษ์พิพัฒน์ สองคหบดีใหญ่ของเมืองเชียงใหม่ ผู้เดินทางไปซื้อด้วยในสมัยนั้น)

△ ข้าหลวงใหญ่อังกฤษผู้สำเร็จราชการพม่า สั่ง "ย้าย" เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือไป "ช่วยราชการ" ที่เมืองต่องกี เพื่อสร้างบารมี และอิทธิพลเกรงว่าจะแปลก "ชนเผ่าไทยเป็นไทยใหญ่ ไทยลื้อให้เรียกร้อง "เอกราช"

ใน พ.ศ. 2478 - พ.ศ. 2479 ในสมัยดังกล่าวนี้ ทางนครเชียงตุง และเมืองต่าง ๆ มีชนชาติเผ่าไทยเขิน ไทยลื้อ ไทยใหญ่(ไทยหลวง) ซึ่งเขาเรียกตัวเขาว่าเป็น "คนไทย" มีความหมายเช่นเดียวกันกับชนชาติไทย เพราะเขาถือว่าพวกเขาไม่ได้เป็นชนชาติ พม่า - มอญ - หรือเผ่าพันธุ์ละว้า หรือลั้วะ มาจากไหน **ไทยก็ต้องเป็นไทย**

แต่ทว่าบังเอิญลิ้นของเขา **พูดเสียงตัว ท.ทหาร** ไม่ชัดเลยกลายเป็นออกเสียงเป็นตัว **ต.เต่าไป** เลยฟังเสียง **เพี้ยนเป็น "ไต"** ความจริงมีความหมายอย่างเดียวกันนั่นของ

และการเขียนของนักเขียนและนักหนังสือพิมพ์ และคนทั่ว ๆ ไป เขียนถึงพวกเขาว่า **"คน ไต"** คล้าย ๆ กับเป็นอวัยวะ-ตับ-ไต-ไส้-พุงไป ซึ่งควรจะเรียกและเขียนเขาว่า "ไทยเดิม" หรือ "ไทยเขิน" ไทยลื้อ - ไทยใหญ่ (**ซึ่งพวกไทยใหญ่เขาเรียกตัวเขาว่า ไทยหลง** ตามเสียงของพวกเขา แต่ตรงกับภาษาไทยภาคกลางเราเรียกว่า **ไทยหลวงหรือไทยใหญ่นั่นเอง"**

แต่เดิมคนไทยเผ่าต่าง ๆ เหล่านี้ ได้เป็นชนชาติอิสระ เช่นเดียวกับ "ชาติไทย" ของเราปัจจุบันนี้ ที่เรียกตัวเองว่า "ไทยน้อย" หรือ "ไทยสยาม" แต่พวกเขาได้พ่ายแพ้แก่กษัตริย์พม่าสมัยพระเจ้าบุเรงนองมหาราช หรือที่เราเรียกว่า "ผู้ชนะสิบทิศ" แล้วก็ไม่สามารถจะกู้ชาติกลับตัวเป็นเอกราชได้อีกเลย ตกอยู่ใต้อำนาจการปกครองของชนชาติพม่าเรื่อยมา ตราบจนกระทั่งประเทศพม่าได้ตกอยู่ใต้อำนาจของชนชาติมหาอำนาจอังกฤษหมดทั้งประเทศ เพราะฉะนั้น บรรดาเมืองหรือนครที่เป็นประเทศราช เมืองขึ้นของอังกฤษ ในแคว้นไทยเดิมของชาติไทยเรา ก็ตกอยู่ในอำนาจการปกครองของอังกฤษโดยรับช่วงปกครองจากกษัตริย์พม่า มาตั้งแต่ พ.ศ. 2428 เป็นต้นมา

นี่คือความเป็นมาของแคว้นชาน ซึ่งมีนครเชียงตุง รวมอยู่ด้วย และเมืองนครแห่งนี้มีเชื้อสายของกษัตริย์ไทยล้านนา คือเจ้าผู้ครองนครเป็นเชื้อสายของ พระเจ้าเม็งรายมหาราช(บางแห่งก็เรียกมังราย) สืบติดต่อกันมา และบรรดาลูกหลานของ เจ้าฟ้ารัตนะก้อนแก้วอินทร์แถลง จะใช้นามสกุล เม็งราย - มังราย - และ ณ เชียงตุง โดยเฉพาะในปัจจุบันนี้

จึงหนีความเป็นจริง และข้อเท็จจริง ไปไม่พ้นว่าพวกเจ้านายเหล่านี้เป็น **"ชนชาติไทยเขิน"** อันเป็น **"เลือดไทยแท้"** ในสหรัฐไทยเดิมของเราที่มีผืนแผ่นดินและประชาชนชาติไทยเหล่านี้ ตกอยู่ในอำนาจของชนชาติอื่นที่มิใช่คนไทยชาติไทยด้วยกัน

แต่จะทำอย่างไรได้...บุคคลที่มีชีวิตอยู่ในรุ่นดังกล่าวนี้ ถึงจะทราบอยู่ว่า **พวกเขาเป็นคนไทย อยากจะอยู่ในความปกครองของไทย** แต่ก็ไม่สามารถ จะรวมไทยให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ และใฝ่หาอิสระภาพ - เสรีภาพ - **เป็นคนสัญชาติไทย - เชื้อไทย - บังคับไทย** ได้เหมือนกับความต้องการของตนได้

เรื่องราวการ "บงการ" และ "สั่งการ" และบัญชาการ ไปจากมันสมองและความคิดของ เจ้าฟ้าพรหมลือ (ในสมัยเป็นเจ้าเมืองเหล็ก เมื่อ พ.ศ. 2479) ให้มีการขายม้าส่งม้า - ฬา - ฬ่อจากแคว้นชานไปให้พ่อค้าม้านำไปส่งให้กองทัพบกของไทย

และต่อมาก็บงการ - สั่งการและบัญชาการ ให้มีการส่ง **"ฝิ่นดิบ"** ไปขายให้แก่พ่อค้าชาวไทยลานนา และจีนฮ่อ ซึ่งมาซื้อไปส่งให้ กรมสรรพสามิตสังกัดกระทรวงการคลังของรัฐบาลไทยในสมัยนั้นในเวลาใกล้เคียงกัน

นับว่าเป็นเรื่องที่ "สำคัญมาก" ที่สุดเรื่องหนึ่ง ที่ทำให้ข้าหลวงอังกฤษประจำเมืองนครเชียงตุง ในสมัยนั้นไม่พอใจมาก ในเมื่อเขาได้รับรายงานพฤติการณ์อันไม่เหมาะสมที่เกิดขึ้นในอาณาเขตที่เขาปกครองอยู่และบุคคลสองคน ผู้เป็นสามีและภริยานั้นก็อยู่ใกล้กับตัวเขาเอง อยู่ในท้องที่เมืองเดียวกัน แต่ไม่ทราบเรื่องอันแยบยล ตลอดจนการสั่งงานของเจ้าฟ้าพรหมลือ กับแม่เจ้าทิพวรรณ จนงานสองชิ้นได้ผ่านพ้นไปจะดำเนินการสะกัดกั้นวิธีหนึ่งวิธีใด ก็ไม่ทันการ

ประกอบทั้งในสมัยนั้น ทางราชการของรัฐบาลอังกฤษในประเทศพม่า ยังไม่ได้ออกกฎหมายสั่งห้ามไม่ให้มีการส่งม้า - โค - กระบือ - ฬา - ฬ่อตลอดจน ฝิ่นดิบ - ฝิ่นสุก ออกไปขายนอกอาณาเขต จึงจะเอาความผิดทางอาญาทางแผ่นดินไม่ได้... แต่ถึงจะมีกฎหมายก็ตาม **"คนอังกฤษ" เพียงไม่กี่คนไม่สามารถจะควบคุมสถานการณ์ไม่ให้เกิดขึ้นคงไม่ได้**

จะห้ามและสะกัดกั้น บุคคลระดับสูงของแคว้นซึ่งเป็นเกี่ยวดองมีสายใยเป็นญาติกันอีกด้วย เช่นเจ้าห่มฟ้า เจ้าผู้ครองเมืองแสนหวี กับเจ้าขุนส่า เจ้าผู้ครองเมืองล็อกจ็อกก็เป็น "น้องเขย" ของเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ และเจ้าหอนคำเจ้าผู้ครองเมืองเชียงคำก็เป็น "พี่เขย" ของท่านล้วนแต่มีศักดิ์เป็นเจ้าฟ้า ผู้ทรงอิทธิพลในแคว้นชานแทบทั้งสิ้นข้าหลวงอังกฤษผู้ว่าราชการเมืองนครเชียงตุง กับข้าราชการอังกฤษที่มีอยู่หรือจะมีบริวารและผู้จงรักภักดีจะมีอยู่บ้างในบรรดา พวกข้าราชการไทยเขินที่นครเชียงตุงจะควบคุมดูแลสอดส่องได้ทั่วถึงอย่างไรกัน

และผู้ที่ดำเนินงานทั้งหมดล้วนแล้วแต่เป็น **"คนชาติไทยเขินไทยใหญ่ พลเมืองอยู่ในบังคับบัญชาอย่างใกล้ชิดของเจ้าฟ้าดังกล่าวนามมาทั้งสิ้น"**

ถ้าโดนอิทธิพล เข้าแบบนี้แล้วยากที่ข้าหลวงอังกฤษผู้ว่าราชการนครเชียงตุง ซึ่งมีอำนาจจะออกคำสั่งใด ๆ สะกัดกั้นได้ เพราะไม่ทราบเรื่องมาก่อน ก็ยากที่จะสั่งการ

และเมื่อทราบเรื่องก็ในเมื่อทุกสิ่งทุกอย่างผ่านพ้นไปแล้ว จะดำเนินการตามกฎหมายก็ไม่สามารถจะหาหลักฐานมาดำเนินคดีกับผู้หนึ่งผู้ใดได้ และกฎหมายก็ไม่ได้ตราบทบัญญัติข้อหนึ่ง ข้อใดห้ามไว้

แต่จะไม่ให้ข้าหลวงอังกฤษผู้ว่าราชการเมืองนครเชียงตุงเฉยเมยก็ไม่ได้ **เพราะว่าตามนโยบาย ทางการเมืองของการปกครองเมืองขึ้นของอังกฤษนั้น การกระทำดังกล่าวแม้ว่าจะเป็นทาง "ลับ" ก็ตามตลอดจน บงการ สั่งการบัญชาการ ช่วยเหลือ รัฐบาลชาติอื่น ที่ไม่ใช่รัฐบาลอังกฤษ แม้ว่าจะเป็น "ชาติเชื้อของภริยา" ก็ตาม เป็นการผิดนโยบายทางการปกครองเมืองขึ้นของอังกฤษ แสดงให้เห็นอย่างชัดแจ้งว่า "เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือกับเจ้าหญิงทิพวรรณไม่ได้สนับสนุน นโยบายการปกครองของรัฐบาลอังกฤษ และกลับฝ่าฝืนนโยบายการปกครองเสียอีกด้วย"**

และยิ่งกว่านั้น ยังเอาใจฝักใฝ่กับชนชาติอื่นอำนวยความสะดวกให้ด้วยเอา **"ทรัพยากรณ์ของเมืองที่อยู่ใต้อำนาจของรัฐบาลอังกฤษ ส่งออกไปนอกประเทศอีกด้วย"**

พฤติการณ์ดังกล่าว แม้เป็น "ทางลับ" ทางข้าราชการของรัฐบาลอังกฤษถือว่า เจ้าหญิงทิพวรรณชายาของเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ มีส่วนที่ล่วงละเมิดร่วมกันกับสวามีด้วย และเป็นการ **"ขายหน้ากันอย่างรุนแรง"** ที่ผู้รู้ทั้งหลายในแคว้นชานรู้เรื่องเข้าจะดูหมิ่น ฝีมือการปกครองบ้านเมืองของตนมาก ว่าหย่อนสมรรถภาพหลายด้านและไร้ซึ่งบารมี

กล่าวกันว่า ข้าหลวงอังกฤษผู้ว่าราชการเมืองเชียงตุงได้นำพฤติการณ์อัน "เหนือเมฆ" ของเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือกับเจ้าหญิงทิพวรรณ ชายาผู้เป็นเจ้านายฝ่ายเหนือในล้านนาไทย ไปรายงานให้เจ้าฟ้ารัตนะก้อนแก้วอินทร์แถลงได้ทราบเรื่องราว และพฤติการณ์ที่บังเกิดขึ้น **และพร้อมกับแสดงการไม่สนับสนุน** ในการที่จะให้โอกาสที่จะพิจารณาการดำรงตำแหน่งที่จะให้เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ ขึ้นครองตำแหน่งเจ้าฟ้าผู้ครองนครเชียงตุงองค์ต่อไป

เพราะได้มีชายาที่เป็นคนในบังคับสยามและเป็นเจ้าหญิงไทยลานนาอีกด้วย ตลอดจนการสมรสก็ไม่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลอังกฤษมาก่อน

ซึ่งขณะนั้น เจ้าฟ้ารัตนะก้อนแก้วอินทร์แถลงก็ทรงชราภาพมากแล้ว ไม่กล่าวสนับสนุนและโต้แย้งคำกล่าวหาของอังกฤษ เพราะทราบว่าอย่างไรเสีย "พวกอังกฤษหาฟังคำของพระองค์ไม่ในการที่จะแต่งตั้งผู้หนึ่งผู้ใดซึ่งเป็นโอรสของพระองค์ขึ้นเป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงตุง สืบต่อไปจากพระองค์"

เจ้าฟ้ารัตนะก้อนแก้วอินทร์แถลงได้ตอบข้าหลวงอังกฤษผู้ว่าราชการนครเชียงตุง มีความเพียงสั้น ๆ ว่า **"อำนาจการแต่งตั้งเจ้าผู้ครองนครเชียงตุงนั้น ถึงฉันจะบอกท่านให้ตั้งคนโน้นคนนี้ ถ้าทางรัฐบาลของท่านและพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษไม่ทรงเห็นชอบด้วยก็คงไม่สำเร็จ แล้วแต่เหตุการณ์ข้างหน้าจะเป็นไปเถิด"**

มรสุมทางการเมืองได้เข้ามาแทรกแซง วิถีชีวิตของเจ้าฟ้าพรหมลือกับแม่เจ้าทิพวรรณเข้าแล้ว เพราะเรื่องราวต่าง ๆ ตั้งแต่การสมรสระหว่างเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือกับเจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง ก็ไม่ได้รับอนุญาตจากทางรัฐบาลอังกฤษ

ตลอดเวลานับตั้งแต่เจ้าหญิงไทยลานนาได้เดินทางมาร่วมชีวิต ในนครเชียงตุง ก็ปรากฏว่า ได้มีผู้คนมาจากเมืองไทยกรุงสยามมากมาย และนับวันเข้าก็เพิ่มความกว้างขวางเป็นที่นิยมของบรรดาพ่อค้าคหบดีและบรรดาคนทุกระดับชั้นในแคว้นชานหลายหัวเมือง

ในโอกาสต่อมาเป็นเวลาห่างกันไม่กี่เดือน เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ ก็ได้รับคำสั่งจาก ข้าหลวงใหญ่อังกฤษต่าง

พระเนตรพระกรรณของสมเด็จพระเจ้ากรุงอังกฤษพระเจ้ายอร์ที่ ๕ ซึ่งเป็นผู้สำเร็จราชการอาณาจักรพม่า ประจำอยู่ที่เมืองแรงกูน (ย่างกุ้ง) เมืองหลวงของประเทศพม่า ได้มีคำสั่งให้ย้ายเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือไป "ช่วยราชการ" ที่เมืองต่องกี เพื่อง่ายแก่การควบคุมโดยทางเมืองต่องกี นั้นถือเป็นเมืองหลวงของแคว้นชานทั้งหมด ซึ่งตั้งอยู่ในตอนกลางของแคว้น สำหรับเมืองเชียงตุงนั้นถือว่าอยู่ตอนใต้สุดของแคว้นชาน

ทั้งนี้เพื่อต้องการ "ลดอำนาจ" และ "บารมี" ของเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ กับ เจ้าหญิงทิพวรรณพร้อม ๆ กันไป เพราะถ้าขืนให้ประทับอยู่ในนครเชียงตุงแล้ว การคบหาสมาคมกับ "คนไทยล้านนา" และคนไทยภาคกลางตลอดจน บรรดาพ่อค้าไทยทั้งในหัวเมืองฝ่ายเหนือของไทย และบรรดาพ่อค้าชาวไทยเขินไทยใหญ่บริเวณเมืองเชียงตุง และหัวเมืองใกล้เคียงจะเพิ่มกำลังเป็น "พลังทางการเมือง"ขึ้นต่อไป

เพราะความจริงเป็นจริงแล้ว ผู้ปกครองบ้านเมืองเป็นชาวอังกฤษได้ก่อเหตุให้ทุกอย่างเป็นการเมืองขึ้นก่อนหวาดระแวงเป็น "การเมือง" ที่พวกชนเผ่าไทยในเมืองขึ้นในแคว้นชานจะลุกฮือขึ้น ขออิสระภาพ โดย...เปรียบเทียบประเทศไทยสยามเป็นตัวอย่างซึ่งเป็น "ชนชาติไทย" แต่มีเอกราช เป็นอิสระ ไม่มีเจ้านายมากดหัว - มาข่มขู่ - มาบีบบังคับและออกกฎต่าง ๆ บังคับเฉพาะพวกเป็นเมืองขึ้นของตนเท่านั้น - ซึ่งเป็นความระทมขมขื่นใจอย่างที่สุด

และบุคคลที่น่ากลัว และเกรงที่สุดก็คือ เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ นั่นเอง เพราะฉะนั้นเพื่อขจัดปัญหายุ่งยากจะติดตามมาภายหลัง ชนชาติมหาอำนาจ ผู้ชำนาญการปกครองเมืองขึ้นในทวีปเอเชีย รีบดำเนินการโยกย้ายตัวของเจ้าเมืองเหล็กพรหมลือไปอยู่เมืองต่องกี เพื่อป้องกันทุก ๆ อย่างให้การปกครองราบรื่นไป ซึ่งในขณะนั้นเจ้าฟ้ารัตนก้อนแก้ว อินทร์แถลงก็เฒ่าชราลงไปมากแล้ว และเจ็บป่วยตามโรคของผู้มีวัยชราภาพ ไม่สามารถจะทัดทานเรื่องนี้ไว้ได้ เพราะอำนาจต่อรองใด ๆ ไม่มีกับข้าหลวงอังกฤษผู้ว่าราชการ เมืองนครเชียงตุงในขณะนั้น

เจ้าเมืองเหล็กพรหมลือ พร้อมกับเจ้าหญิงทิพวรรณผู้เป็นชายาก็ได้อพยพครอบครัวนำเจ้านายน้อย ๆ ผู้เป็นบุตรและธิดาไปพำนัก ที่เมืองต่องกี ตามคำสั่งของ ข้าหลวงใหญ่ต่างพระเนตรพระกรรณของพระเจ้าจักรพรรดิ์อังกฤษในปลายปี พ.ศ. 2479 นั่นเอง (ค้นคว้าจากเอกสารงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าฟ้าสิริสุวรรณราชยสสรพรหมลือ)

△ **พวกชาติมหาอำนาจที่มาปกครองนครเชียงตุงใกล้กับ "แคว้นล้านนา ไทย" สอนให้ระวังพวกเจ้าผู้ครองนครประเทศราช "ตัวแสบ" เคยขัดขวางนโยบายแผนฮุบภาคพายัพของสองชาติมหาอำนาจมาแล้วในอดีต เจ้านายในราชวงศ์ฝ่ายเหนือ "แคว้นล้านนา ไทย" สอนลูกหลานกันต่อ ๆ ไปว่า "เจ้าน า ยฝ่ายเหนือยากจน - เพราะคนในบังคับอังกฤษทำลายล้างป่าไม้ขอนสักจนหมดป่า เพราะแผนทำลายทางเศรษฐกิจของเจ้าในราชวงศ์ฝ่ายเหนือ**

ความหวาดระแวง ของชาติมหาอำนาจ ซึ่งได้ไปทำการรุกรานข่มเหงยึดบ้านยึดเมืองของชนชาติอื่นแล้วเก็บเกี่ยวผลประโยชน์อันได้จากทรัพยากรในดินแดนบ้านเมืองของชนชาติที่เป็นเมืองขึ้น ทำให้เศรษฐกิจของประชาชนพลเมืองของชนชาติตนดีขึ้น ตามลำดับ

ทุกอย่างชนชั้นปกครองของชาติมหาอำนาจที่ปกครองดินแดน พวกเมืองขึ้น เหล่านี้ได้ตักตวงเอาผลประโยชน์ 10 ส่วนไปเสวยสุข ในจำนวน 10 ส่วนพวกเจ้านายหรือ เจ้าผู้ครองนครจะได้ส่วนแบ่งเพียง 2 ส่วนเท่านั้น จะเป็นป่าไม้ขอนสักก็ดี และเหมืองแร่ดีบุก เหมืองแร่ทองคำ เพ็ชรพลอยทั้งหลายทั้งมวล ชนชาติมหาอำนาจใช้กลไกทางการเมืองและเชิงการค้าแบบผูกขาด แทบทั้งหมด จะไม่เปิดโอกาสให้บรรดาเจ้าฟ้าผู้ครองนครรุ่นบิดาจะมีโอกาสเรียกร้องความเป็นธรรมในส่วนแบ่ง พวกมหาอำนาจชนชั้นปกครองจะหาเหตุผลมาลบล้างจนหมดสิ้นจนพูดไม่ออก

พฤติการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านมา เป็นบทเรียนของบรรดาบุตรหลานของเจ้าฟ้าผู้ครองเมืองต่าง ๆ ในแคว้นชาน และนำมาเปรียบเทียบในยุคของเขาเหล่านั้น ผู้ผ่านการศึกษาอย่างสูงจากมหาวิทยาลัยแรงกูน และผ่านการศึกษาจากประเทศอังกฤษเมืองของเจ้านายที่กำลังปกครองอยู่

พวกเจ้านายบุตรหลานของเจ้าฟ้า ในแคว้นชาน ได้ประสบการณ์มาด้วยตาและสัมผัสด้วยชีวิตของตน จึงทราบได้เมื่อกลับมาถึงบ้านเมืองว่า กฎหมายที่ "เจ้านายต่างชาติ" ที่ปกครองตนอยู่นั้น แต่ละบทแต่ละถ้อยคำในตัวบทกฎหมายนั้นเพื่อทรงไว้ทั้งอำนาจและสิทธิขาดตลอดจนการถืออภิสิทธิ์ชนทั้งหลายเป็นของพวกเจ้านายต่างชาติ ต่างผิว รักษาผลประโยชน์ของตนไว้แทบทั้งสิ้น

ประกอบทั้งได้สังเกตดูว่า พวกชาวต่างชาติที่เข้ามาครอบครองในแคว้นชานนั้นหวาดระแวงการก่อการจลาจล และฆ่าฟันบรรดาพวกชาวยุโรป ผู้เป็นเจ้านาย ดังเช่นเหตุการณ์เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม พ.ศ. 2445 คนในบังคับของอังกฤษ คือ พวกชาว ไทยใหญ่ (เงี้ยว) ต่องซู่ (ปะโอ) และพม่า จำนวนหลายร้อยคนก่อการจราจลปล้นเมืองแพร่ ฆ่าเจ้าเมืองและผู้ช่วยข้าราชการไทยได้ตาย และฆ่าคนไทยได้ที่ได้พบเห็นในเมืองแพร่ ปล้นคลังจังหวัด-รื้อที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข

พร้อมกับได้ปล่อยนักโทษออกมาฆ่าล้างแค้นกัน กล่าวกันในวงราชการทหารและวงการปกครองของเมืองไทยว่าเป็นแผนของชนชาติมหาอำนาจสองประเทศร่วมกันหวังแบ่งมณฑลพายัพ (ภาคเหนือ) ที่เรียกว่าอาณาจักรล้านนาไทยมาแต่อดีต และพลเมืองในดินแดนภาคเหนือนั้นมีแต่ชนเผ่าไทยเขิน-เผ่าไทยลื้อ-เผ่าไทยใหญ่-เผ่าไทยโยนก (ยวน) เป็นส่วนใหญ่ ที่ต้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชรัชกาลที่ 1

ซึ่งบรรดา "เจ้าเจ็ดตน" อันเป็นต้นวงศ์ของเจ้าผู้ครองนครฝ่ายเหนือ ได้ไปชักชวนมาบ้าง-ตีบ้านเมืองมาบ้าง ให้เข้ามาอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทยมารวมไทยด้วยกัน สภาพการณ์ต่าง ๆ ยังสับสนกันไปหมด เพราะแผนการแบ่งไทยออกเป็น "เผ่าเล็ก ๆ" แล้วแยกแยะให้เป็น "คนละพวก" เพื่อให้แตกสามัคคีกัน เพื่อง่ายแก่การยุแหย่ ให้เกิดแตกแยกกันขึ้น และปรากฏว่าในครั้งนั้น สองชาติมหาอำนาจได้วางแผนจะใช้ "มติโหวต" จากมหาชนในภาคเหนือขอให้ไปอยู่ในความปกครองของชาติมหาอำนาจทั้งสองที่ปกครองพม่า-อินเดีย และชาว ไทยในแคว้นชาน ซึ่งมีสภาพเป็นคนไทยเผ่าต่าง ๆ แบบเดียวกับภาคล้านนาไทย หรือ แคว้นพายัพของกรุงสยาม และอีกชาติหนึ่งได้ทำการยึดและปกครองชนชาติเวียดนาม (ญวน) เขมร-ลาวไว้ในอำนาจหมดแล้ว คงค้างแต่ประเทศไทยที่เอาตัวรอดมาได้ แต่ต้องเสียดินแดนทั้งภาคเหนือ-ภาคใต้ ภาคตะวันออกไปหลายหัวเมือง และชนชาติมหาอำนาจฝ่ายหนึ่งต้องการผนึกเอาดินแดนเมืองเชียงใหม่-นครลำปาง-นครลำพูน แม่ฮ่องสอน เชียงราย ให้อยู่ใน

อำนาจของตน

พร้อมกันนั้น นครน่านและหัวเมืองริมฝั่งโขงตั้งแต่เมืองเชียงแสน-เชียงคำ-เมืองเทิง และนครแพร่ (เวียงโกศัย) ให้อยู่ในอำนาจของชนชาติอีกฝ่ายหนึ่ง แต่-ด้วยความจงรักภักดีของบรรดาเจ้าผู้ครองนครฝ่ายเหนือ เช่น เจ้านครเชียงใหม่-เจ้านครลำปาง-เจ้านครลำพูน-เจ้านครน่าน และเจ้าเมืองต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นเจ้านายในเชื้อ "เจ้าเจ็ดตน" ไม่ยอมหันเหไปด้วย ก็เลยทำให้แผนการในการที่จะหาเหตุ "ฮุบ" เอาภาคพายัพไม่สำเร็จ

ความทรงจำและเจ็บใจและแค้นเคืองได้ตกทอดกันมา ในชนชาติมหาอำนาจที่มาปกครองในแคว้นชาน โดยเฉพาะที่นครเชียงตุง ได้ถูกบอกต่อมากันว่า ศัตรูตัวแสบคือพวกเจ้าผู้ครองนครในภาคพายัพหรืออาณาจักรล้านนาไทยนั่นเอง

และเช่นเดียวกับที่คนในชาติมหาอำนาจสอนให้คนชั้นหลังที่มาปกครองนครเชียงตุงหรือหัวเมืองที่ติดกับอาณาเขตภาคพายัพของประเทศไทย ว่าเป็น "ตัวแสบ" หรือเป็นตัวการสำคัญที่คอยขัดขวางเส้นทางและนโยบายยึดหัวเมืองภาคพายัพ ผนึกเข้ากับแคว้นชานมาแล้วในอดีต

เจ้าผู้ครองนครในภาคพายัพของกรุงสยามซึ่งเป็นประเทศราช ก็สอนเจ้านายบุตรหลานว่า "ต้นเหตุของความยากจนของบรรดาเจ้านายฝ่ายเหนือของเรานั้น มาจากชนชาติมหาอำนาจที่ชอบล่าเมืองขึ้นได้ใช้อำนาจของมหาอำนาจ ใช้สนธิสัญญาผูกมัดมือรัฐบาลไทย ใช้ชั้นเชิงอุบายให้คนในบังคับมาทำสัมปทานป่าไม้สักแล้วผิดสัญญา มีทั้งลักลอบตัดเกินโควต้า ขโมยไม้สักและทำการบิดพลิ้วหาเหตุต่าง ๆ ทำการฟ้องร้องเรียกเงินทองจากเจ้านายปู่ย่าตาทวดของเราจนไม่เหลืออะไร" และสั่งสอนกันต่อไปอีกว่า "ป่าไม้ขอนสักหลายสิบป่าในภาคเหนือ ชนชาติมหาอำนาจพวกนี้ ได้มอบหมายให้พวกคนในบังคับทำสัมปทานป่าไม้ แต่ไปส่งให้บริษัทของคนที่รับซื้อไม้ที่ตัดแล้ว ส่งเข้าโรงเลื่อยจักร เลือกไม้สักอย่างดี ๆ ส่งไปปลูกบ้านเรือนของพวกต่างชาติต่างน้ำข้าวกันจนหมดป่า หาเหตุให้คนในบังคับเป็นคู่กรณีและเป็นฝ่ายโจทก์ฟ้องร้องเจ้านายฝ่ายเหนือเรียกค่าเสียหาย โดนเข้าทั้งนครลำปาง และเชียงใหม่ แทบจะหมดเนื้อประดาตัว"

เรื่องดังกล่าวนี้กระมังที่-เป็นต้นเหตุให้เจ้าหญิงทิพวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง ได้รับคำชี้แจงอบรมและบรรดาญาติพี่น้องเล่าให้ฟัง "อิทธิอำนาจบาตใหญ่ กดขี่, ข่มเหงน้ำใจคนไทย คนภาคเหนือโดยเฉพาะเจ้านายแทบหมดเนื้อหมดตัวเพราะสอน มีเรื่องราวเกิดฟ้องร้องกันขึ้น ระหว่างพวกคนในบังคับของอังกฤษกับพระเจ้ากาวิโลรสถูกฟ้องศาล และเจ้าหญิงเอื้อม ณ ลำปาง พี่สาวเจ้าหลวงพรหมาภิวงศ์ เจ้านครลำปางที่ 7 ถูกฟ้องร้องขึ้นศาลกงสุลอังกฤษที่กรุงเทพฯ และไม้ขอนสักจำนวนล้านต้นจากภาคเหนือ ถูกบริษัทของชาวยุโรป 2-3 บริษัท กับพวกพ่อค้าคนในบังคับอังกฤษขนล่องใต้ ไปรวมขอนไม้ที่ปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ แล้วจัดการแยกย้ายเข้าสู่โรงเลื่อยจักรเลื่อยแปรรูปเป็นไม้หน้าต่าง ๆ กัน ปลูกบ้านกันอยู่อย่างสบายหรูหรา แต่เจ้าของป่าไม้สักมหาศาลมีสภาพอยู่บ้านโกโรโกโสแทบไม่น่าจะเป็นไปได้ ไม้ขอนสักจำนวนมากถูกส่งไปทางเมืองสิงคโปร์และทางเมืองอินเดียแล้วนำใส่เรือใหญ่ไปประเทศอังกฤษ สร้างปราสาทราชวัง และบ้านเรือนกันต่อไป

เรื่องดังกล่าวที่บรรยายมานี้เป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นเพราะเจ้าหญิงทิพยวรรณ ณ ลำปาง ท่านได้เติบโตขึ้นในคุ้มหลวงเจ้าผู้ครองนครลำปาง มหาอำมาตย์โท-พลตรีเจ้าบุญยวาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปาง ท่านเป็นผู้หนึ่งที่มีความจงรักภักดีต่อ ชาติไทย-ศาสนาพุทธ-พระมหากษัตริย์ ไทยแห่งกรุงสยาม ในพระบรมราชจักรีวงศ์ ทรงยึดมั่นเป็นชีวิตจิตใจของพระองค์ท่าน ตลอดจนบรรดาลูกหลานก็มีความรู้สึกและปฏิบัติตนเช่นเดียวกับท่านแทบทุกคน

โดยเฉพาะ "เจ้าหลานตา" ของท่านคือ เจ้าหญิงทิพวรรณ ณ ลำปาง ชายาของเจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง ได้เจอปัญหาดังกล่าว เข้ากับ ข้าหลวงใหญ่อังกฤษ ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงตุง "ชนชาติอังกฤษเจอกับเจ้าหญิงล้านนาไทย" เข้าที่นครเชียงตุง เรื่องต่าง ๆ ที่มีความรู้สึกกันภายในใจก็เอาออกมาผจญประจันหน้ากัน

(ประมวลจากเหตุการณ์ในการให้สัมภาษณ์ของแม่เจ้าทิพยวรรณ (ณ ลำปาง) ณ เชียงตุง เมื่อปี 2506)

เจ้าฟ้าพรมลือ ณ เชียงตุง ทรงนำครอบครัวเข้าเฝ้า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ณ วังวรดิศ ถนนหลานหลวง ในภาพประทับยืน (แถวหลัง) จากซ้ายไปขวา ม.จ.สิวลีวิลาศ ดิศกุล, ม.จ.พัฒนายุ ดิศกุล, เจ้าฟ้าพรหมลือ ณ เชียงตุง, ม.จ.พิลัยเลขา ดิศกุล, ม.จ.พูนพิศมัย ดิศกุล

แถวหน้ายืน (จากซ้ายไปขวา) เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง, เจ้านางทิพย์เกสร สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เจ้านางบัวสวรรค์ เจ้านางสุคันธา ภาพฉายที่หน้าพระตำหนักที่ประทับของสมเด็จฯกรมพระยาดำรงราชานุภาพ วังวรดิศ ถนนหลานหลวง ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งของพิพิธภัณฑ์วังวรดิศ

พล.อ.ยศ เทพหัสดินฯ รดน้ำดำหัว พ.ศ. 2518

ดร.อาษา เมฆสวรรค์ และข้าราชการจังหวัดเชียงใหม่ รดน้ำดำหัวในวันสงกรานต์

คณะข้าราชการจังหวัดทหารบกเชียงใหม่ นำโดย พลตรี ธีระ เล็กวิเชียร ผบ.จทบ.ชม. นำข้าราชการ
และครอบครัวรดน้ำดำหัว ในวันสงกรานต์เป็นปีสุดท้าย

คุณชัยยา พูนศิริวงศ์ และข้าราชการจังหวัดเชียงใหม่ รดน้ำดำหัววันสงกรานต์

ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่พร้อมด้วยคณะกรรมการจังหวัด และครอบครัวรดน้ำดำหัวในวันสงกรานต์เป็นครั้งสุดท้าย

ถ่ายกับญาติสนิทสังสรรค์กันเรื่องขบขันเก่า ๆ กับคุณยาย และเจ้าป้าจำรัสศรี ณ ลำปาง

ถ่ายกับเจ้าฟ้าขุนศึกเม็งราย อนุชาของ เจ้าฟ้าพรหมลือ พร้อมด้วยบุตร - หลาน

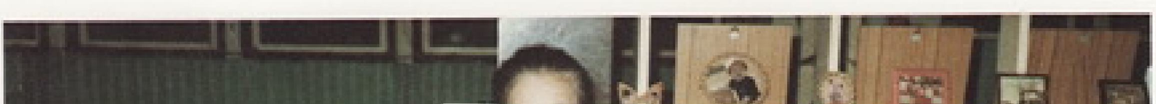
เมื่อคุณวิสิทธิ์ ศรีนาวา มากราบเยี่ยมจากญี่ปุ่น ปี 2528

เมื่อคุณหญิงเลื่อน เทพหัสดิน ณ อยุธยา มาเยี่ยมเจ้าแม่ เมื่อ 29 ธ.ค. 2528

เมื่อทำบุญวันเกิด ปี 2528

กับครอบครัวคุณเมธิ - เจ้าหอมนวล สุตันตานนท์

ถ่ายกับครอบครัว นายแพทย์ สุชาติ วงศ์เกียรติขจร แพทย์ประจำตัวที่รักษาพยาบาลจนวาระสุดท้าย

ถ่ายกับครอบครัวเจ้าวรจักร ณ เชียงตุง

ถ่ายกับธิดา และหลาน

กับหลาน เจ้าย่า - หลาน เจ้ายาย
(สังเกตปากเริ่มเบี้ยว)

กับลูกทั้ง 5 เมื่อล้มป่วยครั้งสุดท้าย ตาข้างขวาช้ำเพราะหกล้ม

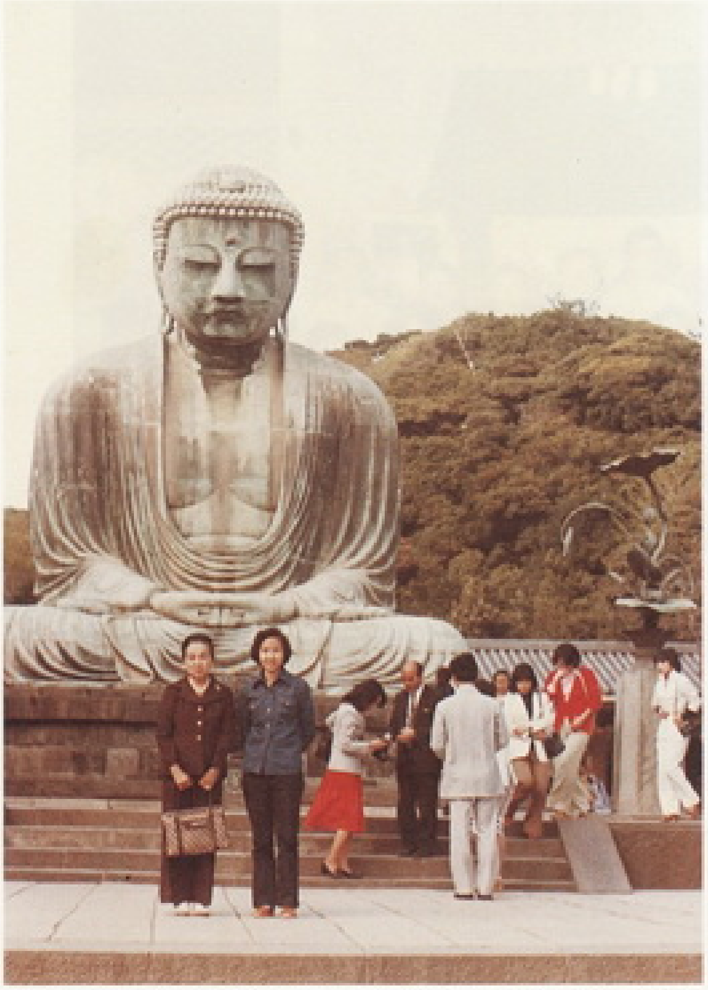
ขณะป่วยอยู่ที่บ้านได้รับการพยาบาลจากธิดาทั้งสอง

ที่ดิสนีย์แลนด์ อเมริกา

สมัยยังมีกำลัง ยกรถหนัก 2 ตัน ได้

ถ่ายเมื่อไปเยือนประเทศญี่ปุ่นกับหลานพัชรวรรณ ทุกกะมาน หน้ารูปหลวงพ่อคามากูระ

เมื่อไปเที่ยวดิสนีย์แลนด์ ลอสแอนจีลิส สหรัฐอเมริกา

ที่ดิสนีย์แลนด์ อเมริกา

บุตร - ธิดา - หลาน และญาติ ถ่ายหน้าศพเมื่อตั้งบำเพ็ญกุศล ณ ศาลาศิลาอุปติพงศ์ วัดเจดีย์หลวง จ.เชียงใหม่

เจ้านายลำปางถ่ายหน้าศพ

ร.ต.อารียะ อุปาระมี รองผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ วางหรีดพระราชทานของ
พลโท สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร

พวงหรีดนายกรัฐมนตรี, รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย และญาติ

บุตรธิดาทั้ง 5 จากซ้ายไปขวา พ.อ.เจ้าวรเดช ณ เชียงตุง. เจ้าพิไลลักษณ์ ณ เชียงตุง.
เจ้าวิลาวรรณ พุภภะมาน. เจ้าหอมนวล สุตันตานนท์.
เจ้าวรจักร ณ เชียงตุง

หลานเจ้าย่า - หลานยาย ธรณิน ณ เชียงตุง. กฤช เสสะเวช. ครองพงศ์ ณ เชียงตุง

ร.ศ. สุภาพ เตชะรินทร์ ภริยา ผู้ว่าราชการ จังหวัดเชียงใหม่ ในนามของนายกเหล่ากาชาดจังหวัดเชียงใหม่
เป็นเจ้าภาพ งานทำบุญ 7 วัน

บุตร - ธิดา และญาติสนิท ถ่ายหน้าศพ

เจ้านายลำปาง บำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมศพ

แม่ทัพกองทัพภาคที่ 3 และจังหวัดทหารบกเชียงใหม่ เป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรมศพ

แม่ทัพกองทัพภาคที่ 3 และผู้บังคับการจังหวัดทหารบกเชียงใหม่ และรองผู้บังคับการฝูงบิน 41 ถ่ายหน้าศพ

เจ้านายฝ่ายเหนือ และคณะกรรมการเหล่ากาชาดจังหวัดเชียงใหม่ เป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรมศพ

กราบขอบพระทัยและขอบพระคุณ

เมื่อกำหนดว่าจะทำการขอพระราชทานเพลิงศพเจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง บรรดาลูก ๆ ซึ่งเป็นเจ้าภาพก็ปรึกษากันว่าควรจะจัดทำหนังสือเรื่องอะไรดีสำหรับแจกในงานนี้ เพราะควรจะเป็นหนังสือที่ดี มีสาระและคุณค่า

เราก็คิดถึงคุณปราณี ศิริธร ณ พัทลุง ผู้เขียนหนังสือเพชรลานนา ผู้ค้นคว้าประวัติเจ้านายฝ่ายเหนือต่าง ๆ เราจึงพากันไปพบคุณปราณี ซึ่งอยู่ถึงบ้านสวน เขื่อนแม่งัดสมบูรณ์ชล อำเภอแม่แตง ได้ปรึกษาหารือกันว่าจะเขียนเรื่องอะไรดี เกี่ยวกับเจ้าแม่และประวัติอันตื่นเต้นผจญภัยของท่านที่ควรจะเป็นหนังสือที่ผู้ได้รับแจกจะเห็นว่ามีคุณค่า ควรอ่าน ควรเก็บ และควรค้นคว้าจดจำในบางแง่บางมุม

คุณปราณีบอกว่า ชีวิตของเจ้าแม่งดงามที่สุดที่เจ้านายฝ่ายเหนือผู้หนึ่งจะพึงมี เพราะท่านเป็นเจ้าหญิงโดยกำเนิดหนึ่ง เป็นแม่เจ้ามหาเทวีอีกอย่างหนึ่ง เป็นผู้ที่ทรงเกียรติอย่างแท้จริง สมควรที่จะเทิดทูน และไม่มีเรื่องอะไรจะดีเท่าประวัติของสกุลของท่านและสามีของท่าน

เราจึงตกลงให้คุณปราณี ศิริธร ณ พัทลุง ช่วยกรุณาเขียนประวัติทั้งสายสกุล ณ ลำปางของเจ้าแม่และสายสกุล ณ เชียงตุงของเจ้าพ่อให้ค่อนข้างละเอียด ซึ่งท่านก็ได้กรุณาจัดการค้นคว้าเรียบเรียงให้ด้วยความอุตสาหะวิริยะและเต็มอกเต็มใจอย่างยิ่ง จนกระทั่งถึงกับต้องล้มป่วยลงเพราะตรากตรำคร่ำเคร่งกับงานเขียนประวัติเจ้าแม่ครั้งนี้ ดังนั้น ท่านที่เริ่มอ่านตอนต้น กรุณาอ่านต่อไปด้วย อย่าเพิ่งเบื่อเสียก่อน เพราะประวัติเริ่มต้นต้องยืดยาวกว่าจะถึงตอนจบ ซึ่งถ้าไม่อ่านให้จบ ก็จะไม่ทราบที่พระท่านกล่าวว่า

รูป ชีรติ มัจฺจานํ นามโคตฺตํ น ชีรติ

-ร่างกายย่อมสูญสลายได้ แต่ชื่อและโคตร์ที่จะคงอยู่-

อนึ่ง ลูกหลานเจ้าแม่กราบขออภัย หากสำนวนการเขียนในประวัติเจ้าแม่โดยคุณปราณี ศิริธรในหนังสือเล่มนี้ บางวรรคบางตอนอาจมีการเยินยอ ยกย่องผู้วายชนม์มากเสียจนอาจทำให้ท่านผู้อ่านเกิดความเบื่อหน่ายหรือรำคาญ แต่กรุณาโปรดทำความเข้าใจว่า นั่นเป็นการเขียนที่ผู้เขียนเขียนด้วยความเคารพรักเจ้าแม่เป็นการส่วนตัว ที่มีมาเป็นเวลาช้านาน หาใช่การเสแสร้งปรุงแต่ง ยกยอ ปอปั้นเพื่อหวังสินจ้างรางวัลไม่ และจากการเรียบเรียงเขียนเรื่องเจ้าแม่ครั้งนี้ เนื่องจากหนังสือและเอกสารอ้างอิงเขียนขึ้นมานานแล้ว จึงมีความไม่สมบูรณ์ อาจมีการฉีกขาดหายไปเป็นบางตอน อ่านไม่ชัดเลอะเลือน จึงเป็นสิ่งแน่นอนที่ต้องมีข้อความที่ขาดตกบกพร่องและผิดพลาด ลูกหลานกราบขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

นอกจากประวัติเจ้าแม่แล้ว เรายังได้รับความกรุณาจากอาจารย์ทวี สว่างปัญญางกูร อาจารย์พิเศษคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้ค้นคว้าวิจัยและเชี่ยวชาญด้านภาษาไทเขิน ได้เขียนเรื่องเกี่ยวกับพงศาวดารเมืองเชียงตุง ซึ่งยังไม่เคยเขียนหรือเปิดเผยที่ใดมาก่อน จึงเป็นเรื่องที่มีคุณค่าน่าอ่านศึกษาอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่สนใจทางด้านประวัติศาสตร์ วรรณคดี โหราศาสตร์ หรืออักขระภาษาไทเขินที่นับวันจะถูกลืมหากไม่มีผู้สนใจ

เรื่องสุดท้าย เป็นเรื่องเที่ยวเมืองเชียงตุง เขียนโดย บ.บุญค้ำ อดีตศึกษาธิการจังหวัดเชียงราย เรื่องนี้ ถึงแม้จะเป็นเรื่องที่เขียนนานแล้ว แต่เราเห็นว่า ยังเป็นเรื่องที่น่าอ่านเพื่อความเพลิดเพลินและความรู้อยู่ไม่น้อย เพราะพวกเราและลูกหลานไม่ค่อยรู้จักเมืองเชียงตุงมากนัก อาจเป็นเพราะเป็นเมืองปิดหนึ่งหรืออาจจะเป็นเพราะไม่ค่อยมีใครเขียนให้เราได้อ่านนั่นเอง ลูกหลานเจ้าแม่จึงได้นำมาผนวกกันหลายเรื่องหลายรส เพื่อให้ชุดหนังสืออนุสรณ์ของท่าน เป็นหนังสือที่สมบูรณ์น่าอ่าน และน่าเก็บรักษาไว้เป็นหนังสือประวัติศาสตร์

สำหรับงานพระราชทานเพลิงศพ เจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง ครั้งนี้ เราก็ได้รับความกรุณาช่วยเหลือด้วยความเต็มใจอีกจากอาจารย์วิถี พานิชพันธ์ อาจารย์เผ่าทอง ทองเจือ คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และคุณหญิงวลัย ลีลานุช ประธานชมรมเทิดมรดกเขลางค์นคร เมืองเกิดเมืองนอนของเจ้าแม่ ทั้งสามท่านที่กล่าวนามได้เห็นพ้องต้องกันกับเจ้าภาพว่าเราควรจัดพิธีศพเป็นแบบโบราณของเจ้านายฝ่ายเหนือสมัยล้านนา ผสมผสานกับพิธีศพเจ้านายเชียงตุง ซึ่งมีประเพณีไม่แตกต่างกันมากนัก ทั้งนี้ตามศักดิ์และสิทธิ์ของเจ้าแม่ เพื่อเป็นการฟื้นฟูขนบธรรมเนียมประเพณีแต่โบราณของล้านนา ให้ชนรุ่นหลังได้เห็นและจดจำ เพื่อประโยชน์ด้านการศึกษาและความรู้

คณะเจ้าภาพ ลูกหลานเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง ขอกราบขอบพระคุณคุณหญิงหม่อมศรีนวล ณ เชียงใหม่ เจ้าระวิพันธุ์ สุจริตกุล เจ้าศรีรัตน์ ณ ลำปาง คุณปราณี ศิริธร อาจารย์ทวี สว่างปัญญางกูร บ.บุญค้ำ อาจารย์ปฐม พัวพันธ์สกุล และครอบครัว อาจารย์อนันต์ ธันขุนทด คณบดีคณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อาจารย์วิถี พานิชพันธ์ อาจารย์เผ่าทอง คุณหญิงวลัย ลีลานุช และคณะกรรมการทุกท่านของชมรม ฯ อาจารย์นิสิตนักศึกษานักแสดงและผู้ร่วมงานในขบวนพิธีแห่ศพ รวมทั้งความร่วมมือและช่วยเหลืออย่างเต็มที่ไม่เห็นแก่ เหน็ดเหนื่อยจากเจ้าหน้าที่ทุกระดับของจังหวัดฯ และเทศบาลฯทุกฝ่าย ทหาร ตำรวจ พลเรือน เจ้าหน้าที่ของสำนักพระราชวัง พ่อค้า คหบดี รวมทั้งพระภิกษุสงฆ์ ทั้งชาวเชียงตุงและล้านนา ความร่วมมือของทุกท่าน ทำให้งานพระราชทานเพลิงศพเจ้าแม่ครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีและเรียบร้อยสมดังความตั้งใจทุกประการ

คณะเจ้าภาพจัดงาน กราบขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย หากมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดขาดตกบกพร่อง เกี่ยวกับการต้อนรับก็ดี หนังสืออนุสรณ์ก็ดี ขบวนพิธีเชิญศพแบบโบราณก็ดี หรือเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดงานครั้งนี้

อนึ่ง ในวาระสุดท้ายแห่งการจากไปของเจ้าแม่ทิพวรรณ ณ เชียงตุง ได้มีท่านที่เคารพ ญาติสนิทมิตรสหาย ทั้งที่อยู่ใกล้และไกล ซึ่งไม่สามารถนำมากล่าวนามได้หมดทุกท่านในที่นี้ ได้ให้ความเมตตามาแสดงความอาลัยมากหน้าหลายตา ทั้งที่มาร่วมในงานรดน้ำศพ สวดพระอภิธรรม วางหรีดหรือดอกไม้ และร่วมบริจาคเพื่อร่วมบุญกุศลในการทำบุญต่าง ๆ ตลอดจนถึงในวันพระราชทานเพลิงในวันนี้ หากเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง จะมีญาณวิถีใดที่จะรับรู้และรับทราบการร่วมทำบุญอุทิศให้แก่เจ้าแม่ในครั้งนี้ ก็คงจะปลื้มปีติ และเปี่ยมด้วยสุขเป็นล้นพ้น

เงินส่วนหนึ่งที่ได้รับบริจาคจากท่านผู้มีเกียรติมาร่วมงานบำเพ็ญกุศลศพเจ้าทิพวรรณ เจ้าภาพได้นำขึ้นทูลเกล้าฯถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จำนวนเงินหนึ่งแสนบาท เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2532 เพื่อสมทบทุนมูลนิธิสายใจไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อช่วยเหลือตำรวจ ทหารที่บาดเจ็บ และทุพพลภาพ

ขออนิสงส์แห่งผลบุญของความเมตตากรุณาและกุศลจิตของท่านทั้งหลาย จงเป็นผลส่งนำให้ทุกท่าน จงประสบแต่ความสุข ความเจริญ สมบูรณ์พูนผลในสิ่งอันพึงปรารถนา ทั้งในภพนี้ และภพหน้า ตลอดชั่วกาลนานเทอญ

ขอกราบขอบพระทัยและขอบพระคุณ
จาก
ลูกและหลานเจ้าทิพวรรณ ณ เชียงตุง

ปราณี ศิริธร ณ พัทลุง

- นักการเมืองอาวุโสระดับชาติและระดับท้องถิ่นของนครเชียงใหม่
- เคยดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาเทศบาลนครเชียงใหม่ (ราษฎรเลือกตั้ง 3 สมัย)
- สมาชิกสภาจังหวัดเชียงใหม่ (เขตเทศบาลนครเชียงใหม่และเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่)
- นักเขียนสารคดีประวัติศาสตร์ของลานนาไทย "เพ็ชรลานนา" 2 เล่มจบ เขียนสารัตถคดี "เหนือแคว้นสยาม" - ผู้บุกเบิกเชียงใหม่ ชีวิตรักเจ้าเชียงใหม่ และเขียนเรื่องพระนางจามเทวี-ครูบาศรีวิชัย-เวียงกุมกาม-เมืองฝางไชยปราการ-เวียงทะกาน-เสี้ยวสยอง ในภาคพายัพของสยาม (กบฏเงี้ยวปล้นเมืองแพร่) ใน น.ส.พ.ไทยนิวส์รายวัน ประมาณ 100 กว่าเรื่องที่ผ่านมา
- กรรมการสภาวิจัยสงฆ์ภาคพายัพ (ของคณะสงฆ์ภาค 5 พระธรรมราชานุวัตร) ฟุ้งเป็นประธานคณะกรรมการคณะสงฆ์จังหวัดภาคเหนือเป็นกรรมการร่วมคณะ (ระดับเจ้าคณะจังหวัด)
- เลขาธิการพรรค "เสรีมนังคศิลา" (สาขาจังหวัดเชียงใหม่) ผู้กรรมการผู้ก่อตั้งพรรคประชาชน (ฯพณฯ เลียงไชยกาลเป็นหัวหน้าพรรค)
- ประธานคณะกรรมการคมนาคมและขนส่ง ประธานคณะกรรมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยว กรรมการประชาสัมพันธ์ของสภาจังหวัดเชียงใหม่
- รองประธานอนุรักษ์กรรมการป้องกันอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กรรมการรักษาความสงบและความปลอดภัยของอำเภอเมืองเชียงใหม่

บ้าน : บ้านประชาปราณี
88 ซอยศิริธร 2
ถนนมณีนพรัตน์ ตำบลศรีภูมิ
จังหวัดเชียงใหม่